

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КАБІНЕТ ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Т. О. Ковальчук

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
ІНСТРУМЕНТІВ КОУЧИНГУ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ**

Методичний посібник

Житомир
Видавець О.О.Євенок
2021

УДК 377
К 56

Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою при Навчально-методичному кабінеті професійно-технічної освіти у Житомирській області (протокол № 2 від 20.05.2021 р.)

Рецензенти:

Горохова Л. В.

– кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Сахневич І. Д.

– кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора Житомирського професійного ліцею Житомирської обласної ради

Нагаєвська І. О.

– кандидат психологічних наук, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області

К 56

Ковальчук Т.О.

Використання технологій та інструментів коучингу в освітньому процесі : методичний посібник. Житомир : О.О. Євенок, 2021. 314 с.

У методичному посібнику висвітлено основні питання методики і використання технологій та інструментів коучингу у викладанні предметів загальноосвітньої підготовки в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Викладено варіанти використання засобів коучингу з метою вироблення сталої мотивації до навчання і пізнання та максимального розкриття можливостей кожного здобувача освіти. Представлені методичні розробки уроків викладачів предметів загальноосвітньої підготовки закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Адресується педагогічним працівникам усіх типів закладів загальної середньої освіти для практичного використання.

УДК 377
К 56

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КОУЧИНГ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	8
1.1. Історія виникнення коучингу та етапи його становлення	8
1.2. Теоретичні основи коучингу. Педагогічний коучинг ...	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОУЧИНГУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ	22
2.1. Методичні розробки уроків з предметів природничо-математичного циклу	22
2.1.1. Методична розробка уроку «Похідна та її застосування» викладача предмета «Математика» Житомирського професійного політехнічного ліцею Войтович І. П.	22
2.1.2. Методична розробка уроку «Раціональне харчування – основа нормального обміну речовин» викладача предмета «Біологія та екологія» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Синезук А. В.	33
2.1.3. Методична розробка уроку «Растрова графіка» викладача предмета «Інформатика» Державного навчального закладу «Житомирське вище професійне технологічне училище» Теслюк Н. І.	44
2.1.4. Методична розробка уроку «Мутаційна мінливість. Типи мутацій» викладача предмета «Біологія та екологія» Державного професійно-технічного навчального закладу «Радомишльський професійний ліцей» Панькевич І. С. ...	53
2.1.5. Методична розробка уроку «Світло як електромагнітна хвиля» викладача предмета «Фізика і астрономія» Державного навчального закладу «Житомирське вище професійне технологічне училище» Мосійчук А. П.	66
2.1.6. Методична розробка уроку «Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання» викладача предмета «Математика» Державного навчального закладу «Новоград-Волинське вище професійне училище» Вакульчук В. Ф. ...	84

2.2. Методичні розробки уроків з предметів суспільного циклу	103
2.1.1. Методична розробка уроку «Індія у другій половині ХХ на початку ХХІ ст.» викладача предмета «Всесвітня історія» Державного навчального закладу «Новоград-Волинське вище професійне училище» Музики С. Ю.	103
2.2.2. Методична розробка уроку «Комунікація, інформація, медіа» викладача предмета «Громадянська освіта» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Канюки А. М.	113
2.2.3. Методична розробка уроку «Корупція вбиває мрії» викладача предмета «Громадянська освіта» Коростишівського професійного аграрного ліцею» Гнетецької М. В.	123
2.2.4. Методична розробка уроку «Сполучені Штати Америки у міжвоєнний період» викладача предмета «Всесвітня історія» Державного навчального закладу «Центр сфери обслуговування м. Житомира» Черниш О. Ф.	144
2.2.5. Методична розробка уроку <i>(практичне заняття)</i> «Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя» викладача предмета «Історія України» Державного навчального закладу «Бердичівське вище професійне училище» Ружанцевої Г. С.	165
2.2.6. Методична розробка уроку «Початок лібералізації суспільного життя» викладача предмета «Історія України» Бердичівського професійного будівельного ліцею Павлової Л. А.	174
2.3. Методичні розробки уроків з предметів гуманітарного циклу	183
2.3.1. Методична розробка уроку «Вживання великої букви» викладача предмета «Українська мова» Державного навчального закладу «Центр сфери обслуговування населення м. Житомира» Петрусь І. В.	183
2.3.2. Методична розробка уроку «Сила непереможного кохання у новелі І. Я. Франка «Сойчине крило» викладача предмета «Українська література» Головинського вищого професійного училища нерудних технологій Кузьменко О. О.	201

2.3.3. Методична розробка уроку «Природні катаклізми» викладача предмета «Англійська мова» Державного професійно-технічного навчального закладу «Радомишльський професійний ліцей» Маліцької Н. М. ...	217
2.3.4. Методична розробка уроку «Михайло Опанасович Булгаков. Життєвий та творчий шлях. Михайло Булгаков і Україна» викладача предмета «Зарубіжна література» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Козаченко Н. І.	231
2.3.5. Методична розробка уроку «Професії» викладача предмета «Англійська мова» Баранівського професійного ліцею Волошина В. М.	246
2.3.6. Методична розробка уроку «Новела Василя Стефаника «Камінний хрест» – психологічне розкриття теми еміграції» викладача предмета «Українська література» Головинського вищого професійного училища нерудних технологій Гарманчук І. В.	259
2.3.7. Методична розробка уроку «Золотий спалах Василя Симоненка» викладача предмета «Українська мова» Бердичівського професійного будівельного ліцею Яценюк Г. В.	276
2.3.8. Методична розробка уроку «...Своїм життям до себе дорівняйтесь» (за змістом новели Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс») викладача предмета «Українська література» Професійно-технічного училища № 4 м. Бердичева Петрунько В. П.	286
СЛОВНИК КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ	303
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	311

ВСТУП

*Свої здібності людина може пізнати,
лише спробувавши їх використати*
Сенека

Формування і розвиток у здобувачів активної життєвої настанови, допомоги в самореалізації в освітньому процесі та майбутній професії, мотивації постійного самовдосконалення і змістовної професійної діяльності шляхом реалізації потенційних інтелектуальних, фізичних та інших можливостей – актуальна проблема сучасності.

Нині завдання освітнього процесу в системі професійної (професійно-технічної) освіти не лише в передачі знань, умінь і навичок, а в особистісному результаті, формуванні осмисленої позиції майбутнього кваліфікованого фахівця. Перш за все важлива особистість самого здобувача і те, які зміни відбуваються з ним в процесі навчання, оволодіння професією. Коучинг є такою педагогічною технологією, яка дасть змогу задіяти особистісний потенціал тих, хто навчається, сформувати у них готовність та здатність до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, згенерувати вміння використовувати всі можливі ресурси для досягнення поставлених цілей та реалізації завдань, вміння самостійно здійснювати, коригувати та контролювати свою діяльність. Викладач, який володіє елементами коучингу, має вагомий вплив на здобувача освіти. Він може розкрити потенціал здобувача з метою максимального його використання, допомогти усунути обмеження та виробити план дій для досягнення мети, спрямувати розвиток його професійних здібностей. Така діяльність повинна віддзеркалити всі якості задля досягнення спільної мети: виховання висококультурної людини і професіонала своєї справи.

У вирішенні цих викликів важливу роль відіграють технології та інструменти коучингу, які формують коучингове мислення. Адже сучасний етап розвитку вимагає від кожного громадянина усвідомлених дій як у повсякденному житті так і в професійній діяльності. Суспільству потрібні не просто

виконавці дорученої ділянки роботи, а думаючи професіонали, які зуміють реалізувати отримані теоретичні знання та набуті уміння. Важливо допомогти здобувачеві зрозуміти як досягти мети, щоб кожен майбутній фахівець міг чітко відрізнити мету від простого бажання, умів змінювати свої сформовані зручні звички на незручні, що стане шляхом до досягнення задуманого.

Методичний посібник складається зі вступу, двох розділів, словника ключових понять, списку використаних джерел. Мета пропонованого видання полягає у висвітленні можливостей педагогічного коучингу у формуванні здатності здобувача до самостійної навчально-пізнавальної діяльності, генеруванні вміння виробляти план дій для досягнення мети. Контент методичного посібника вміщує розгляд важливих питань: феномен коучингу як інноваційної педагогічної технології в системі професійної освіти, методи вибору та особливості застосування технологій та інструментів коучингу в освітньому процесі, їх значущість для вироблення сталої мотивації здобувачів до навчання і пізнання, стимулювання мислення і творчості, співробітництва, компетентності. У методичному посібнику представлені розробки уроків викладачів предметів загальноосвітньої підготовки закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Збережено орфографічні та пунктуаційні особливості методичних розробок.

Матеріали посібника допоможуть викладачам збагатити методичну стратегію своєї професійної діяльності, поповнити новим змістом власні напрацювання, ефективно добирати та впроваджувати елементи коучингу відповідно до теми навчального заняття і запитів учасників освітнього процесу, виховання висококультурної людини і професіонала своєї справи.

Адресується педагогічним працівникам усіх типів загальноосвітніх закладів освіти для практичного використання.

РОЗДІЛ 1 КОУЧИНГ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Історія виникнення коучингу та етапи його становлення

*Ти не можеш міняти напрям вітру,
але завжди можеш підняти вітрила,
щоб досягти своєї мети*
Оскар Уайльд

Коуч – це одна із професій XXI століття, яка стрімко поширюється у всьому світі. За даними Міжнародної Федерації Коучингу (International Coach Federation – ICF) – всесвітньо відомої організації, що займається розвитком професійного коучингу, зараз у світі працює понад 40000 сертифікованих коучів. Ще двадцять років тому працювати з коучем вважалося екстравагантним, десять років тому – модним. Сьогодні коучинг – звичне явище як у бізнесі, де він активно використовується у сфері управління людськими ресурсами, у роботі з бізнес-консультантами, аудиторами, фахівцями з підбору персоналу, так і в інших сферах людського життя: освіті, спорті, особистому житті тощо. Сама етимологія слова «коуч» походить від назви невеличкого угорського містечка Коч, яке було розташоване біля головної дороги, поруч з Дунаєм, між Віднем і Будапештом. У цьому місті у XV столітті виготовляли вози, карети та екіпажі. Одна із найкращих карет, яка була створена майстрами цього міста, що була розрахована на чотири особи, отримала назву «кочи Зекерія», що в перекладі означало «карета з Коч». У XVI та XVII ст. аналог даної карети стали виготовляти по всій Європі.

У різних країнах її називали по-різному: у Австрії – «котче», у Франції – «коше», у Італії – «коччіо», у Англії – «коуч». Внаслідок цього слово «коуч» стало означати засіб пересування, що доставляє людей з одного пункту в інший. У

цьому відображається глибока сутність даного слова, це «те, що швидко доставляє до мети та допомагає рухатися на шляху до цієї мети». Як стверджує Роберт Ділтс: «Сутність коучингу полягає у тому, щоб запропонувати «засіб пересування», що дозволяє особі або групі осіб перейти з поточного стану в будь-який бажаний стан, використовуючи найкоротший шлях. В цій подорожі треба визначити основні наявні ресурси, а також, виявити та нейтралізувати можливі перешкоди» [4].

У XIX ст. англійські студенти почали називати коучами приватних педагогів і репетиторів, які допомагали їм краще підготуватися до складних іспитів. Наприкінці XIX – початку XX ст. це слово увійшло у спортивну лексику як назва професії, яка допомагає спортсмену добре підготуватися до змагань і використати усі внутрішні ресурси для перемоги у цих змаганнях. Згодом, у 50-х рр. XX ст. це поняття почали пов'язувати з усіма проблемами, які потребували консультування, наставництва, інструктування.

Основоположником коучингового підходу вважається Тімоті Голві (англ. W. Timothy Gallwey) – викладач Гарвардського університету і тренер з тенісу. Підхід до досягнення мети з позицій коучингу розпочався з часу видання книги Т. Голві «Внутрішня гра в теніс» (1974 р.), яка стала міжнародним бестселером. Автор розробив революційну методику навчання гри в теніс, коли сам гравець знаходить власний, кращий шлях розвитку своїх здібностей для отримання бажаного результату. Згідно із формулюванням Т. Голві, супротивник всередині нас набагато небезпечніше суперника по той бік «сітки» (в тенісі). Завдання тренера при цьому – допомогти гравцеві усунути або пом'якшити внутрішні бар'єри, що заважають успішній грі. У результаті з'явиться природна здатність людини ефективно вчитися на власному досвіді та досягати поставлених цілей. Мета «внутрішньої гри» – зменшити будь-яке втручання зі сторони, що обмежує повне розкриття потенціалу людини [7]. Основа цього методу полягає в тому, що учень (гравець) вже володіє всіма необхідними ресурсами для вирішення поставленого перед собою завдання, а коуч тільки створює необхідні умови для того, щоб допомогти йому структурувати певним чином інформацію у його

свідомості. На підставі цього, сам учень (гравець) знаходить унікальне рішення для вирішення власного завдання або конкретної ситуації.

Отже, сучасна версія коучингу прийшла до нас із спорту як один із методів навчання тенісу, який пізніше використовувався у лижному спорті та гольфі, відрізнявся від традиційних методів навчання та ґрунтувався на «усвідомленні, довірі та виборі» [16]. Згідно Т. Голві, коучинг – це методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності. Коучинг більше допомагає особистості навчатися, ніж вчить. Це не тільки техніка, яка застосовується в певних обставинах, а ще і метод управління, метод взаємодії з людьми, а також спосіб мислення.

Підхід, який запропонував Т. Голві, застосовувався і раніше, більше 2500 років тому, давньогрецьким філософом Сократом, який першим підніс знання до рівня понять, вважав чітке мислення основною передумовою правильного життя. Він навчав стародавніх греків як поліпшити власне життя. За допомогою запитань філософ діагностував інтелектуальний потенціал своїх учнів і підштовхував до роздумів, сприяв тому, щоб вони самостійно приходили до думки як вчинити в тій чи іншій життєвій ситуації. Не даючи їм готових рішень, філософ наштовхував запитаннями на самостійне знаходження відповідей на нагальні життєві виклики. Джон Уїтмор (англ. *John Whitmore*), британський автогонщик, один із ведучих мислителів у галузі коучингу, кращий бізнес-тренер Великобританії, творець популярної моделі GROW, розвинув ідеї Голві в застосуванні до бізнесу й менеджменту. Своє бачення методики коучингу в бізнесі він виклав у книзі «Коучинг високої ефективності», виданої тиражем 500000 екземплярів, перекладеної на 17 мов [27]. Один із найвидатніших коучів сучасності, лідер персонального коучингу, Манфред Кетс де Вріс запровадив використання психоаналізу у коучинг-практиці. На його думку, підсвідоме минуле людини має ключовий вплив на психологію та управлінську поведінку керівників.

У 80-ті роки ХХ століття коучинг почав свою подорож до Європи і влаштувався спочатку у Великій Британії. У цій країні

існують дві організації, які займаються даним питанням: Асоціація професійних спостерігачів та коучів (APECS) і Європейська рада з коучингу і наставництва (EMCC). У Великій Британії держава навіть фінансувала розробку стандартів і правил коучингу. У цій країні для того, щоб стати коучем, людина повинна витримати перевірку на компетентність [11]. У цей же період коучинг офіційно визнано у бізнесі. Як окрема професія коучинг сформувався на початку 90-х років ХХ століття.

На сьогодні існує приблизно 50 шкіл і біля 500 видів коучингу, починаючи від VIP-коучингу і закінчуючи соціальною роботою. У США професія коуча офіційно визнана у 2001 році завдяки Міжнародній Федерації Коучів (ICF). Міжнародна Федерація Коучів (ICF) була заснована Томасом Леонардом у 1995 році як некомерційна організація з метою забезпечення підтримки коучів і сприяння розвитку професії. На даний час Федерація налічує більше 25000 членів, кількість яких постійно зростає. ICF представлена у 137 відділеннях по всьому світу. На території України коучинговий рух розпочався завдячуючи Мерилін Аткінсон, засновниці і президенту Міжнародного Ерісконівського Університету, яка з 1989 року почала проводити тренінги на території колишнього Радянського Союзу, пропагуючи велику кількість розроблених нею коучингових навчальних методик.

З початку 2000-х років таку практику продовжила Анжела Ястреб, лідер українського коучингового руху, професійний коуч, засновниця Академії Коучингової Майстерності Working People Group. Світове визнання нашої країни в спільноті професійного коучингу, а також рух і розвиток в цьому напрямі розпочався з часу створення ICF Ukraine Chapter – відділення в Україні Міжнародної федерації коучингу (12 травня 2017 рік). До складу Міжнародної Федерації Коучів (ICF) входять більше 50 професійних коучів з України. Мета коучингу полягає у «пробудженні» та використанні внутрішнього потенціалу особистості, який базується на бажанні і добрій волі підопічного. Відповідно, неодмінною умовою ефективного партнерства є взаємоповага і довіра, а важливими вміннями педагога-коучера – вміння слухати, ставити запитання

та забезпечувати зворотний зв'язок [9]. У літературних джерелах поняття коучинг трактується як особливий вид діалогу, в якому спеціаліст (коуч) допомагає клієнту самостійно визначити, сформулювати свої життєві, професійні або ділові цілі і завдання, сфокусувати увагу на задачах розвитку, шукати як внутрішні так і зовнішні ресурси; професійна допомога людині у визначенні її особистісних і професійних цілей. **Коучинг – це «Хочу! – Можу! – Вірю! – Роблю! – Маю результат!».**

1.2. Теоретичні основи коучингу. Педагогічний коучинг

Коучинг є принципово новим напрямом, технологією, яка дає змогу швидко досягти мети завдяки мобілізації особистісного потенціалу тих, хто навчається. Головним чином коучинг визначається як процес підготовки особи чи групи осіб до певного випробування чи особливої ситуації. Ця підготовка полягає не в безпосередньому навчанні, а в допомозі людині навчитися самій. Дослівний переклад слова «коучинг» – «тренерство». На початку дев'яностих років XIX століття це слово увійшло в спортивний лексикон як назва спортивного тренера, який дійсно допомагає використати усі внутрішні ресурси і піднятися на наступний рівень.

Провідними фахівцями з коучингу та авторами визнаних праць цього напрямку вважаються М. Аткинсон, С. Беттлі, М. Доуней, М. Дауні, К. Дуглас, Р. Еверд, П. Зеус, Р. Кілбург, С. Кові, А. Лейджес, Т. Леонард, К. Мак Каулей, Дж. О'Коннор, Е. Парслоу, Д. Пітерсон, М. Рей, Дж. Селмен, Е. Тач, Л. Уїтворт, Т. Шуелл, ін.

Однозначного трактування терміну «коучинг» немає. Міжнародна Федерація Коучингу (ICF) дає наступне визначення: професійний коучинг – це безперервні професійні стосунки, які допомагають людям створювати видатні результати у своєму особистому житті, кар'єрі, бізнесі або організації. За допомогою процесу коучингу клієнти поглиблюють свої знання, покращують свій коефіцієнт корисної дії. Міжнародна Академія Коучингу пояснює коучинг як вид

консультування і спосіб, який допомагає клієнту чітко визначити свої цілі і задачі, сконцентруватися на їхньому досягненні і отримувати кращі результати, за найкоротший строк, з максимальною віддачею, з меншими зусиллями. Т. Голві вважає, що коучинг – це мистецтво створення, за допомогою співбесід і поведінки, середовища, яке забезпечує рух людини до визначеної мети, так щоб воно приносило задоволення. За Д. Уйтмором коучинг – це новий стиль управління людськими ресурсами, технології якого сприяють мобілізації внутрішніх можливостей і потенціалу працівників, постійному вдосконаленню їх професіоналізму та кваліфікації, зростанню рівня їх конкурентоспроможності, забезпечують розвиток компетентності, спонукають до інноваційного підходу у виробничому процесі. В. Зеленін стверджує, що коучинг – це мистецтво сприяти самовтіленню таланту людини. Це самоактуалізуюча оптимізація психічної норми через прояв до цього часу нереалізованого потенціалу в різних сферах життя в контекстах, які постійно змінюються. Е. Денисенко в коучинговому процесі вбачає індивідуальне тренування людини для досягнення значущих цілей, підвищення мобілізації внутрішнього потенціалу, розвиток необхідних здібностей і навичок, засвоєння провідних стратегій отримання результату. Як зазначають С. Торпі Дж. Кліффорд, коучинг є процесом співпраці, який направлений на сприяння саморозвитку особистості шляхом осмислення власної діяльності, рефлексивного застосування знань і умінь. Деяко новий акцент у визначенні коучингу подають Л. Уїтворт, Г. Кімсі-Хаус, Ф. Сендел, стверджуючи, що коучинг – це свідомо створені партнерські стосунки, направлені на допомогу людині самореалізуватися, ефективно діяти і навчатися новому впродовж усього життя [8].

Таким чином, коучинг – це процес систематичної взаємодії керівника-коуча та підлеглого з метою розкриття внутрішнього потенціалу останнього та отримання максимально можливого ефективного результату. При цьому всі визначення поєднує партнерство, розкриття потенціалу та результативність [19]. Головна ідея коучингу – бачення в здобувачах, співробітниках, перш за все, людей з їхніми цінностями,

прагненнями, особистими цілями. Методологія коучингу виходить з того, що людина від природи безмежно талановита та володіє великим потенціалом, який не завжди реалізується нею в повній мірі, а саме: поглиблення компетентності і творчого розвитку на будь-якому етапі навчання чи професійної діяльності, спрямованість на підвищення якості професіоналізму особистості, ефективність професійного навчання з системою зворотного зв'язку.

Д. Уїтмор виділяє наступні переваги застосування коучингу в особистісній і професійній діяльності:

- поліпшення продуктивності діяльності: це головне, для чого застосовується коучинг;
- швидке навчання «без відриву від роботи», причому цей процес надає почуття радості та задоволення;
- поліпшення взаємовідносин у колективі;
- покращення якості життя: поліпшення взаємин і пов'язаний з цим успіх змінюють на краще всю атмосферу на роботі;
- краще використання внутрішніх ресурсів людей: коучинг відкриває багато не виявлених раніше талантів серед працівників;
- зростання особистої ефективності клієнта та швидкість його просування до мети;
- висока еластичність і адаптивність до змін.

Коучинг – не тренінг, не консультування, не наставництво. Він відрізняється від класичного тренінгу, консультування та наставництва тим, що коуч не дає порад і рекомендацій, а шукає вирішення проблеми спільно з клієнтом [17; 18].

Томас Леонард – засновник Міжнародної Федерації Коучингу (International Coach Federation – ICF) сформулював, ким може бути коуч для клієнта. Коуч – це:

- партнер у досягненні особистісних та професійних цілей;
- захисник під час життєвих негараздів;
- тренер навичок комунікації;
- відбивач негативу в процесі прийняття рішення;

- мотивація, коли потрібно бути сильним;
- наставник у процесі особистісного розвитку;
- співтворець у реалізації проєкту [17; 18].

Серед українських учених, які досліджували проблеми коучингу як ефективної технології професійного та особистісного розвитку, вирізняються своїми науковими здобутками Т. Борова, Г. Єльнікова, В. Радкевич, І. Рибкін, С. Симодейко, О. Бородієнко, П. Безручко, Н. Зирянова, О. Рибіна, О. Цибіна, С. Хамаганова, ін. Серйозні дослідження технології коучингу в освіті здійснила С. Романова, зазначивши, що коучинг – це взаємостосунки між викладачем і студентами, коли викладач ефективно організовує процес пошуку студентами кращих відповідей на запитання, що їх цікавлять, допомагає студентам розвиватися, закріплювати нові навички і досягати високих результатів у своїй майбутній професії. За С. Романовою, навчальна діяльність сучасного педагога повинна бути спрямована на створення таких педагогічних умов, за яких його підопічні сприймали б знання активно, формуючи тим самим в собі навички самоосвіти і самоаналізу, необхідні конкурентоспроможному кваліфікованому спеціалісту сьогодення, здатному до саморозвитку і самонавчання [25]. Цього можна домогтися, дотримуючись базових принципів коучингу, а саме:

- люди мають набагато більше внутрішніх здібностей, ніж ті, які вони проявляють у своєму повсякденному житті;
- кожна людина має великий потенціал;
- у людини вже є усі необхідні ресурси для досягнення успіху;
- фокусування на сильні сторони;
- навчання на успішних прикладах, а не на помилках;
- орієнтир не на проблему, а на вирішення;
- прийняття, відкритість і довіра – ключ до взаємодії;
- спрямованість з сьогодення в майбутнє;
- «ні» оцінкам і порадам! Усі відповіді усередині людини – вона себе оцінює сама;
- легкість, позитив [26].

Впродовж минулих років спостерігається явище впевненого переходу терміну «коучинг» з комерційних тренінгових програм в освітній простір. Це зумовлено насамперед необхідністю адаптації освіти до потреб її споживачів, намаганням зробити її привабливою, гнучкою та доступною, забезпечуючи комфортні умови для професійного становлення і розвитку кожної особистості. Разом з тим феномен коучингу полягає не лише у його навчальних можливостях, а також у формуванні соціальної культури саморозвитку та самовдосконалення.

Коучинг освіти – це інструмент підвищення ефективності взаємодії в системі освіти в цілому, у всіх напрямках: педагог-здобувач освіти, педагог-адміністрація, педагог-педагог (мотиваційний чинник при цьому – повага, значущість кожного, ріст і розвиток). Наприклад, у відносинах викладача із здобувачами освіти завданням педагога стає організація процесу самостійного пошуку ними оптимальних рішень і відповідей на питання, що їх цікавлять. Ефективним засобом удосконалення партнерських стосунків, направлених на допомогу людині самореалізуватися, є педагогічний коучинг – інноваційна технологія, яка базується на певних принципах і прийомах, що сприяють розвитку потенціалу особистості або групи спільно працюючих людей (команди, організації) та включає:

- системний супровід зростання особистості, спрямований на ефективне досягнення важливих для неї цілей у конкретні терміни;
- партнерське комунікативне співробітництво;
- розкриття потенціалу особистості для досягнення максимально значущого результату;
- супровід особистості, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного її вирішення;
- сприяння і допомога особистості в пошуку її власних рішень;
- підтримка особистості за індивідуальною освітньою траєкторією [20].

Отже, коучинг – це процес допомоги суб'єктові в покращенні кількісних або якісних характеристик його

діяльності; це серія засобів, які допомагають людині у процесі праці наблизитися до своїх потенційних можливостей, зрозуміти свою роль, задачу. У коучингу кожен сам вирішує, що йому потрібно. Задача педагога – створити умови для прийняття рішення. Коучинг – це така технологія наставництва, при якій домінує розвиток існуючих здібностей для досягнення нових цілей.

Педагогічний коучинг передбачає системність навчальної, практичної і самоосвітньої діяльності, урахування змісту навчальних потреб педагога і здобувача на різних стадіях життєвого циклу, єдність професійної і загальної середньої освіти. В основу педагогічного коучингу покладено ідею про те, що кожна особистість неповторна, відрізняється власними потребами, цілями, інтересами, мотивами, задоволення яких передбачає індивідуальні способи, форми, підходи до підвищення професійного та особистісного рівня. Тобто кожен педагогічний працівник виступає осередком, стратегом освітнього процесу, цілісним суб'єктом професійної діяльності, активним, вільним і відповідальним у проєктуванні, здійсненні та творчому реформуванні власного професійного розвитку та розвитку здобувача [29].

Виділяють різні *види педагогічного коучингу*:

– *коучинг адміністративний* – вид коучингу, що використовується в організаціях і передбачає різноманітні способи допомоги педагогічним працівникам у підвищенні ефективності їх професійно-педагогічної діяльності;

– *коучинг життєвий* – вид коучингу, що передбачає допомогу у досягненні особистих цілей, сприяє ефективному вирішенню різних проблем, з якими стикаються при переході від одного життєвого етапу на інший;

– *коучинг індивідуальний* – це метод планування власного життя, управління його змінами й розвитком; метою є створення самого себе як особистості з необхідними, бажаними якостями і характеристиками в соціальному, особистісному, міжособистісному, духовному аспектах;

– *коучинг проєктів* – вид коучингу, що передбачає стратегічне управління колективом для найбільш ефективного досягнення результату;

– *коучинг ситуативний* – вид коучингу, зосереджений на вдосконаленні особистості в певному контексті, зокрема умінні творчо розв’язувати професійні ситуації тощо;

– *коучинг транзитивний* – вид коучингу, що передбачає допомогу у стресовій ситуації [5; 12].

По рівнях змін виділяють: поведінковий коучинг, коучинг розвитку, трансформаційний коучинг.

Поведінковий коучинг – коучинг, націлений в першу чергу на зміни моделей поведінки. Це досягається за рахунок вироблення навичок, звичок, засвоєння та тренування нових стратегій поведінки (приклади подібних навичок: публічні виступи, делегування повноважень, презентація, взаємодія з клієнтами, робота із запереченнями, встановлення контакту, активне слухання, постановка цілей).

Коучинг розвитку – коучинг, який працює з еволюційним розвитком особистості. На цьому рівні усвідомлюються базові потреби, глибинні цінності а також створюється довгострокова система цілей – стратегія досягнення бажаних результатів в усіх сферах життя людини.

Трансформаційний коучинг – коучинг, що працює з революційними змінами, які повністю, докорінним чином змінюють життя людини, її призначення, місію. Тут коучинг працює зі зміною обмежуючих переконань і ухваленням кардинальних рішень для повної самореалізації людини за допомогою реалізації практичних дій [15; 22].

Залежно від індивідуальних потреб, запитів, професійних проблем, в освітньому просторі закладу освіти використовуються наступні види коучинг-занять:

– *тренінг* – метод створення умов для навчання й саморозкриття учасників з метою самостійного пошуку ними способів вирішення власних психологічних проблем;

– *консультація* – форма навчального заняття, на якому педагогічний працівник отримує відповіді на конкретні

запитання або пояснення конкретних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування;

– *дистанційне консультування* – викладачами за технічної підтримки, проводиться як у режимі реального часу (синхронно), так і з затримкою відповідей у часі (асинхронно) з використанням усіх засобів зв'язку (інтернет, електронна пошта, телефон, тощо);

– *тематична дискусія* – інтерактивна форма заняття, що має дискусійний характер навколо конкретної проблемної теми, передбачає формування та вдосконалення умінь у процесі використання попередньо сформованих знань;

– *«круглий стіл»* – інтерактивна форма навчального заняття, основним змістом якого є обговорення актуальних і важливих проблем.

За кількістю учасників розрізняють: індивідуальний і груповий коучинг.

Індивідуальний коучинг – це робота коуча і клієнта наодинці із запитом, метою або над програмою розвитку клієнта.

Груповий коучинг – це коучинг групи (від 2 до 15 осіб) за розробленою програмою, заздалегідь погодженому плану або ж у фрістайл-формі з поточними цілями і завданнями, які виникли перед групою.

По формату виділяють очний, дистанційний і змішаний види коучингу.

Очний коучинг – коуч-сесії проходять при особистій зустрічі клієнта з коучем у режимі реального часу – передбачає зустріч на певній території.

Дистанційний коучинг – коуч-сесії проходять без особистого контакту завдяки технічним засобам зв'язку на відстані:

– *skype-коучинг* / відеочат / телефонний коучинг – коуч-сесії відбуваються у форматі реального часу;

– *електронний коучинг* – існує у формі повідомлень-нагадувань на електронну пошту відповідно до запиту клієнта (e-mail, телекласи, тести, завдання, звіти тощо);

– *змішаний коучинг* – використовує всі або деякі з перелічених вище форм коучингу [6].

Майлз Дауні свого часу зазначив: «Коучинг – це мистецтво сприяти підвищенню результативності, навчанню і розвитку іншої людини». Для досягнення цієї мети використовуються відповідні **методи педагогічного коучингу**:

– *метод конкретних ситуацій*, заснований на ствердженні, що шлях до вдосконалення власних знань можливо прокласти лише через розгляд, вивчення та обговорення конкретних проблемних ситуацій;

– *метод емоційного стимулювання*, в основі цього методу навчання лежить принцип формування пізнавального інтересу шляхом створення позитивних емоцій до запропонованого виду діяльності, підвищення зацікавленості та мотивації до освітнього процесу;

– *метод створення ситуації пізнавальної дискусії*, дієвий методом активізації навчання, адже в дискусії народжується істина, а пошук істини завжди викликає посилену зацікавленість темою;

– *«мозаїка»* – метод розподілу обов'язків у групі; такий вид діяльності змушує учасників самостійно, без допомоги викладача-коуча розподіляти обов'язки в групі та нести за даний розподіл відповідальність;

– *метод проєктів* – метод, що виводить діяльність особистості на новий, навчально-науковий рівень; на цьому рівні кожен здійснює великий обсяг самостійної роботи та навчається самоконтролю, що сприяє самоосвіті [22].

Процес коучингу орієнтований тільки на майбутнє, на перспективу. Оскільки метою впровадження педагогічного коучингу є підвищення якості навчання і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності кваліфікованих фахівців відповідно до європейських стандартів і найкращих вітчизняних традицій, використання технологій педагогічного коучингу в системі професійної (професійно-технічної) освіти допоможе працівникам:

– усвідомити необхідність професійного зростання за самостійно обраним напрямом відповідно до інноваційних викликів суспільства й освіти;

- сформувати новий погляд на проблеми (особисті, навчальні, професійні);
- набути професійно значущі компетенції та розвивати їх;
- адекватно оцінювати власний рівень професійного розвитку на всіх етапах;
- проводити моніторинг досягнення професійно значущих цілей [3].

Перенесений у навчальне середовище, коучинг забезпечує набір методик для формування важливих самоосвітніх умінь особистості, а саме:

- виокремлення, аналізу, подолання труднощів і проблем, які виникатимуть у процесі навчання;
- ефективного спілкування та навчання в колективі, групі, соціальних мережах;
- організаторських і управлінських умінь;
- умінь самоаналізу та самомотивації тощо.

Усі ці уміння становлять основу самоосвітньої компетенції майбутнього фахівця, яка є одним із проявів і показників соціальної та професійної зрілості особистості. Створений на перетині психології, менеджменту, філософії і логіки, коучинг є універсальним інструментом для розкриття внутрішнього потенціалу людини [30]. Коучинг – це унікальний підхід, що увібрав у себе найкорисніше з інших систем допомоги людині: з психотерапії (запозичені прийняття клієнта таким, який він є, створення безпечного простору для нього, відсутність внесення коучем власного розуміння ситуації, моделей, шаблонів та рецептів, допомога клієнтові в усвідомленні його картини світу, його цінностей); з тренерства (стимулювання активних змін, підтримка ініціативи, дії, допомога у створенні внутрішніх і зовнішніх стимулів, виклик, спільна діяльність). Усе це робить коучинг абсолютно особливим, надзвичайно продуктивним і дуже привабливим для тих, кому важливо управляти власним життям, повністю реалізуючи свої таланти та здібності.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ КОУЧИНГУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРЕДМЕТІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

2.1. Методичні розробки уроків з предметів природничо-математичного циклу

2.1.1. Методична розробка уроку з предмета «Математика» на тему: «Похідна та її застосування» викладача Житомирського професійного політехнічного ліцею Войтович І.П.

Тема уроку: «Похідна та її застосування»

Мета уроку:

формування предметних елементів компетентності:

- розвивати навички використання відомих формул та методів до розв'язування вправ з теми «Застосування похідної»;
- розвивати критичне мислення, формувати вміння аналізувати, робити висновки, мати власну думку щодо обговорюваних тем;

формування ключових елементів компетентності:

- виховувати почуття відповідальності, формувати навички співпраці, зміцнювати віру у свої можливості й здібності; навчитися мобілізуватися і дуже швидко вирішувати виникаючі несподівані завдання.
- уміння вчитися: сприяти виникненню внутрішніх мотивів навчання.

Очікувані результати:

- здобувачі освіти закріплять свої знання та вміння для обчислення похідної;
- вмітимуть пояснити застосування похідної у різних галузях науки та на практиці.

Форма проведення: урок у стилі коучингу

Тривалість: 60 хв

Обладнання: мультимедійне обладнання, презентація-супровід уроку, картки з завданнями, графічне лото, зірочки, опорний конспект, ПК, смартфони.

Епіграф: *«Розум людський має три ключі,
які все відкривають: знання, увага та мета»*
Віктор Гюго

Хід коучингового процесу

I. Аналіз ситуації – (5 хв)

Методика «Криголам»

Мета: створити умови для ефективної роботи, забезпечити доброзичливу атмосферу.

1. Самопрезентація

Мета: більш детально познайомити учасників один з одним та самоусвідомити свої здібності, створити умови для ефективної праці. Кожен із здобувачів називає своє ім'я і своє захоплення. Наприклад: «Олег, я люблю читати книги».

2. Правила коучингу

Мета: узгодження правил для продуктивної взаємодії під час коучингу.

Викладач. Щоб наша робота була ефективною і результативною, нам необхідно прийняти правила, які є вкрай необхідними для створення такої обстановки, за якої кожен із вас:

- міг відверто висловлюватись і виражати свої почуття й погляди;
- не боявся стати об'єктом критики;
- одержував інформацію сам і не заважав отримувати її іншим учасникам.

Орієнтовними сьогодні на занятті можуть бути наступні правила:

- бути позитивними;
- говорити по черзі;
- бути активними;
- слухати й чути кожного;
- толерантно ставитись один до одного;
- дотримуватися правила «Піднята рука»;

- бути пунктуальними;
- діяти за принципом «тут і зараз».

Чи згодні ви та чи приймаєте ці правила? Що запропонували б ви? Пропозиції обговорюють, узгоджують, доповнюють.

II. Планування системи відповідальності – (5 хв)

Викладач. Епіграфом сьогоднішнього уроку є слова Віктора Гюго: «Розум людський має три ключі, які все відкривають: знання, увага та мета ...». Гюго говорить про три ключі. Але іноді, скориставшись і одним ключем, можна досягти бажаного. Наприклад, в ХІХ ст. в Індії цар обирав собі міністром того, хто пройде навколо міста з глечиком, доверху наповненим молоком, і не пролле ні краплини. Багато хто пробував це зробити, але не вдавалося. І коли, нарешті, один чоловік зміг виконати це завдання, то його запитали: «Як ти це зробив? Адже на тебе кричали, лаяли собаки, в тебе стріляли...Ти чув!». Чоловік відповів: «Ні, не чув, я зосереджений був тільки на глечику з молоком».

Такої уваги я вам бажаю при досягненні мети коучингу: навчитися розв'язувати задачі практичного змісту:

Вона на вигляд недолуга:
 Штришок маленький, та й усе,
 Але яку значну потугу
 Цей ледь помітний знак несе!
 Це символ моря знань високих,
 Який не має меж і дна.
 Не ступите не раз ні кроку
 Без терміну, що зветься «похідна»

Тема нашого заняття: «Похідна та її застосування».

Методика «Командоутворення»

Мета: придбання досвіду групової взаємодії, поліпшення комунікації між здобувачами професійної освіти, отримання ними досвіду успішного досягнення групової мети.

Вправа «Смайлик»

Мета: активізувати учасників заняття, встановити контакт між ними, розділити на групи.

1. Викладач пропонує учасникам об'єднатися у 3 команди (6-8 учасників у кожній). Для цього пропонує кожному із учасників вибрати смайлик.

2. Кожен із учасників вибирає собі смайлик, який йому сподобався.

Учасники, які вибрали однаковий смайлик, об'єднуються у спільну групу.

III. Збір необхідної інформації – (10 хв)

Методика «Інтерактив»

Мета: активізація пізнавальної діяльності здобувачів освіти, формування партнерських відносин при досягненні спільної мети.

Вправа «Гарячий стілець»

Актуалізацію наших теоретичних знань проведемо під девізом: «Хай живе теорія!», давши відповіді на запитання «Що? Де? Як? Чому?». Отже, кожна із груп, повинна визначити свого представника, який, сівши на «гарячий стілець», швидко і чітко відповідатиме на запитання, які задаватиме тренер. Учасник відповідає протягом 2 хв до першої допущеної помилки.

Запитання до здобувачів:

1. Що таке похідна ?
2. Де використовують поняття похідної?
3. Як називається операція знаходження похідної?
4. Чому дорівнює похідна суми?
5. Що таке швидкість зміни функції в точці x_0 ?
6. В яких точках не можна провести дотичну до графіка функції?
7. Який механічний зміст похідної ?
8. Чому дорівнює похідна добутку двох функцій?
9. Яка ознака спадаючої функції?
10. Який геометричний зміст похідної?

11. Якщо графік функції має в точці вертикальну дотичну, то що це означає?
 12. Чи може функція в точці розриву мати похідну?
 13. Що таке критична точка?
 14. Які арифметичні операції можна виконувати над диференційованими функціями?
 15. Чому дорівнює похідна частки двох функцій?
- За кожную правильну відповідь команда отримує зірочку.

Вправа «Графічне лото» (Додаток Б)

Викладач. Знання про властивості графіків ви продемонструєте за допомогою графічного лото, яке отримає кожна команда. Ваше завдання розмістити картки так, щоб дане твердження описувало властивість точки x_0 на графіку. Перша команда, яка правильно складе лото, отримує зірочку.

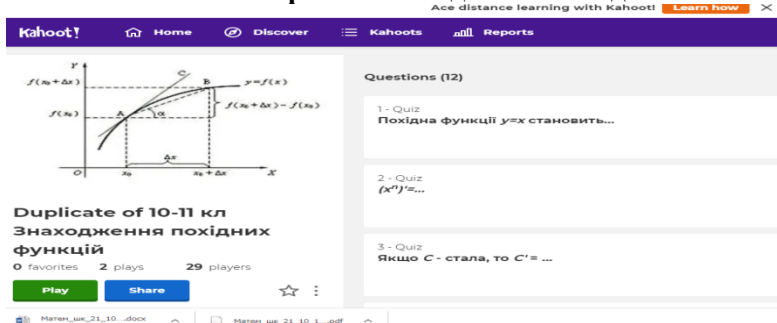
Вправа «Quiz»

Для повторення таблиці похідних та правил диференціювання пройдемо вікторину на платформі Kahoot онлайн, використовуючи смартфони та ПК (Рис.1)
 URL: <https://create.kahoot.it/creator/b6a932ed-5c12-4a9a-a4fd-d011a12a926b>

За I місце учасник отримує 3 зірочки на рахунок своєї команди, за II – 2, за III – 1.

Рис.1

Вікторина «Знаходження похідних»

IV. Етап натхнення – (5 хв)

Викладач. На попередніх уроках ми досліджували функцію за її графіком, а чи задумувалися ви чи можна виконати

обернену вправу: наприклад, дослідити функцію за графіком її похідної? У яких саме практичних завданнях навколишнього середовища можна використати знання про похідну? Маєте бажання знайти відповіді на ці запитання? Поекспериментуємо, проаналізуємо, пофантазуємо!!!

V. Реалізація та дослідження – (10 хв)

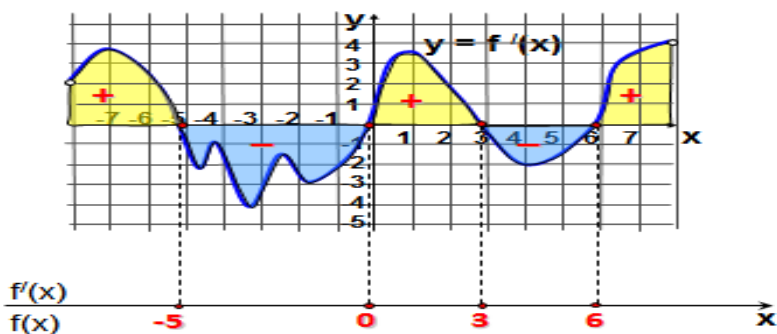
Методика «Мультимедійна презентація»

В опорному конспекті є зображений графік похідної, спробуємо його проаналізувати, виконавши наступні завдання.

Дослідити властивості функції $y = f(x)$ за зображенням графіка її похідної на проміжку $(-8; 8)$ (Рис.2)

Рис.2

Графік похідної

- 1) Знайти точки, в яких $f'(x) = 0$. Як називають ці точки?
- 2) Дослідити функцію на екстремуми та визначити кількість точок мінімумів.
- 3) Знайти точку екстремума функції $y = f(x)$ на відрізку $[-6; -1]$.
- 4) Знайти кількість точок екстремумів функції на відрізку $[-3; 7]$.
- 5) Знайти проміжки зростання функції $y = f(x)$.
- 6) Знайти проміжки спадання функції $y = f(x)$. Вказати довжину найбільшого з них.
- 7) В якій точці проміжку $[-4; -1]$ функція $y = f(x)$ приймає найбільше значення?

8) В якій точці проміжку [1; 4] функція $y = f(x)$ приймає найбільше значення?

Методика «Тест»

Мета: розвиток у здобувачів професійної освіти логічного мислення, пізнавальної активності.

Кожна з команд обирає свого учасника для виконання тесту. А чи знаєте ви, що слово тест з англійської перекладається як випробування? Отож, увага на слайд і вкажіть правильний варіант відповіді. (Виконання тесту супроводжує мультимедійна презентація-супровід уроку за посиланням: URL: <https://drive.google.com/file/d/1-xlkE4seaDkNDtIQPxLGOJ2-IIM6eL1d/view?usp=sharing> (Додаток1)

VI. Застосування набутих знань в практичній діяльності – (15 хв)

Методика «Дослідник»

Мета: розвиток у здобувачів професійної освіти вміння самостійно аналізувати математичні об'єкти та робити власні висновки.

Викладач. Чи подобається вам працювати з практичними задачами? Є дуже багато задач, взятих з життя. Існує легенда, що у 825 р. до н. е. фінікійська царівна Дідона вирішила оселитися з невеликим військом на узбережжі Туніської затоки. Тамтешній король погодився продати їй ділянку землі, обмежену «шкурою бика». Дідона не розгубилася. Вона розрізала шкуру на тоненькі смужки. Але перед нею постало питання, яку форму потрібно надати мотузці, щоб обмежити шкуру бика найбільшу площу.

Кожній команді пропонуємо картку з задачею практичного змісту і, використовуючи знання з теми, необхідно її розв'язати. Один представник з кожної команди намагається пояснити хід розв'язку задачі всім учасникам. Обговорюємо розв'язки задач.

VII. Підсумок (рефлексивно-оцінювальний етап) – (10 хв)

Методика «Рефлексія»

Мета: закріпити позитивні результати коучингу.

Здобувачам пропонується скласти «зірковий рейтинг» – рахуємо кількість зароблених зірок та визначаємо команду-переможця. А тепер посміхнемося один одному і побажаємо всього найкращого!

Домашнє завдання. Викладач пропонує різнорівневі завдання в опорному конспекті.

Розв'язати вправи:

I. Для здобувачів із середнім рівнем знань:

Виконати тестові завдання 1-6 у конспекті.

II. Для здобувачів із достатнім рівнем знань:

Виконати в конспекті вправи:

1. Знайдіть критичні точки функції $f(x) = 3x + \sin 3x$.
2. Знайдіть проміжки зростання та спадання функції $f(x) = x^3 - x^2 - x + 8$.

III. Для здобувачів з високим рівнем знань:

1. Знайдіть точки екстремуму та екстремуми функції $f(x) = \frac{x^2 + 3x}{x + 4}$.

2. Знайдіть найбільше та найменше значення функції $f(x) = \frac{1}{3}x^3 - 4x$ на відрізку $[0; 3]$.

3. Знайдіть довжини сторін прямокутника з периметром 24 см, що має найбільшу площу.

Творче завдання

Переглянути відео «Дерева та графіки функцій» (за посиланням URL: <https://drive.google.com/file/d/1BfXr35qVoWUhmFOIYMiSnsB3Vp9l8Rv1/view?usp=sharing>) та спробувати намалювати графіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. К. : А.С.К., 2004. URL : http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/Suchasnyj_urok.pdf
2. Проценко О.С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330-334.

3. Романова С.М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту*. Серія : Педагогіка. Психологія. 2010. Вип. 3. С. 83-86.

4. Рудницьких О.В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія : Педагогіка і психологія. 2014. № 2(8). С. 173-176.

5. Хмельницька О.С Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процес. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/71.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Мультимедійна презентація – супровід уроку

URL:<https://drive.google.com/file/d/1-xlkE4seaDkNDtIQPxLGOJ2-IIIM6eL1d/view?usp=sharing>

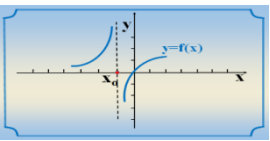
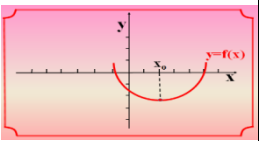
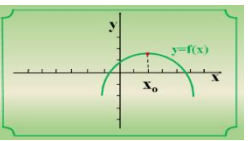
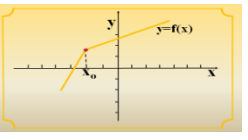
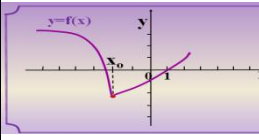
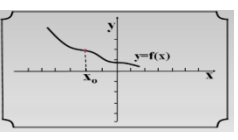
похідна та її застосування.ppt

Додаток Б

Лото-картки

В точці X_0 похідна не існує	X_0 – точка мінімуму	X_0 – точка максимуму
В точці X_0 похідна дорівнює 0	В точці X_0 похідна змінює знак з – на +	В точці X_0 похідна знаку не змінює
В точці X_0 похідна не існує	X_0 – точка мінімуму	X_0 – точка максимуму
В точці X_0 похідна дорівнює 0	В точці X_0 похідна змінює знак з – на +	В точці X_0 похідна знаку не змінює
В точці X_0 похідна дорівнює 0	В точці X_0 похідна змінює знак з – на +	В точці X_0 похідна знаку не змінює
В точці X_0 похідна не існує	X_0 – точка мінімуму	X_0 – точка максимуму

Лого

2.1.2. Методична розробка уроку «Раціональне харчування – основа нормального обміну речовин» викладача предмета «Біологія та екологія» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Синежук А.В.

Тема уроку: «Раціональне харчування – основа нормального обміну речовин»

Мета уроку:

– засвоїти основні принципи раціонального харчування: перший – відповідність хімічного складу харчових речовин фізіологічним потребам організму; другий – інгредієнти, які не синтезуються в організмі і тому є життєво необхідними; максимальна різноманітність їжі – третій принцип раціонального харчування;

– оволодіти навичками визначення якості харчових продуктів, розвивати увагу, спостережливість, пам'ять, пізнавальну активність, самостійність у роботі, підвищити впевненість у собі;

– виховувати бережливе ставлення до свого здоров'я, дисциплінованість, сумлінність, відповідальність, ініціативність.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань .

Вид уроку: урок-конференція.

Ключові компетентності: спілкування державною мовою; наукове розуміння природи; уміння аналізувати, формулювати висновки; знання та розуміння фундаментальних принципів біології; збереження власного здоров'я.

Обладнання: екран, проєктор, комп'ютер, мультимедійна презентація-супровід уроку, аркуші паперу, маркери.

Епіграф уроку: *«Ми живемо не для того, щоб їсти, але їмо для того, щоб жити»*

Сократ

Хід уроку

I. Організаційний момент – (2хв)

Здобувачі освіти виконують кінезіологічну вправу «Лобно-потиличний обхват», яка допомагає зосередитися та

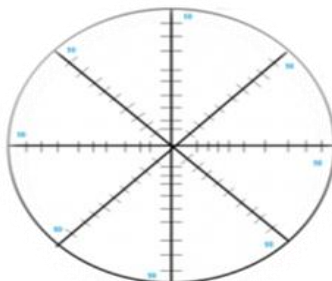
налаштуватися на освітній процес чудово підходить для виконання на початку уроку. *(Потрібно сісти рівно, покласти одну долоню на лоба, іншу – на потилицю. Потім треба заплющити очі, сконцентруватися на майбутньому занятті та зробити кілька глибоких вдихів-видихів).*

II. Актуалізація опорних знань – (5 хв)

Викладач. На минулих уроках ми з вами вивчили теми: «Значення вітамінів», «Якість питної води». Перевіримо знання з цих тем (коуч-інструмент «Колесо балансу») (Рис.1).

Рис.1

Колесо балансу

Запитання:

1. Скільки відомо на сьогоднішній день вченим вітамінів, кожен з яких має власне літерне позначення та хімічну назву? (25).

2. Чи можуть вітаміни замінити збалансоване харчування? (Ні. Насправді для людини просто необхідна здорова корисна їжа, що наповнює організм необхідними вітамінами і мінералами).

3. Від нестачі яких вітамінів страждають жителі півночі та тропічних країн? (у жителів півночі відчутний дефіцит вітамінів А та С, а жителі тропічних країн страждають від браку вітаміну D та групи В).

4. Надлишок якого вітаміну може стати причиною діареї? (вітамін С).

5. Який вітамін стане прекрасним захисником вашої нервової системи? (вітамін В12).

6. Які види забруднення води вам відомі? (хімічне і біологічне).

7. Які захворювання викликає хімічний склад води? (ендемичний зоб, флюороз, карієс).

8. Вимоги до чистоти води (мати добрі органолептичні властивості, бути безпечною у радіаційному відношенні, придатною за хімічним складом, безпечною в епідемічному відношенні).

Оцініть ступінь задоволеності нинішнім станом знань, власну підготовку домашнього завдання. «0» – це мінімальна оцінка, означає, що ви категорично незадоволені знаннями, і навпаки, «10» – це максимум, ви абсолютно задоволені. Очевидно, що чим більш нерівне ваше колесо, тим складніше на ньому «їхати». В ідеалі, колесо балансу має бути рівномірним (оцінки 8 і вище балів).

III. Мотивація до роботи. Коуч-вправа «Дерево пізнання» – (2 хв)

На дошці намальоване дерево, куди прикріплюють аркуші із запитаннями, відповіді на які здобувачі хочуть довідатися на уроці (коучингові запитання):

- Що я очікую від сьогоднішнього уроку?
- Як дані знання мені використати у майбутньому?
- Чи отримаю високий бал і т.д.

Здобувачі виконують кінезіологічну вправу «**Ковпак мудреця**» .

(Великим і вказівним пальцями м'яко відтягнути назад і притиснути, масажуючи, раковини вуха. Великий палець тримати на тильній частині вуха, вказівний – на передній. Масаж слід почати зверху і йти вниз, уздовж «згорнутих» ділянок вушної раковини до мочок. Важливо тримати голову прямо. Повторити вправу 3-4 рази. Кровообіг таким чином посилюється в скроневих ділянках. Це допомагає роботі короточасної пам'яті, поліпшує рівновагу, дає змогу сконцентруватися).

IV. Проблемна ситуація.

Викладач. Ми часто бажаємо один одному здоров'я, але самі не завжди дбаємо про нього. Відомий вислів давньогрецького філософа Сократа (епіграф уроку): «Ми

живемо не для того, щоб їсти, але їмо для того, щоб жити». Чи можливо це? – (2 хв)

Мозковий штурм (для вирішення проблеми)

- Назвіть причини, з яких люди їдять.
- Що, на вашу думку, називаємо правильним харчуванням?
- А чи досліджували ви свій раціон з точки зору раціонального харчування?

Щоб дізнатися тему уроку вам потрібно з хмари слів вибрати ті слова, з допомогою яких можна визначити тему уроку. Отже, тема нашого уроку: «Раціональне харчування – основа нормального обміну речовин».

V. Вивчення нового матеріалу – (14 хв)

Викладач.

Раціональне харчування (ratio – розумний) – достатнє в кількісному й повноцінне в якісному відношенні харчування; фізіологічно повноцінне харчування здорових людей із врахуванням їх віку, статі, характеру праці та інших факторів. Харчування є основною біологічною потребою людини, оскільки за допомогою їжі реалізується її постійний взаємозв'язок з навколишнім середовищем. Пластичний і енергетичний обмін у значній мірі визначається саме кількісним та якісним нутрієнтним складом їжі.

Раціональне харчування – це збалансоване харчування при оптимальному режимі прийому їжі. *Збалансоване харчування*, у свою чергу, являє собою повноцінне харчування, яке характеризується оптимальною якістю їжі та оптимальними, тобто такими, що відповідають фізіологічним потребам організму, співвідношеннями між окремими компонентами їжі.

Таким чином, **харчування слід вважати раціональним**, якщо воно:

- в повній мірі компенсує енергетичні витрати організму;
- забезпечує потреби організму в пластичних речовинах;

– вміщує всі необхідні для життєдіяльності речовини іншого призначення, передусім, вітаміни, мікроелементи, харчові волокна тощо;

Зрештою, харчовий раціон за кількістю та набором харчових продуктів повністю відповідає ферментативним можливостям шлунково-кишкового тракту. Раціональне харчування – визначальна умова гарного здоров'я, високої працездатності, творчої активності усіх вікових груп населення, довголіття, профілактики та лікування захворювань. Їжа – мультикомпонентний чинник навколишнього середовища. Згідно з формулою збалансованого харчування, з їжею в організм повинно надходити більше ніж 50 різних речовин органічної та неорганічної природи, які сприяють виконанню їжею своїх різноманітних функцій у процесі життєдіяльності організму. Фахівці у галузі раціонального харчування стверджують, що 80% нашого здоров'я безпосередньо залежить від здорового харчування, яке полягає у встановленні гармонії між продуктами харчування та гомеостазом організму людини.

Тому на наш урок-конференцію ми запросили фахівців з даного питання. Це: лікар-дієтолог, лікар-гастроентеролог, імунолог; лікар санепідемслужби.

А чи замислювалися ви, як необхідно правильно харчуватися?

Про це нам розкаже **лікар-дієтолог**.

1 г білка = 4 ккал = 17,2 кДж

1 г вуглеводу = 4 ккал = 17,2 кДж

1 г жиру = 9 ккал = 39,1 кДж

Їжа повинна бути калорійною. Калорійність – це та кількість енергії, яка утворюється в організмі при окисненні спожитої їжі, вимірюється в калоріях чи в кілоджоулях. Витрати енергії в людей, що займаються різними видами праці та у здобувачів освіти висвітлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Витрати енергії в людей, що займаються різними видами праці та в учнів

№	Учні та їх навантаження	Ккал за добу
1.	Урок фізичної культури	312

2.	Урок у виробничій майстерні	166
3.	Витрати енергії під час ходьби	212
4.	За 1 день для учнів 6 -11 класів	600 – 700
5.	Сон	0,83
6.	Домашня робота	1,8 – 4
7.	Робота в саду	2,5 – 5,7
8.	Біг на лижах	6 – 7
9.	Ранкова зарядка, гімнастичні вправи	4 – 4,5
10.	Плавання	1,9 – 3

Висновок: енергетична цінність раціону харчування повинна відповідати енергетичним витратам організму, а харчування залежить від віку, професії, способу життя, фізичного навантаження. Один із засновників гігієни, арабський лікар Авіцена, який жив у XI столітті, перший розробив правила раціонального харчування. Його поради щодо різноманітності їжі та помірної кількості споживання є актуальними і сьогодні.

Поради щодо режиму харчування нам надасть **лікар-гастроентеролог**.

Здорова людина повинна ретельно дотримуватися правильного режиму харчування: споживати їжу у відповідній кількості і в певний час, раціонально розподіляти її за масою, об'ємом, енергоємністю, складом та набором продуктів протягом дня залежно від виконуваної роботи, рухової активності, кліматичних умов чи віку людини.

Отже, ми можемо визначити основні принципи раціонального харчування:

- енергетична цінність раціону повинна покривати енерговитрати організму;
- належний хімічний склад – оптимальна кількість збалансованих між собою поживних речовин;
- добра засвоюваність їжі, яка залежить від її складу і способу приготування;
- високі органолептичні властивості їжі (зовнішній вигляд, консистенція, смак, запах, колір, температура);
- різноманітність їжі за рахунок широкого асортименту продуктів і різних прийомів їх кулінарної обробки;

- здатність їжі (за складом, об'ємом, кулінарною обробкою) створювати відчуття насичення;
- санітарно-епідемічна безпечність.

Як правильно обирати продукти та на що треба звернути увагу в готовій страві нам розкаже **працівник санепідемслужби**.

Виступ лікаря-імунолога (10 продуктів для зміцнення імунітету).

VI. Узагальнення, систематизація і контроль знань і вмінь здобувачів – (10 хв)

1. **Завдання для групи** (робота в парах:) подумайте 2 хвилини і сформулюйте по одному правилу раціонального харчування. А поки ви думаете, давайте звернемося до нашого статиста із «Довідкового бюро», який повідомить нам деякі цікаві факти і цифри.

Статист

✓ Людина випиває за добу 2,5 л води взимку та до 3 л води влітку.

✓ Зайві 100 г вуглеводів дають утворення 30 г жиру.

✓ Зайва вага скорочує тривалість життя на 7 років.

✓ Сигнал про тамування голоду доходить до головного мозку через 10 хвилин після початку їди.

✓ На споживання їжі людина витрачає близько 6 років життя.

✓ За 70 років життя людина з'їдає близько: 5-8 тонн хлібопродуктів; 6 тонн фруктів; 10 – 12 тисяч яєць; 11 – 12 тонн картоплі; 50 тисяч літрів напоїв; 3 – 4 тонни овочів; 1,5 – 2 тонни масла і жирів; 10 – 14 тисяч літрів молока; 6 – 7 тонн м'яса чи риби.

2. Тестові завдання для закріплення знань (За правильну відповідь – 1 бал)

1. Що означає раціональне харчування дослівно?

А) правильне

Б) корисне

В) розумне

Г) відповідне

2. Яких речовин в раціоні людини найменше?

А) білків

- Б) жирів
 - В) вуглеводів
 - Г) вітамінів
3. Скільки разів на день необхідно харчуватися дорослій людині?
- А) 3-4
 - Б) 4-5
 - В) 5-6
 - Г) відповідно до відчуття голоду
4. Яких речовин в раціоні людини має бути найбільше?
- А) білків
 - Б) ліпідів
 - В) вуглеводів
5. Скільки відсотків добового раціону необхідно вживати на сніданок?
- А) 20%
 - Б) 25%
 - В) 35%
 - Г) 40%
6. Скільки відсотків добового раціону необхідно вживати на вечерю?
- А) 20%
 - Б) 25%
 - В) 35%
 - Г) 40%
7. Скільки енергії повинно надходити з продуктами харчування?
- А) стільки, скільки людина витрачає
 - Б) дещо менше, від витраченої енергії
 - В) дещо більше, від витраченої енергії
8. О котрій годині має бути вечеря?
- А) о 18-00
 - Б) о 19-00
 - В) не пізніше, як за три години до сну
 - Г) не пізніше, як за п'ять годин до сну
9. Недостатнє вживання білків призводить до
- А) порушення працездатності та імунітету
 - Б) відчуття голоду та пониження цукру в крові
 - В) курячої сліпоти

Г) рахіту

10. Перші страви необхідно їсти тому, що вони

А) легше засвоюються

Б) сприяють кращій секреції травних соків

В) містять багато енергії

Відповіді: 1.В, 2.Г, 3.Б, 4.В, 5.Б, 6.Б, 7.А, 8.В, 9.А, 10.Б .

3. **Завдання для учасників заняття:** поділіться на групи по 6 здобувачів, обговоріть впродовж 3 хвилин і проаналізуйте «Піраміду харчування» (виведено на екран).

VII. Закріплення знань – (3 хв)

(Підсумки роблять здобувачі). Здоров'я залежить від самої людини, її способу життя. Тільки сама людина може регулювати своє харчування, яке сприяє збереженню здоров'я на належному рівні. На основі отриманих знань необхідно сформулювати індивідуальний стиль харчової поведінки і використовувати його повсякчас. Для того, щоб підібрати оптимальний комплект продуктів харчування, слід урахувати добові потреби організму людини в білках, жирах, вуглеводах і вітамінах.

Також треба пам'ятати про загальні енергетичні потреби організму. Для здорової людини співвідношення основних груп органічних речовин зазвичай рекомендують на рівні 2:1:2 (білки: жири: вуглеводи відповідно). Добова потреба у вітамінах для людини значною мірою залежить від її віку.

Індивідуальні потреби людей у органічних речовинах суттєво залежать від їхнього способу життя, рівня фізичних навантажень та індивідуальних особливостей організму.

Викладач. Яким чином ви, майбутні кваліфіковані робітники з професії «Кухар, офіціант», на своїх робочих місцях можете використати знання про принципи раціонального харчування? (очікувані відповіді)

– страви повинні бути енергетично цінними, щоб покривати енерговитрати організму;

– дотримуватися у стравах оптимальної кількості збалансованих між собою поживних речовин;

- вміти вибирати правильний спосіб приготування їжі, щоб вона добре засвоювалася;
- їжа повинна мати високі органолептичні властивості (зовнішній вигляд, консистенцію, смак, запах, колір, температуру);
- страви повинні бути різноманітними за рахунок широкого асортименту продуктів і різних прийомів їх кулінарної обробки;
- здатність їжі (за складом, об'ємом, кулінарною обробкою) створювати відчуття насичення;
- дотримувати санітарно-епідемічну безпеку під час приготування страв.

Вправа «Дерево пізнання» – (2 хв)

Викладач. Повернемося до «Дерева пізнання» й подивимося, чи змогли ми відповісти на всі запитання, які нас цікавили на початку уроку. Йде обговорення запитань.

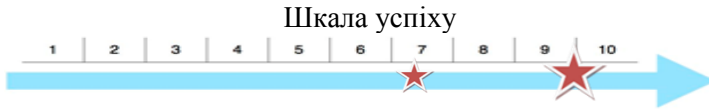
VIII. Аркуш оцінювання уроку та

Коуч-вправа «Щоденник успіху» – (3 хв)

1. Як я засвоїв матеріал?
 - а) одержав глибокі знання (9–10 балів);
 - б) засвоїв частково (7–8 балів);
 - в) мало що зрозумів (4–6 балів).
2. Як я працював?
 - а) сам упорався із завданням (9–10 балів);
 - б) припускався помилок (7–8 балів);
 - в) зробив багато помилок (4–6 балів).
3. Як працювала підгрупа?
 - а) дружно (9–10 балів);
 - б) не всі активно (7–8 балів);
 - в) в'яло, припускалися помилок (4–6 балів).
4. Моя думка про урок, пропозиції:
 - а) було цікаво (9–10 балів);
 - б) не всі етапи уроку зацікавили (7–8 балів);
 - в) урок був нудний (4–6 балів).

IX. Вправа «Час похвали» – (1 хв)

Оцінювання учнів за роботу на уроці. Коуч-інструмент «Шкала успіху» (Рис. 1)

Ви оцінили свою роботу на уроці, тепер визначтеся, де ви зараз знаходитесь на шкалі знань.

Х. Домашнє завдання – (1хв)

а) підручник «Біологія і екологія. 10 клас», автор О.А. Андерсон, М.А. Вихренко, опрацювати § 31 – «Раціональне харчування – основа нормального обміну речовин»;

б) підготувати повідомлення про вплив на організм людини різних токсичних речовин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балан П. Г. Біологія. 10 кл. : Підручн. для загальноосвітн. навч. закл. Рівень стандарту, академічний рівень. К. : Генеза, 2010. 304 с.

2. Кузьмінська О. В., Червона М. С. Значення раціонального харчування для підтримки здоров'я молоді. К. : Державний інститут проблем сім'ї та молоді, Український ін-т соціальних досліджень, 2004. Кн. 4. 128 с.

3. Ківшик А. І., Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкової економіки: коучинговий підхід. К. : Методичне видання, 2015. 231с.

4. Олексієнко Я. І., Шахматов В. А., Верещагіна О. П. Харчування та його вплив на здоров'я людини: навчально-методичний посібник. Черкаси : ПП Чабаненко Ю. А., 2014. 42 с.

5. Проценко О. С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330-334.

6. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83-86.

2.1.3. Методична розробка уроку «Растрова графіка» викладача предмета «Інформатика» Державного навчального закладу «Житомирське вище професійне технологічне училище» Теслюк Н.І.

Тема уроку: «Растрова графіка»

Мета уроку: створити умови для набуття здобувачами знань про растрову графіку, характеристику растрових зображень; сформувати знання та навички роботи з графічним редактором, сформувати інформаційно-комунікаційну компетентність; розвивати пам'ять, увагу, логічне мислення; виховувати бережливе ставлення до комп'ютерного обладнання.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Компетентності здобувача з теми «Растрова графіка»:

- створює прості ілюстрації засобами растрового графічного редактора;
- уміє використовувати різні способи виділення фрагментів зображень;
- уміє переміщувати, масштабувати й обертати область виокремлення;
- застосовує засоби уточнення попереднього виокремлення;
- створює колажі з фрагментів зображень;
- керує властивостями шарів зображень;
- здійснює тонове коректування зображень, керуючи яскравістю й контрастністю зображень;
- виконує коригування кольору зображень;
- усуває дефекти на фотографіях за допомогою фільтрів;
- розробляє дизайн та створює листівки;
- створює ілюстрації для календаря та постери методом колажу;
- створює анімації засобами растрового графічного редактора;
- уміє створювати анімовані зображення та налаштовувати часові параметри їхнього відтворення.

Методи та вправи коучингу: «Склади вірш про себе», вправа «Асоціація», мінілекція, перегляд відео, «закінчити речення», дайджест обговорення, робота в парах за комп'ютером, взаємоопитування, онлайн-тест, рефлексія «відкриті запитання», рефлексія «шкалювання».

КМЗ: мультимедійний проєктор, презентація, ілюстрації, класна дошка, завдання до практичної роботи, плакат «Правила роботи на уроці», плакат «Рефлексії»

Програмне забезпечення: Adobe Photoshop

Основні поняття: растрова графіка, піксель, кількість пікселів, дозвіл, колірний режим, колірний простір, формати растрової графіки, перелік графічних редакторів.

Методична мета: впровадження елементів коучингу на уроках інформатики як засіб підвищення інтересу до вивчення предмета та набуття інформативної компетентності

Етапи уроку

I. Організаційний етап – (2хв) Перевірка присутності та готовності здобувачів до уроку.

Налаштування на урок. Метод коучингу «Склади вірш про себе»

Здобувачі дають короткі відповіді на запитання:

Я _____ (дві характерні для тебе риси)

Я хотів би знати _____ (те, що тебе цікавить)

Я хочу _____ (реальне бажання)

Я уявляю собі _____ (те, що ти собі уявляєш)

Я відчуваю _____ (що ти відчуваєш стосовно своїх уявних дій)

Я турбуюся про _____ (те, що дійсно турбує)

Я знаю _____ (істина, в якій ти впевнений)

Я стверджую _____ (те, у що ти віриш)

Я мрію _____ (те, про що ти мрієш)

Я намагаюся _____ (те, що ти намагаєшся робити)

Я сподіваюсь _____ (те, на що ти дійсно сподіваєшся)

Я _____ (повтор першого рядка вірша)

(Бажаючі озвучують «Вірш про себе»).

II. Етап мотивації навчальної діяльності – (2хв)

Метод коучингу: Вправа «Асоціація»

Запитання до здобувачів:

– Назвіть професії та фахівців, які часто використовують комп'ютерну графіку? (мультиплікатор, адміністратор сайту, вебдизайнер, програміст, дизайнер одягу, архітектор)

– З чим у вас асоціюється тема «Растрова графіка»?

– Чи вмієте ви обробляти графічні файли: кадрувати, колажувати, ретушувати?

– Що очікуєте від уроку?

– Що ви зробите сьогодні на уроці, щоб набути ці компетенції?

Правила роботи на уроці:

1. Правило піднятої руки.
2. Правило посмішки.
3. Беззвучний режим.
4. Поважати думку іншого.
5. Поважати один одного
6. Правило збереження часу.

III. Етап актуалізації навчальної діяльності – (5хв)

Метод коучингу: відкриті запитання

– Поясніть поняття «Комп'ютерна графіка», як ви це розумієте?

– Як називаються програми для створення та опрацювання комп'ютерної графіки?

– Які види комп'ютерної графіки використовуються в даний час?

– До якої комп'ютерної графіки ви віднесете зображення, побудоване в текстовому процесорі MS Office Word?

– До якої комп'ютерної графіки ви віднесете зображення, створене за допомогою цифрової камери?

– Які можливості конверторів графічних файлів?

IV. Етап формування теми і мети уроку – (2хв)

Тема нашого уроку «Растрова графіка». Сьогодні на уроці охарактеризуємо растрові зображення та засоби їх відтворення, вивчимо характеристики: яскравість, контрастність, роздільна здатність, фотографічна ширина, колірна гама, глибина кольору, насиченість. Pozнайомимося з інтерфейсом

графічного редактора Adobe Photoshop, основними інструментами для малювання.

V. Етап планування ефективних дій для реалізації плану уроку – (20хв)

План уроку

1. Растрова графіка. Переваги і недоліки (міні-лекція, перегляд відео).
2. Параметри растрових зображень. Основні операції з ними.
3. Формати растрової графіки
4. Практична частина. Створення простих зображень засобами графічного редактора.

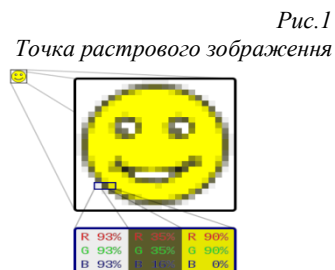
1. Растрова графіка. Переваги і недоліки (міні-лекція, перегляд відео).

Растрове зображення являє собою сітку (растр), (зазвичай прямокутну), кольорових крапок (пікселів), відображених на моніторі, папері та інших відображальних пристроях і матеріалах.

Приклад растрового зображення можна побачити в газеті чи журналі: будь-яка фотографія в них складається з масиву непомітних на перший погляд точок різного кольору і розміру. Телевізійне зображення і вид на екрані монітора – це теж растр, тільки, на відміну від друку на папері, растрова крапка комп'ютерного зображення має квадратну форму.

Точка растрового зображення позначається терміном «**піксель**» (рис. 1)

Растрове комп'ютерне зображення складається з пікселів, розташованих по рядках і стовпцях. Чим більше пікселів на одиницю площі містить зображення, тим воно детальніше.

Кожен піксель растрового зображення – об'єкт, що характеризується певним кольором, яскравістю і, можливо, прозорістю, або комбінацією цих значень. Один піксель може зберігати інформацію тільки про один колір, який і асоціюється з ним (в деяких комп'ютерних системах колір і пікселі представлені у вигляді двох роздільних об'єктів).

Створюється растрова графіка фотоапаратами, сканерами, безпосередньо в растровому редакторі, а також шляхом експорту з векторного редактора або у вигляді знімків екрану.

Форма роботи: перегляд відео з Youtube за посиланням «Растрова графіка - переваги і недоліки»: URL : <https://www.youtube.com/watch?v=zJA7gQ8ycfA>

Метод коучингу: закінчити речення

– Растрове зображення являє собою безліч ... (кольорових точок)

– Телевізійне зображення – це ... (растр)

– Точка растрового зображення називається... (піксель)

– При форматуванні растрових зображень змінюємо колір... (точок)

– Назвіть декілька переваг растрової графіки... (фотореалістичність, простота вводу(сканер, фотоапарат тощо)

– Назвіть декілька недоліків растрової графіки... (складність управління окремими елементами, втрата якості зображення).

2. Параметри растрових зображень. Основні операції з ними.

Форма роботи: мінілекція

Растрові зображення характеризуються наступними параметрами:

– кількість пікселів – кількість пікселів по ширині і висоті (1920x1080, 1024x768, 640x480 і т.п.);

– роздільна здатність – довідкова величина, яка вказує на рекомендований розмір зображення;

– глибина кольору – кількість використовуваних кольорів (обсяг пам'яті в бітах, що використовуються для одного пікселя);

– колірний режим – градації сірого, індексований, RGB, CMYK та ін.;

– колірний простір (колірна модель) – RGB, CMYK, LAB, HSV та ін.

Растрові зображення можна:

– кадрувати – вирізати необхідну частину зображення;
– колажувати – з'єднувати кілька зображень один з одним, вносити деталі одних зображень в інші, додавати текст та ін;

– ретушувати – усувати дефекти зображення, змінювати деталі;

– трансформувати, деформувати (можлива втрата в якості), відображати дзеркально, розгортати;

– змінювати колір, тон, контраст, насиченість всього зображення або його частин;

– змінювати з допомогою спеціальної обробки – фільтрів, ефектів накладення текстур, тіней, підсвічування та ін.

Метод коучингу: дайджест обговорення

3. Формати растрової графіки

Форма роботи: робота в парах за комп'ютером.

Заповнити таблицю «Графічні формати» (Таблиця 1), використовуючи інформацію з Вікіпедії. Растрові зображення зазвичай зберігаються **в стислому вигляді**. Залежно від типу стиснення, може бути можливо або неможливо відновити зображення в точності таким, яким воно було до стиснення (стиснення без втрат або стиснення з втратами відповідно). Так само в графічному файлі може зберігатися додаткова інформація: про автора файлу, фотокамеру і її налаштування, кількість точок на дюйм при друку та ін.

Таблиця 1

Графічні формати»

Формат файла	Опис формату
Стиснення без втрат	
BMP	
GIF	
PCX	
PNG	

PNM	
PSD	
RAW	
Стиснення з втратами	
EXR	
JPEG (JP2, JPFGLS)	
PGF	
TIFF	
WebP	
Анімаційні	
APNG	
GIF	
MNG	

4. Практична частина. Створення простих зображень засобами графічного редактора.

Форма роботи: взаємоопитування в парах по таблиці «Графічні формати». Для обробки растрових зображень застосовуються спеціалізовані програми – растрові графічні редактори. Найпростішою з програм для обробки растрової графіки є програма Microsoft Paint, що входить до складу стандартних програм в операційній системі Windows. Дана програма має мінімальний набір інструментів для малювання і невелику кількість функціональних можливостей для обробки растрової графіки.

Найпотужнішим по функціональності графічним редактором є Adobe Photoshop.

Перегляд відео «Знайомство з фотошопом»

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JjQ7RraPVTA>

VI. Етап закріплення навчального матеріалу – (10хв)

Практична частина. Робота за комп'ютером.

Тема: «Створення простих зображень засобами графічного редактора»

Завдання №1. Створення сфери в графічному редакторі «Adobe Photoshop»

1. Створіть новий документ розміром 280 на 280 пікселів, роздільна здатність 72 пікс/дюйм в режимі RGB, 8 біт з прозорим фоном.

2. Зафарбуйте фон блакитним кольором. Тепер застосуйте команду **Фільтр > Рендеринг > Біл**. Встановіть яскравість (Brightness) на 105%, і виберіть тип об'єктива – 105mm. Натисніть Ok .

3. Застосуйте команду **Фільтр > Спотворення (Distort) > Полярні Координати** (Polar Coordinates). Переконайся, що обраний пункт Полярні в прямокутнику (Polar to Rectangular), і натисніть Ok. Після цього виберіть пункт **меню Зображення > Обертання зображення > Відобразити полотно по вертикалі**, щоб дзеркально перевернути зображення.

4. Знову застосуйте команду **Фільтр > Спотворення (Distort) > Полярні Координати**. Тепер поставте галочку на Прямокутні в полярні (Rectangular to Polar).

5. Інструментом Виділення точно виділіть сферу.

6. Інвертуйте виділення: **Виділення > Інвертувати виділення** (Ctrl + Shift + I) і натисніть Del, щоб прибрати зайві деталі.

7. Повинна вийти сфера з цікавим світловим ефектом. Тепер можна додати їй потрібний кольоровий відтінок. Для цього застосуйте і самостійно вивчіть команду **Зображення > Корекція > Кольоровий баланс**. Сфера повинна бути схожа на мильну бульбашку.

Завдання № 2. Використовуючи отримані знання, створіть довільну красиву композицію з різних мильних бульбашок (не менше трьох), що літають в повітряному просторі. Зберегти роботу у спільну папку в локальній мережі групи.

Форма роботи: онлайн-тест за посиланням

VII. Підсумковий етап – (2хв)

1. Оголошення та аргументація оцінок.

2. Рефлексія 1:

а) Поясніть чи важливі знання про комп'ютерну графіку?

б) Як би ви застосували свої знання?

- с) Що вийшло? Що не вийшло і чому?
- д) Що потрібно зробити, щоб мати кращий результат?

Рефлексія 2:

Метод коучингу: вправа «Шкалювання».

Здобувачам пропонується на дошці плакат зі шкалою від 1 до 10. Завдання для здобувачів: на шкалі позначити наліпкою свій рівень володіння темою «Растрова графіка». Викладач аналізує шкалу, робить висновки щодо оволодіння темою.

Домашнє завдання – (2хв)

1. Опрацювати п.4, 4.6. за Руденко В. Д., Потієнко В.О. Інформатика: 11 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 160с.
2. Вивчити групи інструментів програми «Adobe Photoshop».
3. Скласти кросворд з теми «Растрова графіка»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. 320 с.
2. Знайомство з фотошопом: відеофільм. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=JjQ7RraPVTA>
3. Козлакова Г. О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія. К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. 180 с.
4. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. URL : <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2014/2/30.pdf>
5. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». URL : file:///C:/Users/Teslyuk/Downloads/Npd_2018_1_17.pdf
6. Ривкінд Й. Я., Лисенко Т. І., Чернікова Л. А., Шакоцько В.В. Інформатика : 11 кл. : підруч. для загальноосвіт. навч. закл. : рівень стандарту /за заг. ред. М.З.Згуровського. К. : Генеза, 2011.
7. Ставицька І. В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>.

2.1.4. Методична розробка уроку «Мутаційна мінливість. Типи мутацій» викладача предмета «Біологія та екологія» Державного професійно-технічного навчального закладу «Радомишльський професійний ліцей» Панькевич І.С.

Тема уроку: «Мутаційна мінливість. Типи мутацій»

Мета уроку: розглянути особливості мутаційної мінливості та її значення для живих організмів, ознайомити здобувачів освіти із видами мутацій та їх класифікацією, розвивати навички порівняння й аналізу на основі фактів; виховувати інтерес до біології та проблем збереження життя.

Обладнання й матеріали: програмне забезпечення PowerPoint, презентації «Мутаційна мінливість», «Спадкові хвороби людини», роздатковий матеріал.

Базові поняття й терміни: спадковість, мінливість, мутаційна мінливість, мутації, види мутацій, генні мутації, хромосомні мутації, геномні мутації, поліплоїдія, мутагени.

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Форма проведення: дослідницький проєкт.

Хід уроку

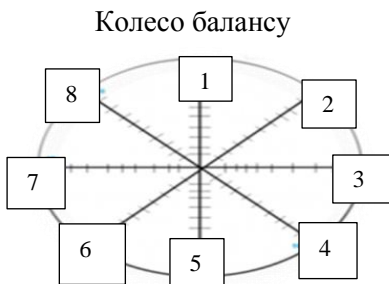
I. Організаційний момент – (2 хв)

II. Актуалізація опорних знань – (5 хв)

Викладач. На минулих уроках ми з вами вивчили тему «Модифікаційна мінливість». Перевіримо знання з цієї теми.

Вправа «Колесо-балансу» (Рис.1)

Рис.1

Запитання:

1. Що таке мінливість? *(Це здатність живих організмів набувати нових ознак в процесі онтогенезу).*

2. Які форми мінливості Вам відомі? *(Спадкова і не спадкова)*

3. Що таке не спадкова (модифікаційна) мінливість? *(Це зміни в будові чи функціонуванні організмів, що відбуваються впродовж їхнього індивідуального розвитку і не передаються наступним поколінням).*

4. Наведіть приклади модифікаційної мінливості в людини. *(Засмага, кількість еритроцитів в крові, викривлення нижніх кінцівок при захворюванні на рахіт та інші.)*

5. Причинами неспадкової мінливості є ____ *(умови середовища).*

6. Що таке «Норма реакції» організму? *(Це спосіб реагування генотипу на зміни довкілля).*

7. Графічне зображення кількісних показників мінливості певної ознаки, яке ілюструє межі модифікаційної мінливості та частоту зустрічальності окремих варіант називається ____ *(варіаційна крива).*

8. Модифікації мають ____ *(приспосувальний)* характер.

На колесі балансу відзначте самостійно бали за правильність своїх відповідей. Оцініть власну підготовку домашнього завдання і свої прогалини в знаннях ліквідуйте шляхом повторення пройденого матеріалу.

III. Мотивація до роботи – (3 хв)

Коуч-вправа «Дерево пізнання»

Викладач. На дошці намальовано дерево, куди прикріплюють аркуші з запитаннями, відповіді на які здобувачі освіти хочуть довідатися на уроці (коучингові запитання).

Що я очікую від сьогоднішнього уроку?

Що нового для себе я зможу дізнатися?

Як дані знання я зможу використати у майбутньому?

Якщо я б уду на уроці активним, чи отримую високий бал.

IV. Вивчення нового матеріалу – (20 хв)

Розповідь викладача з елементами бесіди та використанням презентації *(здобувачі працюють у зошитах).* На дошці розміщені зображення людини-павука, черепашки

нінзя, людини з гетерохронією, кролів-альбіносів, двоголової змії. Що спільного між ними? (здобувачі дають відповіді)

Викладач. Що є найціннішим для кожного з нас? Здоров'я! Як його зберегти? Відповідь на це запитання й буде зв'язком між знаннями про мутації та проблемою збереження здоров'я. Обравши дослідницький проєкт як форму проведення уроку, спробуємо розкрити таку цікаву тему «Мутаційна мінливість. Типи мутацій» (здобувачі записують тему уроку у зошит).

Коуч-вправа «Шкала мотивації» (Додаток А)

Викладач.

1. **Мутаційна мінливість** – це форма спадкової мінливості, яка пов'язана зі змінами генотипу внаслідок мутацій.

Мутації – це якісні та структурні (стійкі) зміни генетичного матеріалу, які передаються від покоління до покоління, виникають раптово і призводять до зміни тих чи інших спадкових ознак організму. Основи вчення про мутації заклав голландський вчений Гюго де Фріз (1845 – 1935), який і запропонував сам термін «мутація»; перевідкрив та підтвердив у 1900 році, одночасно з К.Е. Корренсом та Е. Чермаком закони Грегора Менделя; дійшов висновку, що вид може розпадатися на різні види, спостерігаючи мінливість енотери (*Oenothera*).

Основні положення мутаційної теорії Гюго де Фріза:

1. Мутації - це дискретні зміни спадкового матеріалу;
2. Зміни виникають раптово, вони стійкі і можуть успадковуватись;
3. Мутації можуть стало передаватися із покоління в покоління;
4. Мутації не спрямовані (спонтанні) можуть бути: корисними, шкідливими та нейтральними.

Мутант – змінений організм.

Мутагенез – процес виникнення мутацій.

Подальші дослідження показали, що здатність до мутацій є універсальною властивістю всіх живих істот. На сьогодні відомі мутації у всіх класів тварин, рослин і вірусів. Існує багато мутацій і у людини. Саме мутаціями зумовлений поліморфізм людських популяцій: різна пігментація шкіри, волосся, колір очей, форма носа, вух, підборіддя тощо. У результаті мутацій

з'являються і успадковуються аномалії у будові тіла, спадкові хвороби людини. З мутаційною мінливістю пов'язана еволюція – процес утворення нових видів, сортів і порід.

2. Типи мутацій.

1. За місцем виникнення – генеративні, соматичні.
2. За впливом на життєдіяльність організму – летальні (приводять до загибелі особини, ще до початку постембріонального розвитку або набуття здатності до розмноження), сублетальні (знижують життєздатність особин, спричиняючи гибель певної частини особин – від 10% до 50%), нейтральні (не впливають на життєдіяльність організму).

3. За зміною спадкового апарату :

1. **хромосомні** (зміни структури хромосом):
– нестачі – втрата кінцевої ділянки хромосоми;
– делеція – втрата ділянки середньої частини хромосоми;
– дуплікація – повторення ділянки;
– інверсія – переверот ділянки хромосоми на 180°;
– транслокація – обмін ділянками між негомологічними хромосомами.

Демонстрація презентації «Хромосомні захворювання людини» (Додаток Б)

Виступ 1. Синдром котячого крику

2. **генні** (зміни окремих генів)

– заміни азотистих основ;
– випадання або додавання азотистих основ.

Хвороби, спричинені хромосомними мутаціями – синдром Марфана, альбінізм (презентації). Демонстрація презентацій (Додаток В).

Виступ 1. Синдром Марфана

Виступ 2. Альбінізм

3. **геномні** (зміни кількості хромосом організму):

– анеуплоїдія – зміна кількості хромосом, не кратна гаплоїдному набору;
– поліплоїдія — зміна кількості хромосом, кратна гаплоїдному набору. Поліплоїдні форми часто зустрічаються серед рослин, що пояснюється поширенням в рослинному світі

вегетативного розмноження. Більшість культурних рослин – це поліплоїди.

Поліплоїди, як правило, мають більші розміри клітин і відповідно більшу масу. Крім того, вони більш резистентні до несприятливих умов і здатні існувати в більш суворому кліматі.

Хвороби, спричинені геномними мутаціями – синдром Дауна, синдром Патау, синдром Шершевського-Тернера, синдром Клайнфельтера).

Демонстрація презентацій (Додаток Г)

Виступ 1. *Синдром Дауна.*

Виступ 2. *Синдром Патау.*

Виступ 3. *Синдром Шершевського-Тернера.*

Виступ 4. *Синдром Клайнфельтера.*

V. Закріплення знань – (10 хв)

Таким чином, підсумовуючи матеріал, який ми розглянули на уроці, давайте виконаємо такі завдання.

Перфокарта(Додаток Д)

Тест-експрес (Додаток Е)

VI. Підсумок уроку- (4 хв)

Викладач. Яке значення мутацій у природі та житті людини? Мутації є основним джерелом спадкової мінливості - одного з факторів еволюції організмів. Завдяки мутаціям з'являються нові алелі (їх називають мутантними). Більшість мутацій шкідлива для живих істот, оскільки вони знижують їхню пристосованість до умов існування. Мутації широко застосовують у селекції рослин і мікроорганізмів, оскільки вони дають змогу збільшити різноманітність вихідного матеріалу і тим самим підвищити ефективність селекційної роботи. Використовують мутації і для розроблення генетичних методів боротьби з шкідниками сільського і лісового господарств, кровосисними комахами.

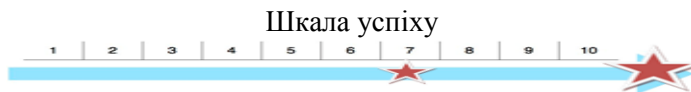
Повернемося до «Дерева пізнання» й подивимося, чи змогли ми відповісти на всі запитання, які нас цікавили на початку уроку (Йде обговорення запитань).

Аркуш оцінювання уроку. Коуч - вправа «Щоденник успіху» (Додаток Ж)

Вправа «Час похвали».

Оцінювання здобувачів освіти за роботу на уроці. Коуч-інструмент «Шкала успіху» (Рис.1)

Рис.1

Викладач. Ви оцінили свою роботу на уроці, тепер визначтеся, де ви зараз знаходитеся на шкалі знань.

VII. Домашнє завдання -(1 хв)

а) підручник «Біологія і екологія 10 клас», автор Андерсон О.А., опрацювати §37, С. 149-154;

б) скориставшись матеріалами уроку, розробити за допомогою програми LearningApps.org завдання для вправи «Знайди пару»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андерсон О.А., Біологія і екологія : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти: рівень стандарту. К. : Школяр, 2018. 216 с.
2. Мотузний В. О. Біологія: Навч. посібник. К. : Вища школа, 2007. 751с.
3. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія.* 2010. № 3. С. 83-87.
4. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації концепції «Нова українська школа». URL : file:///C:/Users/Teslyuk/Downloads/Npd_2018_1_17.pdf
5. Соболев В.І. «Біологія і екологія» (рівень стандарту) підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. Кам'янець-Подільський :«Абетка», 2018. 256 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Коуч-вправа «Шкала мотивації»

На початку уроку, після уточнення теми, здобувач оцінює рівень своєї мотивації на даний момент по 10-бальній

шкалі (рис. стрілка 1). Викладач запитує: «А який рівень мотивації ви хотіли б досягти за цей урок?» здобувач ставить іншу позначку на шкалі (стрілка 2).

Після закінчення уроку викладач просить здобувача оцінити свою мотивацію. Здобувач оцінює її (стрілка 3). Після цього викладач запитує здобувача про те, що можна було б зробити ще, щоб посилити мотивацію до бажаного рівня. Знайдені рішення можуть бути використані в якості «домашнього завдання» .

Додаток Б

«Хромосомні захворювання людини»

Синдром котячого крику

Це відкриття зробив Дж. Лежен у 1963 році. Цитогенетично в більшості випадків спостерігається делеція з втратою від 1/2 до 1/3 довжини короткого плеча 5 хромосоми. Характеризується каріотипом 46, XX, 5p- або 46, XY, 5p.

Фенотипові прояви синдрому котячого крику. Найбільш характерна ознака – «крик кішки» – обумовлена змінами гортані (звуження, м'якість хрящів, зменшення надгортанника, незвична складчастість слизової оболонки). Практично у всіх хворих є зміни мозкового черепа та обличчя: місяцеподібне обличчя, мікроцефалія, антимоноголоїдний розріз очей, високе піднебіння, плоска спинка носа. Вушні раковини розмішені низько та деформовані. Крім того, зустрічаються вроджені вади серця та інших внутрішніх органів, опорно-рухового апарату (синдактилія стоп, косолапість). Характерна м'язова гіпотонія. Виразність клінічної картини в цілому та окремих ознак змінюються з віком. Так, «котячий крик», м'язова гіпотонія, місяцеподібне обличчя з віком зникають майже повністю, а мікроцефалія є більш помітною, прогресує розумова відсталість, помітніше проявляється косоокість. Більшість хворих помирає в перші роки, тільки 10 % досягають 10 річного віку.

**«Хвороби людини, спричинені хромосомними мутаціями»
Синдром Марфана**

Аутосомно-домінантне генетичне захворювання сполучної тканини, яке характеризується диспропорційними довгими кінцівками, тонкими худими пальцями, відповідно тонкою статурою та наявністю серцево-судинних вад, що специфічно проявляються у вигляді вад серцевих клапанів та аорти. Синдром Марфана розвивається внаслідок розладу експресії гену FBN1, що розташований на 15-й хромосомі. Частота – 1:25 000. Усі доведені випадки синдрому Марфана - наслідок мутації гена фібриліну-1. Локалізація гена - в довгому плечі 15 хромосоми, локусі 21. Суть мутації – заміна в білці фібриліна пролина на аргінін. У результаті відбувається підвищення синтезу колагену типу 3 і зменшення колагену типу 1, нормальне співвідношення колаген-1:колаген-3=6:4; а при СМ=3:7.

Клінічні прояви СМ:

- 1) скелетно-м'язова система: високий ріст, астенична статура (довжина кінцівок не пропорційна довжині тулуба), арахнодактилія (довгі тонкі пальці), деформація грудної клітки, високе аркоподібне піднебіння, кіфосколиоз, слабкість зв'язок;
- 2) серцево-судинна система: дилатація аорти, аортальна регургітація, аневризма аорти, пролапс мітрального клапана, регургітація крові при недостатності мітрального клапана;
- 3) орган зору: підвивих кришталика, відшарування сітківки, короткозорість високого ступеня.

Альбінізм

Захворювання обміну амінокислот. Частота у популяції 1:10000. Причина захворювання – відсутність ферменту тирозинази, який необхідний для синтезу меланіну. Наслідком є відсутність меланіну у шкірі, волоссі, райдужці. Хвороба проявляється відсутністю пігментації шкіри, волосся та райдужки. Шкіра альбіносів дуже чутлива до сонячних променів, очі – рожево-червоні, оскільки просвічуються кровоносні судини. Характерна денна сліпота внаслідок

посиленого розпаду пігменту родопсину та світлобоязнь (фотофобія).

Бути корінним африканського континенту і при цьому альбіносом – страшна і важка доля. Тут такі люди вважаються мало не напівбогами. Але замість того, щоб обожнювати і поклонятися їм, їх... вбивають. Вся справа в тому, що, на думку інших мешканців цих країв, частини тіла альбіносів володіють магічною силою. Таким чином, люди, що народилися з таким генетичним порушенням, є об'єктами постійного полювання. Місцеві шамани використовують шкіру, руки, ноги, волосся, кров альбіносів у процесі виготовлення амулетів, а також під час різних магічних ритуалів. За всі ці частини тіла в Африці можна заробити дуже хороші гроші, що перетворює альбіносів у мішені. Багато альбіносів залишаються інвалідами, втрачаючи кінцівки. Як правило, це відбувається в результаті жажливих облав, під час яких людям з білою шкірою і світлим волоссям відрізають руки і ноги. Ті, хто живе з такими незвичайними людьми в одному селі, навіть не намагаються захистити своїх односельців, оскільки вважають, що вони приносять невдачу.

Додаток Г

Хвороби, спричинені геномними мутаціями

Синдром Дауна

Вперше синдром Дауна був описаний в 1866 році англійським лікарем Джоном Ленгдон Дауном, як розмова відсталість, що поєднується з характерними зовнішніми ознаками, а в 1959 році вчений Жером Лежен визначив його генетичну природу. У дівчаток і хлопчиків синдром Дауна зустрічається однаково часто. Синдром Дауна – це генетичне захворювання. Причиною виникнення синдрому Дауна є потроєння 21 хромосоми.

Для дітей з синдромом Дауна характерно:

- м'язова гіпотонія (зниження м'язового тонусу);
- підвищена рухливості суглобів;
- короткі та широкі кисті, деформовані вушні раковини;
- великий складчастий ніс;

– поперечна складка долонна, як універсальна ознака синдрому Дауна, може зустрічатися лише у 45% дітей народжених з цією хворобою;

– деформація грудної клітки, пігментні плями по краю райдужної оболонки очей (плями Брушфільда).

У дітей з синдромом Дауна яскраво виражена затримка психічного і фізичного розвитку. Зріст людини з синдромом Дауна на 20 см нижче середнього. Рівень розумового розвитку IQ у таких дітей варіює від 20 до 75 і залежить від віку початку реабілітації та обсягу реабілітаційних заходів. Незважаючи на відносно низький рівень інтелекту, діти з синдромом Дауна дуже уважні, ласкаві, терплячі при навчанні та слухняні. Репродуктивна здатність при синдромі Дауна описана в жінок. Чоловіки з цим синдромом є безплідними. Жінки з синдромом Дауна продукують половину нормальних яйцеклітин та половину з 24 хромосомами. Отже, ймовірність народження дітей у хворих синдромом Дауна жінок становить 50%. Ризик народження дітей з синдромом Дауна значно підвищується у разі віку матері більше 35 років або віку батька більше 45 років.

Синдром Патау

Синдром Патау (трисомія-13). Частота 1:5000 - 1:7000 новонароджених.

Клінічні діагностичні ознаки:

- щілини верхньої губи і піднебіння;
- зменшений об'єм черепа;
- перекошений, низький лоб;
- мікрофтальмія;
- анофтальмія (відсутність одного або обох очних яблук),
- перенісся запале;
- деформовані вушні раковини, полідактилія;
- вроджені вади серця, інших внутрішніх органів.

Більшість дітей вмирає в перші тижні або місяці. Вирішальним у діагностиці є цитогенетичне дослідження.

Синдром Шерешевського-Тернера

Синдром Шерешевського-Тернера характеризується каріотипом 45,ХО. Це єдина форма моносомії, яка сумісна з життям у людини. Частота синдрому серед новонароджених

дівчаток становить 1:2000. Захворювання описали М.О. Шерешевський у 1925 р. та Тернер у 1938 році. Фенотипові прояви синдрому Шерешевського-Тернера. Хворіють тільки особи жіночої статі. З боку статевої системи спостерігається відсутність або недорозвинені яєчники, гіпоплазія матки та маткових труб, первинна амеорея, недорозвинені молочні залози, збільшена відстань між сосками. Хворі мають характерний вигляд: коротка шия з двобічними крилоподібними складками, у новонароджених лімфатичний набряк стоп, гомілок, китиць та передпліч. В підлітковому віці помітне відставання в рості, в розвитку вторинних статевих ознак. Для дорослих характерна бочкоподібна грудна клітка, антимоңголоїдний розріз очних щілин, низьке розміщення вушних раковин. Характерний в'ялий вираз обличчя, напівопущені повіки і кути рота («обличчя сфінкса»). Ріст жінок на 20-30 см нижче середнього. В окремих випадках зустрічаються вади серця, ниркові аномалії. Інтелект переважно нормальний або дещо знижений. Хворі з синдромом Шерешевського-Тернера є безплідними.

Синдром Клайнфельтера

У 1959 році, невдовзі після відкриття синдрому Дауна, Jacobs та Strongo публікували спостереження про пацієнтів з 47 хромосомами, включаючи нормальну Y chromosome. Заслугою Клайнфельтера є клінічне та патологоанатомічне вивчення синдрому. Поглиблення наукових досліджень сприяло визначенню каріотипа хворих з синдромом Клайнфельтера: 47,XXY. Частота даного синдрому серед новонароджених хлопчиків складає 1:500. Фенотипові прояви синдрому Клайнфельтера. Наявність Y-хромосоми визначає чоловічий фенотип хворих. До періоду статевого дозрівання хлопчики частіше розвиваються нормально, можлива олігофренія (відставання у психічному розвитку). Генетичний дисбаланс у зв'язку з надлишковою X-хромосомою проявляється в період статевого дозрівання. Юнаки високого зросту з непропорційно довгими кінцівками, із зниженим лібідо, гінекомастією (збільшення молочних залоз), гіпоплазією яєчок. Хворі безплідні внаслідок відсутності сперматозоїдів у сім'яній рідині. Ризик народження хворих з синдромом Клайнфельтера збільшується у

жінок старшого віку. Інколи хворі з синдромом Клайнфельтера мають 48 і 49 хромосом (48, XXXY; 49, XXXXY). Чим більше X-хромосом у каріотипі, тим вища ймовірність розвитку розумової відсталості.

Додаток Д

Перфокарта

Завдання: визначте, які зміни та захворювання належать до модифікацій, а які до мутацій. (За правильну відповідь – 0,5 бала)

1. Рахіт у людини.
2. Зміни форми листків у стрілолиста.
3. Редуковані крила дрозоді.
4. Підвищена кількість еритроцитів у крові людини.
5. Хвороба Дауна.
6. Альбінізм.
7. Різна величина листків у верби.
8. Синдром Тернера.
9. Серповидноклітинна анемія.
10. Зміна забарвлення шерсті у кролика залежно від температури.
11. Шестипалість у людини.
12. Синдром кошачого крику.

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Модифікації	+	+		+			+			+		
Мутації			+		+			+	+		+	+

Додаток Е

Тест-експрес

Завдання: поставте навпроти номера знак «+», якщо ви згодні із твердженням, знак «-» – якщо твердження, на вашу думку, неправильне (За правильну відповідь – 0,5 бала).

1. Мінливість – це здатність організмів передавати свої ознаки нащадкам без змін.
2. Мутації є прикладом неспадкової мінливості.
3. При комбінативній мінливості виникають модифікації.

4. Є два різновиди спадкової мінливості – мутаційна та комбінативна.
5. При модифікаціях відбуваються зміни у спадковому апараті людини.
6. Модифікації не успадковуються.
7. Ступінь вираження модифікацій залежить від інтенсивності дії чинника.
8. Норма реакції – це межі мутаційної мінливості.
9. Більшість модифікацій мають пристосувальне значення.
10. Фенотип – це генотип + зовнішнє середовище.
11. Мутації можуть зникати протягом життя особини.
12. Летальні мутації не сумісні із життям.

№ з/п	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Додаток Ж

Коуч-вправа «Щоденник успіху»

1. **Як я засвоїв матеріал?**
 - а) Одержав глибокі знання (9 – 10 балів);
 - б) засвоїв частково (7 – 8 балів);
 - в) мало що зрозумів (4 – 6 балів).
2. **Як я працював?**
 - а) Сам упорався із завданням (9 – 10 балів);
 - б) припускався помилок (7 – 8 балів);
 - в) зробив багато помилок (4 – 6 балів).
3. **Як працювала підгрупа?**
 - а) Дружно (9 – 10 балів);
 - б) не всі активно (7 – 8 балів);
 - в) в'яло, припускалися помилок (4 – 6 балів).
4. **Моя думка про урок, пропозиції:**
 - а) було цікаво (9 – 10 балів);
 - б) не всі етапи уроку зацікавили (7 – 8 балів);
 - в) урок був нудний (4 – 6 балів).

2.1.5. Методична розробка уроку «Світло як електромагнітна хвиля» викладача предмета «Фізика і астрономія» Державного навчального закладу «Житомирське вище професійне технологічне училище» Мосійчук А.П.

Тема уроку: «Світло як електромагнітна хвиля»

Мета уроку: створити позитивну психолого-педагогічну атмосферу на уроці для сприйняття нового матеріалу; сприяти закріпленню понять з теми «Світло як електромагнітна хвиля»; продовжувати відпрацьовувати навички розв'язування та аналізу фізичних задач; показати особливості дослідного підтвердження явищ інтерференції та дифракції світла; стимулювати розвиток уяви та логічного мислення здобувачів; удосконалювати вміння аналізу фізичних явищ; сприяти розвитку навичок робити висновки; формувати життєві компетентності здобувачів; виховувати допитливість, дисциплінованість, прагнення до самоосвіти, повагу до однокласників і старших.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу

Компетентності здобувача з теми:

- знає про фізичні явища, що підтверджують хвильову природу світла;
- знає основні поняття з теми «Світло як електромагнітна хвиля»;
- знає відмінності між явищами інтерференції та дифракції світла;
- вміє провести дослід зі спостереження явищ інтерференції та дифракції світла;
- розв'язує та аналізує типові фізичні задачі з теми;
- має навички роботи з аналізу фізичних явищ.

Методи та вправи коучингу: мінілекція, відкриті запитання, перегляд відео, проміжна рефлексія, «словесний пух», «асоціація», «пошук відповіді», «закінчити речення», «дзеркальні запитання», онлайн-тест.

КМЗ: мультимедійний проектор; презентація з теми «Світло як електромагнітна хвиля»; ілюстрації та анімаційні матеріали; класна дошка, завдання для онлайн-тестування, критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів.

Основні поняття: інтерференція хвиль, когерентні хвилі, інтерференція світла, інтерференційна картина, інтерферометр, дифракція хвиль, дифракція світла, дифракційна решітка, дифракційна картина.

Методична мета: методика впровадження елементів коучингу на уроках фізики для підвищення інтересу до вивчення фізики та формування інформаційно-комунікативних технологій.

Етапи уроку

I. Організаційний етап – (2 хв)

Перевірка присутності та стану готовності учнів до уроку. Створення передумов позитивного клімату до навчальної діяльності на уроці.

Викладач. Доброго дня. Сьогодні на уроці я вам бажаю гарного настрою, доброго самопочуття та плідної роботи впродовж усього уроку.

Метод коучингу «Словесний пух»

Поправте мене, якщо я не права, але ми з вами вивчаємо чудовий розділ фізики – хвильову оптику, що вивчає електромагнітні хвилі видимого діапазону (так).

Ми вже пояснили чому небо має блакитний колір, чому при заході і сході Сонце здається червоним, чому блищить начищене взуття, чому ми бачимо написи на папері під будь-яким кутом зору. Також розглянули чому виникають оптичні ілюзії та як можна «зламати» предмет не пошкодивши його. А ось цікаво, що значить «видиме світло»? (область спектра електромагнітних хвиль, що сприймається оком людини). Що ви скажете, якщо я повідомлю, що сьогодні ми продовжимо розглядати хвильову оптику? Мені було б цікаво дізнатися що відбувається на поверхні мильної бульбашки.

II. Етап мотивації навчальної діяльності – (2хв)

*Епіграф: «Наука повинна бути весела,
захоплююча і проста»*

(Петро Капіца)

(слова супроводжуються надуванням мильних бульбашок).

Метод коучингу «Пошук відповіді».

Здобувачі дають відповіді на запитання.

1.Що ми бачимо на поверхні мильної бульбашки? (відображення кімнати та різні кольори, що переливаються).

2.Чому ми бачимо на поверхні бульбашки викривлену кімнату? (завдяки явищу відбивання світла).

3.Які саме кольори ви бачите? (хаотично розташовані червоний, зелений, рожевий, оранжевий, жовтий, синій, блакитний, фіолетовий кольори).

4.Що відбувається зі світлом, яке потрапляє на поверхню мильної бульбашки? (*Додаток А*) (мильна плівка – це тонка плоскопаралельна пластинка, тому при потраплянні в мильне середовище промінь світла ділиться: частина відбивається, а частина заломлюється, а потім те ж відбувається при потраплянні на межу поділу мильної плівки і повітря всередині).

Так, ми визначили, що на поверхні мильної бульбашки спостерігаються знайомі вам явища заломлення і відбивання світла. Але що відбувається з цими променями і яку назву носить фізичне явище, яке ми спостерігаємо, з'ясуємо сьогодні на уроці.

III. Етап актуалізації навчальної діяльності – (5 хв)

Метод коучингу: вправа «асоціація»

1. Чи бачили ви ще десь подібне явище? (на поверхні калюжі, куди потрапив бензин, на поверхні CD-диску).

2. З чим асоціюється у вас це явище? (схоже на розмиту веселку).

3. Що ви очікуєте дізнатись сьогодні на уроці? (пояснити чому так відбувається...).

Форма роботи: міні-лекція

Світло відіграє надзвичайно важливу роль у нашому житті. Так, до 80 % інформації про навколишній світ людина одержує за допомогою зору.

Перші уявлення про природу світла виникли ще в Давній Греції та Єгипті.

Наприкінці XVII ст. майже одночасно виникли дві зовсім різні теорії про те, що таке світло і яка його природа. Одна теорія пов'язана з ім'ям Ісаака Ньютона (корпускулярна теорія), а друга з ім'ям Крістіана Гюйгенса (хвильова теорія).

Згідно з корпускулярною теорією Ньютона світло – це потік частинок (корпускул), що випускаються світними тілами,

причому рух світлових корпускул підпорядковується законам механіки.

Згідно з хвильовою теорією Гюйгенса світло – це хвилі, що поширюються у світловому ефірі – гіпотетичному пружному середовищі, яке заповнює весь світловий простір, а також проміжки між дрібними частинками тіл.

Лише на початку ХХ ст. з'ясувалося, що світло завжди має і хвильові, і корпускулярні властивості. Отже, світлу притаманний корпускулярно-хвильовий дуалізм – двоїстість природи електромагнітного випромінювання.

Метод коучингу: проміжна рефлексія.

Запитання до здобувачів:

1. Які теорії природи світла виникли наприкінці XVII ст.?

2. Яку теорію висунув Ісаак Ньютон?

3. Яке припущення було у Крістіана Гюйгенса?

4. Яку назву має двоїстість природи електромагнітного випромінювання

IV. Етап формування теми і мети уроку – (2 хв)

Отже, тема нашого уроку: «Світло як електромагнітна хвиля». Сьогодні на уроці ми з'ясуємо які фізичні явища підтверджують хвильову природу світла, вивчимо поняття інтерференції хвиль, когерентні хвилі, інтерференції світла, інтерференційна картина, інтерферометр, дифракція хвиль, дифракція світла, дифракційна решітка, дифракційна картина. Познайомимося з дослідями для спостереження інтерференції та дифракції світла.

V. Етап планування ефективних дій для реалізації плану уроку – (20хв)

План уроку

1. Інтерференція хвиль. Інтерференція світла. Інтерференційна картина.

2. Сфери застосування інтерференції.

3. Дифракція хвиль. Дифракція світла. Дифракційна решітка.

4. Використання явища дифракції.

5. Розв'язання задач.

1. Інтерференція хвиль. Інтерференція світла. Інтерференційна картина.

Форма роботи : мінілекція

Згідно з хвильовою теорією К. Гюйгенса, світло – це хвилі, що було експериментально підтверджено Дж.Максвеллом та Г. Герцем. Розглянемо явища, які підтверджують хвильову природу світла.

Інтерференція хвиль – це явище, що є результатом накладання кількох когерентних хвиль і полягає в підсиленні коливань в одних ділянках простору і послабленні – в інших. (Додаток Б). Когерентними називають хвилі, які мають однакову частоту і стали різницю фаз.

Інтерференція світла – перерозподіл інтенсивності світла в результаті накладення (суперпозиції) декількох світлових хвиль. У 1802 році Томас Юнг виконав перший демонстраційний експеримент зі спостереження інтерференції світла, отримавши інтерференцію від двох щілинних джерел світла. Інтерференційна картина – це чередування максимумів і мінімумів коливань (чередування світлих і темних смуг або різнокольорові смужки).

Отже, на поверхні мильної бульбашки ми спостерігаємо інтерференційну картину, бо промені, які відбиваються від поверхні бульбашки накладаються на промені, що заломлювались при потраплянні в мильну плівку, відбилися від внутрішньої поверхні та заломлюються при виході з мильної плівки. Максимум інтенсивності світла в інтерференційній картині спостерігається в тих місцях, для яких оптична різниця ходу інтерферуючих променів дорівнює парному числу півхвиль:

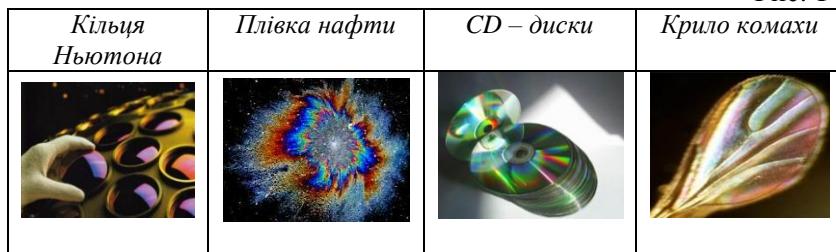
$$\Delta d = 2k \cdot \frac{\lambda}{2} = k \cdot \lambda \text{ – умова максимуму:}$$

Мінімум інтенсивності спостерігається при оптичній різниці ходу, що дорівнює непарному числу на півхвиль:

$$\Delta d = (2k + 1) \cdot \frac{\lambda}{2} \text{ – умова мінімуму.}$$

Інтерференційну картину легко спостерігати в тонких плівках нафти, на поверхні мильних бульбашок, на поверхні CD-диску, на тонких крилах комах, у тонкому шарі повітря між лінзою і склом (кільця Ньютона) (Рис. 1)

Рис. 1

Метод коучингу: закінчити речення (Додаток В)

1. Інтерференція хвиль – це ...
2. Інтерференція світла – це...
3. Когерентними називають хвилі, які...
4. Чередування максимумів і мінімумів коливань – це...
5. Спостерігати інтерференційну картину можна
6. Умова мінімуму інтенсивності відрізняється від умови максимуму тим, що...

Форма роботи: перегляд відео з Youtube
 «Інтерференція світла» за посиланням URL:
https://www.youtube.com/watch?v=_kf7guE1AMw

2. Сфери застосування інтерференції:

- наука (наприклад, в оптиці для дослідження структури спектрів, для визначення кутових розмірів небесних тіл),
- техніка (для поліпшення оптичних приладів шляхом просвітлення їх об'єктивів, для контролю якості шліфовки поверхонь деталей та ін.).

Інтерферометр – прилад, у якому використовують інтерференцію для вимірювання довжини хвиль світла, показників заломлення прозорих середовищ тощо.

Інтерферометр Майкельсона – оптичний прилад, призначений для отримання і аналізу інтерференційної картини від когерентних світлових променів, що пройшли різний шлях.

Метод коучингу: створення ситуації пізнавальної дискусії.

Отож, ми ознайомились з явищем інтерференції та сферами його застосування. Давайте проведемо дослід: розмістимо звичайну пір'їну між нами та джерелом світла. Що можна взяти за джерело світла? (це може бути лампочка, свічка або ліхтарик).

- Що ж ми побачимо? (різнокольорові плями).
- На що схожа ця картинка? (на інтерференційну картинку)

Метод коучингу: дзеркальні запитання.

То ви кажете, що ми побачили різнокольорові плями на поверхні пір'їни, як інтерференційна картина? (схоже, але ж пір'їна – не тонка плівка). Ви вважаєте, що пір'їна не подібна на тонку плівку? (плівка суцільна і прозора, а пір'їна складається з великої кількості борідок, крізь які світло не проходить). Значить пір'їна має велику кількість перешкод для світла, але світло все-таки проходить і утворює різнокольорові плями?

3. Дифракція хвиль. Дифракція світла. Дифракційна решітка.

Форма роботи : мінілекція

Дифракція хвиль – це явище огинання хвилями країв різних неоднорідностей (перешкод) на шляху хвиль (додаток Г).

Дифракція світла – явище відхилення від прямолінійного поширення світла, його проникнення в зону геометричної тіні.

Дифракційна картина – система світлих і темних (або кольорових) смуг.

Отже, в досліді з пір'їною ми спостерігали дифракційну картину, а не інтерференційну. Її можна побачити, якщо замінити пір'їну капроною тканиною або навіть подивитись на джерело світла крізь примружені очі.

Для спостереження явища дифракції використовують дифракційну решітку – оптичний прилад, що складається з великої кількості однакових паралельних щілин, які розміщені на однакових відстанях одна від одної.

Характеризується періодом: $d = \frac{l}{n}$, n - кількість щілин в 1 мм.

Максимум спостерігається при умові: $d \cdot \sin \alpha = k \cdot \lambda$

Форма роботи: перегляд відео з Youtube «Дифракція світла» за посиланням URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vMdn-s6OeIQ>

4. Використання явища дифракції.

Форма роботи : мінілекція

Наукові й технічні використання явища дифракції – різноманітні. Дифракція звукових хвиль часто спостерігається в повсякденному житті, оскільки ми чуємо звуки, які долинають до нас з-за перешкод. Легко спостерігати огинання невеликих перешкод хвилями на воді. Дифракція рентгенівських променів, електронів та нейтронів використовується для дослідження структури кристалічних твердих тіл. Водночас дифракція накладає обмеження на роздільну здатність оптичних приладів, наприклад, мікроскопів. Об'єкти, розміри яких менші за довжину хвилі видимого світла (400÷760 нм) неможливо розглянути в оптичний мікроскоп.

Метод коучингу: відкриті запитання

1. В чому полягає явище дифракції світла?
2. За яких умов дифракція світла спостерігається досить чітко?
3. Для чого можна застосувати дифракційну решітку?
4. Чому за допомогою мікроскопа не можна побачити атом?

VI. Етап закріплення навчального матеріалу - (11 хв)

Розв'язання задач (Додаток Д)

Форма роботи: розв'язування задач з коментуванням.

Задача 1. Дві когерентні світлові хвилі приходять у певну точку простору з різницею ходу 2,25мкм. Який результат інтерференції в цій точці, якщо світло: червоне ($\lambda = 750 \text{ нм}$).

Мінімум чи максимум - ?	СІ	Умови мінімуму і максимуму відрізняються лише коефіцієнтом (парною чи непарною різницею ходу), тому виразимо його:
$\Delta d =$ 2,25мкм $\lambda = 750 \text{ нм}$	$2,25 \cdot 10^{-6} \text{ м}$ $750 \cdot 10^{-9} \text{ м}$	$\frac{2 \cdot \Delta d}{\lambda} = \frac{2 \cdot 2,25 \cdot 10^{-6}}{750 \cdot 10^{-9}} = 6 \cdot$ Оскільки коефіцієнт парний, то в даній точці простору спостерігається максимум.

Задача 2. Дифракційна решітка містить 120 штрихів на 1 мм. Знайдіть довжину хвилі монохроматичного світла, яке падає на решітку, якщо кут між двома спектрами першого порядку 8° .

$\lambda - ?$	СІ	Умова максимуму: $d \cdot \sin \alpha = k \cdot \lambda$
$n = 120$ $l = 1 \text{ мм}$	$1 \cdot 10^{-3} \text{ м}$	$d = \frac{1 \cdot 10^{-3}}{120} = 0,0083 \cdot 10^{-3} = 8,3 \cdot 10^{-6} \text{ (м)}$
$\beta = 8^\circ$ $k = 1$		Якщо кут між двома спектрами першого порядку 8° , то кут до нормалі становитиме 4° . $\lambda = \frac{d \cdot \sin \alpha}{k};$ $\lambda = \frac{8,3 \cdot 10^{-6} \cdot \sin 4^\circ}{1} = 8,3 \cdot 10^{-6} \cdot 0,0698 = 0,579 \cdot 10^{-6} =$ $= 579 \cdot 10^{-9} = 579 \text{ (нм)}$

Розв'яжіть самостійно:

Задача 3. Визначте кут відхилення променів зеленого світла з довжиною хвилі 550 нм у спектрі першого порядку, отриманому за допомогою дифракційної решітки, період якої дорівнює 0,02 мм.

Форма роботи: онлайн-тест (за відповідним посиланням) (Додаток Е).

VII. Підсумковий етап – (2 хв)

Рефлексія 1:

- 1) Що нового ви дізналися під час уроку?
- 2) Які завдання для вас були найцікавішими?
- 3) Які виникли труднощі? Як їх подолали?
- 4) Як можна відтворити явище інтерференції світла?
- 5) Як можна відтворити явище дифракції світла?
- 6) Поміркуйте, де можна використати набуті вами знання у побуті? Як можна відтворити явище дифракції світла?
- 7) Чому товстий шар бензину (нафти) не дасть райдужного зображення?

Метод коучингу: вправа «Шкалювання» (Додаток Ж)

Здобувачам пропонується самостійно оцінити свій рівень володіння темою «Світло як електромагнітна хвиля» та

виставити свій бал на плакаті зі шкалою від 1 до 12 балів, приклеївши своє прізвище наліпкою. Викладач аналізує шкалу, робить висновки щодо оволодіння здобувачами темою.

Оголошення оцінок, враховуючи критерії оцінювання, активність під час уроку, онлайн-тест та результати вправи «Шкалювання».

Домашнє завдання – (2 хв)

1. Римкевич А. П. Збірник задач з фізики для 9-11 класів середньої школи. Харків : Олант, 2007. 224 с. – №1055 та №1068 (1).

2. Сиротюк В.Д., Мирошніченко Ю.Б. Фізика і астрономія (рівень стандарту, за навч. програмою авт. кол. під керівництвом Ляшенка О. І.) : підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. Освіти. Київ : Генеза, 2019. 368 с. – § 33-34

3. Творче завдання: описати метод голографії

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Види коучингу. URL : http://megalib.com.ua/content/10042_Vidi_koychiny.html

2. Голяд І. С., Чернова Т. Ю. Ключові компетенції педагога-коуча. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ozfm_2017_16_55.pdf

3. Коучинг в освіті. URL : <https://www.pedcollege.kiev.ua/index.php/833-seminar-praktykum-kouchynh-v-osviti>

4. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу : навчальний посібник. Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.

5. Римкевич А. П. Збірник задач з фізики для 9-11 класів середньої школи. Харків : Олант, 2007. 224 с.

6. Рубінс М. 40 вправ для групового коучингу. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/734/73450/ZBIRNIK.pdf>

7. Сиротюк В. Д., Мирошніченко Ю. Б. Фізика і астрономія (рівень стандарту, за навч. програмою авт. кол. під керівництвом Ляшенка О. І.) : підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. Освіти. Київ : Генеза, 2019. 368 с.

8. Фізика і астрономія (рівень стандарту, за навчальною програмою авторського колективу під керівництвом О.І. Ляшенка) підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти / авт. М.В. Головка, І.П. Крячко, Ю.С. Мельник, Л.В. Непорожня, В.В. Сіпій. Київ : Педагогічна думка, 2019. 288 с.

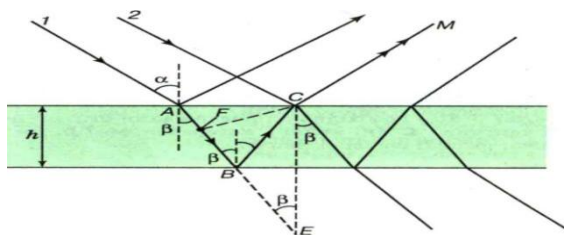
9. Хмельницька О. С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу. *Молодий вчений* № 6 (46). червень, 2017.

10. Шевчук С. П. Коучинг як метод навчання студентів у контексті реформування вищої освіти України. Миколаїв. URL : <http://pednauki.chdu.edu.ua/article/download/90123/85651>

ДОДАТКИ

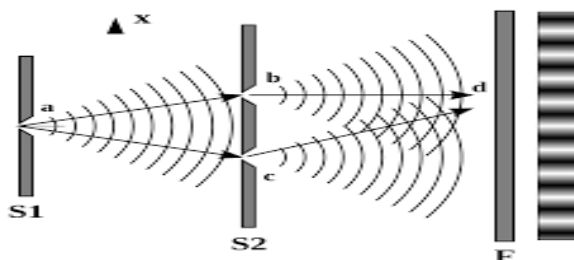
Додаток А

Проходження світла через мильну плівку

Додаток Б

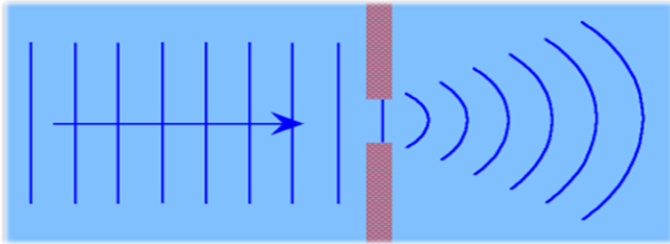
Інтерференція хвиль

Закінчити речення

1. Інтерференція хвиль – це ...
2. Інтерференція світла – це...
3. Когерентними називають хвилі, які...
4. Чередування максимумів і мінімумів коливань – це ...
5. Спостерігати інтерференційну картину можна
6. Умова мінімуму інтенсивності відрізняється від умови максимуму тим, що...

Дифракція хвиль

Розв'язання задач

Задача 1. Дві когерентні світлові хвилі приходять у певну точку простору з різницею ходу $2,25\mu\text{м}$. Який результат інтерференції в цій точці, якщо світло: червоне ($\lambda = 750\text{ нм}$).

Задача 2. Дифракційна решітка містить 120 штрихів на 1 мм. Знайдіть довжину хвилі монохроматичного світла, яке падає на решітку, якщо кут між двома спектрами першого порядку 8.

Розв'яжіть самостійно:

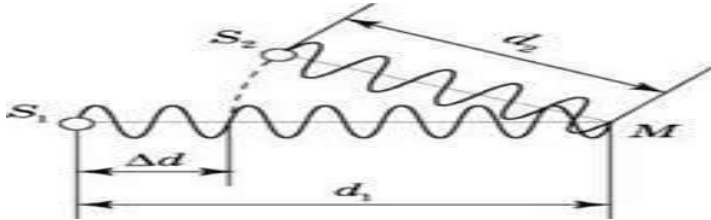
Задача 3. Визначте кут відхилення променів зеленого світла з довжиною хвилі 550 нм у спектрі першого порядку, отриманому за допомогою дифракційної решітки, період якої дорівнює $0,02\text{ мм}$.

Тест «Інтерференція та дифракція світла»

1. Явище накладання хвиль, унаслідок якого в деяких точках простору спостерігається стійке в часі посилення (або послаблення) результуючих коливань називається ... (Рис.1.)

- а) поляризація
- б) дисперсія
- в) інтерференція
- г) дифракція

Рис. 1

2. Для того, щоб хвилі підсилювали (або послаблювали) одна одну, треба, щоб вони мали: 1) однакову довжину (частоту); 2) стали в часі різницю фаз, – тобто ці хвилі були ...

- а) рівновеликими
- б) когерентними
- в) поляризованими
- г) поздовжніми

3. Явище огинання хвилями перешкод на шляху хвиль називається ...

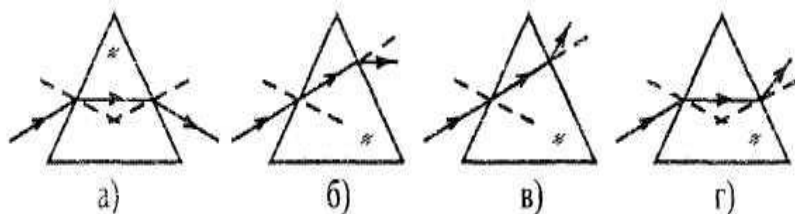
- а) поляризація хвиль
- б) дисперсія хвиль
- в) інтерференція хвиль
- г) дифракція х-виль

4. Райдужно забарвлені мильні бульбашки, масляна пляма на поверхні води – це приклади ...

- а) інтерференції
- б) дифракції
- в) дисперсії
- г) поляризації

5. Правильно хід променя синього кольору через тригранну скляну призму, що знаходиться у повітрі, показано на рисунку 2.

Рис. 2

6. Під час інтерференції енергія не зникає – відбувається

- а) її трансформація в теплову
- б) її перехід від одного тіла до іншого
- в) її трансформація в хімічну
- г) її перерозподіл у просторі

7. Дифракційна решітка характеризується ...

- а) клітинками
- б) різницею ходу
- в) довжиною хвилі
- г) періодом

8. Якщо різниця ходу двох світлових хвиль, що надходять у цю світлову точку, дорівнює цілому числу довжин хвиль (парному числу півхвиль), то в даній точці спостерігається...

а) послаблення світла (умова інтерференційного максимуму)

б) послаблення світла (умова інтерференційного мінімуму)

в) посилення світла (умова інтерференційного максимуму)

г) посилення світла (умова інтерференційного мінімуму)

9. Якщо різниця ходу двох світлових хвиль, що надходять у цю світлову точку дорівнює непарному числу півхвиль, то в даній точці спостерігається ... (додаток Б)

а) послаблення світла (умова інтерференційного мінімуму)

б) посилення світла (умова інтерференційного мінімуму)

в) послаблення світла (умова інтерференційного максимуму)

г) посилення світла (умова інтерференційного максимуму)

10. Класичний дослід по розділенню світлового пучка на когерентні пучки і отриманні на екрані інтерференційної картини проробив ...

а) Г. Герц

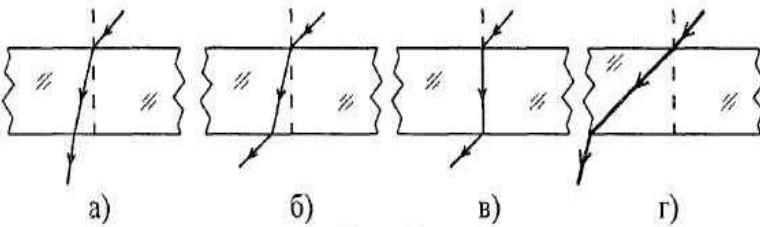
б) В. Снелліус

в) Т. Юнг

г) П. Ферма

11. Хід променя через плоско паралельну скляну пластину, що знаходиться в повітрі, правильно показано на рисунку 4 ...

Рис. 4

12. Метод просвітлення оптики полягає в тому, що на поверхню лінз наносять тонку плівку (відбиті промені гасяться). Цей метод відкрив(ла) український фізик ...

а) А. Прихотько

б) Ю. Дрогобич

в) І. Пулюй

г) О. Смакула

13. Явище відхилення від прямолінійного поширення світла, його проникнення в зону геометричної тіні – це...

а) інтерференції світла

б) дифракції світла

в) дисперсії світла

г) поляризації світла

14. Інтерференцію світла можна використати для оцінки якості обробки поверхні виробу. Для цього треба ...

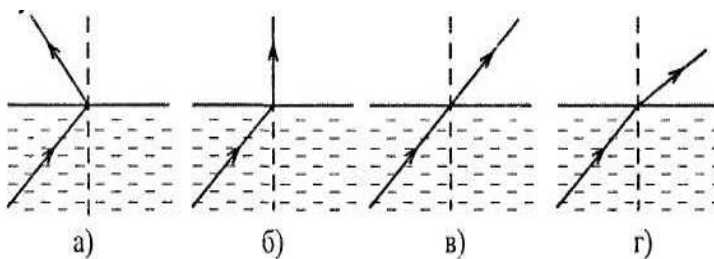
- а) зразок і еталонну пластину щільно притиснути
- б) між зразком і еталонною пластинною утворити повітряний прошарок
- в) зразок розмістити перпендикулярно до еталонної пластини
- г) між зразком і еталонною пластинною покласти аркуш паперу

15. Надточні прилади, за допомогою яких вимірюють коефіцієнти лінійного розширення матеріалів, показники заломлення речовин, виявляють малі концентрації домішок у газах і рідинах, називають ...

- а) мультиметри
- б) мікрометри
- в) поляризатори
- г) інтерферометри

16. Хід променя з води у повітря правильно зображено на рисунку 5. ...

Рис.5

17. Що можна визначити, користуючись дифракційною ґраткою?

- а) колір світла
- б) довжину хвилі
- в) швидкість світла
- г) монохроматичність

18. Яким оптичним явищем спричинене різноколірне забарвлення тонких прозорих перетинок крил деяких комах під час спостереження у сонячний день?

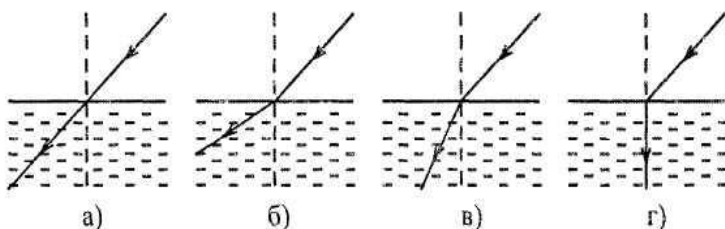
- а) інтерференція
- б) дифракція
- в) дисперсія
- г) поляризація

19. Прихильником хвильової природи світла є ...

- а) М.Планк;
- б) Г.Герц;
- в) І.Ньютон;
- г) К.Гюйгенс.

20. Хід променя з повітря у воду правильно зображено на рисунку 6.

Рис. 6

21. Для дослідження структури кристалічних твердих тіл використовується...

- а) поляризація рентгенівських променів
- б) дисперсія рентгенівських променів
- в) інтерференція рентгенівських променів
- г) дифракція рентгенівських променів

22. Яке оптичне явище заважає побачити атом за допомогою мікроскопа

- а) інтерференції світла
- б) дифракції світла
- в) дисперсії світла
- г) поляризації світла

23. Різниця ходу двох хвиль становить 2 мкм. Підсилення чи послаблення спостерігатиметься в точці, якщо ці хвилі фіолетового (400нм) та зеленого (550 нм) кольорів?

- а) фіолетовий – послаблення, зелений - послаблення
- б) фіолетовий – підсилення, зелений - послаблення

- в) фіолетовий – підсилення, зелений - підсилення
- г) фіолетовий – послаблення, зелений - підсилення

24. Визначити, на скільки зміниться довжина хвилі червоного світла у воді (1,33), якщо його довжина у повітрі 0, 76 мкм

- а) 0,19 мкм
- б) 1,9 мкм
- в) 0,38 мкм
- г) 1,01 мкм

Додаток Ж

Здобувачам пропонується самостійно оцінити свій рівень володіння темою «Світло як електромагнітна хвиля» та виставити свій бал на плакаті зі шкалою від 1 до 12 балів, приклеївши своє прізвище наліпкою.

Викладач аналізує шкалу робить висновки щодо оволодіння темою, оголошує оцінки, враховуючи критерії оцінювання, активність під час уроку, онлайн-тест та результати вправи «Шкалювання».

2.1.6. Методична розробка уроку «Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання» викладача предмета «Математика» Державного навчального закладу «Новоград-Волинське вище професійне училище» Вакульчук В.Ф.

Тема уроку: «Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання».

Навчальна мета: систематизувати та узагальнити знання здобувачів з теми, підвищити рівень знань, умінь та навичок розв'язання задач з теми; формувати вміння застосовувати набуті знання під час розв'язання практичних задач.

Розвивальна мета: розвивати просторові уявлення, пам'ять, логічне мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, систематизувати вивчений матеріал. Створювати на уроці ситуації, в яких здобувачі спроможні побачити зв'язок між предметами: технологія виготовлення та ремонту швейних виробів, основи матеріалознавства, технологія вишивки, основи креслення, фізика, біологія, архітектура, історія. Виробляти навички практичного застосування властивостей тіл обертання у своїй майбутній діяльності.

Виховна мета: формувати уміння працювати в колективі, виховувати наполегливість, працьовитість.

Методична мета: трансформувати технології коучингу та ІКТ в контексті особистісно-орієнтованого навчання.

Тип уроку: урок узагальнення й систематизації знань.

Форма організації навчальної діяльності: групова, колективна, індивідуальна.

Очікувані результати: систематизація знань здобувачів про тіла обертання та їх елементи, удосконалення уміння розв'язання типових задач та їх практичне використання.

Міжпредметні зв'язки: технологія виготовлення та ремонту швейних виробів, основи матеріалознавства, технологія вишивки, основи креслення, фізика, біологія, архітектура, історія.

Обладнання: роздатково-дидактичний матеріал з теми «Площа бічної та повної поверхонь тіл обертання», макети тіл

обертання, опорні конспекти, малюнки, комп'ютерні презентації.

Оформлення дошки

Тема: «Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання»		Кошик ідей
Знаю – Вмію	Не знаю – Хочу знати	

Засоби навчання: підручники, ноутбук, цифровий фотоапарат, екран, плакат-епіграф уроку, мультимедійний проектор, дошка

Методи та прийоми навчання:

- Інформаційно-рецептивний:
 - вербальний: історична довідка; повідомлення здобувачів; бесіда;
 - наочний: роздатковий матеріал; тестові завдання; малюнки та записи на дошці;
- Репродуктивний: теоретичний бліц-турнір. Інтерактивні вправи «Так чи ні?», «Уявний мікрофон», «Асоціативний куш».
- Конструктивний: постановка взаємопов'язаних проблемних питань; пошук способів і прийомів розв'язання;
- Творчий: самостійна робота здобувачів (самостійний добір та пошук інформації; формування висновків); робота в групах за картками-завданнями, індивідуальна робота із завданнями до самостійної роботи, фронтальна робота з групою; взаємоперевірка.
- Інтерактивний: робота в парах та малих групах; захист презентацій.

Інструменти коучингу: колесо розвитку, шкала розвитку, лист сподівань, відкриті запитання.

Структура уроку

I. Організаційна частина – (2 хв)

Привітання викладача, перевірка присутності здобувачів та їх готовності до уроку. – (2 хв)

Вступна бесіда, повідомлення теми, мети, девізу уроку, цільова установка уроку.

III. Актуалізація опорних знань – (10 хв)

Фронтальне опитування (Інтерактивна вправа: «Так чи Ні», фронтальна бесіда з використанням моделей тіл обертання, знавці математичних формул, виконання тестових завдань).

IV. Узагальнення і систематизація знань – (27 хв)

Презентаційне повідомлення здобувача, робота в групах, розв'язання задач професійного змісту.

V. Підведення підсумків – (2 хв)

Аналіз діяльності здобувачів у процесі всього уроку, повідомлення та обґрунтування оцінок, заключне слово викладача, інтерактивна вправа «Дерево знань».

VI. Повідомлення домашнього завдання – (2 хв)

План-конспект уроку

Епіграф уроку: *«Розум людський має три ключі, які все відкривають: знання, думка, уява»*

Віктор Гюго

Перший етап уроку

1. Організаційно-психологічна частина уроку:

Мета етапу: перевірка присутніх на уроці та налаштування здобувачів на навчальну діяльність.

УНД (універсальні навчальні дії): особистісні (формується внутрішня позиція; мотивація); пізнавальні: дії постановки і розв'язання проблем; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; комунікативні: забезпечують соціальну компетентність і врахування позиції інших людей, вміння слухати і вступати в діалог, брати участь у колективному обговоренні проблем. Планування співпраці з викладачем і одногрупниками; вміння повно та точно висловлювати свої думки.

Викладач. Сьогодні ми будемо працювати в групах, тож давайте створимо правила за якими ми будемо працювати (назви груп здобувачі обирають самостійно). Кожна група складається з теоретиків, аналітиків, істориків.

Здобувачі пропонують такі правила: «Бути активними», «Бути позитивними», «Говорити по черзі», «Слухати й чути кожного», «Толерантно ставитись один до одного». Здобувачі діляться на три групи: «Пошук», «Ерудит», «Шанс». Бали, які

вони набиратимуть протягом уроку, вносяться до листка контролю знань.

Очікування «Дерево знань»

Здобувачам роздаються клейкі папірці у вигляді листочків червоного, жовтого та зеленого кольорів. На зворотному боці листочка кожен здобувач пише свої очікування від уроку. На листочках жовтого та зеленого кольорів – що чекає від уроку, що хоче дізнатись нового, навчитись. Якщо щось турбує здобувача, він невпевнений в своїх силах, то він пише на зворотному боці червоного листочка. Листи очікування здобувачі прикріплюють на дерево знань.

Психологічна хвилинка настрою.

Викладач. Шановні здобувачі освіти! На ваших столах лежать картинки із зображенням обличчя. Як ви вважаєте, чого не вистачає на картинках? Правильно! Посмішки. Тож домалюємо її та подаруємо сусіду по столу.

Мотивація навчальної діяльності здобувачів.

Мета: викликати інтерес, забезпечити розуміння здобувачами змісту діяльності, чого вони повинні досягти на уроці.

Викладач (бесіда). Усе людське життя – це не що інше, як бажання досягти успіху в розв'язанні все нових питань та проблем. Для цього, звичайно, необхідно бути розумною, освіченою, компетентною людиною. Стати таким можна тільки тоді, коли розум не знає ні хвилини спокою, а силу розумові додають вправи і постійний пошук.

Девізом уроку є вислів Віктора Гюго «*Розум людський має три ключі, які все відкривають: знання, думка, уява*». Досягти успіху можна тільки тоді, коли є певна мета. На уроці ми повинні переконатися в правильності цих слів, усвідомити важливість застосування формул під час розв'язання геометричних прикладних задач, а також показати раціональне використання свого розуму при удосконаленні своїх компетентностей з теми, назва якої зашифрована у цьому кросворді.

Інтерактивна вправа: «**Мозковий штурм**»

Кросворд «Тіла обертання. Площа поверхонь тіл обертання»

1. Розділ геометрії, який вивчає фігури у просторі.
2. Пряма, що проходить через вершину і центр основи конуса.
3. Тіло, яке складається з двох кругів, що не лежать в одній площині і суміщаються паралельним перенесенням, і всіх відрізків, що сполучають відповідні точки цих кругів.
4. Відрізок, що сполучає дві точки кульової поверхні та проходить через центр кулі.
5. Перпендикуляр, опущений з вершини конуса на площину його основи.
6. Додатна величина, яка має властивості...
7. Як інакше називають кульову поверхню.
8. Відрізок, що сполучає вершину конуса з довільною точкою кола основи.
9. Фігура, що є розгорткою бічної поверхні циліндра.
10. Відрізок, що сполучає центр кулі з довільною точкою кульової поверхні.
11. Фігура, що є осовим перерізом конуса.
12. Тіло, що складається з круга, точки, яка не лежить у площині цього круга і всіх відрізків, що сполучають дану точку з усіма точками круга.
13. Тіло, що складається з усіх точок простору, які знаходяться від даної на відстані, не більший за дану.

	С	Т	Е	О	М		Т	Р	І	Я	
						В	І	С	Ь		
				Ц	И	Л	І	Н	Д	Р	
				Д	І	А	М	Е	Т	Р	
			В	И	С	О	Т	А			
					О	Б	Є	М			
				С	Ф	Е	Р	А			
			Т	В	І	Р	Н	А			
П	Р	Я	М	О	К	У	Т	Н	И	К	
						Р	А	Д	І	У	С
	Т	Р	И	К	У	Т	Н	И	К		
				К	О	Н	У	С			
			К	У	Л	Я					

Викладач. Незабаром – державна підсумкова атестація. Що ви повинні, на вашу думку, зробити для того, щоб добре до неї підготуватися? Правильно, пригадати та систематизувати свої знання. І тому сьогодні на уроці ми будемо узагальнювати та повторювати матеріал з теми «Тіла обертання». Поставимо за мету відновити в пам'яті елементи та властивості тіл обертання, пригадати раніше вивчені формули для обчислення площ поверхонь циліндра, конуса, сфери.

Формули для знаходження площ поверхонь для тіл обертання ми побачимо в презентаціях, підготовлених учасниками заняття.

Перед вами планшет з колесом розвитку. На цьому планшеті цифрами від 1 до 8 позначені області, кожна з яких містить матеріал про тіла обертання. Позначте будь-яким кольором на кожній області колеса розвитку той рівень, на якому ви знаходитесь на даний момент. Потім з'єднайте усі точки. Яку фігуру ви дістали? Ця фігура схожа на колесо? Чи може таке колесо рухатися рівномірно і швидко? Які думки приходять в голову? Яку частину вам потрібно змінити в кращу сторону? Коли ці зміни відбудуться, як тоді буде виглядати ваше колесо? Ось ми і побачимо в кінці уроку.

1. Циліндр та його властивості;
2. Конус та його властивості;
3. Куля та її властивості;
4. Формули для обчислення площ поверхонь циліндра;
5. Формули для обчислення площ поверхонь конуса;
6. Формули для обчислення площі сфери;
7. Розв'язання задач на обчислення площ поверхонь тіл обертання;
8. Розв'язання прикладних задач.

Яка область у нас западає? (відповіді здобувачів).

Отже, чим ми будемо займатися сьогодні на уроці? (Поглибимо знання про тіла обертання). Хто може записати тему нашого уроку? (Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання)
Запишемо тему уроку в зошитах.

Антична мудрість стверджує «Знання – це сила». На мою думку, знання – це одна із сходинок до успіху в майбутньому.

Повідомлення мети уроку. Метою уроку є узагальнення та систематизація знань, умінь та навичок з теми «Тіла обертання».

«Кошик ідей». Кожен здобувач згадує і записує в зошиті все те, що він повинен знати з теми, щоб правильно розв'язувати задачі; йде обмін інформацією в парах. Кожна група називає одне твердження, не повторюючи раніше сказаного. Всі відомості коротко записуються в «кошику ідей», навіть, якщо вони помилкові. Всі помилки виправляються в міру засвоєння нової інформації.

У результаті цієї роботи у кошику стало багато листочків з ідеями, а саме: «знання формули для обчислення площі круга», «знати теорему Піфагора», «знати, що таке периметр трикутника, квадрата», «властивості циліндра, конуса, кулі» і так далі.

Отже, щоб нам легше було працювати, необхідно пригадати вивчений матеріал про тіла обертання.

Актуалізація опорних знань.

(На слайді зображено: куб, прямокутний паралелепіпед, піраміда та інші многогранники, циліндр, конус, куля).

Проблема: «Впізнай тіла обертання»

Питання для обговорення:

– Які з цих геометричних тіл, на вашу думку, відносяться до тіл обертання?

– Циліндр – це ...

– Хто? Хто з учених досліджував це поняття?

– Конус це...

– Куля це...

– Хто? Хто з учених досліджував ці поняття?

– Навіщо? Для чого потрібні знання про це тіло обертання?

– Де? Галузі застосування тіл обертання.

– Коли з'явились перші згадки про циліндр, конус, кулю?

– Чим характерні тіла обертання, які мають властивості?

– Як? Як обчислити площу поверхонь, елементи тіл обертання?

Отже, сьогодні на уроці ми закріпимо знання про тіла обертання, їх елементи, продемонструємо зв'язок теорії з практикою.

Другий етап уроку

УНД: особистісні (формується внутрішня позиція; мотивація)

1. Формування очікувань здобувачів.

Відкриті запитання:

Чому ця ціль важлива для тебе?

Як ти розумієш, що досяг цілі ?

2. Шкала розвитку.

Якого найкращого результату кожен з вас очікує від уроку?

Запишіть своє очікування в робочий зошит на шкалі від 1 до 10.

Треба показати, де ви знаходитесь по відношенню до ідеального для вас результату.

1 ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ * ___ 10

Третій етап уроку

Повторення та систематизація знань і вмінь

Мета: пробудити, викликати зацікавленість, спонукати здобувачів пригадати та систематизувати те, що вони знають, для подальшого використання знань під час виконання практичних завдань за мінімально короткий час. Формування уміння вчитися впродовж життя.

УНД: *пізнавальні:* логічні, дії постановки і розв'язання проблем; встановлення причинно-наслідкових зв'язків; *комунікативні:* забезпечують соціальну компетентність і врахування позиції інших людей, вміння слухати і вступати в діалог, брати участь у колективному обговоренні проблем. Планування співпраці з викладачем і одногрупниками; вміння повно та точно висловлювати свої думки.

Питання для опитування:

– Які поняття вам відомі?

– Знання про які вам хотілося б поглибити?

- А які поняття для вас нові?
- Що потрібно зробити, щоб покращити знання про них?
- Для чого вам потрібні ці знання?

Перевірка теоретичних знань.

1. Інтерактивна вправа «ТАК чи НІ»

Здобувачі читають твердження і записують відповіді у свій зошит. Якщо вони вірять твердженню – в зошит ставлять знак «+», а якщо не вірять твердженню – ставлять знак «-».

Запитання:

1. Дві твірні конуса взаємно перпендикулярні. Чи може кут у розгортці конуса дорівнювати 252° ?
2. Осьовий переріз циліндра – трикутник.
3. Твірні циліндра паралельні і рівні.
4. Висота конуса дорівнює його твірній.
5. Переріз кулі площиною – коло.
6. Осьовий переріз зрізаного конуса – рівнобічна трапеція.
7. Вісь циліндра перпендикулярна до його твірної.
8. Куля і дотична площина мають одну спільну точку.
9. Осьовий переріз будь-якого конуса – рівносторонній трикутник.
10. Циліндр – це результат обертання прямокутника навколо його сторони.
11. Основи циліндра рівні і паралельні.
12. Конус – це результат обертання прямокутного трикутника навколо його сторони.

Здобувачі обмінюються бланками оцінювання, звіряють із відповідями на дошці, та виставляють бали один одному згідно із шкалою оцінювання.

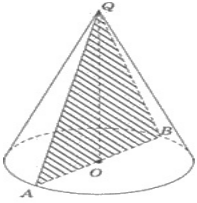
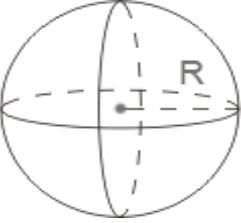
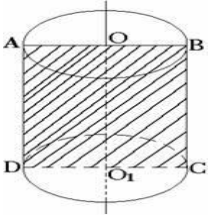
2. Знавці математичних формул.

При розв'язанні задач нам не обійтись без знань формул для обчислення площ поверхонь геометричних тіл.

Вправа «Знайди відповідність»

Установіть відповідність між означенням тіла обертання, його зображенням та формулами площ поверхонь відповідного тіла обертання (Таблиця 1).

Вправа «Знайди відповідність»

Означення тіла обертання	Зображення тіла обертання	Формули площ поверхонь
Тіло, яке складається з двох кругів, які суміщаються паралельним перенесенням, та всіх відрізків, що сполучають відповідні точки цих кругів це ...		$S = 4\pi R^2$
Тіло, яке складається з круга, точки, яка не лежить у площині цього круга, та всіх відрізків, що сполучають вершину з точками кола основи, – це...		$S_{б.н.} = \pi R l$ $S_{осн.} = \pi R^2$
Тіло, що складається з усіх точок простору, які знаходяться від даної точки на відстані, не більший за дану – це...		$S_{б.н.} = 2\pi R H$ $S_{осн.} = \pi R^2$

Четвертий етап уроку
Розв'язання задач.

Мета: забезпечити узагальнення матеріалу через виконання практичних завдань.

«Недостатньо мати лише добрий розум, головне – це раціонально його застосовувати» – Рене Декарт

1. Інтерактивна вправа:

«Хто швидше?» (робота в парах)

Формування ключової математичної компетентності

Вправа «Математична розминка із взаємоперевіркою»

1. Твірна конуса 10 см, а висоти 8 см. Знайти S площу бічної поверхні?

а) 30π см б) 10π см² в) 60π см²

2. Осьовий переріз циліндра – квадрат, висота якого дорівнює 10 см. Знайти площу бічної поверхні.

а) 10π см² б) 100π см² в) 40π см²

3. При обертанні прямокутного трикутника навколо катета утвориться...

а) зрізаний конус б) циліндр в) конус

4. Якщо повна поверхня конуса дорівнює 36π см², площа його основи – 12π см², то бічна поверхня конуса дорівнює ...

а) 20π см² б) 10π см² в) 24π см²

5. Осьовим перерізом зрізаного конуса є

а) трикутник б) трапеція в) квадрат

6. Циліндр котиться по площині. Яка фігура виходить під час руху його осі?

а) квадрат б) прямокутник в) паралелограм

Перевір себе:

1. Твірна конуса 10 см, а висоти 8 см. Знайти S площу бічної поверхні?

а) 30π см б) 10π см² в) **60π см²**

2. Осьовий переріз циліндра – квадрат, висота якого дорівнює 10 см. Знайти площу бічної поверхні.

а) 10π см² б) **100π см²** в) 40π см²

3. При обертанні прямокутного трикутника навколо катета утвориться...

а) зрізаний конус б) циліндр в) **конус**

4. Якщо повна поверхня конуса дорівнює 36π см², площа його основи

Розв'язок:

1. Футбольний м'яч – куля. Тоді площа сфери дорівнює:
 $S = 4\pi R^2$

2. $S = 4\pi * 100 = 400\pi$ (см²)

3. $S = 400\pi * 0,08 = 32\pi$ (см²)

4. $S = 400\pi + 32\pi = 432\pi$ (см²)

Відповідь: 432π см²

Задача 2.

У швацьку майстерню надали заказ на виготовлення чохла до диванних валиків, довжина валика 80 см, а діаметр 24 см. Скільки квадратних метрів меблевої тканини потрібно для пошиву 10 чохла, якщо на залишки від крою відходить 15 % тканини?

Розв'язок:

Валик – циліндр;

1. Висота циліндра дорівнює: $H = 80$ см, а радіус: $24 / 2 = 12$ (см); Тоді площа повної поверхні циліндра дорівнює:

$$S = 2\pi RH + 2\pi R^2 = 2\pi R * (H + R)$$

2. $S = 2\pi * 12 * (80 + 12) = 2208\pi$ (см²)

3. $S = 2208\pi * 0,15 = 331,2\pi$ (см²)

4. $S = (2208\pi + 331,2\pi) * 10 = 25392\pi$ (см²)

Відповідь: 25392π (см²) або $2,5392\pi$ (м²)

Практична робота в парах.

I в. та **II в.** чергуються через стіл. На дошці вивішуються малюнки костюмів клоуна та сніговика. **I в.** – костюм сніговика.

II в. - костюм клоуна.

Завдання.

1. Назвіть форму капелюха.

2. Зробіть малюнки викрійок капелюха.

3. Скільки квадратних сантиметрів потрібно для пошиття капелюха карнавального костюма?

Примітка – 1: Для обчислення обрати розміри:

Розмір капелюха – 54 см;

Висота капелюха – 20 см;

Значення π взяти за 3

Примітка – 2 :

Групи отримують однакові завдання, записані на картках. Визначається час, протягом якого виконуються завдання. Здобувачі аналізують завдання, з'ясовують хід розв'язання, приходять до спільної думки, виконують малюнок, занотовують відповідні примітки.

Далі представник групи, яка швидше справила з поставленою задачею, підносить руку. Виходить до дошки, і зробивши малюнок, пояснює розв'язання задачі. Потім представник іншої групи пояснює так само розв'язання другої задачі.

Перше завдання:

Розмір капелюха – 54 см;

Висота капелюха – 20 см;

Значення π взяти за 3

Розв'язок:

1) Верхня частина капелюха є круг, радіус якого дорівнює: $R = 54/(2 \cdot 3) = 9$ (см)

2) Площа цього круга: $S_{\text{круга}} = \pi R^2 = 81 \pi$ (см²) = 243(см²)

3) Знайдемо площу бічної поверхні циліндричної частини: $S_{\text{б.п}} = 2\pi rH = 2\pi \cdot 9 \cdot 20 = 360\pi$ (см²) = 1080 (см²)

4) Знайдемо площу капелюха:

$S_{\text{кап.}} = S_{\text{круга}} + S_{\text{б.п}} = 243 + 1080 = 1323$ (см²)

Відповідь: 1323 (см²)

Друге завдання:

Розмір капелюха – 54 см;

Висота капелюха – 20 см;

Значення π взяти за 3

Розв'язок:

1. Нижня частина капелюха є круг, радіус якого дорівнює:

$R = 54/(2 \cdot 3) = 9$ (см)

2. Бічна поверхня конуса дорівнює: $S = \pi r l$, де r – радіус круга; l – твірна конуса.

3. Довжину твірної знайдемо за теоремою Піфагора: (квадрат гіпотенузи дорівнює сумі квадратів катетів.) $c^2 = a^2 + b^2$

$\sqrt{81 + 400} = \sqrt{481} = 22$ (см)

$$S = 3 \cdot 9 \cdot 22 = 594 (\text{см}^2)$$

Відповідь: $594 (\text{см}^2)$

При підготовці до ЗНО з математики ви можете також використовувати можливості додатків для смартфонів

Викладач: Ви гарно колективно попрацювали, знайшли багато матеріалу, навели багато прикладів, щодо тіл обертання. А ось ще такий цікавий факт з історії походження понять, пов'язаних з тілами обертання.

(На екрані спроектовано слайди з портретами математиків Евкліда і Архімеда)

Історична довідка (презентує здобувач).

Фігури обертання знали ще давньогрецькі геометри.

Назви «циліндр», «конус», «сфера» грецького походження: «циліндр» – валик, каток; «конус» – соснова шишка; «сфера» – м'яч, замкнута поверхня.

У «Основах» Євкліда (325-265 років до н.е.) їх зміст описано такими фразами: «циліндр» походить від обертання «прямокутника навколо нерухомої сторони»; «конус описано прямокутним трикутником, який обертається навколо нерухомої перпендикулярної сторони»; «сферу описано півколом, який обертається навколо нерухомого діаметра». Як бачимо, стародавні греки сферою називали не поверхню кулі, а всю кулю.

Архімед (бл. 287-212 до н.е.) тілам обертання присвятив дві праці: «Про кулю і циліндр», «Про коноїди і сфероїди». Спосіб обчислення бічної поверхні циліндра, кулі, конуса знайшов Архімед і також вивів формулу для площі поверхні зрізаного конуса. Він один із перших, хто заявив, що відношення площі поверхні кулі до площі поверхні циліндра дорівнює $2/3$, а також відношення їх об'ємів теж складає $2/3$. Ці відкриття Архімед вважав дуже важливими і висловив бажання, щоб на його могилі встановили пам'ятник, на якому був би зображений циліндр із вписаною в нього кулею.

Піфагор вважав **кулю найдосконалішим** з усіх геометричних тіл, а із плоских фігур – **круг**.

Якщо ми поглянемо навкруги, побачимо, наскільки цікава геометрія та які можливості вона нам створює...Недарма архітектуру ще називають «донькою геометрії».

Формування умінь вчитися впродовж життя.

Використання тіл обертання (презентують здобувачі)

Кожна група підготувала презентацію на тему «Світ навколо нас», де представлено тіла обертання у навколишньому середовищі.

Із геометричних фігур, розміщених на столі (куб, призма, піраміда, циліндр, конус, куля), потрібно було вибрати одну і розказати про неї (означення, елементи, формули для обчислення площі бічної та повної поверхні, формулу об'єму). Група «Пошук» обрала для презентації циліндр, група «Шанс» – конус, Група «Ерудит» – кулю. Завданням було описати дану фігуру, розглянути формули площ, навести приклади, де зустрічаються тіла обертання в повсякденному житті, де присутні вони у професії, яку опановують здобувачі.

Впродовж певного періоду здобувачі готували матеріал, одержували консультації, як і що краще використати в даній презентації, обговорювали між собою можливі варіанти.

Представники кожної групи презентують свою роботу.

3. Захист учнівської презентації на тему: «Тіла обертання в моїй професії».

«Навчаючи інших – вчимося самі!»

Етичні правила:

Не помиляється лише той, хто нічого не робить!

Вмій вислухати думку іншої людини.

П'ятий етап уроку

Підсумок уроку

Мета: закріпити зв'язки між тим, що вже відомо і тим, чого потрібно навчитись для майбутнього.

Викладач: На уроці ми систематизували та узагальнили знання по темі:

«Тіла обертання. Площі поверхонь тіл обертання». Кожен з вас має індивідуальну картку власної участі у роботі, оцініть себе самостійно, будьте об'єктивними. Робота кожного здобувача оцінюється за його участю у розв'язанні задач.

Оцінка власної участі в роботі

А зараз візьмемо в руки планшети з колесом розвитку. Іншим кольором потрібно відмітити на кожній області колеса

розвитку той рівень, на якому ви знаходитесь у даний момент. Потім з'єднайте усі точки.

- Які зміни відбулись?
- Що потрібно зробити, щоб ваше колесо рухалося рівномірно?
- Які перші кроки необхідно зробити, щоб почати рухатися до результату?
- Що потрібно зробити для досягнення бажаного результату?

Проводимо оцінювання уроку по шкалі від 1 до 10.

1 * * * * * * * * * * 10

Здобувачі показують на шкалі де вони знаходяться по відношенню до ідеального для них результату.

Отже, ми бачимо, що застосування математики в усіх галузях науки, господарства і життя – необмежене. Математика скрізь, вона – на кожному кроці. Наша країна потребує талановитих спеціалістів, які добре знають математику та здатні застосовувати свої знання на практиці. Отож, всім бажаємо стати професіоналами, талановитими фахівцями в вашій професії.

Рефлексія.

Мета: виразити почуття, що виникли в здобувачів протягом уроку.

Інтерактивна гра «**Уявний мікрофон**»

Притча про знання.

Викладач: Йшов мудрець, а назустріч йому три людини, які везли під гарячим сонцем візок з камінням для будівництва. Мудрець зупинився і задав кожному з них запитання. В першого він запитав «Що ти робив цілий день?». І той з усмішкою відповів, що цілий день возив каміння. У другого мудрець запитав: «А що ти робив цілий день?». І той відповів: «А я сумлінно виконував свою роботу». А третій посміхнувся, його обличчя засвітилося радістю – «А я брав участь у будівництві храму».

Поділіться своїми враженнями про урок: чи здійснилися ваші сподівання? Оцініть свою роботу на уроці. Хто з вас возив каміння? Хто сумлінно працював? Хто будував храм? (Вислови здобувачів про урок).

Підсумки уроку

За час проведення уроку зросло дивовижне дерево, завдяки якому кожен з вас зможе показати користь або марність цього уроку.

Продовжте, будь ласка, речення.

- Сьогодні я дізнався, що ...
- На уроці мені знадобилися знання ...
- Для мене було складно ...
- На уроці мені сподобалося...
- Все вдалось
- Непогано попрацював, попрацювала
- Сьогодні не вийшло, але я не втрачаю надії

Самооцінювання роботи в групі

Дата _____

Прізвище, імя здобувача _____

Покладіть собі від 0 до 2 балів за кожне завдання:

1. Ви брали активну участь у роботі групи _____
2. Ви вносили вдалі пропозиції _____
3. Ви висунули цілком нову ідею, що сподобалась іншим _____
4. Ви знали теоретичний матеріал _____
5. Ви брали участь в розрахунках до задачі _____
6. Ви брали участь у представленні результатів _____

Всього балів _____

Шостий етап уроку

Повідомлення домашнього завдання: (задачі різнорівневі)

- *Рівень початковий:*

Задача. Діаметр основи конуса дорівнює 6 см, а його висота – 4 см. Обчисліть бічну та повну поверхню конуса.

- *Рівень середній:*

Задача. Осьовий переріз циліндра є квадрат, площа якого дорівнює 36см^2 . Обчисліть площу бічної поверхні циліндра.

Задача. Конусоподібну палатку висотою 4 м і діаметром основи 6 м покрито тканиною. Скільки метрів квадратних тканини використали?

- *Рівень достатній:*

Задача. Намет якої висоти можна пошити з $6,28\text{ м}^2$ брезенту, якщо він має форму конуса з радіусом основи 1 м?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмолов А. Г. Формування універсальних навчальних дій в основній школі : від дії до думки. Система завдань : посібник для вчителів. М. : Просвіта, 2010. 159 с.
2. Возняк Г. М., Маланюк М. П. Взаємозв'язок теорії з практикою в процесі вивчення математики. Київ. Радянська школа, 1989. 127 с.
3. Юхименко О. Розв'язування задач з геометрії в ПТНЗ. *Профтехосвіта*. № 4, квітень 2012. С. 65-69.
4. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності учнів. URL : <https://naurok.com.ua/kouching-yak-efektivna-tehnologiya-formuvannya-samoosvitno-kompetentnosti-uchniv-29471.html>
5. Бурда М. І., Колесник Т. В., Мальований Ю. І, Тарасенкова Н. А. «Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту)» : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : УОВЦ «Оріон», 2018. 288 с.
6. Бевз Г. П.; Бевз В. Г. Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. К. : «Освіта», 2019. 272 с.
7. Нелін Є. П., Долгова О. Є. Математика (алгебра і початки аналізу та геометрія, рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Ранок, 2019. 304 с.
8. Мерзляк А., Номіровський Д., Полонський В., Якір М. Математика 11 клас. Харків : «Гімназія», 2019. 207 с.
9. Модель сучасного уроку у контексті коуч-підходу. URL : <https://lusana.ru/presentation/7733>

2.2. Методичні розробки уроків з предметів суспільного циклу.

2.2.1. Методична розробка уроку «Індія у другій половині ХХ на початку ХХІ ст.» викладача предмета «Всесвітня історія» Державного навчального закладу «Новоград-Волинське вище професійне училище» Музики С. Ю.

Тема уроку: «Індія у другій половині ХХ на початку ХХІ ст.»

Мета уроку:

- охарактеризувати внутрішню і зовнішню політику Індії від часів здобуття незалежності до сьогодення;
- розвивати вміння аналізувати, критично мислити, висловлювати власні судження; засобами інструментів коучингу розвивати особистість кожного здобувача, сприяти розвитку спостережливості, вміння аналізувати;
- продовжувати формувати вміння добувати знання з різних джерел, робити висновки, узагальнення, виховувати повагу до історичного досвіду інших народів, терпимість, толерантність.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: Інтернет ресурси: мультимедійна презентація-супровід уроку, підручники, «Політична карта світу», предмети, побутові речі, які виробляються в Індії, ватман, ножиці, маркери, олівці, клей.

Очікувані результати:

- після цього уроку здобувачі освіти поглиблюють свої знання політичної карти світу, знатимуть історію утворення держави Індія, Пакистан;
- здобувачі освіти навчаться називати дати, пов'язані з темою уроку;
- показувати на карті території та країни, які виникли після Другої світової війни на Індостані;
- застосовувати й пояснювати на прикладах поняття й терміни;

- характеризувати діяльність провідних індійських політиків;
- аналізувати політику провідних політичних сил Індії;
- порівнювати шляхи становлення та розвитку Індії і Китаю, висловлювати власну думку щодо впливу традицій на політику.

Компетентності:

ключові: спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами (розпізнавати мовні засоби впливу); математична (будувати логічні ланцюжки подій, вчинків); уміння вчитися впродовж життя (визначати власні навчальні цілі в соціальній сфері й галузі знань про минуле).

предметні: хронологічна (використовувати періодизацію як спосіб пізнання історичного процесу); інформаційна (користуватися довідковою літературою, Інтернетом, тощо для самостійного пошуку інформації); просторова (за допомогою карти слідкувати за територіальними змінами в Азії після Другої світової війни); логічна (розглянути вплив традицій та релігій на становлення Індії); аксіологічна (передбачає вміння здобувачів формулювати оцінки та версії історичного руху й розвитку).

Ключові слова і терміни: Індійський національний конгрес (ІНК), Індійський союз, Пакистан, Бангладеш, таміли, сікхи.

Структура уроку

I. Організаційний момент. Зовнішня і внутрішня (психологічна) готовність здобувачів освіти до уроку. Формування позитивної мотивації.

II. Перевірка домашнього завдання.

III. Актуалізація знань і умінь. Підготовка до сприйняття нової інформації. Створення проблемних ситуацій.

IV. Формулювання теми, мети, завдань уроку. Постановка проблеми.

V. Організація сприйняття і осмислення нової інформації (теорії).

VI. Організація практичної діяльності здобувачів освіти з використанням нової інформації (практика).

VII. Узагальнення і систематизація засвоєного матеріалу.

VIII Контроль за результатами навчальної діяльності.
Оцінка знань.

IX. Домашнє завдання.

Хід уроку

I. Організаційний етап – (3 хв)

Вітання з групою. Перевірка присутності і готовності здобувачів освіти до уроку, створення гарного настрою, позитивного налаштування на активне сприйняття навчального матеріалу.

Вправа «Кольори». На кожній парті лежать смайли, пропоную обрати той, який відповідає сьогодні вашому настрою:

- *червоний колір* означає оптимізм, гарний настрій;
- *жовтий колір* – пізнання істини;
- *синій колір* – душевний підйом.

Мотивація (*зачитуємо притчу*)

Притча. Ця історія сталася давним – давно. У стародавньому місті жив один мудрець, слава про якого пройшла по всьому місту. Але в цьому ж місті жив злий чоловік, який заздрив його славі. І вирішив він придумати таке запитання, щоб мудрець не зміг на нього відповісти. Пішов він на луг, піймав метелика, затиснув його між зімкнутими долонями і подумав: «Спитаю я: о, наймудріший, який у мене метелик – живий чи мертвий? Якщо він скаже, що мертвий, я розкрию долоні – метелик полетить, а якщо скаже – живий, я стисну долоні, і метелик помре. Тоді стане ясно, хто з нас мудріший». Так заздрісник і зробив: зловив метелика, сховав його між долонь, вирушив до мудреця і запитав його: «Який у мене метелик – живий чи мертвий?» Але мудрець відповів: «Все в твоїх руках...»

Бувають моменти в житті, коли руки опускаються і здається, що нічого не вийде. Тоді згадайте слова мудреця «Все в твоїх руках...». Сьогодні на уроці я сподіваюсь у Вас все вийде.

II. Перевірка домашнього завдання – (7 хв)

Завдання:

1. Визначте завдання «культурної революції».

2. Скласти історичний портрет Ден Сяопіна.
3. Робота з картками (*декілька здобувачів освіти на вибір викладача виконують завдання письмово*).

Картка

Поясніть терміни: «великий стрибок», «культурна революція».

Написати основні дати: проголошення КНР, «культурна революція», початок соціально-економічних реформ у Китаї, коли до Китаю перейшла британська колонія Гонконг, Конституція, що діє сьогодні.

III. Актуалізація знань і умінь здобувачів. Підготовка до сприйняття нової інформації. Створення проблемних ситуацій – (4 хв)

Фронтальна бесіда.

1. Чиєю колонією була Індія на кінець Другої світової війни?
2. Які політичні партії утворились в Індії на початку ХХ ст.
3. Хто очолював національний рух опору проти колонізаторів?
4. Що вам відомо про кампанії громадянської непокори?
5. Що дало Індії прийняття Акта про управління Індією?

Узагальнюючи, викладач наголошує, що на кінець Другої світової війни Індія залишалась колонією Великобританії, хоча і з правом проводити вибори і мати самоуправління. Національний рух за незалежність Індії був роз'єднаний за релігійною ознакою.

IV. Формулювання теми, мети, завдань уроку. Постановка проблеми – (4 хв)

Викладач називає тему, план уроку і пропонує здобувачам епіграф до уроку.

*Три шляхи ведуть до знання:
шлях роздумів – це шлях найбільш благородний,
шлях наслідування – шлях найлегший,
шлях особистого досвіду – шлях найгірший
(Конфуцій).*

План уроку

1. Утворення Індійської республіки та Пакистану. Конфесійне протистояння в регіоні.
2. ІНК. Діяльність Джавархалала Неру.
3. Правління Індіри Ганді. Внутрішні і зовнішні проблеми Індії у 80-90 рр.
4. Індія на сучасному етапі. Відносини з Україною.

Отже, сьогодні я пропоную Вам взяти участь у складанні інтелект-карти.

Карта знань (англійською Mindmap, карта розуму, пам'яті, думок) – *сукупність діаграм і схем, що в наочному вигляді демонструють думки, тези, пов'язані одна з одною та об'єднані загальною ідеєю.*

V. Організація, сприйняття і осмислення нової інформації (теорії) – (4 хв)

Викладач. Переглянемо етапи створення ментальної карти:

1. На першому етапі, який називається ідея, викладач і здобувач освіти обирають тему ментальної карти і створюють центральний образ на ватмані.

2. Наступний етап – «мозкова атака» – це етап виверження асоціацій, які виникають під час релаксу.

3. Третій етап – редакція. На цьому етапі учасники створення ментальних карт обирають базові підідеї і так ментальна карта поступово розширюється. Бажано використовувати різні кольори шрифти, позначки, стрілки тощо.

4. Четвертий етап – інкубація, він спрямований на те, щоб звести до підсумкового рішення. На цьому етапі доцільною формою роботи є така вправа як кубування (*демонстрація кубика*).

5. Перегляд ментальних карт, складених здобувачами освіти училища (*демонстрація раніше створених здобувачами ментальних карт*).

Пропоную і вам проявити творчість у складанні ментальних карт. Для роботи нам знадобляться: папір; клей; ножиці; ватман; олівці, маркери; інтернет-ресурси, додатковий історичний матеріал.

Вправа «Маю свою думку» (асоціації)

Які у вас виникають асоціації при згадці країни Індія? (*запитання звучить на фоні музики*).

Здобувачі освіти демонструють товари, які вони принесли з дому, що виробляються в Індії (чай, намисто з натурального каменю, тканини, ліки, хну). Індія – аграрно-індустріальна країна. Вона займає перші місця у світі з виробництва чаю, арахісу, рису. Організація практичної діяльності здобувачів з використанням нової інформації (практика) – **(12 хв)**. *Здобувачі освіти за допомогою жеребкування діляться на чотири групи.*

Пригадуємо правила роботи в групі: (*виведені на екран*)

1. Швидко беремо матеріали.
2. Одразу починаємо працювати.
3. Під час роботи залишаємося на одному місці.
4. Працюємо згідно з регламентом.
5. Тримаємо робоче місце в порядку.

Інструктаж.

Обладнання. На столі є вазочка з обчищеними грецькими горіхами. Учасникам пропонується під час роботи ласувати горіхами, бо саме цей продукт сприяє активізації розумової діяльності. Також на столі є **конверт № 1** із заготовками відповідно до поставленого завдання, ватман, кольорові олівці, фломастери та різноманітні малюнки, ножиці, клей.

Розподіл обов'язків. Обирається керівник групи, який повинен брати участь у командному обговоренні, уважно слухати й спостерігати, консолідувати отриману інформацію, щоб на наступному етапі в максимально компактній та зрозумілій формі розповісти всім іншим командам, що тут було напрацьовано.

Виконання роботи. Ви всі працюєте як **Генератори ідей**. Завдання – запропонувати якомога більше ідей. Увага! Будь-яка критика заборонена, Усі ідеї записуються на ватмані. У вас – 12 хвилин. (*Працюють у групах. На столі лежить конверт № 1 де є заготовки відповідно до додатка 1-3*).

«Те, що ми зібралися разом, – це тільки початок; те, що ми разом працюємо, – це справжній успіх». – (Генрі Форд)

VI. Узагальнення і систематизація засвоєного матеріалу – (5 хв)

Вправа кубування (додаток 4)

1. Опишіть, використовуючи карту, територію Індії, Пакистану.
2. Скільки часу минуло від створення «Руху неприєднання» до вступу Індії в «ядерний клуб»?
3. Що нового ви дізнались про Індіру Ганді?
4. Проаналізуйте внутрішню політику Джавахарлала Неру?
5. Які внутрішні протиріччя зберігаються в індійському суспільстві?
6. Які шляхи подолання бідності ви можете запропонувати?

VII. Контроль за результатами навчальної діяльності.

Оцінка знань – (4 хв)

Демонстрація робіт усім присутнім, визначення найкращої для подальшого використання як дидактичного елементу уроку. Оголошення оцінок. Відзначення роботи групи в цілому.

Викладач. Ви виявили наполегливість, інтерес до запропонованої форми роботи. Особисто мені в процесі роботи над проблемою технологія складання ментальної карти допомогла виявити ваші творчі здібності. Мені було приємно з вами працювати. А Вам? Дякую Вам за співпрацю. Виконаємо вправу «П'ять пальців» (Рис.1)

Рис.1

VIII. Домашнє завдання – (2 хв)

Повторити засвоєне на уроці. Ознайомитися із змістом відповідного параграфу підручника. (Ладиченко Т.В. Всесвітня історія 11 клас. Київ, «Генеза», 2019 р.)

Східна мудрість вчить: «Скажи мені – і я забуду, покажи мені – і я запам'ятаю. Дай можливість діяти самому – і я навчуся».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бібліотека «На урок». URL : <https://naurok.com.ua/kouching-yak-efektivna-tehnologiya-formuvannya-samoosvitno-kompetentnosti-uchniv-29471.html>
2. Індія. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%8F>
3. Індія. Республіка Індія. URL : http://esu.com.ua/search_articles.php?id=13364
4. Індія. Характеристика та презентація Індії. URL : https://ozi.pp.ua/indiya-harakteristika-ta-prezentatsiya-indiyi_1275/
5. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності учнів. Семінар-практикум «Коучинг в освіті». URL : <https://www.pedcollege.kiev.ua/index.php/833-seminar-praktikum-kouchynh-v-osviti>
6. Ладиченко Т. В. Всесвітня історія 11 клас. Київ, «Генеза», 2019 р. 160 с
7. Онлайн книга з всесвітньої історії (рівень стандарту) для 11 класу, автор Полянський П. Б. Підручник виданий по новій програмі в 2019 році. URL : <https://pidruchnyk.com.ua/1263-vsvesvitnya-istoriya-11-klas-polyanskyu.html>
8. Полянський П. Б. Всесвітня історія 11 клас. Київ «Грамота», 2019 р. 256 с.
9. Щупак І. Я., Морозова Л. В. Всесвітня історія 11 клас. Київ: УОВЦ «Оріон», 2019 р. 272 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Теми для груп

1 група – Утворення Індійської республіки та Пакистану. Конфесійне протистояння в регіоні.

2 група – Махатма Ганді.

3 група – ІНК. Діяльність Джавархалала Неру.

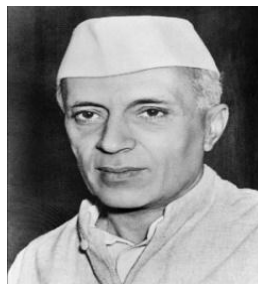
4 група – Правління Індіри Ганді. Внутрішні і зовнішні проблеми Індії у 80-90 рр. Раджив Ганді

Додаток 2

Джавахарлал Неру

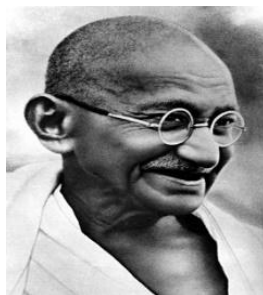
(14.11.1889-27.05.1964) — перший прем'єр-міністр Індії. Махатма Ганді називав його своїм політичним наступником.

Донька Джавахарлала Неру Індіра та онук Раджив (а також його дружина Соня, італійка за походженням) теж займали в Індії найвищі державні посади

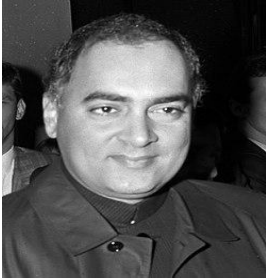
Могандас Карамчанд Ганді (Махатма Ганді)

(2.10.1869 – 30.01.1948) – індійський державний і політичний діяч, національний герой. Один із керівників та ідеологів національно-визвольних рухів Індії. Сформулював філософію ненасилля, що вплинула на національні та міжнародні рухи прихильників мирних змін.

Додаток 3
Індіра Ганді (19.11.1917-31.10.1984) – прем'єр-міністр Індії (1966-1977, 1980-1984). Перша жінка, яка очолювала уряд Індії. Розумний, енергійний політик, багато зробила для зміцнення міжнародного авторитету держави

Раджив Ганді (20.08.1944 – 21.05.1991) – індійський політичний діяч, прем'єр-міністр Індії в 1984–1989р.р.

Додаток 4

Вправа «Кубування»

2.2.2. Методична розробка уроку «Комунікація, інформація, медіа» викладача предмета «Громадянська освіта» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Канюки А.М.

Тема уроку: «Комунікація, інформація, медіа»

Мета уроку:

навчальна: навчити розрізняти та давати визначення поняттям комунікація, інформація, медіа;

розвиваюча: засобами інструментів коучингу розвивати особистість кожного здобувача, сприяти розвитку спостережливості, вмінню думати та аналізувати;

виховна: формування професійної компетентності здобувачів шляхом використання активних форм навчання та ІКТ.

Формування компетентностей:

предметна компетентність: сформувати поняття – інформація, комунікація, медіа, мас-медіа, реклама; сформувати вміння застосовувати набуті знання у своїй майбутній професії; узагальнити і систематизувати знання з теми;

ключові компетентності:

спілкування державною мовою – доречно та коректно вживати в мовленні термінологію, чітко, лаконічно та зрозуміло формулювати думку;

основні компетентності у суспільних науках – формувати вміння вчитись новому;

соціальна та громадянська компетентності – висловлювати власну думку, слухати й чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Вид уроку: бесіда-диспут.

Методи навчання: словесні, наочні, репродуктивні, частково-пошукові, проблемні, інтерактивні, фрагменти відео під час пояснення нового матеріалу

Міжпредметні зв'язки: інформатика, інформаційні технології, географія, історія, основи галузевої економіки і підприємництва.

Комплексне методичне забезпечення:

а) *дидактичне*: електронна презентація, дидактичний матеріал, відеоролики;

б) *матеріально-технічне забезпечення*: ноутбук, проектор, мережа Інтернет.

Педагогічні технології: інтерактивні, комп'ютерно-орієнтована, технологія «Створення ситуації успіху», технологія формування творчої особистості, ІКТ, технологія коучингу.

Установки і цінності: підтримує ідею свободи інформації в сучасному світі.

Хід уроку

I. Організаційний момент уроку - (2 хв)

Повідомлення мети та теми уроку.

Мотивація навчальної діяльності - (4 хв)

Викладач. У контексті медіаграмотності термін «медіа» стосується мас-медіа. Передовсім це: книжки, періодична преса, радіо, телебачення, інтернет-медіа, кінематограф, мобільні телефони, інтернет, ай поди або MP3 плеєри, відео та комп'ютерні ігри, інші музичні записи (наприклад, CD або просто записи), білборди та інші типи реклами (зокрема, слова або картинки на одязі, інформація в магазинах або на стадіонах, упаковки їжі), а також постери та флаєри тощо.

II. Вивчення нового матеріалу.

Вправа «Навчальні картки». Сучасне суспільство характеризується збільшенням ролі інформації і знань у житті суспільства; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення потреб щодо інформаційних продуктів і послуг (Додаток 1. Навчальні картки).

Викладач. Пояснює формування поняття – **(5 хв)**

Інформація – це знання, які здобуває споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття та опрацювання певних відомостей. Інформація існує у вигляді документів, креслень, рисунків, текстів, звукових чи світлових сигналів, електричних і нервових імпульсів. Тобто, носієм інформації може бути будь-який матеріальний об'єкт. Будь-яка інформація передається за

допомогою повідомлень. Інформація має бути: достовірною, актуальною, оперативною, зрозумілою, повною. Історія людської цивілізації – це історія інформаційних революцій, кожна з яких – це якісний стрибок у технології збирання, збереження та передавання інформації (комунікації). Формування сучасного інформаційного суспільства стало результатом вільних інформаційних революцій, які не лише кардинально змінили способи опрацювання інформації, але й спосіб виробництва, стиль життя, системи цінностей:

1) *перша інформаційна революція* пов'язана з повною писемністю. Вона уможливила передання інформації від покоління до покоління через її фіксацію в знаках та зруйнувала монополію вузького кола людей;

2) *друга інформаційна революція* була зумовлена винайденням і поширенням книгодрукування в XV ст. Вона зробила інформацію доступною широким верствам населення завдяки тиражуванню знань;

3) *третья інформаційна революція (кінець XIX – початок XX ст.)* пов'язана з винайденням телеграфа, телефона, радіо, телебачення, що дало змогу оперативно у великих обсягах передавати й накопичувати інформацію, передавати звукові та візуальні образи на великі відстані, а отже, створило передумови ефекту «стискання простору»;

4) *четверта інформаційна революція (70-ті роки XX ст.)* зумовлена винаходом мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера. Вона характеризується переходом від механічних, електричних засобів перетворення інформації до електронних та створення програмного забезпечення цього процесу «Вінець» цієї революції – поява всесвітньої мережі Інтернет, що уможливило інтерактивне спілкування. Тобто ми бачимо, що кожна революція пропонувала нові можливості для накопичення інформації про явища та процеси й нові канали обміну цією інформацією. Водночас удосконалювались і способи передачі інформації. Люди все інтенсивніше обмінювались нею і при цьому комунікували (спілкувались) як одне з одним, так і з різними каналами передавання інформації – читали книги, газети, слухали радіо, дивилися телебачення.

Завдання для здобувачів. Перегляд та обговорення відео «Інформаційна революція майбутнього» за посиланням:

(<https://www.youtube.com/watch?v=QwljLdirQNs>) – (5 хв)

Викладач. Пояснює формування понять: комунікація, соціальна інформація (*Додаток 2*) – **(10хв)**

Викладач: Американський науковець Н. Джонсон писав: «Ми вийшли з часу, коли політична та економічна влада вимірювалася земельними володіннями, капіталом чи працею, а перейшли у час, який значною мірою обумовлено доступом до інформації мас. Та людина чи орган, які мають доступ до максимального обсягу потрібної інформації і використовують її в найзручнішій формі за максимально короткий час, мають сьогодні найбільшу політичну, військову чи економічну владу».

Проблемні запитання для здобувачів. Щодня ми слухаємо радіо, читаємо газети, дивимося телевізор, багато часу проводимо в мережі Інтернет. З цих джерел ми черпаємо інформацію. Чи уявляєте ви життя без них? Яку роль у суспільстві вони виконують? – **(7 хв)**

Викладач. Чільне місце у масовій комунікації відводиться журналістиці.

Журналістика – це систематичний пошук і збирання, відбір, редагування та поширення інформації через медіа. Існують два основних напрями журналістики – журналістика дослідження і журналістика розслідування. Журналіст-дослідник зазвичай працює з відкритими (доступними) джерелами інформації, розслідуваний журналіст вдирається у сферу закритої (недоступної) інформації. Кодекс професійності журналістів наголошує, що журналісти мають бути вільними від будь-яких зобов'язань, окрім одного – служити громадськості, забезпечувати її право на достовірну й повну інформацію. Контент, зміст медіа повідомлень становить центральну ланку в процесі масової комунікації. Він поєднує журналіста і аудиторію. Мас-медіа – це канали та інструменти, що використовують для зберігання, передавання й подавання інформації або даних.

Завдання для здобувачів (розвиток мислення). За допомогою ілюстративного матеріалу, відповісти на запитання: на які види поділяються Мас-медіа? – **(5 хв)**

Очікувана відповідь. 1. Друковані – це книги, газети та журнали, тобто виявлені методом друку на папір та розмножені твори текстами, графікою та фотографіями.

Очікувана відповідь. 2. Електронні – це телебачення, коли мовник транслює за допомогою кабеля або електромагнітних хвиль (по землі чи через супутник) акустичну та візуальну інформацію аналоговим чи цифровим чином, до того ж цю інформацію приймають у вигляді різних передач на телевізійному апараті(телевізорі) через кабель, антену чи супутник.

Очікувана відповідь. 3. Радіо – це тип медіа в якому радіокомпанії створюють програми, які передають через радіостанцію на приймач, де їх обирають і споживають слухачі. Також до медіа належить Інтернет.

Викладач. Пояснює формування понять: – **(3 хв)**

Преса – сукупність масових періодичних видань, призначених для масового читача. Термін походить від назви першої масової газети «La Presse», яка вийшла в Парижі 1836 р.

Газети – це ограни преси, що виходять декілька разів на тиждень та обирають для своїх повідомлень останні події, піддають їх редакційному обробленню та поширюють для необмеженої аудиторії.

Викладач. Слово реклама походить від латинського «Голосно кричати». Новий період у розвитку реклами настає в середині 15 ст. після винайдення друкарського станка. У середині 17ст. з'явилися перші реклами кави, шоколаду, чаю. У 1657р. в Англії виник перший професійний рекламний журнал «The Public Adviser» («Громадський радник»).

Завдання для здобувачів. Дати відповідь на запитання – **(5 хв):**

1. Як, на вашу думку, у Стародавньому Римі торговці рекламували свій товар? Спробуйте відтворити події того часу, запропонувавши для продажу яблука.

2. 1652 року за допомогою друкарського верстата була видана перша британська газета «Меркурій». Розвиток якого виду реклами розпочався з цього факту? Назвіть приклад.

3. 1867 року з'явився перший друкарський верстат, що робив кольорові відбитки. Розвиткові якої реклами це допомогло? Зобразіть на папері.

Диспут із здобувачами – (10 хв)

Особливості розвитку реклами у XX-XXI ст.:

- реклама стала мистецтвом;
- відокремилась у самостійну галузь, де працюють десятки мільйонів людей;
- рекламний бізнес є джерелом мільярдних прибутків;
- у багатьох країнах рекламу називають п'ятою владою;
- 80% вартості видань покриває реклама, а тільки 20% сплачують читачі;
- реклама стає частиною культури суспільства і впливає на кіно, літературу і театр.

Вимоги до реклами:

- максимум інформації з мінімумом слів;
- доказовість і зрозумілість;
- стислість і лаконічність;
- видовищність, оригінальність і неповторність у деталях.

Текст у рекламі виконує 2 функції: мовну (передання змісту), художню (елемент композиції).

Запитання до здобувачів. Яким, на вашу думку, має бути текст реклами? – (5 хв)

Очікувана відповідь. Текст реклами має бути яскравим за задумом, дотепним, таким, щоб запам'ятовувався, чітким, доступним, привабливим.

Викладач. Неприйнятною є повна відсутність тексту в знаком в рекламі є слоган. Слово уточнює і доповнює саме зображення. Словесним

Слоган (девiз, гасло, заклик) – це постійний рекламний девiз фірми, який використовується майже так само часто, як і товарний знак, а у звуковій рекламі замiнює його. Слоган легко запам'ятовується, оскільки впливає не лише на зір, а й на слух і емоційну сферу.

Перегляд відео: «Фінансова грамотність. Вплив реклами» за посиланням: URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=Y6pVKMgg4rg> – (7хв)

Завдання для здобувачів.

1. Наведіть декілька прикладів рекламних слоганів.
2. Чому вони вам запам'ятались?

Викладач: Пояснює навчальний матеріал. Створення реклами передбачає 4 основних етапи:

1. Визначає частину покупців, на яких буде спрямоване рекламне оголошення.

2. Позиціонування товару (зміст реклами).
2. Створення іміджу товару (надання винятковості).

3. Брендинг – довгострокове закріплення марки товару.

Завдання для здобувачів. Зробіть рекламу будь-якого товару.

Викладач: Пояснює навчальний матеріал. Реклама за метою може бути:

- *комерційна (економічна) реклама;*
- *соціальна реклама* – виходить за межі економічних завдань;
- *політична реклама* (зокрема передвиборна).

Існують також специфічні за метою види реклами:

1. *Контрреклама* – спростування недобросовісної реклами.
2. *Антиреклама* – інформація покликана не підвищувати, а зменшувати інтерес або дискредитувати товари підприємства, товарні знаки.

Завдання для здобувачів.

Наведіть приклад контрреклами та антиреклами. Чому ви так вважаєте?

Форми реклами:

1. *Інформаційна* – інформує споживачів про новий товар та його корисні властивості.

2. *Переконлива* – переконує споживачів купити саме цей товар на підставі його виняткових якостей.

3. *Нагадувальна* – нагадує людям про корисність товару до якого вже звикли і перестали звертати увагу.

Викладач: Пояснює навчальний матеріал.

Функції реклами:

Медіа виконують величезну кількість функцій у абсолютно різних сферах. З одного боку вони відображають факти і події, з іншого – самі впливають на їх формування:

1. *Інформаційна* – функція формування громадян і спонукання їх до активної участі в громадсько-політичних процесах.

2. *Комунікативна* – функція спілкування, налагодження контакту.

3. *Контрольна* – функція спостереження за органами влади, політиками, політичними інститутами задля контролю їхніх дій та політики, яку вони впроваджують.

4. *Ідеологічна* – пов'язана з прагненням глибоко впливати на світогляд на цінності аудиторії на самосвідомість людей, їхні ідеали та прагнення.

5. *Культурно-освітня* – сприяння всебічному розвитку людини.

6. *Рекламно-довідкова* – видає інформацію про товари та послуги, консультує споживачів з тих чи інших питань.

7. *Рекреативна* – мета створити умови для відпочинку, цікавого проведення дозвілля, приємного проведення вільного часу.

Завдання для здобувачів. Переглянути презентацію (Реклама стародавнього світу, реклама IX-X ст., реклама сьогодення, види реклами) – **(4 хв)**

Викладач. Необхідно пам'ятати, що соціальна реклама, піар, реклама товарів послуг – це витоки «білої» (позитивної) пропаганди. У сучасному світі термін пропаганда використовують лише в негативному значенні і застосовують здебільшого лише в таких сферах як політика та ідеологія.

Підсумки уроку. Бесіда-диспут – (6 хв)

1. Яке місце посідають медіа та інформація в сучасному світі?

2. Чому необхідно бути медіа грамотним?

3. Наведіть приклади впливу мас-медіа на формування громадської думки та власної позиції людини?

Домашнє завдання – (2 хв)

1. 1. Опрацювати відповідний матеріал, підручник: Гісем О. О., Мартинюк О. О. Громадянська освіта : підручник 10

клас Інтегрований курс. Рівень стандарту (Укр). Ранок Г470176У, 2018.

2. Перед вами таблиця – це медіа щоденник. Вам необхідно фіксувати скільки часу ви користуєтесь одним з цих медіа (Додаток 3)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

2. Гісем О. О., Мартинюк О. О. Громадянська освіта : підручник 10 клас Інтегрований курс. Рівень стандарту (Укр). Ранок Г470176У, 2018. 192 с.

3. Інформаційна революція майбутнього (відео), електронний ресурс. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=QwjLdirQNs>

4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / За ред. Л. А. Найдюнової, М. М. Слюсаревського. Київ, 2016. 16 с.

5. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навч.-метод. посібник / за ред. Л.А.Найдюнової, О.Т.Баришпольця. К. : Міленіум, 2010. 440 с.

6. Гришкова Р. О. Медіаосвіта як чинник модернізації вітчизняної вищої школи : наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Кієво-Могилянська академія». Сер. : Педагогіка. 2012. Т. 188, Вип. 176. С. 63-68.

7. Про викладання предмета «Громадянська освіта у 2020/2021 навчальному році» : методичні рекомендації. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.08.2020 №1/9-430.

8. Проценко О.С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330-334

9. Фінансова грамотність. Вплив реклами (відео), електронний ресурс. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=Y6pBKMgg4rg>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Навчальні картки

Додаток 2

Навчально-розвиваючі картки

Комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами. Проте, сам факт обміну інформацією ще не свідчить про вдалу комунікацію, бо інформація, що передається, може бути незрозумілою для того, хто її отримує

Соціальна інформація – та, яка стосується людей і суспільства, суспільних процесів, найзатребуваніша сьогодні. Важливо розуміти, як соціальна інформація функціонує в суспільстві. Це звище називається масовою комунікацією, тобто процесом збирання, опрацювання та поширення соціальної інформації через соціальні канали (мас-медіа) на велику аудиторію, що перебуває в різних місцях.

Додаток 3

Медіа щоденник здобувача освіти

Вид медіа	Радіо(музика)	ТБ	Інтернет	Газета-журнал	Книга

2.2.3. Методична розробка уроку «Корупція вбиває мрії» викладача предмета «Громадянська освіта» Коростишівського професійного аграрного ліцею» Гнетецької М.В.

Тема уроку: «Корупція вбиває мрії»

Цілі уроку:

Метапредметні: розвивати готовність і здатність до мовної взаємодії і взаєморозуміння, потреби у мовному самовдосконаленні; вміння самостійно формулювати цілі діяльності, планувати її, здійснювати самоконтроль і самокорекцію; проводити пошук і вміння обробляти необхідну інформацію з різних джерел, включаючи ЗМІ та Інтернет; уміння визначати поняття, узагальнювати, проводити аналогії, класифікувати, установлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки.

Предметні: шляхом творчого колективного обговорення з'ясувати відмінність між поняттями «законний захист власних інтересів», «лобізм», «корупція», розглянути причини, види корупції, дослідити прояви корупції, наслідки для економіки і суспільства в цілому.

Особистісні: розвивати мислення, пам'ять, творчі здібності; вдосконалювати вміння здобувачів працювати в групах, аналізувати інформативний матеріал, робити висновки; виховувати громадянську і правову культуру, толерантність і вміння слухати опонента.

Методична мета уроку: використання принципів та інструментів педагогічного коучингу: цитата; правила роботи в групі; привернення уваги; створення контакту; шкалювання; техніка «Що якщо?»; СКС (створення конкретної ситуації); моделювання результату; інтрига; дослідження; розминка; зворотний зв'язок тощо.

Очікувані результати:

Після уроку здобувачі: будуть мати поняття про «законний захист власних інтересів», «лобізм», «корупція», навчатися пояснювати зв'язок і відмінність між ними; матимуть уявлення про причини, види, прояви, наслідки корупції для економіки і суспільства в цілому, ознайомляться із діяльністю

ГО Transparency International Ukraine та роботою органів НАБУ та НАЗК.

Обладнання: клубок ниток, малюнок із зображенням золотої риби, кольорові стікери, фломастери, плакати, мультимедійна презентація-супровід уроку, аркуші паперу, мапа України, малюнки голубів.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Структура уроку

№ з/п	Етапи проведення уроку	Час	Дії викладача	Дії здобувачів
1.	Організаційний момент. Натхнення. Встановлення партнерських взаємовідносин	1 хв	Викладач вітає учасників, запитує про настрої.	Відповідають, запитують про настрої викладача. Передають клубок один одному, лагідно називаючи сусіда
2.	Спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети. Визначення очікувань учасників. Вправа «Золота рибка»	2 хв	Ставить відкриті запитання. Пропонує кожному здобувачеві написати свої бажання на час уроку на стікері (не більше трьох), озвучити їх та прикріпити стікери з написами в луски на малюнку.	Пишуть свої бажання на стікерах і прикріплюють на малюнок золотої риби.
3.	Мотивація. Відео – привернення уваги	2 хв	Пропонує переглянути відео та ставить відкриті запитання	Переглядають відео, а після відповідають на запитання.
4.	Презентація	5 хв	Оголошує тему	Визначають бал

	теми, мети. Визначення групових правил роботи Вправа «Шкалювання». Вправа «Правила»		уроку та цілі. Викладач кожному здобувачу пропонує на окремому аркуші написати умову, за якої він може працювати ефективно і комфортно	на шкалі. Здобувачі об'єднуються в трійки. Для цього розраховуються. Групи представляють узгоджені варіанти правил, з яких потім складають загальний перелік
	Вправа на активізацію «Хмара слів» або Сенквейн	3хв	Пропонує скласти хмари слів до слова «Корупція» (Сенквейн – для здобувачів, які не мають телефону)	Здобувачі за допомогою програми Word Cloud складають хмару слів до слова «Корупція»
5.	Мінілекція	15 хв	Розповідає про Transparency International, Міжнародний день боротьби з корупцією	Слухають, переглядають презентацію, записують основне
	Техніка СКС (Створення Конкретної Ситуації)		Пропонує розв'язати ситуацію	Висловлюють свої думки, шукають вихід із ситуації
	Техніка «Що якщо?»		Пропонує проаналізувати наслідки кожного з варіантів вибору	Висловлюють свої думки, аналізують наслідки
	Робота з відеоресурсом	3	Пропонує переглянути відео та узагальнити які	Переглядають відео та висловлюють свої думки

			можуть бути наслідки хабарництва для самого хабарника	
	Робота зі схемою «Корумповане суспільство»		Пропонує переглянути схему	Висловлюють свої думки
	Руханка для очей Зоряна фізкультхвилинка	2 хв	Виконує рухи очима	Виконують рухи очима
	Гра «Вгадай дохід чиновника за його майном»		Показує хід гри.	Пробують грати в гру
6.	Закріплення нового матеріалу. Виконання тестів онлайн	3 хв	Пропонує за допомогою QR-коду зайти на сайт та виконати тести. Для інших здобувачів – тести письмово на аркушах та наступною самооцінкою	Виконують тест
	Вправа «Колесо балансу»	2 хв	На колесі балансу пропонує відзначити бали за правильність відповідей на 8 запитань.	Оцінюють власні знання. Кожен аналізує свої відповіді
7.	Вихід із зони комфорту та самокоучинг	2 хв	Знайомить із ранковими та вечірніми запитаннями	Переглядають відео
	Сильні запитання		Ставить запитання	Відповідають
8.	Узагальнення та систематизація знань	1 хв	Узагальнює та підсумовує	Допомагають узагальнювати
	Рефлексія. Д/З	2 хв	Пропонує	Обводять свою

	Вправа «Рука» Вправа «Незакінчені речення»	1 хв	намалювати свою руку на аркуші паперу і на кожному пальці написати відповіді на запитання. Пропонує закінчити речення	руку та на пальцях малюнку пишуть відповіді. Продовжують речення
9.	Самооцінювання. Вправи «Шкалювання», «Поштовий голуб»	4 хв	Пропонує на шкалі знову позначити свої успіхи.	На шкалі відзначають рівень своїх знань. Пишуть побажання та прикріплюють на мапу України

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент – (1 хв)

Натхнення. Встановлення партнерських взаємовідносин.

Давайте з вами привітаємо один одного – привітаємося посмішкою.

Вправа «Назви лагідно» – вам необхідно передавати клубочок один одному, називаючи лагідно свого сусіда.

2. Спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети – (2 хв)

Відкриті запитання:

- Як ви вважаєте, для чого ми сьогодні зібралися?
- Чого ви очікуєте від нашого уроку?

Викладач нагадує, що в казках золота рибка завжди виконує бажання, і пропонує кожному учасникові заняття написати свої бажання на час уроку на стікері (не більше трьох), озвучити їх та прикріпити стікери з написами в луски на малюнку. Можливі варіанти очікувань: отримати нову й корисну інформацію, перебувати в дружній атмосфері тощо.

3. Мотивація – (2 хв)

Вправа «Привернення уваги»

Перегляньте відео та скажіть про що ми будемо сьогодні говорити? *Відео «Він заплатив»*

URL : <https://www.youtube.com/watch?v=W6X1MLNzGIk&t=8s>

Відкриті запитання:

- Що ви вважаєте хабарем?
- Чи чули ви щось про корупцію та хабарі у нашому суспільстві? Висловіть свою думку щодо цього питання.

4. Презентація теми, мети. Визначення групових правил роботи – (5 хв)

Тема нашого уроку «Корупція вбиває мрії».

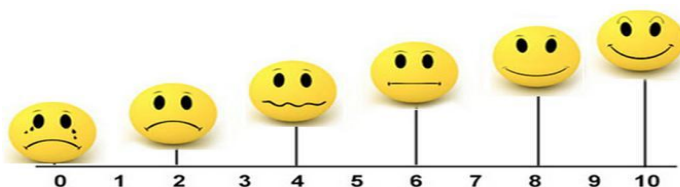
Шкалювання.

– Що вам відомо про корупцію та види корупції? Що таке НАБУ та НАЗК? Оцініть свої знання за десятибальною шкалою (Рис.1)

– Чого не вистачає до 10? Що ви можете зробити, щоб ваші компетентності з питань корупції стали десяткою?

Рис. 1

Шкала оцінювання

Шляхом творчого колективного обговорення ми з'ясуємо відмінність між поняттями «законний захист власних інтересів», «лобізм», «корупція», розглянемо причини, види корупції, дослідимо прояви корупції, наслідки для економіки і суспільства в цілому. Орієнтовний час роботи – **40 хвилин**

Вправа «Правила»

Викладач кожному здобувачеві пропонує на окремому аркуші написати умову, за якої він може працювати ефективно і комфортно. Далі учасники заняття об'єднуються в трійки. Для цього розраховуються. Але під час рахування замість числа 3 і всіх чисел, які діляться на 3, необхідно говорити слово «БУМ». У групах за 1 хв визначаються з трьома правилами, що влаштовують усіх. Групи представляють узгоджені варіанти правил, з яких потім складають загальний перелік.

Правила комфортної і продуктивної роботи:

- бути толерантним;
- мати позитивний настрій на роботу;
- бути активним;
- бути доброзичливим;
- говорити від свого імені;
- говорити по черзі;
- дотримуватися регламенту;
- добровільно брати участь в обговореннях;
- кожна думка має право на існування.

Вправа на активізацію «Хмара слів»

Здобувачі за допомогою програми WordCloud складають хмару слів до слова «Корупція» (рис. 2)

Рис. 2

Скласти хмару слів до поняття «Корупція», пояснити значення слів, зображених на «хмарі»

Викладач: На початку уроку ви поділились на три підгрупи. Кожна підгрупа отримує завдання. За допомогою підручника, Інтернету знайти і записати визначення понять:

1 група: Лобізм, корупція

2 група: кумівство, розтрата, хабарництво.

3 група «БУМ»: вимагання, шахрайство.

5. Мінілекція

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України та є темою для постійних дебатів як для української, так і для міжнародної спільноти. В Індексі сприйняття корупції (ІСК), що укладається глобальною антикорупційною організацією Transparency International та базується на оцінках підприємців та аналітиків, за підсумками 2018 року наша країна посіла 120 сходинку у переліку зі 180 країн світу. І хоча з року в рік позиції України у рейтингу покращуються, такий стан речей все ще є далеким від прийнятного. Саме корупція, за даними численних аналітичних звітів та опитувань, є найбільшою проблемою як для іноземного, так і для вітчизняного бізнесу. Очевидні проблеми, викликані високим рівнем хабарництва та зловживання, – руйнація системи цінностей суспільства, тотальна недовіра до органів державної влади, що врешті-решт призводить до негативних економічних наслідків, збільшуючи нерівність та уповільнюючи зростання доходів населення. Нове суспільство України, нова країна – це в першу чергу країна без корупції, країна без брехні. Це є новою ідеєю, яку почала сповідувати наша країна. А якостями нових українців є надійність, відкритість, прозорість, активна участь та відповідальність. Це дозволить нам створювати продукцію, якою буде пишатися весь світ. Сьогодні українські герої на фронті віддають життя за розбудову нової успішної країни, за кожного з нас, щоб ми мали цю можливість – змінитися та стати чесною країною і жити краще. Наш обов'язок реалізувати цей шанс.

Щорічно 9 грудня відзначається **Міжнародний день боротьби з корупцією** (англ. International Anti-Corruption Day) – Міжнародний день ООН, встановлений резолюцією А/58/4 Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року. Цього дня в 2003 році у мексиканському місті Мерида на політичній конференції високого рівня була відкрита для підписання Конвенція ООН проти корупції і вже 14 грудня 2005 року Конвенція набула чинності, як міжнародний правовий документ, обов'язковий до виконання її сторонами. На кінець 2009р. Конвенцію підписали близько 140 держав і близько 80 —

ратифікували. Україна ратифікувала цю угоду 18 жовтня 2006 року. Документ зобов'язує країни, які підписали його, встановлювати відповідальність за корупцію за законом. Карними вважаються хабарі, присвоєння бюджетних засобів і відмивання корупційних доходів. Згідно з одним із положень Конвенції, необхідно повертати кошти до тієї країни, звідки вони надійшли в результаті корупції.

Тематика Міжнародних днів боротьби з корупцією:

2004 – За корупцію платить кожен (With corruption everyone pays);

2005-2006 – Ти можеш зупинити корупцію (You can stop corruption);

2007-2010 – Корупція: твоє НІ має силу (Corruption – your NO counts);

2011-2012 – Зупини корупцію (ACT against corruption);

2013 – Нуль Корупції – 100 % Розвитку (Zero corruption - 100% development);

2014-2015 – Розірви ланцюг корупції (Break The Corruption Chain);

2016 – Об'єднаймося в боротьбі проти корупції в інтересах розвитку, миру і безпеки (United against corruption for development, peace and security).

Явище корупції давнє, тож історичних джерел удосталь.

Наприклад, про корупцію є згадка у Конституції Пилипа Орлика (1710 рік). Так, у 10-му розділі вказано: «Найбільше ж на людей бідних чинять утиски і здирства та пригнічують їх тягарями владолюбні хабарники, які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові і посполиті для свого збагачення. Вони спокушають серце гетьманське, і завдяки корупції, без повного обрання та всупереч справедливості і закону, чи в уряди полковничі проникають, чи обіймають інші посади. Тому остаточно постановляється, щоб Ясновельможний гетьман жодними, хоч би й найбільшими, подарунками та респектами не спокушався, нікому за хабарі в урядах ні полковничих, ні інших військових чи посполитих посад не давав і насильно в уряд нікого не призначав».

URL:<http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>

Кожен із нас у повсякденному житті час від часу стикається з побутовою корупцією. Це може бути хабар за медичну довідку, уникнення сплати штрафу за неправильне паркування або щось вагомніше.

Питання з дя здобувачів освіти. А які приклади корупції знаєте ви?

«Корупція – це коли особа одержує неправомірну (нечесну) вигоду від наданих їй службових повноважень та можливостей».

Як можна відрізнити корупцію від якихось інших неправильних вчинків? По-перше, потрібно аби у особи були службові повноваження. Це коли ми всі, або держава, або якийсь її орган, надали одній людині повноваження щось вирішувати, і результати цих рішень мають бути корисними для суспільства. За те, щоб так і було, ця людина отримує зарплату.

Але потрібно, щоб були і дві інші ознаки: ця людина не задовольняється лише своєю зарплатою, а отримує іншу, нечесну вигоду, коли прийме рішення не так, як їй про це каже закон і правила, не на користь суспільству загалом, а комусь одному (хто таку вигоду запропонує).

З самого визначення цього слова ми з вами бачимо: корупція – це неправильна і нечесна поведінка. Але ми це і так, напевно, знаємо. Про що ми з вами не задумуємось і не знаємо – це про те, як корупція непрямо впливає на кожного з нас і на суспільство загалом.

Чому корупцію важко подолати? Бо вона ховається під благо. «Я роблю це заради своєї родини, своїх дітей, всі б так зробили» – з такими думками розкрадають бюджетні гроші платників податків, отримують миттєві гроші та в підсумку втрачають успішну країну.

Техніка СКС

Ситуація 1. Уявіть собі, що ви – батько і у вашого сина є мрія – поїхати вчитися в столицю, в найкращий університет країни, щоб далі працювати в столиці. Для його навчання та проживання в іншому місті потрібні фінансові ресурси, яких у родини немає. Ви працюєте в державній установі, яка займається, ремонтом і будівництвом доріг, і перед батьком постає вибір: реалізувати проект побудови дороги до сусіднього

міста з відбійником між протилежними смугами, або через корупційну схему, зекономивши на відбійнику та поклавши різницю державних грошей собі в кишеню, щоб цими коштами сплатити за навчання сина і здійснити його мрію про навчання у столичному виші.

- Як має повести себе батько?
- Про що він має подумати?
- Який вибір має зробити?

Техніка «Що якщо?»

Викладач: Давайте проаналізуємо наслідки кожного з варіантів вибору. Тепер, давайте подумаємо що буде, якщо вкрасти бюджетні гроші?

Насамперед, відсутність відбійника між швидкісними смугами рано чи пізно з високою ймовірністю призведе до найнебезпечнішого зіткнення автомобілів при зустрічному русі. Такі аварії часто призводять до смерті обох учасників дорожнього руху. Світ не такий великий – жертвами ДТП можуть бути навіть знайомі батька або сина. Чи усвідомлення провини не буде мучити батька?

Подивимося на ризики іншого типу, наприклад, втратити репутацію. Батько хоче гарної кар'єри для свого сина. Але хтось із журналістів чи активістів може зацікавитися будівництвом дороги. Буде проведене розслідування і виявиться, що за таку вартість дорога мала б бути з відбійником, і буде доведена провина батька. Як ви думаєте, які наслідки для сім'ї можуть бути в такому разі?

Кримінальна відповідальність і, як наслідок, ув'язнення батька і публічна зневага до родини, внесення батька до Реєстру корупціонерів (який знаходиться у вільному доступі онлайн), нівелювання всіх здобутків будь-якого члена сім'ї, «чорна мітка» на репутації дітей тощо. Ризик бути викритим чи сісти в тюрму – не тільки власна справа батька, а й ризик, який повисне над майбутнім усієї родини. І ще подумайте про таке. На перший погляд, батько хоче зробити благо своєму сину – щоб той був іншим, кращим і розумнішим, – і тому, краде заради навчання. Але він забуває про те, що найголовніше на чому син вчиться – це на прикладі свого батька. Не відомо, чи вивчиться син на спеціаліста, але точно відомо, що син навчиться від батька того,

що можна красти. Батько міг продемонструвати своїм прикладом, як жити чесно і досягти мети чесно. До того ж, набагато більше цінується те, що досягнуте власною працею, до чого доклав зусиль.

Відповідальність. Розкрадання бюджетних грошей на будівництві дороги (Стаття 191 Кримінального кодексу) – обмеження волі на строк до п'яти років або з позбавленням волі на той самий строк із призначенням додаткового покарання - позбавлення права обіймати посаду на строк до 3 років.

– Як ви вважаєте, чи був у батька інший вихід окрім крадіжки?

Давайте подумаємо, що можна було б зробити інакше.

1. Він міг почати готуватися до вступу сина до університету наперед, наприклад, відкладати гроші, знайти додаткових вчителів для підготовки до тестування.

2. Якщо робота на державній посаді не дає можливості чесно заробляти, перейти працювати у приватний сектор, у бізнес, де своєю працею, ініціативністю та розумом заробляти гідні кошти, які дозволять мати достатній рівень добробуту.

3. Разом з сином вони могли б знайти додаткове фінансування для навчання – стипендію, грант. Або знайти додатковий заробіток для студента. Тоді син навіть більше б цінував навчання, заради якого йому довелось піти на певні зусилля.

4. Врешті-решт, якщо не вдалося накопичити гроші, батько міг позичити/оформити кредит, щоб потім поступово віддати.

Людина, яка вкрала, може так само легко все втратити. Натомість чесність і порядність людини залишаються з нею назавжди, стають основою її ділової репутації. Це якості, які стають конкурентною перевагою, адже з чесною людиною хочеться мати справу. Її репутація з часом працює на неї, їй довіряють міжнародні партнери. Корупція є аморальною, вона не лише шкодить суспільству, а й спотворює внутрішній світ особистості. Людина змушена жити в брехні, ховати її, а відповідно перебувати у постійному страху і стресі бути викритою і покараною.

Ситуація 2

Ви – студент 1-го курсу, навчаєтеся на технолога. Від студентів старших курсів Ви дізнаєтесь, що екзамен (модуль?) по X предмету можна здати, не докладаючи зусиль, за гроші. Пізніше група дізналась про «вартість полегшеного складання іспиту» – від 800 грн. Після цього частина студентів вашої групи виступила за те, щоб зробити як усі попередні групи та заплатити викладачу гроші. Друга частина вагається, бо відчуває, що не хоче брати участь у корупційній оборудці. Що обираєте ви – дати хабар чи складати екзамен?

– Чи будете Ви повідомляти про це ваших батьків та правоохоронні органи або залишите все у таємниці?

– Назвіть позитивні та негативні наслідки цієї ситуації. Як можна вирішити цю ситуацію без участі у корупції.

1) Наслідки рішення взяти участь у корупційному діянні: позитивні: легка оцінка; негативні: втрата грошей, які можна було б корисно використати на волонтерство, відпочинок, потрібну річ тощо. Одного разу скориставшись корупційною схемою, студент може обрати «легший» шлях і не перейматися освітнім процесом, купуючи собі диплом, але не здобуваючи знання. Корумповані викладачі будуть «заохочувати» такого студента і надалі. Неосвічений випускник буде неконкурентоспроможним і навіть небезпечним у своїй професії, що може призвести до матеріальних і людських втрат. При накопиченні критичної маси таких «спеціалістів» українські архітектурні рішення будуть безнадійно програвати своїм іноземним конкурентам, а український споживач не отримає якісних красивих будівель. Під час трудової діяльності, людина і далі буде схильна шукати легких рішень, обходити та порушувати правила, вважатиме корупційну практику прийнятною, як її навчили це робити у рідному університеті.

2) Способи того, як можна було б чесно вирішити цю ситуацію: Група студентів, яка вирішила не платити хабарі, може об'єднатися, і піти складати іспит на загальних підставах. У випадку необ'єктивного оцінювання викладачем, повідомити про це деканат/ректорат і перескласти іспит при комісії. Відповідально вчитися. Можна спробувати підняти тему хабарництва в студентській газеті, в групах закладу освіти, в

соціальних мережах. Одним із способів може бути публічний розголос – з залученням громадських активістів та журналістів.

Варто також нагадати про відповідальність за хабарництво викладача.

Стаття 368 Кримінального кодексу, - штраф від 17 тис. грн. до 25,5 тис. грн. Арешт – від 3 до 6 місяців, позбавлення волі- від 2 до 4 років

Корупція має набагато більше наслідків, і наслідки набагато глибші ніж той факт, що одна людина «дала», а інша «взяла» гроші. Це впливає на оточуючих.

Так само корозія корупції проникає у будь-яку іншу сферу життя – медицину, освіту, бізнес, управління державою. У результаті, це впливає на якість та тривалість життя людей в Україні. У середньому тривалість життя в Україні на 10 років менша, ніж у країнах Західної Європи.

Давайте більш детально розглянемо види корупції. Особливу увагу приділимо хабарництву, адже цей вид корупції вважається найбільш поширеним. І саме у вигляді давання хабарів за якусь послугу, отримання якогось блага, за дію чи бездіяння. Коли ми приносимо дорогі подарунки посадовій особі і очікуємо від неї якихось дій, навіть роблячи це добровільно – це теж корупція.

Подарунки часто вважаються частиною культури, проте у цивілізованих країнах дорогівартісний подарунок посадовій особі – це корупція. На маленькі хабарі ми звикли часто закривати очі, як на незначну річ. Насправді, вони через свою масовість за принципом «снігової кулі» призводять до катастрофічних наслідків.

Робота з відео ресурсом.

Відео «Хабарник».

URL:<https://www.youtube.com/watch?v=cSNQatgjBZM&t=3s>

Негативною звичкою є засуджувати хабарі, коли їх дає хтось інший, і виправдовувати власні незначні хабарі для отримання медичної довідки, путівки на відпочинок тощо. Стандарти доброчесності від того, хто здійснює ці дії, не змінюються.

Корупція буває **побутова** (хабарі за дозволи, довідки, адміністративні послуги тощо), тобто та, яка стосується Вашого

щоденного побуту, і **велика корупція**, яка відбувається у великій політиці, при розкраданні значних сум з бюджету, зловживанні службовим становищем під час проведення державних закупівель, підкупу виборців, «відкати» (наприклад, отримання великого держзамовлення, частина коштів з якого буде сплачена корумпованому чиновнику, який допоміг його отримати).

Корупцією також є і таке явище як **кумівство** (міжнародний термін – непотизм), яке особливо розвинулося у країнах східної Європи. Що це таке? Це, коли при виконанні своїх службових повноважень особа надає переваги\блага або наймає на роботу своїх друзів, знайомих. Термін кумівство з'явився тому, що часто це стосується кумів. На перший погляд, це логічно – працювати зі «своїми» людьми. У такому підході є свої плюси – довіра та впевненість у людині. Проте, коли лояльність домінує над професійними якостями людини, або перевагу надають не спеціалістам у своїй справі, а стороннім людям, тоді, рано чи пізно, починає відчуватися брак професійних кадрів. З часом така система, яка заснована лише на «своїх», поступово гальмує розвиток і знижує конкуренцію. Лише із залученням справжніх професіоналів можливо рухатися вперед, створювати команди спеціалістів, створювати можливості для самореалізації, кар'єрного зростання, і втілювати найкращі рішення у різних сферах діяльності.

Отже, так непомітно хабар розмиває суспільні норми, правила і псує життя багатьох людей. Корупція стосується кожного.

Робота зі схемою «Корумповане суспільство»

Погляньмо на цю схему. Що вона нам показує:

1. В хабарях нема сенсу. Те, що особа зібрала хабарями, вона далі віддає хабарями (в тій чи іншій формі) іншим хабарникам. Навіть якщо ці гроші залишаться в її сім'ї, це практика, якою і надалі користуватимуться корупціонер і члени його оточення.

2. Кожен невеликий хабар підживлює корупцію на національному рівні, додає до її системності.

Руханка для очей. Зоряна фізкультхвилинка – (2 хв)

URL:<https://www.youtube.com/watch?v=sWl-jj-RA1E>

Викладач. У нашій країні сьогодні відбуваються зміни, які дають надію на нашу спільну перемогу над корупцією. На вулицях міст ви бачите Нову патрульну поліцію. Але непомітними залишаються нові органи, які створені для боротьби з корупцією – НАБУ та НАЗК. Саме вони мають допомогти українцям розірвати корупційні ланцюги.

Як ви думаєте, чому створено відразу 2 органи – а не один?

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Займається розслідуванням корупційних злочинів високого рівня. В НАБУ працюють детективи й аналітики. Чи не скоїв злочин Президент, прем'єр, міністри, депутати, судді, керівники великих державних підприємств – це контролює НАБУ.

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Створює в Україні такі умови, які мають зменшувати поле, де виникає корупція. Наприклад, НАЗК займається системою електронного декларування, в якій посадовці показують своє майно, доходи та видатки. Ця інформація зберігається в електронній базі даних НАЗК та знаходиться у відкритому доступі в Інтернеті, де їх може побачити кожен.

Відео «Боротьба з корупцією в Україні – як це має працювати» посилання:

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=INGT2DqU3Vw&t=4s>

Але навіть якщо ви не є аналітиком або детективом НАБУ, Ви можете виявити/впізнати корупціонера. Знаєте як? Є один простий та дієвий спосіб. Порівняйте офіційні доходи з витратами посадовця і його способом життя. Уявіть собі: ви бачите великий дорогий будинок, його власник їздить на дорогих машинах, веде розкішний спосіб життя при цьому працює службовцем з офіційною зарплатою 3000 грн. Якщо у нього нема інших офіційних джерел прибутків, з великою ймовірністю можна стверджувати, що красиві автомобілі, на яких він або вона їздить, куплені за гроші, які були вкрадені у громади або держави, тобто у нас з вами, Ваших батьків, друзів, знайомих. Такий спосіб життя є незаконним.

Громадські організації допомагають державним органам у тому, щоб розпізнавати корупціонерів. Зокрема, вони створили таку гру – «Вгадай дохід чиновника за його майном». У неї

можна погратися за посиланням:
URL:http://texty.org.ua/d/static/decl_game/

6. Закріплення нового матеріалу – (5 хв)

Для здобувачів, які мають можливість працювати з тестами онлайн:

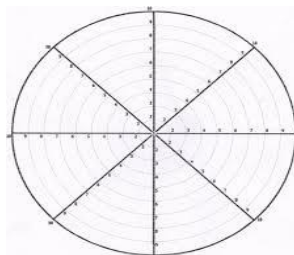
URL: <https://naurok.com.ua/test/join?gamecode=303744>

Викладач пропонує за допомогою QR-коду зайти на сайт та виконати тести. Для інших здобувачів – тести письмово на аркушах з наступною самооцінкою.

Вправа «Колесо балансу»

Перед вами колесо балансу. На колесі відзначте самостійно бали за правильність відповідей на 8 запитань. Оцініть власні знання. Подивіться на результат. Кожен проаналізуйте ваші відповіді і зверніть ще раз увагу на той матеріал, де маєте прогалини у знаннях.

7. Вихід із зони комфорту – (2 хв)

Викладач. У житті ми постійно стикаємося з ситуаціями, коли треба щось змінити або навіть просто зробити щось незвичне і нове, але страх перед невідомим часто заважає нам діяти. Наш внутрішній голос починає переконувати нас у тому, що все не так вже і погано, а хто знає, чи буде добре, якщо ми почнемо змінювати своє життя.

Зрозуміти те, що ви застрягли в зоні комфорту, можна по власній реакції на будь-яку нову ситуацію, з якою ви зіткнулися або навіть просто подумали про неї. Першою реакцією, швидше за все, буде *страх*. Тому не бійтеся говорити про випадки корупції.

Самокоучинг.

Для того, щоб бути справжнім громадянином України, необхідно бути відповідальною і дисциплінованою людиною.

Відео «Не залишайся глядачем, коли бачиш корупцію»

URL : https://www.youtube.com/watch?v=7_fih_j_R3M

Вправа «Ранкові та вечірні запитання». Ця вправа не вимагає великих зусиль. Більше того, вона не вимагає додатково витраченого часу. Виконання вправи можна поєднувати з будь-якою звичною дією – на шляху до ліцею або при чищенні зубів.

Достатньо щоранку ставити собі кілька запитань:

– Які дії я можу зробити сьогодні, щоб домогтися бажаного результату?

– Що я можу змінити, щоб домогтися поставленої задачі?

– Що важливого або цікавого у моєму бажанні?

– На чому мені необхідно сконцентруватися сьогодні для досягнення мети?

Увечері доцільно підвести підсумки виконаних кроків.

Для цього поставте собі такі запитання:

– Які кроки приблизили мене до моєї мети сьогодні?

– Чому я зміг навчитися сьогодні?

– Наскільки сьогоднішній день поліпшив моє життя?

– Чи знадобиться отриманий досвід у майбутньому?

Якщо цей інструмент увійде у вашу щоденну звичку, то ви ніколи не зійдете з правильного шляху щодо досягнення бажаного.

«Сильні» запитання:

– Що б ви робили, якби мали безмежні ресурси?

– Що ви намагаєтеся довести собі?

– Що ви робите такого, що приносить вам радість і захоплення?

– Якби ваші гроші могли говорити, що б вони вам сказали?

– Про що я у вас сьогодні не запитала? Про що ви дуже хотіли б, щоб я запитала?

8. Узагальнення та систематизація знань – (4 хв)

Корупційна система складається з маленьких корупційних випадків. Корупція проявляється у різних видах і корупціонери знаходять різноманітні виправдання своїм діям.

Проте недоброчесна поведінка так і залишається недоброчесною поведінкою, яка приносить шкоду суспільству, яка відкидає нас назад від розвинутих країн світу і ставить перепони на шляху до успішної країни.

На виборах ми обираємо окремих людей, щоб надати їм повноваження управління бюджетом країни, захист миру і суверенітету, розвиток наших міст та сіл, медицину, економіку та виробництво, сферу відпочинку та культури.

Корупція виникає тоді, коли ці люди використовують надані нами повноваження для свого особистого блага або на благо інших, близьких до них осіб, на свою, а не на громадську чи державну користь. У кожному такому випадку з'являється «корозія корупції», яка з часом псує суспільний механізм і викривляє дію державної машини. Але просто знання без реальних дій мало чого варте. Важливо не лише самому дотримуватися правил доброчесного життя, але й поширювати це розуміння серед інших громадян.

Домашнє завдання. Відшукайте публікації періодичних та інтернет-видань щодо боротьби з корупцією. Проаналізуйте, які методи боротьби із нею використано. Поміркуйте, як можна було запобігти корупційним проявам?

Рефлексія. Вправа «Рука»

Намалюйте свою руку на аркуші паперу і на кожному пальці напишіть таке: великий палець – над чим я ще хотів би попрацювати; вказівний палець – що нового та цікавого я дізнався; середній палець – мені не вистачило...; підмізний палець - психологічна атмосфера на уроці; мізинець – що мені сподобалось і мої побажання.

Зворотний зв'язок. Вправа «Незакінчені речення»

- «Для мене сьогодні важливим було..»
- «Сьогодні я навчився..»
- «Мені хотілося б надалі навчитися...»

9. Самооцінювання – (4 хв)

Вправа «Шкалювання»

Що ви тепер знаєте про корупцію та її види? Чого не вистачає до 10? Що ви готові зробити, щоб ваші знання про корупцію стали десяткою?

Отже, корупція вбиває мрії. У країнах, де корупцію приборкали, чесні люди можуть вільно жити та працювати. У корумпованих країнах людям не дають реалізувати їхні мрії. Їх атакують зграї «маленьких» корупціонерів-чиновників та гігантські хижаки – корупційні синдикати. У вільних від корупції країнах з'являються приватні компанії, такі як Facebook, Apple, Google, які були створені мріями, а потім і роботою зовсім молодих людей, які змінили світ. Щоб виробляти українські продукти, які будуть популярні в усьому світі, українцям потрібно залишити у минулому обкрадання один одного, почати взаємодіяти, довіряти один одному та разом створювати продукти унікальної якості, що і можливо лише за взаємодовіри. Корупцію важко подолати, бо тому, хто краде, здається, що він це робить на благо. Насправді ж він краде майбутнє. Країна без корупції потрібна всім нам, а тому й очищення від цієї проблеми – справа кожного, всього народу. Успіху вам – і подолаємо корупцію разом!

Вправа «Поштовий голуб»

На кожному столі, перед кожним здобувачем лежить паперовий голуб. Цей символічний голуб буде передавати емоції, які здобувачі отримали під час уроку, до інших міст нашої країни. Учасники заняття пишуть про свої відчуття, настрої під час уроку, та прикріплюють голуба до того міста на мапі, куди б вони хотіли щоб голуб переніс їхні знання, гарний настрої та позитивні емоції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антикорупційний урок (короткий навчальний посібник). URL: <https://www.ed-era.com/anticorr-materials/anticorruption-book.pdf>
2. Антикорупційний урок: Програми розвитку ООН в Україні. URL: <https://www.ed-era.com/anticorr/lesson1/>
3. Відео «Він заплатив». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W6X1MLNzGIk&t=8s>
4. Відео «Не залишайся глядачем, коли бачиш корупцію». URL: https://www.youtube.com/watch?v=7_fih_j_R3M

5. Відео «Боротьба з корупцією в Україні – як це має працювати». URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=INGT2DqU3Vw&t=4s>
6. Відео «Хабарник». URL :
<https://www.youtube.com/watch?v=cSNQatgjBZM&t=3s>
7. Зміст та принципи діяльності НАБУ. URL :
<https://nabu.gov.ua/zmist-ta-pryncypu-diyalnosti>
8. Лобіювання інтересів та корупція. URL :
<https://naurok.com.ua/urok-z-temi-7-lobiyuvannya-interesiv-ta-korupciya-107710.html>
9. Міжнародний день боротьби з корупцією. URL :
<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
10. Основи коучингу. URL :
<http://lib.iitta.gov.ua/710073/>.розміщено в електронну бібліотеку pdf
11. Сценарій тренінгу «Коучинг як технологія успіху». URL :
<https://naurok.com.ua/scenariy-treningu-kouching-yak-tehnologiya-uspihu-144841.html>
12. Урок громадянської освіти. Лобіювання інтересів і корупція. URL :
<https://vseosvita.ua/library/urok-gromadanskoj-osviti-lobiyuvannya-interesiv-i-korupcia-148915.html>

2.2.4. Методична розробка уроку «Сполучені Штати Америки у міжвоєнний період» викладача предмета «Всесвітня історія» Державного навчального закладу «Центр сфери обслуговування м. Житомира» Черниш О.Ф.

Тема уроку: «Сполучені Штати Америки у міжвоєнний період»

Мета уроку:

– створити на уроці умови, за яких здобувачі зможуть скласти власний план дій у досягненні знань; засобами інструментів коучингу розвивати особистість кожного здобувача, сприяти розвитку спостережливості, вмінню думати та аналізувати;

– розкрити причини Великої депресії 1929-1933 рр., з'ясувати її масштаби та глибину;

– проаналізувати шляхи подолання проявів світової економічної кризи у США («новий курс» Ф. Рузвельта);

– формувати поняття про становлення США як світової держави;

– вдосконалювати вміння працювати з різними історичними джерелами, розвивати критичне мислення, систематизувати здобуті знання, презентувати власну думку, робити мотивовані висновки;

– виховувати розуміння цінності демократичного, економічно стабільного суспільства, сприяти формуванню самосвідомості та самооцінки здобувачів.

Очікувані результати:

Після цього уроку здобувачі освіти зможуть:

– тлумачити та застосовувати поняття і терміни: «Велика депресія», «Новий курс»;

– називати причини Великої депресії, з'ясовувати її масштаби і глибину;

– встановлювати хронологічну послідовність подій;

– аналізувати основні заходи «нового курсу»;

– оцінювати діяльність президента США Ф.Д. Рузвельта.

Основні поняття та терміни: «процвітання» («проспериті»), світова економічна криза, Велика депресія, «новий курс» Ф. Рузвельта, циклічність економічного розвитку, структурні кризи, попит і пропозиція, «кодекс чесної конкуренції», закон Вагнера, девальвація, державне регулювання економіки.

Основні дати:

1922 – 1929 р.р. – період «процвітання»;

29 жовтня 1929 р. – крах на Нью-Йоркській біржі («чорний вівторок»);

1929 – 1933 рр. – Велика депресія;

1933 – 1938 рр. – «новий курс» Ф. Рузвельта.

Персоналії: Ф. Рузвельт.

Обладнання: підручник, дошка, схема на дошці «Соціально-економічний розвиток США (1921-1939 рр.)», дидактичний матеріал (словник термінів, таблиця «Велика депресія (1929-1933)»), комп'ютер, відеоматеріал «Велика депресія в США», політична карта світу, схема на дошці «Соціально-економічний розвиток США (1922-1939 р.р.)», картки-запитання.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Змістове поле уроку

I. Емоційне поле. Встановлення партнерських взаємостосунків між викладачем та здобувачами – (2 хв)

II. Мотиваційне поле та поле цілепокладання - етап натхнення – 5 хв

III. Технологічне поле – (30 хв):

– об'єднання в групи, робота в групах;
– планування дій кожної групи за отриманими запитаннями для досягнення мети;

– шкалювання часу;

– робота з підручником;

– реалізація мети: виступи спікерів груп

– заповнення додатку 1.

VI. Поле рефлексії – (8 хв)

Хід уроку

I. Емоційне поле. Встановлення партнерських взаємостосунків між викладачем та здобувачами освіти.

Добрий день. Вітаю вас, молодих, креативних, ініціативних і обов'язково успішних! Пропоную вам вправу з освітньої кінезіологічної технології.

Ковпак мудреця. Ця вправа загострює слух, покращує рівновагу, одночасно підвищуючи розумові та фізичні здібності. Виконувати її ви можете як стоячи, так і сидячи. Вибирайте свій спосіб. Голову треба тримати прямо, але шия та підборіддя при цьому мають бути розслаблені; треба взятися за вуха так, щоб великий палець опинився з тильного боку, а всі інші – попереду; виконується масаж вух зверху донизу, а дійшовши до мочки, м'яко масажується і вона. Вправу повторимо чотири рази.

Викладач. Шановні молоді люди, ви виконали оригінальну вправу, яка наповнила вас енергією та увімкнула нейронні зв'язки. Отож сміливо до роботи! Як ви думаєте, ви навчаєтеся чи вас навчають? Ви суб'єкт чи об'єкт навчання?

Сьогодні ми працюємо під девізом: *«Вчи історичне минуле, роби висновки на щасливе майбутнє».*

II. Мотиваційне поле та поле цілепокладання (етап натхнення)

Гра «Темна конячка». Здобувачі за бажанням відкривають на дошці прикріплені чистою стороною картинки. Перевертаючи, читають. *Картинки: «США», «Велика депресія (1929 – 1933)», «Ф. Рузвельт»*

Завдання здобувачам. Спробуйте визначити тему уроку, поставити запитання до нього.

Викладач підводить здобувачів до формулювання запитань, допомагає у трактуванні. Бажані запитання:

- 1) Про що піде мова на уроці?
- 2) Чого ви хочете досягти при вивченні даної теми до кінця уроку?
- 3) Для чого людству потрібен досвід американців?
- 4) Як ми можемо дізнатися про цей досвід?
- 5) Наскільки від нас залежить досягнення поставленої мети?
- 6) Як ми дізнаємося, що досягли мети?

7) Які конкретно кроки треба зробити для досягнення мети?

8) Чи є у нас всі необхідні ресурси для досягнення мети? Якщо ні, то які ресурси треба залучити для досягнення мети?

Викладач. Дякую. Пропоную намалювати «шкалу часу». Іноді її називають «шкалою ясності». Вона дасть можливість кожному вимірювати ступінь наближення до мети. Для кожного здобувача ця лінія буде своєю, залежно від бажаного результату, здібностей і можливостей навчання. Позначте на шкалі цифри від 1 до 10.

1) Як ви думаєте, де ви перебуваєте зараз (до вивчення теми) відносно ідеального результату? Що вже знаєте про США? (наприклад, на позначці 5)

2) Що таке 10?

3) Як ви зрозумієте, що ви дійшли до 10?

4) Що зміниться, якщо ми опинимося на 6, 7 і т.д.?

5) Чи реально досягти мети за відведений час? Якщо ні, то який шлях видається реальним?

Викладач. Отже, ми розуміємо, що якісно опрацювати чимало сторінок тексту на уроці не зможемо, тому будемо шукати шляхи оптимізації процесу, виділяти питання, які ми вивчаємо, переглянувши відеоролик та проаналізувавши таблиці. Сформуємо план дій. Цей процес нагадає нам можливість скласти пазли теми в єдиний малюнок, де я – викладач (коуч), не підказуватиму шляхів опанування теми, а даватиму можливість вам бути відповідальними за результативність свого навчання. Використовуючи метод розширення і фокусування запитань, об'єднаємося до співпраці у групах за напрямками, про які кожна група буде доповідати. Ваша робота буде оцінюватися. У кінцевому результаті зможете заробити найвищий бал – 12. Уже вкотре ми аналізуємо події всесвітньої історії початку ХХ ст. На їх тлі проглядається історія окремих держав. Сьогодні поговоримо про США (увага на політичну карту світу). Окремі проблеми Америки 1920-30-х рр. «приміряємо» до нашої держави. У 2009 році майже всі країни пережили удар світової економічної кризи. Не обійшла вона і Україну, вдаривши по всіх сферах життя суспільства, по гаманцю кожної української сім'ї. Сьогодні знову все частіше

звучать на радіо, телебаченні, у Верховній Раді, сім'ях українців слова: «інфляція», «дефіцит», «безробіття». Економісти стверджують, що нинішня економіка України перебуває в стані глибокої кризи, яку за масштабами і руйнівними наслідками можна прирівняти до Великої депресії 30-х років минулого століття в США.

Вхідне оцінювання (один із способів формульованого оцінювання).

Завдання:

1. За запитаннями, які лежать на ваших столах, побудуйте асоціативний куц до слова «США»?
2. Обговоріть і презентуйте.
3. Пригадайте періодизацію всесвітньої історії I-ої половини ХХ ст.
4. Коротко охарактеризуйте США в кожному з періодів (у роки Першої світової війни; зміна статусу США після війни).
5. Чому 1920-ті роки в США отримали назву «проспериті»?
6. Назвіть особливості «процвітання» США.
7. Які небезпеки крилися у бурхливому розвитку США 1920-х рр.?

Викладач. Якби нам довелося зобразити тривалий розвиток будь-якої капіталістичної держави графічно, то ця лінія виглядала б таким чином ... Відтворіть періоди в історії США на даній лінії (ламана). Проблема подолання циклічності економічного розвитку (на дошці графік циклічності, додаток 12) досьогодні є актуальною. Знайти ліки від цієї хвороби досі не вдалося. Але результативний досвід виходу з кризи є дуже цінним. Такий досвід мають США в особі Ф. Рузвельта. Ця сторінка в історії США є прикладом дієвості президентської влади, а сам Ф. Рузвельт став найвизначнішим із американських політиків ХХ ст. Таку сторінку в історії США ми і привідкриємо на сьогоднішньому уроці. А ще, я щиро сподіваюся, що й у Вас сформується бажання прислужитися своїй Вітчизні, змінити її історію на краще, і доля дасть вам шанс. Можливо, досвід США, риси особистості Рузвельта та його керівництва вам у цьому допоможуть. Отже, 1920-ті роки стали періодом «процвітання»

США. В його основі лежало економічне піднесення, зумовлене зміною статусу США у світі й нестримним розвитком приватного підприємництва. Але економічне піднесення було нестабільним, нерівномірним. Зрештою відмова від ідеї регулювання ринку і соціальних процесів не виправдала себе.

III. Технологічне поле. Вивчення нового матеріалу Об'єднання в групи. Робота в групах.

План

1. Велика депресія: причини, прояви, масштаби.
2. США напередодні та в роки Великої депресії.
3. «Новий курс» Франкліна Рузвельта.

Викладач. А зараз ми складемо «Колесо балансу» (додаток 1), яке кожен буде заповнювати за результатами поетапної роботи в період вивчення теми. На кінець уроку ви зрозумієте, в якій мірі володієте матеріалом. Наше завдання: з'ясувати причини економічної кризи 1929-1933 рр. в США, її масштаби та глибину; розкрити суть «нового курсу» Ф. Рузвельта; показати процес здійснення реформ.

1. Велика депресія: причини, прояви, масштаби.

Викладач. Економічне піднесення 1920-х років закінчилося в 1929 році, коли американська економіка опинилася в найглибшій і руйнівній кризі за всю історію країни. Ця криза настала восени 1929 р. та тривала до кінця 1930-х р.р. і дістала назву «Велика депресія». У різних країнах Велика депресія мала різні хронологічні межі, проте найпомітнішою була в країнах Західної Європи та США. Крах на Нью-Йоркській біржі 29 жовтня 1929 р. сповістив про початок економічної кризи. За один день загальна сума падіння ціни акцій складала 10 млрд. доларів. Проте це була лише вершина айсбергу. Поступово криза почала охоплювати всі верстви американського суспільства.

Робота із структурно-логічною схемою «Велика депресія (1929-1933 р.р.)» (додаток 2). З'ясування причин, проявів кризи, її особливостей. Звернення до словника термінів (додаток 3).

Бесіда.

1) Де ви зараз перебуваєте на шкалі від 1 до 10? Якщо зробите крок на одну позначку вперед, то що зміниться?

2) Як визначите свої успіхи на «Колесі балансу»? Зробіть позначки.

2. США напередодні та в роки Великої депресії.

Викладач. Проаналізуйте сюжет відеофрагменту. Які наслідки для США мала Велика депресія? Запишіть у зошиті.

Перегляд відеофільму про становище США в роки Великої депресії. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AvIONS9x0N8>

Бесіда.

1) Де ви зараз перебуваєте на шкалі від 1 до 10?

2) Як визначите свої успіхи на «Колесі балансу»? Зробіть позначки.

IV. Етап планування дій кожної групи за отриманими запитаннями для досягнення мети. Визначення обов'язків. Шкалювання часу. Робота з підручником та додатковими джерелами.

3. «Новий курс» Ф. Рузвельта

Викладач. Економічна криза змусила американський уряд шукати шляхи оздоровлення господарства і розробити комплексну антикризову програму. Вирішення цих завдань пов'язане з ім'ям видатного політичного діяча XX століття Франкліна Делано Рузвельта.

Випереджувальне завдання «Історичний портрет Ф. Рузвельта» (додаток 4)

Прослухавши повідомлення, дайте відповідь на запитання: «Чому американці, порушивши конституцію, обирали Рузвельта 4 рази президентом?»

Орієнтовний варіант відповіді

Через його моральні якості, наполегливість, чітко поставлену мету. Незважаючи на хворобу, він став президентом наймогутнішої країни світу. Здійснював реформи, що сприяли покращенню добробуту людей, зміцненню міжнародного авторитету.

Проблемне питання: Які з заходів «нового курсу» Ф. Рузвельта заслуговують на те, щоб їх застосувати в нашій країні?

Викладач:

4 березня 1933 р Ф.Рузвельт обійняв посаду президента.

6 березня – оголосив надзвичайний стан у країні.

9 березня – скликав надзвичайну комісію Конгресу, яка працювала 100 днів, які так і увійшли в історію як «100 днів Рузвельта». Теоретичною основою «нового курсу» стала економічна теорія англійського вченого Джона Кейнса про діяльність державного регулювання економіки за кризових умов.

Завдання: на основі прочитаного на с. 49-51 підручника (Ладиченко Т.В. Всесвітня історія: (рівень стандарту): 10 клас, Київ, Генеза, 2018.160с), опрацювання додаткових джерел, відповіді на запитання на картках. *Скласти «ментальну карту».*

1 група «Банкіри» (додаток 5)

1. Які основні заходи уряду в реформуванні фінансової сфери?

2. Зробіть висновки.

2 група «Промисловці» (додатки 6,7)

1. Які основні заходи уряду в реформуванні промислової сфери?

2. Зробіть висновки.

3 група «Фермери» (додатки 8,9)

1. Які основні заходи уряду в реформуванні сільського господарства?

2. Зробіть висновки.

4 група «Громадяни» (додаток 10)

1. Які основні заходи уряду в реформуванні соціально-економічної сфери?

2. Зробіть висновки.

V. Етап реалізації мети. Виступи спікерів груп.

Заповнення додатку 1

Бесіда.

1) Де ви зараз перебуваєте на шкалі від 1 до 10?

2) Як визначите свої успіхи на "Колесі балансу"?

VI. Рефлексивне поле

Бесіда.

1) Як ви дізналися, що досягли своєї мети?

2) Які у вас відчуття від роботи?

3) Що вас турбувало чи спонукало до дій, коли заповнювали шкалу просування до мети?

4) Який ви знайшли рецепт успіху для себе?

5) Які кроки до успіху для вас були найскладніші, а які приносили задоволення собою?

Запитання з теми:

1. Які наслідки «нового курсу» для США? (метод «Коло ідей»).

Орієнтовний варіант відповіді.

– Реформи «нового курсу» зупинили кризові явища в США.

– Значно розширились функції держави.

– Поступове піднесення економіки.

– В основних галузях промисловості робітники почали створювати профспілки.

– Досвід США використовували багато країн світу (Франція, країни Латинської Америки).

– Розширення демократії.

– Досвід «нового курсу» - це важливий зразок для реформування економіки України.

2. В якій галузі було зроблено за «новим курсом» найбільше?

Орієнтовний варіант відповіді.

Особливо вдалими були соціальні реформи.

3. Які ж уроки «нового курсу»?

Орієнтовний варіант відповіді.

– У критичний момент держава повинна втручатися в економічне життя країни і регулювати його в інтересах усіх громадян.

– Діяльність Рузвельта демонструє, що багатою держава може стати лише тоді, коли розбагатіють її громадяни.

Висновок. Отже, «новий курс» був зламом в історії США ХХ століття. Розпочаті президентом Рузвельтом перетворення були спрямовані на вихід із кризи і на піднесення економіки. Повністю цієї мети не було досягнуто. Але основні важелі регулювання ринкової економіки держава отримала саме в ці роки, було призупинено спад виробництва, стабілізовано ціни, припинено зростання безробіття і падіння життєвого рівня населення.

Вирішення проблемного питання (метод «Мозковий штурм»).

Орієнтовний варіант відповіді.

Докорінне реформування економіки на основі державного регулювання фінансових, економічних, соціальних відносин. Припинення зловживань у економічному і соціальному житті.

Ощадливе використання природних ресурсів. Надання кредитів для розвитку фермерських господарств, тому що сільське господарство є дуже привабливим бізнесом і для цього є всі умови.

Соціальна допомога безробітним, впровадження громадських робіт. Надання робочих місць молоді (18-25 річним), формування робочих таборів. Розвиток додаткових енергоресурсів.

Представлення «ментальної карти» здобувачами освіти (додаток 11). У результаті спостереження за роботою в групах були визначені самими ж здобувачами освіти «агенти», які склали список помилок і труднощів, що обговорюватимуться в кінці уроку.

Підведення підсумків заняття. Оголошення оцінок.

Домашнє завдання:

– опрацювати матеріал підручника (с.49-51); (Ладиченко Т.В. Всесвітня історія: (рівень стандарту): 10 клас, Київ, Генеза, 2018.160с)

– завдання за вибором:

- підготувати повідомлення «Економічна теорія Кейнса»;
- знайти твори художньої літератури та кіно, які висвітлювали б історію США 20-30-х рр. ХХ ст.;
- скласти сенкан «Ф. Рузвельт».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у Новій українській школі. URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471

2. Кавецька К. С. Використання технологій коучингу на уроках історії для реалізації концептуальних засад Нової української школи. URL :

<https://drive.google.com/file/d/1TVzEIIau8DjpbEubQDSdXm58xgQxDsS/view>

3. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с. : іл.

4. Сорочинська Н.М., Гісем О.О. Всесвітня історія [рівень стандарту] : підручник для 10 кл. закл. загальн. серед. Освіти. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2018. 256 с.

5. Становище США в роки Великої депресії. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=AvIONS9x0N8>

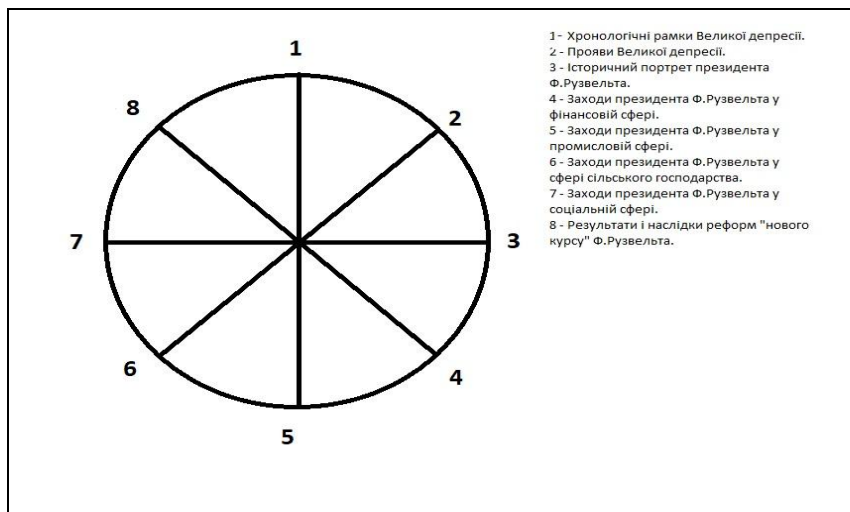
6. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. URL : https://www.studmed.ru/view/pometun-o-pirozhenko-lv-suchasniy-urok-nteraktivn-tehnologyi-navchannya_aa56c3aeeec3.html?page=6

7. Яворська К. А. Критичне мислення на уроках історії. URL : <https://vseosvita.ua/library/kriticne-mislenna-na-urokah-istorii-155235.html>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Колесо балансу

Велика депресія (1929–1933 рр.)

Причини						
Невідповідність попиту і пропозиції (значне перевищення пропозиції над попитом)		Структурна криза економіки. Поява технологій масового виробництва не була підкріплена масовим споживанням			Найнижча точка синусоїди коливань економічної активності (за Леонтьєвим)	
Прояви кризи						
Масове розорення підприємств і підприємців. Падіння виробництва	Політична криза	Фінансова криза	Падіння заробітної плати і доходів значної частини населення	Масове безробіття	Загострення соціальних проблем Розгортання масових соціальних виступів	Загострення міжнародних відносин
Особливості						
Світовий характер (охопила всі країни світу, крім СРСР)	Мала тривалий характер (1929-1933 рр.) (У деяких регіонах світу криза тривала і в 1934-1935 рр.)		Глибина (падіння виробництва сягало в середньому до 50 %, а іноді й більше)		Всеохоплюючість (криза охопила всі сфери економічного, політичного і суспільного життя)	

Словник термінів

Біржа – організований торговельний майданчик, на якому відбувається гуртова торгівля товарами або цінними паперами.

Акція – вид цінних паперів, що являє собою свідоцтво про власність на визначену частку статутного (складеного) капіталу акціонерного товариства і надає її власнику (акціонеру)

певні права, зокрема: право на участь в управлінні товариством, право на частину прибутку товариства у випадку його розподілу (дивіденд), а у випадку ліквідації – на частину залишкової вартості підприємства.

Курс акцій – ціна (ринкова, біржова), за якою продаються (купуються) акції, облігації та інші цінні папери.

Циклічна криза – виникає періодично і має відомі фази свого настання і протікання.

Структурна криза – кризове явище тривалого нециклічного характеру, що виявляється у занепаді окремих галузей чи групи галузей народногосподарського значення, порушує ключові загальноекономічні пропорції.

Державне регулювання економіки – це система заходів задля здійснення підтримуючої, компенсаційної та регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення нормальних умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й всього суспільства.

Індивідуалізм – риса світогляду, яка характеризується самопротиставленням окремого індивіда колективі і суспільству.

Кейнсіанство – один із провідних напрямів сучасної економічної теорії, згідно з яким без активного втручання держави в розвиток соціально-економічних процесів, без суттєвого розширення функцій держави капіталізм неспроможний існувати.

Велика депресія – загальносвітова потужна економічна криза, яка настала восени 1929 року та тривала до кінця 1930-х років. У різних країнах Велика депресія мала різні хронологічні межі, проте найпомітнішою була в країнах Західної Європи та США.

Новий курс – заходи із запровадження централізованого планування і стимулювання економіки США, які здійснювалися адміністрацією президента США Франкліна Делано Рузвельта задля подолання Великої депресії.

Девальвація – офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці чи зниження курсу національної валюти щодо золота, срібла, певної іноземної валюти.

Попит – представлена на ринку потреба в товарах.

Пропозиція – кількість товару, який є на ринку або може бути доставлений на нього.

Додаток 4

Історичний портрет Ф. Рузвельта

Франклін Делано Рузвельт народився в родині заможного землевласника й підприємця. Коли хлопчикові було сім років, його стали навчати викладачі. До 14 років юний Франклін здобував освіту тільки вдома, після чого його послали до приватної школи в Гортоні, де йому доводилося жити майже в спартанських умовах. Кімнати учнів були малі, вода в душі часто холодна, але всупереч усім незручностям на вечері учні мали бути в костюмах, білих сорочках з накрохмаленими комірцями й лакових черевиках. Восени 1900 року Франклін вступив до Гарвардського університету. В університеті він записався на максимально можливу кількість курсів, в першу чергу в галузі гуманітарних наук. Він вчив англійську і французьку літературу, латину і геологію, палеонтологію, ораторське мистецтво, історію, державне право й економіку. Там же він захопився журналістикою та друкувався у студентській газеті «Крімсон», а з 1903 року став її головним редактором. У 1903 році Франклін отримав ступінь бакалавра та продовжив навчання для одержання вченого ступеня магістра мистецтв. Проте, вже восени 1904 року, Рузвельт покинув Гарвард та вступив до юридичної школи Колумбійського університету в Нью-Йорку.

У 1905 року одружився з далекою родичкою Елеонорою Рузвельт, племінницею президента Теодора Рузвельта. У 1907–1910 роках працював у юридичній фірмі. Рузвельт рано включився в активну політичну діяльність в лавах Демократичної партії. У 1910 році він був обраний в сенат штату Нью-Йорк. У 1914 р. він зробив спробу отримати місце сенатора в Конгресі США, але зазнав невдачі. У 1920 році Рузвельт балотувався від Демократичної партії у віце-президенти США. Зазнав поразки і повернувся до приватної юридичної практики та підприємництва.

3 серпня 1921 року після купання в озері, Рузвельт захворів на поліомієліт. У результаті лікарської помилки

Рузвельту призначили неправильне лікування, яке призвело до паралічу. Політик на все життя став інвалідом, втратив здатність вільно пересуватися. Однак Рузвельт не змирився з хворобою, проходив курс спеціальних процедур і пізніше на публіці старався робити свій стан як можна менш помітним, вставляв на ноги і стоячи виголошував найзначніші промови. Рузвельт на три роки відійшов від політики і занурився в роздуми. До 1928 року залишався «в тіні», не заявляв про себе на громадській або політичній арені, але стає все помітнішою фігурою в керівництві Демократичної партії.

У 1928 році Франкліна Делано Рузвельта обрали губернатором штату Нью-Йорк. Пробувши два терміни на посаді губернатора, Рузвельт придбав дуже цінний досвід, що знадобився йому в роки президентства. У 1931 році, в момент загострення економічної кризи, він створив у штаті Тимчасову надзвичайну адміністрацію з надання допомоги сім'ям безробітних. Також він запровадив традицію спілкування з виборцями за допомогою радіо (знамениті «бесіди біля каміна»).

Більшість американців не мала ні найменшого поняття про те, що Рузвельт – інвалід. Ніхто не міг уявити собі, що перші радісні миті нового ранку в Рузвельта були пов'язані з проханням до слуги. Що б не говорили про американську пресу, але вона зберегла свою честь хоча б у тому, що ніколи не помістила фото президента, яке розкриває його сумну таємницю. Абсолютна більшість американського народу ніколи не бачила його зображення у кріслі на колесах або на милицях.

Великий актор Грегорі Пек хлопчиком очікував прибуття Рузвельта в порту, щоб «живцем» побачити президента. У доці було неможливо приховати справжній стан справ – Рузвельта знесли з борту корабля, і вражений Пек почав ридати. Далі трапилося щось таке, що важко передати. Рузвельт влаштувався в кріслі і блискавично заспокоїв похмуро мовчазний натовп. Він взяв капелюх у руки, помістив цигарку в мундштук, рухом нижньої щелепи «підтягнув мундштук», помахав натовпу, звернувшись до нього зі своєю знаменитою безтурботною посмішкою. Пек згадує, що сльози висохли і він почав аплодувати президенту, який кожним своїм жестом говорив, що з ним все в порядку, що, якщо він не бачить трагедії у своєму

існуванні, чому її повинні бачити інші? Мужність завжди отримує нагороду. У маленькому порту невеликий натовп повною мірою оцінив самовладання і мужність цієї людини. І жаль перетворився в захоплення.

У Франкліна Рузвельта була від Бога дана риса – **незламний оптимізм**. «Увечері, коли я кладу голову на подушку – це буває досить пізно – і думаю про все те, що пройшло передо мною протягом дня, про рішення, які я прийняв, я кажу собі: ну що ж, я зробив максимально, на що здатний. Тоді я повертаюся і засинаю». Країні потрібно було повернути втрачену впевненість, і ця риса характеру Рузвельта виявилася найбільш потрібною для його країни, що проходила через найбільшу в своїй історії економічну депресію і через найкращу світову війну.

Рузвельт завжди залишався тверезим і прагматичним політиком. Чотири рази переобирався на пост президента країни (що являє собою рекорд в історії США) і займав його до самої смерті. З його іменем пов'язана також одна із найзначніших сторінок в історії зовнішньої політики і дипломатії США, і зокрема встановлення та нормалізація дипломатичних відносин з Радянським Союзом, участь США в антигітлерівській коаліції. Рузвельт робив все, щоб зберегти і розвинути існуючий суспільно-економічний лад у країні і зміцнити домінуюче положення США в усьому світі.

Додаток 5

Орієнтовний варіант відповіді

Основні заходи уряду в реформуванні фінансової сфери

1. Закрито всі банки.
2. Відкрито лише міцні банки.
3. Введено урядові гарантії вкладникам.
4. Державний контроль за курсом акцій.
5. Полегшено доступ до кредиту.
6. Девальвація долара (зниження офіційного курсу долара відносно золота).
7. Заборонено вивіз золота за кордон.
8. Підвищено податки на надприбутки, спадщину, дарування.

Висновок: всі ці заходи сприяли збільшенню фінансових ресурсів і посиленню їх регулюючої функції.

Додаток 6

Орієнтовний варіант відповіді

Основні заходи уряду в реформуванні промислової сфери

1. Прийнято закон про відновлення національної економіки (1933 р.).

2. Всі галузі промисловості поділено на 17 груп. Для кожної групи розроблено «кодекс чесної конкуренції», який встановлював: обсяг виробництва, ціни на продукцію, розмір зарплати, регулював ринок збуту.

3. Створено Національну адміністрацію відродження, яка здійснювала заходи з метою забезпечення корпораціям виходу з кризи.

4. Держава: надавала кредити великим корпораціям; робила вигідні замовлення; підтримувала ті підприємства, які могли витримати міжнародну конкуренцію.

5. Закон Вагнера (1935 р.): обов'язкове страхування робітників від інвалідності та безробіття; гарантія права на страйк.

Висновок: «Кодекси чесної конкуренції» сприяли витісненню з ринку малих підприємств, посиленню концентрації виробництва. Зміцнювалась власність великих компаній.

Додаток 7

Закон про відновлення національної економіки (NIRA). 16 липня 1933 р. (Витяг)

Закон про оздоровлення національної промисловості, заохочення здорової конкуренції, організацію корисних громадянських робіт і досягнення деяких інших цілей ... президент може затверджувати кодекси про справедливу конкуренцію для даного фаху або галузі промисловості ..., якщо він вважає:

1) що ці асоціації або групи не чинять нікому нерівних обмежень у прийнятті своїх членів і що вони справді є представниками означених у проханні професій, або галузей промисловості, або організацій, що до них входять;

2) що запропоновані кодекси про справедливу конкуренцію не спрямовані на розвиток монополій, або знищення, або придушення дрібного підприємництва.

Розділ 7. Всі кодекси про справедливу конкуренцію повинні передбачати:

1) що всі особи, котрі працюють за наймом, мають право на організацію і на укладення договорів про обмеження їхніх спільних дій під час обрання ними своїх представників або самоорганізації з метою ведення переговорів про колективну угоду або вжиття інших заходів взаємодопомоги чи захисту;

2) що жодній особі, котра працює або шукає роботу за наймом, не буде поставлено умовою отримання нею роботи, вступ до тієї чи тієї компанійської спілки або відмови від договорів через представників, що були нею самою обрані, і що роботодавці не зможуть втручатися, справляти тиск або в інший спосіб перешкоджати вступові, організації або наданню допомоги робітничій спілці, що була обрана нею за власним розсудом;

3) що наймачі згодні з максимальною тривалістю робочого дня, мінімальним рівнем оплати та іншими умовами найму, що були схвалені або запропоновані президентом...

Додаток 8

Орієнтовний варіант відповіді

Основні заходи уряду в реформуванні сільського господарства

1. Прийнято закон про допомогу фермерам.
2. Засновано Адміністрацію регулювання сільського господарства.
3. Грошову винагороду видавали тим фермерам, які скорочували посіви й поголів'я худоби.
4. Запроваджено «молочні кодекси», що визначали умови виробництва молока і його ціну.
5. Держава закупувала у виробників худобу і знищувала, щоб утримати стабільні ціни на ринку.
6. Фермерам надавались кредити на пільгових умовах.

Висновок: діяльність Адміністрації регулювання сільського господарства принесла користь лише великим с/г компаніям і багатим фермерам.

Закон про поліпшення становища в сільському господарстві (AAA). 12 травня 1933 р. (Витяг)

Закон про поліпшення тяжкого становища національної економіки через підвищення купівельної спроможності сільського господарства, про проведення впорядкування ліквідації акціонерних земельних банків та проведення інших необхідних заходів.

Цим засвідчується, що Конгрес проводитиме наведену нижче політику:

Встановлювати й підтримувати таке співвідношення між виробництвом і споживанням сільськогосподарських продуктів і такі умови їхнього продажу, що піднесуть купівельну спроможність сільськогосподарських продуктів стосовно предметів, необхідних фермерові, до купівельної спроможності цих продуктів у базовий період. За найближчий період... вважається довоєнний період із серпня 1909 р. по липень 1924 р.

Міністр сільського господарства цим уповноважується укладати оптаційні контракти з виробниками бавовни з продажу будь-кому з них такої кількості бавовни, яка не повинна перевищувати різниці, що існує між кількістю бавовни, що виростили, в поточному та минулому році, в усіх тих випадках, коли цей виробник дасть письмову згоду скоротити виробництво бавовни у 1933 р. порівняно з попереднім роком не менш ніж на 30%.

Кожному такому виробникові, що погодився на зменшення продукції, міністр сільського господарства надішле, без права подальшої передачі, оптаційний контракт про продаж зазначеному вище виробникові такої кількості бавовни з запасів, що знаходяться в розпорядженні та під контролем міністра сільського господарства, на яку цей виробник бавовни дав згоду зменшити його виробництво...

Орієнтовний варіант відповіді

Основні заходи уряду в реформуванні соціальної сфери

1. Для боротьби з безробіттям була створена Адміністрація громадських робіт.

2. Розроблено програму громадських робіт. На громадських роботах було зайнято 2,5 – 3 млн. осіб.

3. Безробітну молодь направляли в трудові табори (будували мости, дороги, садили ліси).

4. На програму допомоги безробітним держава асигнувала понад 3,3 млрд. доларів.

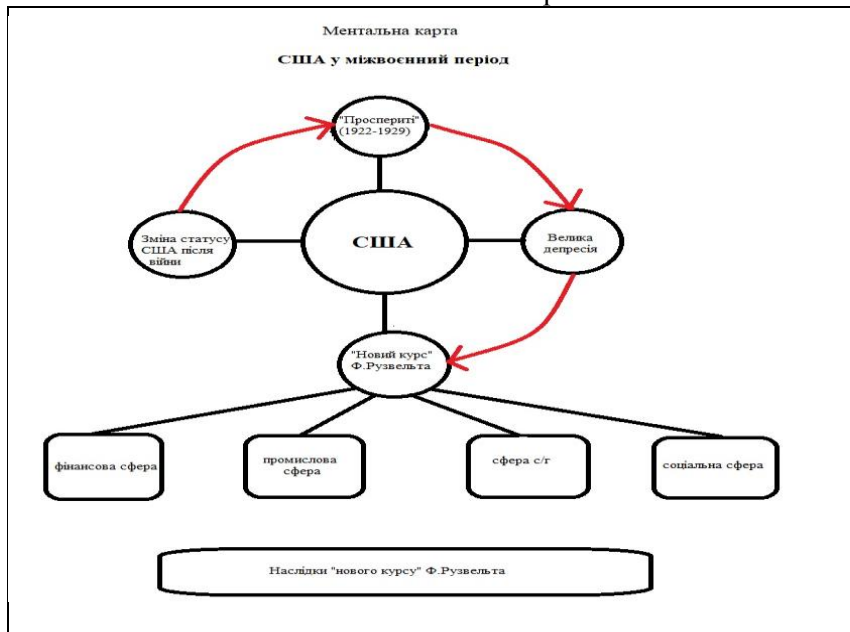
5. 1935 р. – закон про соціальне забезпечення: допомога вдовам, сиротам, інвалідам; страхування безробітних; гарантія пенсійного забезпечення.

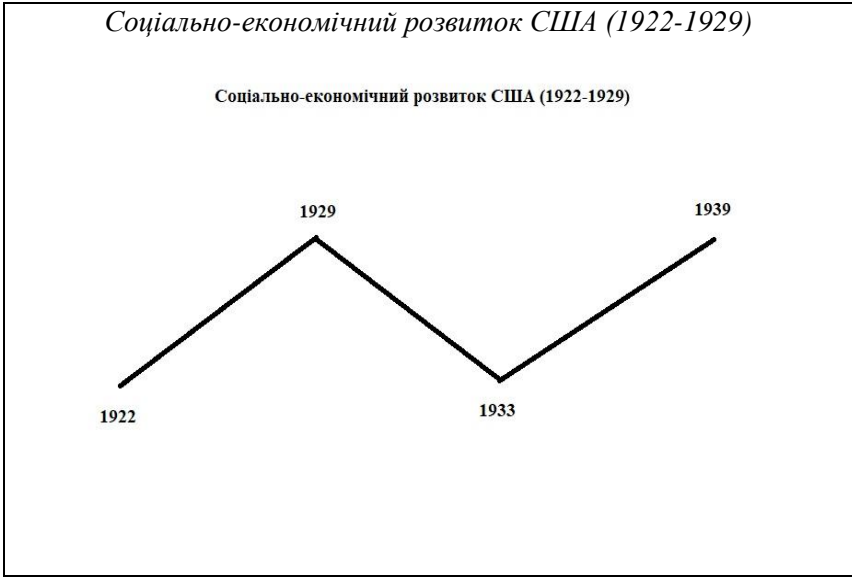
6. 1938 р. – закон про справедливі умови праці: встановлення мінімуму зарплати і максимуму тривалості робочого дня; заборона дитячої праці.

Висновок: вперше в історії США держава взяла на себе роль гаранта соціальної захищеності населення; значно поліпшилися умови життя і праці робітників.

Додаток 11

Ментальна карта

2.2.5. Методична розробка уроку (практичне заняття) «Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя» викладача предмета «Історія України» Державного навчального закладу «Бердичівське вище професійне училище» Ружанцевої Г.С.

Тема уроку: «Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя»

Мета уроку:

навчальна: створити середовище для стійкого інтересу до досліджуваної теми, систематизувати знання здобувачів з питань особливостей тоталітарної системи в СРСР зразка 30-х років (репресивний аспект, повсякденне життя), показати процес становлення і розвиток радянської людини;

розвиваюча: засобами інструментів коучингу розвивати загальні і предметні компетентності; сприяти розвитку вміння критично мислити, аналізувати; розвивати уміння використовувати набуті знання для пояснення фактів навколишнього життя; вміння розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах, продовжувати формувати вміння висловлювати свою думку; називати, пояснювати та застосовувати у мовленні поняття: «радянська людина»;

виховна: виховувати здобувачів освіти у душі демократичних традицій, поваги до прав і свобод людини, формувати провідні риси громадянина своєї держави, любов до рідної країни, до української мови, до свого народу.

Очікувані результати.

Після цього уроку здобувачі зможуть:

- визначати причини появи та сутність ідеалу радянської людини;
- характеризувати повсякденне життя радянських людей.

Тип уроку: повідомлення нових знань, формування (розвиток) умінь і навичок.

Вид уроку: практичне заняття.

Методи: інформаційно-рецептивний, проблемно-пошуковий, навчально – дослідницький.

Форма: проблемний урок у формі презентації творчих проєктів.

Прийоми: постановка взаємопов'язаних проблемних запитань, здобуття нових знань у процесі проблемного викладу матеріалу, пояснення, активізація уваги та мислення, формування висновків, пізнання закономірності.

Обладнання: візуальна презентація в електронному форматі – аудіо супровід, комп'ютер, проєктор, мультимедійна дошка, роздатковий матеріал, мультимедійні презентації здобувачів за програмою Power Point, текстові завдання, завдання на картках.

Міжпредметні зв'язки: «Громадянська освіта» (конституційний лад, політичний режим).

Підготовчий етап (випереджувальні завдання)

1. Здобувачі готують творчі проєкти для відповіді:

Які наслідки у формуванні провідних рис радянської людини мали процеси, що відбувались в 20-30-х роках в Радянському Союзі?

2. Інструктивні картки для роботи на уроці

Ключове питання: замовлення на яку особистість висуває наша сучасна епоха, а якої особистості потребувала тоталітарна доба?

Хід уроку

I. Організаційний момент уроку

II. Мотивація навчальної діяльності

Стадія виклику – (3 хв) Мета: актуалізувати й узагальнити наявні у здобувачів знання по даній темі; створити асоціативні ряди; мотивувати і спонукати здобувачів освіти до активної роботи на уроці.

Викладач. В наш складний час революційних змін, стану неоголошеної війни дуже важливо мати необхідне теоретичне підґрунтя для пояснення сьогодення. Ви – люди нового покоління, яким будувати нашу державу, долати труднощі і обирати шляхи розвитку. Сьогоднішній наш урок відкриє трагічне минуле і шлях розвитку однієї з країн тоталітаризму – СРСР, і, можливо, допоможе вам визначитись в майбутньому, уникнути помилок. Історія відкриває перед нами завісу минулого і навчає. Тож нехай цей урок вас сьогодні навчить, як

цінити життя, мир і свободу, усвідомити актуальність проблеми тоталітаризму та його історичних наслідків. А для цього ми проведемо подорож в країну, якої сьогодні не існує, але в якій народились ваші батьки.

План уроку

1. Фактори і процеси, що формували образ радянської людини.
2. Повсякденне життя українців упродовж 1920-1930-х років.

III. Актуалізація знань – (5 хв)

Демонстрація та пояснення пам'ятки (алгоритму дій здобувачів) з виконання завдань уроку.

Викладач. У другій половині 30-х років у СРСР (УРСР) остаточно встановився тоталітарний режим, який характеризувався зміцненням особистої влади Сталіна, масовими репресіями, порушенням прав людини.

Давайте методом **«Вибери вірне»** повторимо значення ключових термінів, що будуть зустрічатись на уроці (робота з картками).

IV. Узагальнення та систематизація знань – (30 хв)

Викладач. Метою творчих проєктів здобувачів було: визначити основні риси ментальності радянської людини, чинники, що вплинули на їх формування, а також ті риси людини радянської доби, що збереглися у ментальності сучасних українців і були отримані у спадок від радянського минулого.

Презентації творчих проєктів здобувачів:

1. «Зміна соціального складу населення на початку 30-х років»
2. «Повсякденне життя українців в 20-30-х роках»
3. «Роль пропаганди у формуванні радянської людини»

Викладач. Які риси радянської людини формувались в повсякденному житті?

(колективізм, масовість, невимогливість, аскетизм, фанатизм, ідеалізм).

Які риси радянської людини були наслідком масових репресій? Метод ґрунування: *бездуховність, насилля, смерть, зло, страждання, винищення, страх і підкорюваність владі*.

Викладач: Яку роль зіграла пропаганда в ідеологізації життя нової радянської людини?

Очікувана відповідь: (основну, таку ж роль, яку виконує сучасна інформаційна війна).

Викладач. Чи є між ними різниця?

Очікувана відповідь: (є, тому що демократичне суспільство гарантує різні джерела інформації, захист прав і свобод громадян).

Викладач. Назвіть основні характерні риси людини, яка зростає в умовах тоталітарного режиму. Чи були винятки? Що позитивного ви можете назвати з досвіду своїх рідних?

«12 ознак радянської людини»

Викладач. Що залишилось нам у спадщину? (виведено на екран).

Для сучасних держав, що утворилися на уламках колишнього СРСР, чи не найбільшою перешкодою на шляху якнайшвидшого виходу з кризового стану є ментальний комплекс «радянської людини», що був свого часу важливою складовою життя громадян Союзу. Головні ознаки цього комплексу такі:

– *ослаблення волі до зміни життя на краще* винятково власними силами, безпорадність, надія на чийсь допомогу;

– *відчуття власної нездатності до досягнення успіху* в тій чи іншій діяльності через некомпетентність та непрофесіоналізм;

– *перекладання на владу власних проблем*, – що, однак, компенсується пошуками можливостей вирішувати їх через неформальні стосунки;

– *здатність до самопожертви в ім'я кращого майбутнього*, до життя заради дітей, а не для себе і т. п., у своїй крайності це – героїзм з відчаю, імпульсу, а не зі свідомого розрахунку;

– *звичка вважати пріоритетними* інтереси цілого, спільноти, а не окремої особи.

V. Підсумки уроку

Метод «Займи позицію» – (5хв)

Викладач. Кожна історична епоха має свої уявлення про досконале та ідеал. Давайте спробуємо визначитись з проблемним питанням:

Замовлення на яку особистість висуває наша сучасна епоха, а якої особистості потребувала тоталітарна доба?

Скажіть, яким треба бути сьогодні, щоб досягти успіху в житті, в кар'єрі?

Очікувана відповідь (активним, енергійним, комунікабельним, освіченим, підприємливим, розумним, компетентним, ініціативним, винахідливим і т. ін.)

А зараз поміркуюте, як жилося б людині з такими характеристиками за тоталітарної доби в Радянському Союзі? Зробіть висновки.

Домашнє завдання – (2 хв)

1. Вербицька П.В. «Громадянська освіта» (інтегрований курс, рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ. Літера 2018. 224с. (с.87-93)

2. Проаналізуйте схеми. Сформулюйте, чим принципово відрізняється зображена на схемі система взаємозв'язків між владою й людьми в демократичному суспільстві та в умовах тоталітарного режиму (Рис.1).

Рис.1

Система взаємозв'язків між владою й людьми

Тоталітарний режим	Демократичний устрій
Риси радянської людини	Яким треба бути сьогодні

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горук Н. М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 11. С. 99-104.
2. Ківшик А. І., Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічного навчального закладу в умовах ринкової економіки: коучинговий підхід : методичні рекомендації. ПТУ № 50 м.Карлівка, Полтавська обл. 2015. 230 с.
3. Проценко О. С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330-334.
4. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Педагогіка. Психологія*. 2014. № 2 (8). С. 173-176.
5. Рудницьких О. В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. *Вісник Дніпропетровського ун-ту імені Альфреда Нобеля* 2014. № 2. С. 173-176 URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduer_2014_2_30.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Картка № 1

Виберіть відповідь

Система заходів, які передбачають усунення, ізоляцію, знищення політичних ворогів (справжніх або надуманих), конкуруючих соціальних груп, етнічних спільнот із метою встановлення, панування або зламу опору.

- репресії
- тоталітарний режим
- «культ особи»
- «ідеологізація життя»
- менталітет
- пропаганда

Картка № 2

Виберіть відповідь

Політичний режим влади, при якому здійснюється повний контроль з боку держави насильницькими методами.

- репресії
- тоталітарний режим
- «культ особи»
- «ідеологізація життя»
- менталітет
- пропаганда

Картка № 3

Виберіть відповідь

Загальний спосіб мислення, загальна духовна настроєність народу, соціальної групи, а також окремої людини.

- репресії
- тоталітарний режим
- «культ особи»
- «ідеологізація життя»
- менталітет
- пропаганда

Картка № 4

Виберіть відповідь

Ідеологічно спрямована діяльність будь-якої партії для формування у конкретних верств населення певних поглядів і уявлень (світогляду).

- репресії
- тоталітарний режим
- «культ особи»
- «ідеологізація життя»
- менталітет
- пропаганда

Картка № 5

Виберіть відповідь

Процес насильницького підпорядкування суспільної свідомості офіційній державній політиці (від грец. «ідея» і «логос» – слово, поняття, вчення).

- репресії
- тоталітарний режим

«культ особи»
«ідеологізація життя»
менталітет
пропаганда

Картка №6

Виберіть відповідь

Безмірне звеличення особи, сліпе поклоніння, а іноді й обожнювання людини, яка займає найвище становище в політичній чи релігійній ієрархії, надмірне перебільшення заслуг, функцій і ролі лідера.

репресії
тоталітарний режим
«культ особи»
«ідеологізація життя»
менталітет
пропаганда

Додаток 2

Інструктивна картка

Практичне заняття № 4

Тема уроку: *«Пропагандистський ідеал радянської людини та її повсякденне життя».*

План уроку

1. Фактори і процеси, що формували образ радянської людини.

2. Як рівень повсякдення залежав від політичних, економічних, духовних процесів, що відбувалися в УСРР–УРСР упродовж 1920 – 1930-х років?

Діяльність здобувачів на занятті

1. Ознайомитись з документами.
2. Заслухати презентації творчих проєктів.
3. Скласти таблицю «Риси типової радянської людини».

Уміти відповісти на такі запитання

А) Скласти своєрідний «портрет» типової радянської людини 1920–1930-х років. Визначити позитивні та негативні

риси такої людини. Якими рисами характеру і поведінки відрізнявся пересічний громадянин радянської України від такого ж громадянина демократичної держави?

Б) Один із радянських анекдотів звучав так: «Як Ви живете?» – запитували в 1920-х рр. «Як Ви? Живете?» – запитували на початку 1930-х. «Як? Ви живете?» – запитували наприкінці 1930-х». Поясніть зміст анекдоту. Свої пояснення підтвердьте фактами буденного життя в радянській Україні 1920–1930-х років.

В) Порівняйте цілі виховання людини в європейських країнах та в радянській Україні 1920–1930-х років. Що в них спільного, а що відмінного?

Г) Дайте коротку характеристику суспільства радянської України 1920–1930-х рр. Як змінювалися його риси упродовж цього періоду?

Мультимедійні презентації здобувачів освіти за програмою Power Point

- «Повсякденне життя українців»
- «Роль пропаганди в СРСР»
- «Структура населення 30-х років»

2.2.6. Методична розробка уроку «Початок лібералізації суспільного життя» викладача предмета «Історія України» Бердичівського професійного будівельного ліцею Павлової Л.А.

Тема уроку: «Початок лібералізації суспільного життя»

Мета уроку:

навчальна:

– характеризувати суспільні зміни в період «відлиги» та їхній вплив на розвиток подій в Україні;

– розкрити зміст основних понять і термінів: «лібералізація», «реабілітація», «культ особи», «відлига», «цілина»;

розвиваюча:

– засобами інструментів коучингу сприяти розвитку умінь та навичок: критично мислити, аналізувати; використовувати набуті знання для пояснення фактів навколишнього життя, розглядати історичні явища в конкретно-історичних умовах;

– працювати індивідуально і в групах над проблемними і творчими завданнями;

– працювати з різними історичними джерелами (в т.ч. і з медіатекстами), історичними плакатами;

– узагальнювати інформацію, створювати власні навчальні продукти;

– встановлювати причинно-наслідкові зв'язки;

– розвивати комунікативні навички;

– формулювати власну точку зору на неоднозначні сторінки української та всесвітньої історії;

виховна:

– викликати інтерес до теми, ініціативність;

– виховувати почуття відповідальності за власні вчинки, за долю країни, народу.

Очікувані результати.

Після цього уроку здобувачі зможуть: на основі різних джерел інформації описувати прояви процесів лібералізації в різних сферах життя українського суспільства, удосконалити

навички роботи з різними джерелами, визначати сутність та значення періоду «Відлига» для українського народу.

Обладнання: ПК, мультимедійний проектор; мультимедійна презентація- супровід уроку, підручник О. Гісем, О. Мартинюк «Історія України», 11 клас, «Ранок». 2019, політико-адміністративна карта України, аркуші паперу, маркери.

Основні поняття і терміни: лібералізація», «реабілітація», «культ особи», «відлига», «ціліна».

Історичні діячі: М.С. Хрущов.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

План уроку

1. Внутрішньополітичне становище в Україні після смерті Сталіна.
2. Вхідження Кримської області до складу УРСР.
3. Перші перетворення в соціально-економічній сфері.
4. Протести українців, ув'язнених у радянських концтаборах.
5. XX з'їзд КПРС. Розгортання десталінізації в Україні.

Хід уроку

I. Організаційний момент – (1 хв)

II. Актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності – (6 хв.)

«Все більш убожіюче і, по суті, напівзруйноване село, технічно відстала промисловість, найгостріший дефіцит житла, низький життєвий рівень населення, мільйони ув'язнених у тюрмах і таборах, ізольованість країни від зовнішнього світу – все це вимагало нової політики, радикальних змін» Ф.Бурлацький.

1. Чи погоджуєтесь ви з оцінкою становища країни після смерті Сталіна, яку дав Ф. Бурлацький? Наведіть аргументи на підтвердження своєї думки .

«Що це за людина, яка прийшла з народу? Людина, яка визволила мільйони висланих, а народ не може вибачити їй кукурудзи» – Е. Габрилович.

1. Діяльність якого політичного лідера СРСР характеризує цитата?

III. Вивчення нової теми – (30 хв)

1. Постановка проблемного питання: Чому період хрущовського правління має назву «Відлига» ?

Викладач. Яке природне явище характеризує термін «відлига»?

Відлига в природі – це потепління під час зими. Але всі розуміють що це ще не весна, прийде час і знову повернуться морози.

За таким алгоритмом в кінці уроку спробуємо дати характеристику вказаного періоду та терміну «Відлига».

2. Очікування від уроку (проводиться пошук ідей, оцінка, відбір)

Знаю (виклик)	Хочу дізнатись (виклик)	Навчаюсь (рефлексія)
Що я знаю про тему уроку	Формування цілей	Співвідношення вже відомої і нової інформації

БРЕЙНСТОРМІНГ

- Пошук ідей.
- Запис ідей на дошці.
- Оцінка ідей.
- Селекція обраних ідей (розвиток ідей).

3. Поділ здобувачів на малі групи, кожна група розглядає одне питання згідно з планом уроку.

Приймаються правила роботи в групі:

- бути толерантним;
- мати позитивне налаштування на роботу;
- бути активним;
- бути доброзичливим;
- говорити від свого імені;
- говорити по черзі;
- дотримуватися регламенту;
- добровільно брати участь в обговореннях;

– кожна думка має право на існування.

4. Робота з підручником – (метод маркування тексту)

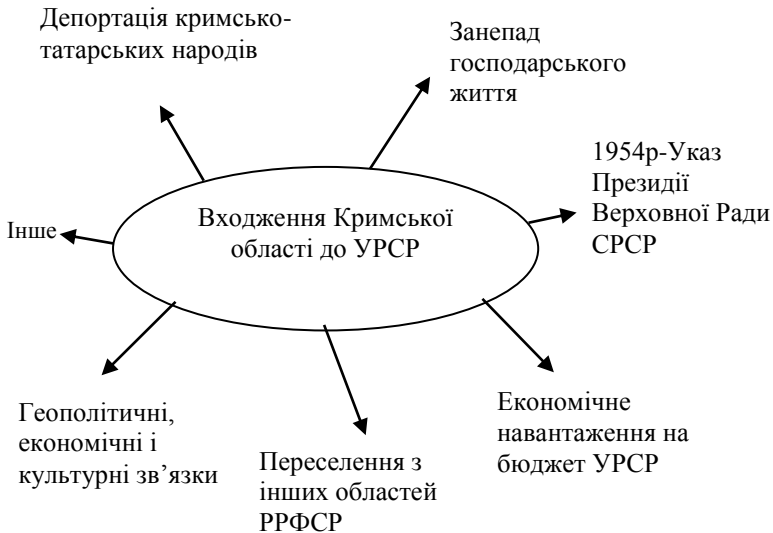
– етап ознайомлення з новою інформацією (здобувачі кожної групи отримують текст згідно з планом роботи, опрацьовуючи, ставлять відповідні позначки)

v	+	-	?
Я це знав	Нове для мене	Я думав інакше	Цікаво, незрозуміло, потрібно розібратись

Здобувачі обговорюють результати маркування тексту, роблять висновки, створюють плакат «Коло думок» та презентують виконану роботу.

Зразок:

5. Робота з термінами – підберіть слова, словосполучення (синоніми) до термінів: «десталінізація», «відлига», «реабілітація», «лібералізація», «культ особи», «цілина».

Орієнтовні відповіді:

1. «Десталінізація» – (боротьба з «культом особи» Сталіна)

2. «Реабілітація» – (відновлення)

3. «Лібералізація» – (свобода, зняття обмежень)

4. «Культ особи» – (звеличення постаті, сліпе поклоніння)

5. «Цілина» – (необроблювані землі)

6. «Відлига» – (назва періоду в історії)

Завдання. Створити «хмарки слів» (ресурс URL: <https://wordart.com/>)

6. Прочитати тексти анекдотів. Обговорити в групі і пояснити їх зміст у колективній бесіді

Здобувачі отримують по декілька текстів коротких гумористичних або сатиричних оповідань політичної чи соціальної направленості про якусь подію, випадок із дотепним, часто несподіваним чи парадоксальним фіналом.

URL : <https://cutt.ly/DkPjRoG>

Завдання. Доведіть, що в анекдотах віддзеркалювалась діяльність політичного лідера. Про які реформи в них йдеться? Яка «тональність» переважає в анекдотах про М. Хрущова – страх, іронія, глузування або симпатія?

7. Робота з історичними плакатами. Кожна група обирає плакат (*Додаток 1*).

Схема аналізу плакатів:

1. Визначити подію, якій присвячений плакат.

2. Проаналізувати персонажі і символи плаката.

3. Які фігури, об'єкти винесені на передній план і що віднесено на задній план?

4. Проаналізувати, які фігури і об'єкти зображені великими і маленькими, чому?

5. Сформулювати повідомлення, яке плакат був покликаний донести до своєї аудиторії.

Додаткове завдання:

знайти зайве зображення.

8. Намалювати символ хрущовської епохи, ілюстрацію, стрічку часу (за вибором)

1. Намалювати предмет, що символізує епоху.
2. Вибрати колір.
3. Намалювати ілюстрацію, допустивши помилку, та запропонувати іншим її знайти.

9. Перегляд відео: «Микита Хрущов – сильний диктатор за маскою простої ...»

(URL: https://www.youtube.com/watch?v=_X4yuaCR2Dk)

Здобувачі відповідають на запитання до відео:

– Як вплинула десталінізація на суспільно-політичне життя в республіці?

– Хрущов – сильний диктатор, чи великий реформатор? Аргументуйте свою відповідь.

– Хрущов – це ...

10. Рефлексія «Займи позицію» – (2 хв)

Здобувачі визначаються і «займають позицію» в одному з визначених місць кабінету:

– «Хрущов М. С. – великий реформатор» .

– «Хрущов М. С. – сильний диктатор».

– «Не можна однозначно відповісти на це запитання».

(Коментують за бажанням).

11. Відповідь на проблемне питання – (2хв)

(формулюють здобувачі) в контексті – в суспільному житті СРСР після смерті Сталіна теж настало «потепління». Воно було ненадійним, неглибоким і непослідовним і нагадувало короткочасну «відлигу» в умовах тоталітарної зими. Мало суперечливий характер. Уже на початку 1960-х років процес десталінізації призупинився: було згорнуто реабілітацію і боротьбу з культом особи Сталіна і навіть почав формуватися культ особи Хрущова.

12. Висновки: – (1хв) Реформи суспільно-політичного життя мали поверховий характер, не зачіпали підвалин тоталітарної держави, залишали незмінною комуністичну ідеологію, не змінили унітарного характеру СРСР.

13. Підсумок: – (2 хв) Здобувачі оцінюють свою роботу на уроці за схемою «Оцінювальне вікно» (Рис.1).

Домашнє завдання: - (1хв) § 6-7 підручника (О.Гісем, О.Мартинюк «Історія України», 11 клас, «Ранок».2019). Скласти перелік запитань і провести мініопитування серед близьких людей та виявити ставлення людей похилого віку та молодого покоління до реформ періоду правління Хрущова. Використати електронні ресурси URL : <https://history.vn.ua/compendium/11klas/70.html>, URL : https://mtt.in.ua/ist-ukr_1945-1953_stan-silskogo-gospodarstva-ursr-poch-1950-h-rr/

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горук Н. М. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 11. С. 99-104.
2. Микита Хрущов – сильний диктатор за маскою простої ... URL : <https://www.youtube.com/watch?v=X4yuaCR2Dk>
3. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ-Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.

4. Проценко О. С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. – С. 330-334.

5. Проведення уроків історії України в 11 класі. URL : <https://www.docsity.com/ru/provedennya-urokiv-istoriji-ukrajini-v-11-klasi/1717572/>

6. Початок лібералізації URL : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-do-uroku-istori-ukra-ni-11-klas-na-temu-pochatok-liberalizaci-susplnogo-zhittya->

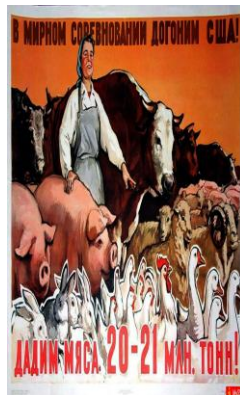
7. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Педагогіка. Психологія*. 2014. № 2 (8). – С. 173-176.).

8. Урок истории с позиции коуч – подхода. Инфо урок Библиотека материалов [URL:https://infourok.ru/statya-urok-istorii-s-pozicii-kouch-podhoda-2423369.html](https://infourok.ru/statya-urok-istorii-s-pozicii-kouch-podhoda-2423369.html)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Плакати радянської доби

2.3. Методичні розробки уроків в стилі коучингу з предметів гуманітарного циклу

2.3.1. Методична розробка уроку «Вживання великої букви» викладача предмета «Українська мова» Державного навчального закладу «Центр сфери обслуговування населення м.Житомира» Петрусь І.В.

Тема уроку: «Вживання великої букви»

Мета уроку:

– сприяти створенню за допомогою бесіди і поведінки середовища, яке полегшить рух здобувачів освіти до бажаних цілей, умов для всебічного розвитку особистості;

– забезпечити партнерські відносини, які допомагатимуть здобувачам освіти одержати значні результати на уроці, а також у суспільних справах;

– допомогти розширити сферу пізнання, засвоєння здобувачами освіти понять теми уроку, підвищити ефективність і якість отриманих знань;

– пробуджувати почуття усвідомлення, що знання та уміння стають результатом посилення уваги, концентрації й чіткості, здатності відбирати та ясно сприймати потрібні факти й інформацію, визначаючи їх цінність;

– закріплювати прагнення працювати за принципами вмотивованості, формування свого банку потенціалу та цілеспрямованості.

Формування компетентностей:

– *предметних*: поглиблення знань про вживання великої і малої літер, розрізнення лексичних значень слів і вибір відповідної початкової літери; орфографічні навички;

– *ключових*: уміння вчитися: увага, аналітико-синтетичні навички, асоціативна уява, пам'ять;

– *комунікативних*: словниковий запас, уміння бачити помилки у власних висловлюваннях; емоційно-ціннісне ставлення до мови, історії, культури.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма уроку: урок-фідбек (зворотний зв'язок), основною метою якого є залучення його отримувача до дії, мотивація покращити роботу та результати, стимулювання до подальшого росту.

Обладнання: підручники з української мови – О. Авраменко «Українська мова 10 клас». Київ, «Грамота», 2018. 208с., мультимедійна презентація «Вживання великої літери», скрайбінг «Вживання великої літери», таблиці для роботи в малих групах та індивідуальної роботи, макети літер «Ж», «ж».

Технічне забезпечення: мультимедійний проєктор, ноутбук.

Хід уроку

I. Організаційна частина – (3 хв)

1.1. Інтелектуальна розминка

Викладач: Доброго ранку, шановні молоді люди! Рада вітати вас і бажати доброго здоров'я! Розуміємо, що час – це дорогоцінне надбання. Втрата часу неможлива для успішного ведення важливої справи. Сьогодні я виконую роль вашого соціального партнера, помічника у наших спільних справах. І я сприятиму вашому успіху! Отож уперед! Подивіться уважно на аркуші паперу, які у мене в руках, що на них зображено, і подумайте, як ці зображення можуть бути пов'язані з темою уроку?

Здобувач освіти: Це велика та маленька літери «Ж» і я міркую, що сьогодні ми будемо вивчати тему: «Вживання великої літери».

Викладач: Правильно, тому розгортаємо робочі зошити, записуємо дату і тему уроку.

1.2. Пропоную здобувачам освіти довести, що є загальні і власні назви, використовуючи метод «Прес» із елементами бесіди за схемою:

- Я думаю...
- Тому що...
- Наприклад...
- Отже...
- Які слова асоціюються у вас із великою літерою «Ж»?
- А які – з маленькою літерою «ж»?

- А чи можливо писати одне й те ж слово, першою літерою якого є «ж» з великої та маленької літер? Від чого залежить його правопис?

(Наприклад, слово жовтень – якщо це загальна назва, а саме – місяця, то пишемо з маленької, а якщо це власна назва – кінотеатр «Жовтень», тоді вже з великої)

1.3. Організація роботи в малих групах – (3 хв)

Викладач: Заздалегідь ми об'єдналися у малі групи і зараз вам необхідно визначити між собою ролі, хто буде спікером, доповідачем, секретарем, секундантом, обов'язки яких є на слайді.

Ми будемо працювати відповідно до чотириступеневої моделі GROW, чотири літери назви моделі відповідають першим буквам слів, що означають етапи проведення навчальної дискусії або стадії на шляху до вирішення проблеми (*здобувачі освіти знайомляться зі слайдом-інформацією*):

- перший етап «goal» (у пер. з англ. «мета») – визначення цілей і завдань вирішення окресленої проблеми;

- другий етап «reality» (з англ. «реальність») – окреслення стану проблеми, визначення ресурсів, знань, необхідних для її вирішення;

- третій етап «option» (з англ. «варіант») – пошук можливих шляхів вирішення проблеми, вибір найоптимальніших;

- четвертий етап «will» (з англ. «воля») – застосування обраних стратегій, перевірка їх в дії.

Викладач: Отож пропоную, піднімаючись сходинками, які ви зобразите на своїх аркушах, прописати бажані цілі і завдання, обговорити у групах, презентувати – **3хв**.

Здобувачі освіти працюють, а потім спільно маємо таку карту!

1. «goal» – вміти використовувати правила вживання великої літери;

2.«reality»: проблема – складні випадки вживання великої літери; ресурси – знання зі школи, підручник, додаткові візуальні матеріали;

3. «option» – досягти мети завдяки виконанню практичних завдань та багаторазовому повторенню правил;

4. «will» – виконати практичні завдання правильно.

Викладач: Неодноразово ми з вами обирали мантри на урок! Пропоную і зараз пригадати вислови, які стимулюватимуть вас до успіху.

Здобувачі освіти пригадують крилаті вислови, прислів'я, приказки.

Викладач: Я також маю девіз, який стимулює мене до праці. Міркую, що і ви зможете його взяти у свій професійний кейс:

«Хочу! – Можу! – Вірю! – Роблю! – Маю результат!»

1.4. Мозковий штурм «Правила ефективної взаємодії на уроці» – (1 хв)

Викладач: Перш, ніж розпочати роботу над темою, давайте разом сформулюємо правила ефективної взаємодії на уроці, тому подумайте і запишіть найважливіше з вашої точки зору правило, прочитайте його і розмістіть на дошці.

Орієнтовні відповіді здобувачів:

1. Правило усмішки.
2. Правило командного духу: відповідальність за результат несуть усі члени команди.
3. Правило взаємодопомоги.
4. Правило толерантності.
5. Правило збереження часу.

Викладач: Від себе доповню: кожен із вас повинен отримати задоволення від почуття впевненості в собі.

1.5. Оцінювання і самооцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти

Викладач: Зверніть увагу, у вас на партах є карта оцінювання навчальних досягнень. За повні і правильні усні відповіді ви можете отримати фішку, вартість якої 0,5 бала. Також сьогодні буде оцінюватися ваша робота біля дошки, підготовка випереджувального домашнього завдання та практичні завдання у тестовій формі. За кожен правильну відповідь ви маєте можливість отримати 0,5 бала.

II. Повідомлення теми, мети уроку – (2 хв)

2.1. Завдання «Домислювання»

Викладач: Зараз за допомогою слів-помічників ми разом сформулюємо мету нашого уроку.

Слова-помічники: *домагати, забезпечити, вчитися, дізнатися, перевірити.*

За допомогою слів-помічників здобувачі самостійно формулюють мету уроку:

Бажані відповіді здобувачів:

– забезпечити позитивну атмосферу загалом на уроці і зокрема у групі;

– допомагати один одному у засвоєнні понять теми уроку, підвищувати ефективність і якість отриманих знань;

– пробуджувати почуття усвідомлення, що нам потрібні знання та уміння;

– вчитися посилювати свою увагу, відбирати та ясно сприймати потрібні факти й інформацію, визначаючи їх цінність;

– працювати за принципами вмотивованості, бути цілеспрямованими тощо.

Викладач: Так, я дякую вам за відповіді. Ви креативні молоді люди і повинні пам'ятати правило «Трьох «У»» - «Усвідомлення – уміння – успіх». Нехай вам щастить.

III. Мотивація навчальної діяльності – (1хв)

3.1. Бесіда

Викладач: Як ви міркуєте, чи є тема уроку важливою? Чи потрібно її вивчати? Чи були у вашому житті випадки, коли ви не знали, з якої літери писати те чи інше слово?

Бажані відповіді здобувачів:

Здобувач освіти: Тема уроку є цікавою та актуальною для мене, бо інколи я не знаю як правильно написати назви державних посад та установ.

Здобувач освіти: В моєму житті був випадок, коли я не знала, як правильно написати місце роботи моїх батьків.

Здобувач освіти: Тема уроку є актуальною для мене, адже я не знаю, як правильно написати перелік страв у меню.

Здобувач освіти: Отримані на уроці знання стануть нам корисними у щоденному спілкуванні, при складанні ДПА з української мови у формі ЗНО і загалом нам, як майбутнім фахівцям сфери обслуговування, потрібно правильно спілкуватися українською мовою та уникати орфографічних помилок в оформленні ділової документації.

IV. Актуалізація опорних знань – (1 хв)

4.1. Метод «Обрамлення». Проблемне завдання

Викладач: Для сьогоднішнього уроку дібрано проблемне завдання, зверніть увагу на слайд, давайте зачитасмо його і протягом уроку з'ясуємо відповідь на нього.

Проблемне завдання – дивіться ілюстрацію, виконайте тестове завдання, відповідь запишіть у зошит і поясніть її

Установіть відповідність.

Номер зображення	Назва зображення
1 1	А чумацький шлях
2 2	Б Чумацький Шлях
3 3	В «Чумацький шлях»
	Г «Чумацький Шлях»

Викладач: А чи правильно ви виконали це завдання, ми дізнаємося в кінці уроку після опрацювання теми уроку.

V. Вивчення нового матеріалу – (25хв)

5.1. Завдання «Мозаїка»

Викладач: Кожна група отримує своє завдання:

1. Переглянути скрайбінг «Вживання великої літери».
2. Звернути увагу на основні правила вживання великої

букви:

група 1 – правила написання імен, прізвищ, псевдонімів, кличок тварин;

група 2 – правила написання обох слів з великої літери;

група 3 – правила написання з великої літери лише першого слова у сполученні слів;

група 4 – правила написання слів з великої літери у лапках.

3. Коротко записати правила на аркуші – частині уявної мозаїки.

4. Презентувати правила усім здобувачам освіти.

5. Розмістити частину мозаїки із правилами на дошці.

5.2. Перегляд відеофрагменту «Вживання великої літери» та оформлення елемента мозаїки з правилами.

5.3. Індивідуальна робота з таблицею

Викладач: У той час, коли кожна із груп має представити свій блок інформації відповідно до отриманого завдання, ви всі будете працювати із таблицею, в яку необхідно записати приклади до поданих правил.

5.4. Презентація роботи груп

Презентація роботи групи №1

Правила написання імен, прізвищ, псевдонімів, кличок тварин (Рис.1)

Рис.1

Правила написання імен, прізвищ, псевдонімів, кличок тварин

Презентація роботи групи 2 (Рис.2)

Рис.2

Правила написання обох слів з великої літери

ОБИДВА слова з ВЕЛИКОЇ букви

			
у назвах найвищих державних та міжнародних посад Президент України	у назвах міжнародних союзів Європейський Союз Організація Об'єднаних Націй	у географічних назвах, у т.ч. неофіційних назвах держав, частин їх території Північна Америка Західна Україна Республіка Польща	у назвах астронімічних об'єктів Чумацький Шлях Велика Ведмедиця

Презентація роботи групи 3 (Рис.3)

Рис.3

Правила написання з великої літери лише першого слова у сполученні слів

ПЕРШЕ слово з ВЕЛИКОЇ букви

			
у назвах громадських, партійних організацій, держустанов Збройні сили України Демократична партія України	у назвах вулиць, бульварів, парків Львівська площа Трептов-парк	у назвах міністерств, театрів, банків і под. Національний банк України Українська академія друкарства	у назвах епох, історичних подій, релігійних свят, архітектурних пам'яток Софійський собор епоха Відродження Друга світова війна Спас

Презентація роботи групи 4 (Рис.4)

Рис.4

Правила написання слів з великої літери у лапках

Викладач: Дякую вам, ви гарно попрацювали над теоретичним матеріалом, а тепер перевіримо, як ви його засвоїли.

5.5. Метод конкретних ситуацій

Викладач: Перше завдання передбачає колективне виконання наступних завдань:

1. Прочитати текст та визначити його актуальність.
2. Підкреслити слова, які написані з великої літери.
3. Прокоментувати правила вживання великої літери у підкреслених словах.
4. Навести приклади слів до озвучених правил та прокоментувати їх правопис.

Текст 1

Президент України виступає за відродження української мови у нашій державі: «Настав час виважено підійти до цієї проблеми, виходячи з того, що українська мова є державною мовою», – сказав Президент. Президент виступив на засіданні Міністерства освіти і науки України. Президент зазначив, що проблема мови є ще й політичною. Він закликав, насамперед, забезпечувати виконання закону про мови, а також Конституції України.

Текст 2

Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин — на інший період. Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проєкт закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проєктом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року.

Текст 3

Різдво – одне із найбільш урочистих і радісних церковних свят.

Святкують Різдво 12 днів – з 7 січня і до Водохреща, 19 січня. Свято Різдва увібрало в себе багато обрядів і звичаїв. До них передовсім належать колядування та щедрування. Коляда – це гімн Христу, оспівування його народження. У щедрівках славлять природу, закликають весну.

Текст 4

Україна розташована у Центрально-Східній Європі. Географічний центр Європи знаходиться на території України, неподалік міста Рахова Закарпатської області. Це місце, яке було визначено ще у 1887 р. фахівцями Австро-Угорщини, позначене стелою і геодезичним знаком.

5.6. Робота в зошиті. Записати орфограми із хмари слів «Вживання великої букви» та, використовуючи Корнинський метод (або метод Ривіна) прокоментувати правила написання кожного слова чи сполучення слів у змінних трійках. З'ясувати, які виникли запитання. Записати їх для подальшого обговорення.

5.7. Метод проєктів

Викладач: На сьогодні дві учениці отримали випереджальне домашнє завдання підготувати міні-проект «Велика літера на вулицях нашого міста». Давайте прослухаємо презентацію-дослідження, звернемо увагу на слова, які стосуються правил вживання великої літери.

Презентація мініпроекту «Вулицями нашого міста»

Здобувач 1. Презентацію про наше проведене дослідження ми представимо у вигляді віртуальної екскурсії вулицями нашого міста, звернемо увагу на орфограми та наведемо приклади, які стосуються нашого міста.

Здобувач 2. Оскільки ми є здобувачами Центру, то почнемо з назви нашого закладу освіти. Ми навчаємося у ДНЗ «Центр сфери обслуговування м. Житомира», ДНЗ «ЦСО м. Житомира».

Правило 1	Приклади
З великої літери пишуться абрєвіатури, утворені з початкових букв власних і загальних імен	ДНЗ «Центр сфери обслуговування м.Житомира», ДНЗ «ЦСО м.Житомира», ДПТНЗ «ЖВПУСД», ЖДУ ім.І.Франка, ЦУМ, ТРЦ «Глобал»
Правило 2	Приклади
Велику літеру пишемо у географічних і топографічних власних назвах	Полісся, Волинь, м. Чуднів, с.Глибочиця, р.Тетерів, р. Кам'янка
Правило 3	Приклади
Велику літеру пишемо в іменах людей, по батькові, прізвищах, псевдонімах, прізвиськах	Сергій Корольов, Олег Ольжич, Святослав Ріхтер, Борис Тен

Здобувач освіти. І ось ми переходимо до складних випадків правопису великої літери лише у першому слові словосполучення. Наступне правило написання таке:

Правило 4	Приклади
У складених назвах заводів, фабрик, наукових та навчальних закладів, кінотеатрів, музеїв, театрів,	Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомирський обласний літературний

парків, клубів пишемо з великої літери лише перше слово	музей, Житомирський обласний український музично-драматичний театр імені Івана Кочерги
---	--

Здобувач освіти. Як називається найзнаменитіша пішохідна вулиця у нашому місті? Правильно, Михайлівська. Йдучи вулицею Михайлівською, ми бачимо прекрасний собор. Як він називається? А як правильно пишеться його назва? Правило написання таке:

Правило 5	Приклади
З великої літери пишемо прикметники, утворені від власних особових назв за допомогою суфіксів -ів-, -їв-, -ов-, -ин-, -їн-, ськ і які мають значення «імені когось», «пам'яті когось»	<i>вул. Михайлівська, Свято-Михайлівський кафедральний собор; Свято-Анастасіївський жіночий монастир</i>

Здобувач освіти. Проте найулюбленишим місцем всіх житомир'ян є наші сквери та парки, пам'ятки архітектури

Правило 6	Приклади
У назвах пам'яток архітектури, замків, храмів з великої літери пишемо перше слово	Водонапірна вежа, Замкова гора, Шодуарівський парк

Здобувач освіти. У нашому місті є надзвичайно багато цікавих місць, але нам вже час повертатися. Тому ми підемо до зупинки «Площа Перемоги» і автобусом «Рута» приїдемо до Центру. Правило написання таке:

Правило 7	Приклади
У лапках і з великої літери пишемо назви художніх, музичних творів, наукових	зупинка «Автовокзал», площа «Мистецькі ворота», скеля «Голова Чацького»,

праць, газет, журналів, історичних пам'яток, літаків, автомобілів, виробів, продуктів тощо	автобус «Богдан», цукерки «Венеціанська ніч», газета «Житомирщина»
---	--

Крім того, ми дібрали приклади складних випадків слововживання великої літери у сфері професійної діяльності. Увага на слайди:

1. Назви підприємств ми пишемо з великої літери: ТОВ «Золотий каравай», кав'ярня «Франсуа», фабрика «Житомирські ласощі», ресторан «Дивний сад».

2. Назви страв пишемо в лапках з великої літери: картопля «Панська», салат «Дністер», цукерки «Ромашка», цукерки «Червоний мак», печиво «Марія». Але якщо в меню страва не має власної назви, то її правопис прирівнюємо до загальних назв, тобто з маленької літери, наприклад: деруни з мясом, млинці з сиром, картопля смажена.

3. З маленької літери пишемо інгредієнти страв: сіль, риба, перець, картопля, цукор.

Здобувач освіти Наша інтелектуально-філологічна екскурсія добігла кінця. У кого будуть запитання. Здобувачі освіти дякують за презентацію, ставлять запитання-уточнення (якщо такі є), звертаються до мінітаблиць для закріплення правил.

IV. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу – (5хв)

4.1. Робота з підручником. Виконання тестових завдань до теми «Вживання великої літери» (с. 116)

Викладач: Всі ми знаємо, що підсумковим етапом вивчення української мови у середній школі є ДПА, яка складається у формі ЗНО, тому важливим елементом сучасного уроку є закріплення здобутих знань шляхом виконання тестових завдань. Уявімо ситуацію, що ви вже випускники і зараз у цей момент складаєте цей іспит. Завдання будемо виконувати диференційовано: всі здобувачі – 5 тестів, хто знає і може – виконує всі завдання. Час на виконання тестів обмежений – статистами було досліджено, що для виконання тестового завдання з вибором однієї правильної відповіді – треба не

більше 1 хв, тому будемо тренувати навички контролю часу – на тести 5-7 хв. Один здобувач біля дошки, решта в зошиті. Якщо виникає запитання або сумнів, здобувач може звернутися до своєї групи, до викладача, до інших джерел інформації. Головне – запам’ятати правило і набути навиків грамотності.

Після виконання тестів здобувач освіти біля дошки коментує свої відповіді. Аналізує рівень самостійних залишкових знань, ставить собі завдання, що потрібно ще доопрацювати.

Інформація для викладача: *відповіді* – 1. Г 2. Г 3. В 4. А 5. Г 6. В 7. Б 8. Г 9 Б 10. В

4.2. Відповідь з коментуванням правил вживання великої літери

4.3. Метод «Обрамлення». Вирішення проблемного завдання, яке було запропоноване на початку уроку.

Викладач: Я обіцяла вам, що ми повернемося до нашого проблемного завдання, тож давайте прокоментуємо його. Хто знає відповідь?

Здобувачі дають відповіді на проблемне завдання.

1. 1 А. чумацький шлях
2. 2 Б. Чумацький Шлях
3. 3 В. «Чумацький Шлях»

VII. Підведення підсумків заняття. Рефлексія – (5хв)

Настанова «Я – ми – справа»

Викладач: Спробуємо оцінити результати своєї діяльності за допомогою настанови «Я – ми – справа». Виконання цього завдання сприятиме формуванню вміння оцінювати результати роботи з позиції особистого вкладу та командних здобутків. А зараз кожному необхідно подумати та відповісти на запитання відповідно до комірок таблиці.

Я	Як я працював? Чи був я активним? Чи було мені важко? Який мій особистий внесок у загальну роботу? Чи візьмете ви за правило формулу успіху «Грьох «У»»?
Ми	Наскільки ми змогли ефективно працювати

	разом у команді, у парі, у змінних трійках? Чого досягли у спільному обговоренні?
Справа	Чи вдалося нам реалізувати поставлені завдання? Наскільки ми просунулися у вивченні певного матеріалу/навчальної теми, якщо будемо вимірювати за шкалою до 10?

Викладач: Добігає до кінця наше спілкування. Пропоную вам на дошці заповнити чотири частини-сектори. Зверху кожного «шматочка» цієї імпровізованої «піци» написано твердження: «Мені зрозуміло все, про що говорив викладач», «Мені було цікаво на цьому уроці», «Інформація була новою для мене», «Мені подобається тут і я чекаю наступних уроків/занять».

Кожен, будь ласка, поставте чотири цятки — біля кожного твердження. Чим ближче цятка до середини «піци», тим більше ви згодні з твердженням.

VIII. Оцінювання – (30 с)

Викладач: Візьміть карти оцінювання навчальних досягнень, проаналізуйте свою роботу на уроці і внесіть дані у відповідні колонки таблиці.

IX. Домашнє завдання – (30 с)

1. Вивчити правила у таблиці «Вживання великої літери» (С. 113-114).
2. Виконати вправу 7, с. 116 підручника.
3. Для охочих підготувати ментальну карту з теми «Вживання великої літери»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. М. Українська мова (рівень стандарту) : підручник для 10кл. закл. загальн. середн. освіти, Київ : «Грамота», 2018. 208 с.
2. Авраменко О. М., Блажко М. Б. Українська мова та література : довідник. Завдання в тестовій формі. І частина, Київ : «Грамота», 2018. 568 с.

3. Українська література. Ефективна підготовка до ЗНО учнів 10-11 класів / Т.А.Бронзенко та ін. Х. : «Українська книжкова мережа», 2011. 256 с.

4. Грибан Г. В., Кучерук О. А. Українська мова : посібник-практикум. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2006. 52 с.

5. Експрес-тести. Українська мова та література. 10-11 класи /упоряд. Бондаренко О. А., Чмитова О. О. Київ : «Перше вересня», 2016. 248 с.

6. Оліфіренко С. М., Оліфіренко Л. В. Універсальний літературний словник-довідник. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 432 с.

7. Рудь О. Л. Тексти і тести : робочий зошит з української мови з інтерактивними додатками. Харків. «Ранок». 2017. 96 с.

8. Терещенко В. М. Українська мова та література : навч.-практ. довідник. Х. :Торсінг плюс, 2012. 384 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Таблиця для індивідуальної роботи

З великої літери пишуться власні назви (група 1)	
імена, по батькові, прізвища, псевдоніми, прізвиська людей	
клички свійських тварин, назви дійових осіб у художніх творах	
назви божеств і міфологічних істот	
З великої літери пишуться обидва слова (група 2)	
назви найвищих державних, урядових і міжнародних установ і посад	
назви держав та автономних адміністративно-територіальних одиниць	
географічні назви, крім слів море, острів, гора, озеро	
назви вулиць, проспектів, майданів, парків, залізничних, морських шляхів, крім родових позначень	
назви груп або союзів держав і найвищих міжнародних організацій	

астрономічні назви, крім родових позначень	
З великої букви пишеться тільки перше слово (група 3)	
у назвах державних, партійних, громадських установ і організацій, міністерств України й інших держав, а також найважливіших документів	
у назвах установ місцевого значення	
у назвах пам'яток архітектури, храмів, історичних епох, подій, знаменних дат, а також релігійних свят і постів	
у повних назвах заводів, виробничих об'єднань, підприємств, наукових і навчальних закладів, кінотеатрів, парків, клубів і т.п.	
у назвах орденів, відзнак, що складаються з кількох слів (крім родових)	
З великої літери та в лапках пишуться (група 4)	
назви художніх, музичних творів, наукових праць, газет, журналів, історичних пам'яток	
назви станцій, аеропортів	
назви будинків відпочинку, пансіонатів, санаторіїв, дитячих таборів, готелів, кемпінгів, ресторанів, кав'ярень	
Назви літаків, автомобілів, тракторів та інших машин	
назви виробів, продуктів, що стали фірмовим або сортовим їх означенням	
назви орденів, відзнак	

Додаток 2

Карта оцінювання навчальних досягнень

ПІБ		
1.	Усні відповіді – (кожна фішка – 0,5 б.)	Кількість фішок –
2.	Випереджальне домашнє завдання	

3.	Робота біля дошки	
4.	Тести (кожна правильна відповідь – 1 б.)	Кількість набраних балів за тести –

Додаток 3

Тексти для роботи в групах

Текст 1

Президент України виступає за відродження української мови у нашій державі: «Настав час виважено підійти до цієї проблеми, виходячи з того, що українська мова є державною мовою», – сказав Президент. Президент виступив на засіданні Міністерства освіти і науки України. Президент зазначив, що проблема мови є ще й політичною. Він закликав, насамперед, забезпечувати виконання закону про мови, а також Конституції України.

Текст 2

Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин – на інший період. Кабінет Міністрів України не пізніше 15 вересня кожного року подає до Верховної Ради України проєкт закону про Державний бюджет України на наступний рік. Разом із проєктом закону подається доповідь про хід виконання Державного бюджету України поточного року.

Текст 3

Різдво – одне із найбільш урочистих і радісних церковних свят.

Святкують Різдво 12 днів – з 7 січня і до Водохреща, 19 січня. Свято Різдва увібрало в себе багато обрядів і звичаїв. До них передовсім належать колядування та щедрування. Коляда – це гімн Христу, оспівування його народження. У щедрівках славлять природу, закликають весну.

Текст 4

Україна розташована у Центрально-Східній Європі. Географічний центр Європи знаходиться на території України, неподалік міста Рахова Закарпатської області. Це місце, яке було визначено ще у 1887 р. фахівцями Австро-Угорщини, позначене стелою і геодезичним знаком.

2.3.2. Методична розробка уроку «Сила непереможного кохання у новелі І. Я. Франка «Сойчине крило» викладача предмета «Українська література» Головинського вищого професійного училища нерудних технологій Кузьменко О.О.

Тема уроку: «Сила непереможного кохання у новелі І.Я. Франка «Сойчине крило».

Мета уроку:

- розглянути і прокоментувати композицію та сюжет новели «Сойчине крило»;
- розкрити образ Марії, його неоднозначність;
- охарактеризувати образ героя-адресата Хоми;
- вміти визначати основний морально-естетичний пафос новели;
- розвивати зв'язне мовлення, критичне мислення здобувачів, навички роботи над змістом прозового твору, вміння досліджувати особливості новели, аргументувати власні судження;
- спонукати до роздумів про складність людського життя, про цілющу силу кохання;
- сприяти вихованню позитивних морально-психологічних якостей, естетичних смаків, інтересу до творчості письменника.

Обладнання уроку: портрет І. Франка, художні ілюстрації до твору, портрет Гете, букет хризантем, старовинний підсвічник, електронна презентація – супровід уроку.

Технічне забезпечення: проектор, ноутбук.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма уроку: урок-зустріч з психологом.

Методи і прийоми: запитання-криголами, асоціативний куш, робота з блок - схемою, фрейм-слотами, коуч-інструменти: «Ситуація-думка-емоція-дія», «Колесо балансу життя», «Мрійник-реаліст-критик».

Випереджувальні завдання: читання твору «Сойчине крило», підготовка коротких інформаційних повідомлень здобувачами («Історія написання твору», «Що означає термін «сойка?»), підбір цитат до образів Марії та Хоми.

План уроку.

- I. Установчо-емоційний момент – (4 хв)**
 1. Вправа «Очікування».
 2. Коуч-правила роботи в групі.
- II. Мотивація здобувачів до уроку – (5 хв)**
 1. Запитання-криголами.
 2. Асоціативний куш.
 3. Прийом «Бажаємо дізнатися».
- III. Повідомлення теми, мети, завдань уроку – (1 хв)**
- IV. Сприймання та засвоєння здобувачами нового навчального матеріалу – (25 хв)**
 1. Історія написання твору.
 2. Словникова робота.
 3. Робота над ідейно-композиційним змістом твору.
 - 3.1. Прийом «Мікрофон».
 - 3.2. Робота з блок-схемою «Композиція твору».
 - 3.3. Фрейм-слоти.
 4. Коуч-прийом «Колесо балансу життя».
 5. Модель «ABCD»: «Ситуація – думка – емоція – дія».
 6. Коуч-прийом «Мрійник-реаліст-критик».
 7. Етимологічна хвилинка (повідомлення здобувачів).
- V. Закріплення знань, умінь і навичок – (7 хв)**
- VI. Підсумок уроку – (1 хв.)**
- VII. Повідомлення завдань для самопідготовки (домашнього завдання) – (2 хв)**

Хід уроку

- I. Установчо-емоційний момент**
 - 1. Вправа «Очікування»**

Психолог роздає здобувачам освіти підготовлені аркуші у формі крил.

Завдання: написати на аркушах очікування від уроку.
 - 2. Коуч-правила роботи групи**

Психолог пропонує прийняти коуч-правила, за якими будуватиметься робота на уроці:

 - прагнути дізнатися нове;
 - уважно слухати співрозмовника;
 - запитувати, щоб конструктивно взаємодіяти;
 - сміливо говорити про свої ідеї;

- бути відповідальним, щоб бути впевненим;
- залишити свою «зону комфорту»;
- не боятися робити помилки;
- не обмежувати своє мислення;
- жити теперішнім і не зупинятися.

II. Мотивація здобувачів до уроку

1. «Питання-криголами»

Викладач.

– Як ви думаєте, чи робить нас любов, як вище почуття, щасливими? (*міркування здобувачів*)

– Чому ви так думаєте? (*міркування здобувачів*)

2. «Асоціативний куш»

Викладач. У кожного з нас, коли чуємо слова любов, кохання, виникають певні асоціації. Спробуємо створити «асоціативний куш» із власних асоціацій. Назвіть, з яким словом асоціюється термін, почуття кохання (*відповіді здобувачів: вірність, краса, мрія, довіра, підтримка, зрада, непорозуміння, відстань, нерозділене*).

3. Прийом «Бажаємо дізнатися»

Викладач. Вдумайтесь у слова епіграфу нашого уроку:

Любов терпелива і добра... Любов усе зносить... на все надіється, все терпить. Любов ніколи не згасає» (Іпослання Коринфянам 13: 4-8).

Чи справді це так, переконаємось у ході опрацювання теми уроку, дізнавшись, чим було кохання для героїв твору?

III. Повідомлення теми, мети і завдань уроку

Викладач. Тема нашого уроку «Лірична драма непереможного кохання»

Сьогодні ми розкриємо ідейно-тематичний зміст твору «Сойчине крило». Визначимо особливості жанрової форми та композиції твору. Проаналізуємо модерні засоби у новелі, визначимо символи твору, їх значення. Охарактеризуємо образи Марії та Хоми, визначимо їх спорідненість та неоднозначність. Удосконалимо навички роботи над змістом прозового твору, вміння досліджувати характерні особливості новели. Подумаємо про вічне: цілющу силу кохання попри різні труднощі людського життя.

IV. Сприймання та засвоєння здобувачами нового навчального матеріалу

1. Історія написання твору

Викладач. Коханья... Про нього мріють, на нього чекають. Це почуття прекрасне не тільки своєю природністю, але й тим духовним збагаченням, котре наповнює серця. Кохання – одне з найсвітліших, найвеличніших людських почуттів, неповторне та вічне, як і життя, прекрасне та таємниче. Тому й «Сойчине крило» – чи не найкращий твір Франкової малої прози. Твір «Сойчине крило» з'явився з-під пера І. Франка у 1905 році, у «золотий період» його творчості. У цей час письменник опрацьовував нові теми, мотиви, шукав нові шляхи вираження думки. Як справжній митець, письменник змальовує цілісні особистості, відтворюючи їх глибокі переживання, каяття, просвітлення, очищення, прощення власних і чужих помилок.

2. Словникова робота

Викладач. Поясніть значення слів, які зустрічаються у творі (на слайді висвітлюються незнайомі слова, здобувачі тлумачать їх):

- Самітник (*людина, яка відсторонюється від світу*).
- Кореспонденція (*листування між окремими особами; сукупність поштових відправлень*).
- Адресат (*одержувач листа*).
- Скептик (*той, хто до всього ставиться критично-недовірливо, в усьому сумнівається*).
- Сибарит (*людина, яка надає перевагу бездіяльному, марному способу життя, зманіжений розкошами*).

3. Робота над ідейно-композиційним змістом твору

3.1. Метод «Мікрофон»

Викладач: які враження ви отримали, читаючи новелу І. Франка «Сойчине крило»? (*новела надзвичайно прониклива, болісна; кохання і страждання Хоми та Марії, життєві кола пекла головної героїні, боротьба між почуттями і байдужістю, самотністю героя-адресата*).

Отже, такий твір могла написати людина, яка сама зазнала мук кохання.

3.2. Блок-схема «Композиція твору»

Викладач. Особливості композиції в тому, що експозиція, зав'язка, розвиток дії, кульмінація, розв'язка викладені не послідовно, навпаки, найнапруженіші моменти обриваються волею персонажа, який пише листа, а також ліричними відступами – роздумами іншого персонажа про цей лист (вір написаний у формі щоденникових записів, на що вказує підзаголовок: «Із записок відлюдька»).

Отже, працюємо над композиційними частинами.

– Якою подією починається твір? (*зустріч Нового року*). Яким постає перед нами герой, дайте його коротку характеристику.

– Отже, визначили і коротко записали інформацію про експозицію твору.

– Що є зав'язкою твору? (*Хома отримує лист від незнайомки*).

– Що ми дізнаємося з листа? (*історію кохання Марії до Массіно, ревності до сойки, відсутність пристрасті з боку чоловіка*). Коментар викладача: отже, маємо початок розвитку дії.

– Що є кульмінаційним моментом? (*Втеча з практикантом, пограбування батька Марії Генрісем*).

– Як далі розвиваються події у творі, зокрема, доля Марії? (*Перебування із Зигмунтом у банді злочинців, допомога крадіям; Арешт Зигмунта, поїздка в Іркутськ з Володею, нудьга, програш у карти, Марія у руках купця; напад на купця, героїня стає дружиною капітана-ісправника Серебрякова; втеча в Порт-Артур, догляд за солдатом під час російсько-японської війни, мрії про Массіно*).

– Коментар викладача: перелічені події життя Марії завершують композиційну частину твору – розвиток дії, що попередньо переривалася кульмінацією.

– Якою виявилась розв'язка твору? (*герой-оповідач змінює свої погляди, починає розуміти справжнє життя, Марія повертається до нього*).

3.3. Прийом «Фрейм-слоти»

Викладач: перед вами «Фрейм-слоти» (*викладач демонструє на слайді, зразки роздані здобувачам*), які необхідно

заповнити (викладач ставить запитання здобувачам, щоб з'ясувати і заповнити кожен слот).

1) Отже, жанр твору «Сойчине крило» (відповіді здобувачів: психологічна новела).

2) Як ми можемо визначити тему новели (розкриття стосунків між Марією та Хомою).

3) На вашу думку, яка ідея твору (звеличення почуття кохання, яке долає всі перепони).

4) Назвіть головних героїв і персонажів, які зустрічаються у долі головної героїні (Хома Массіно, Марія, її батько, чоловіки: Генрись, Зигмунт, Володимир Семенович, Сашка, Светлов Никанор Феропонтович, Серебряков Микола Федорович).

5) Проблеми твору (взаємовідносини в суспільстві, людського буття загалом, проблема співіснування двох індивідуальностей, стосунки між людьми).

6) І. Франко мав рідкісне уміння у незначній повсякденній деталі бачити характер або явище, тож, які ви помітили символи та образи у творі? (Образ сойки – символ самої героїні, символ волі, свободи; перкальова червона сукня з круглими цятками – символ вірності; подвійне сонце – подвійне життя, одне у побуті, інше – в душі; дзвінок – тривога, очікування чогось; сміх – відтворює її ставлення до життя, жіночу привабливість; ліс – символ життєлюбності, енергії, проте і символ незвіданості, чогось невідомого, тому й чарівного, позасвідомого – те, чого так боявся головний герой; дорога – символ шляху до набуття досвіду, самоусвідомлення, випробування, мотив дороги як життя тісно переплетений у новелі з мотивом «повернення блудного сина» (героїня повертається-таки до героя)).

7) Які основні висновки, думки хоче показати нам автор? (кохання – це високе, благородне почуття, «робота душі»; возвеличення кохання як найвищого почуття; не можна жити лише емоціями, на першому місці в стосунках між людьми повинна бути відповідальність за власні вчинки, гуманність; тільки втрачаючи, людина розуміє цінність втраченого; визнання і засудження помилок, за які доводиться розплачуватися).

8) Які думки виникли щодо літературного стилю? У творчості Франка ми знаходимо окремі риси багатьох напрямів і течій модернізму. Запишемо 6 напрямів, а вдома подумаємо, чому саме запропоновані стилі, а саме їх ознаки можна знайти у новелі «Сойчине крило»? (здобувачі записують: експресіонізм, «Потік свідомості», неокласицизм, неоромантизм, імпресіонізм, символізм). Поставте на берегах зошита «знак запитання», що означатиме «Доопрацювати».

4. Прийом «Колесо життя»

Викладач. За допомогою «Колеса життя» проаналізуємо образ Марії (*викладач ставить запитання, здобувачі визначають при цьому (на слайді) сферу життя героїні. Підтверджують думки цитатами з твору*)

1) Де виросла головна героїня? (*Манюся є донькою лісника. Дитя природи. Любить свободу – духовна сфера, здоров'я*)

2) Яку науку вона одержала від мами та батька? (*уміє вправно стріляти, вона вражає багатством свого внутрішнього світу, своєрідним баченням смислу буття і гармонії з природою, поетичним мовленням – сфера навчання*).

3) Яким є «ескіз», канва пригод Марії? (*здобувачі звертають увагу на блок-схему – сфера оточення, стосунки, саморозвиток*).

4) Чи можна її засуджувати? (*міркування здобувачів – сфера духовності, особисті стосунки (душа героїні залишилась без змін, незважаючи на жорстокі випробування долі, яку героїня сама «прикликала» і якої прагнула. Прагнення жити, а не лише існувати; це прагнення й штовхнуло Манюсю на той жорстокий шлях, визначило її долю*).

5) Манюся – віруюча людина. Її лист – це сповідь. Знайдіть і зачитайте підтверджуючу цитату (*цитата 1, додаток 1*). Крило вбитої сойки головна героїня зберігає у молитовнику. Зачитайте цитату (*цитата 2, додаток 1*).

6) На який сон схоже життя героїні? Доведіть уривком із твору (*цитата 3, додаток 1*)

7) Хто винен у тому, що Марія втекла від коханого, від самої себе? Що керувало її вчинками? (*Романтичне бажання жити, а не існувати, не просто бути, а стати – це прагнення і*

визначило її подальшу долю. Як кожна жінка вона мріяла про щастя, достаток, мріяла побувати у різних місцях світу. Вона жила покликом серця, прагнула почуватися особистістю, жаждала повноцінного життя).

8) У новелі Марія повертається. Вона повертається ніби з небуття (адже у героїні справді було кілька спроб суїциду), щоб почати новий цикл, і героя теж відроджує до справжнього життя, руйнуючи ретельно витворений ним світ ізоляції і самоти.

5. Модель «ABCD»: «Ситуація – думка – емоція – дія»

Психолог. Пригадайте одну із життєвих подій Марії, яка була, на вашу думку, поразкою. Дайте відповідь на такі запитання:

- Чому навчив її цей досвід?
- Чого би вона зробила менше? Чого би вона зробила більше?
- Як би ви тепер змінили її відношення до цієї ситуації?
- Як би ви використали отриманий досвід у сьогоденній ситуації?
- Яким би символом ви могли описати цю ситуацію?
- Яке значення має для вас цей символ?

Подумайте про заповітну мрію Марії. Дайте відповіді на такі запитання:

- Чим вона ризикувала, коли почала діяти?
- Які цінності придбає, якщо досягне того, про що мріє?
- Що є у неї унікального, що дозволить реалізувати свою мрію?

6. Прийом «Мрійник-реаліст-критик»

Викладач. Наступний герой Хома або ж Массіно, як називала його Марія

1) Хто за професією Хома? (*пересічний чиновник, громадський діяч, працює в державній конторі*).

2) Скільки йому років? (40) Підтвердьте цитатою (*цитата 4, додаток 1*).

З яким образом асоціюється у вас герой? Доведіть (*Герой асоціюється у нас з образом близнюка. Він увесь час наголошує на тому, що живе подвійним життям*):

3) на роботі він – звичайний чиновник, вдома – артист, але Хома створює для себе обман, ілюзію. Адже близнюк, як міфологічний образ, поєднує в собі світле і темне. Також «Хома» – це й асоціація з біблійним «Хомою невірющим», якому потрібні наочні докази божественного дива (цитата 5, додаток 1). Саме його роль вищої істоти, ніж жінка, призвела до прагнення героїні змінити зарозумілість).

4) Яке життєве кредо сповідує герой? Доведіть цитатами («Відлюдько» уявляє, що нарешті став «артистом життя» (цитата 6, додаток 1).

5) Як ім'я характеризує головного героя? (ім'я героя просте, грубувате, як для «духовного сибарита», яким він себе бачить. Героїня називає його італійською: Массіно–Томассо–Томассіно, виділяючи мінливі асоціації).

6) Чи справді деталі інтер'єру кімнати представляють нам «інтелігента» – «артиста життя»? Доведіть (характерні й виразні атрибути культури відбиті саме в інтер'єрі «людини культурних переживань»: улюблена музична композиція героя, осінні квіти (хризантеми, геліотропи та туберози), свіже число часопису, у якому є Уайльдова стаття про Христа, високомистецькі портрети Гете, Емерсона, Рескіна (цитата 7, додаток 1). Герой називає себе «духовним сиборитом».

7) За три роки герой має психологічну травму, почувається відлюдьком, самотником. Аргументуйте (герой замикається у статіці, в «баиті самоти», відмежувавшись від світу. Йому здається це виходом, хоча насправді це – глухий кут (цитата 8, додаток 1).

8) Хома вважає себе сильною особистістю, який проживе без любові, але саме жінка, за допомогою висоти душі, яку символізує сойка, пройшовши випробування всіма колами земного пекла, достукалася до його твердині. Доведіть монологом героя (цитата 9, додаток 1)

7. Етимологічна хвилинка (повідомлення здобувачів, додаток 2).

V. Закріплення нового навчального матеріалу

Мінітест (додаток 3)

Викладач роздає міні-тести. Здобувачі виконують тестові завдання на підготовлених бланках

VI. Підсумок уроку

1. Сенкан «Кохання»

Викладач. Складемо сенкан «Кохання» за твором «Сойчине крило» (*здобувачі пропонують різні приклади сенканів до слова «Кохання»*)

Кохання.

Ніжне, співуче.

Полонить, зачаровує, манить.

Справжня гармонія двох сердець.

2. Вправа «Рефлексія»

Викладач. Перед вами речення, які потрібно усно завершити. Висловіть свої думки, аналізуючи свою роботу на уроці (*здобувачі завершують речення*)

я зрозумів...

я подумав...

я переконався...

я вирішив...

я хочу сказати...

Отже, Хома і Марія – різні емоційні типи, та, мабуть, так і буває в коханні, що саме це і притягує їх одне до одного, саме через це і виникають глибокі почуття; і обоє помиляються, обоє проходять випробовування (особливо Марія), але почуття залишаються, а випробовування допомагають героям змінитися, пробачити одне одному і зустрітися.

VII. Повідомлення завдань для самопідготовки

1. Уміти аналізувати зміст новели.
2. Завершити роботу над поясненням різних стилів у творі (позначка у зошиті).
3. Написати есе на тему: «Непереможна сила кохання»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М., Єрмаков І. Г., Овчарук О. В., Погоріла І. Л., Пометун О. І. Компетентнісна освіта – від теорії до практики. К. : Плеяди, 2005. 120 с.

2. Бібліотека Українська література. Конспект уроку з української літератури на тему «Іван Франко «Сойчине крило»». URL : <https://naurok.com.ua/konspekt-uroku-z-ukra-nsko-literaturi-na-temu-ivan-franko-soychine-krilo-251.html>

3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. 112 с.

4. Моя бібліотека. Google книги. URL : https://books.google.com.ua/books?id=VKbL4V_

5. Новела «Сойчине крило» URL : <https://vseosvita.ua/library/urok-na-temu-proza-ivana-franka-novela-sojcine-krilo-z-ukrainskoi-literaturi-v-10-klasi-153422.html>

6. Основи коучингу. URL : <http://lib.iitta.gov.ua/710073/1/>

7. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К. : А.С.К., 2005. 92 с.

8. Шелехова Г. Т. Навчання читання як виду мовленнєвої діяльності на уроках рідної мови. *Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ: проблеми та пошуки*: науково- методичний збірник. Житомир, 2004. С. 87-89.

9. Тест «Зміст новели Івана Франка «Сойчине крило» – На урок : URL : <https://naurok.com.ua/test-zmist-noveli-ivana-franka-soychine-krilo-83837.html>

10. Техніки (інструменти) коучингу. URL : https://stud.com.ua/75544/menedzhment/tehniki_instrumenti_kouchingu

ДОДАТКИ

Додаток 1

Цитати з твору

Цитата 1. «Ти віриш у силу сповіді? Колись маленькою я була дуже побожна. Моя мама була побожна і мене виховувала в тім дусі. І я почувала дивну полегшу в молитві і дивну розкіш у сповіді»

Цитата 2. «Я заховала її крильця, поклала їх між обложки і картки свого молитовника і не розставалася з ними ніколи»

Цитата 3. «Чи ти віриш у сни, Массіно? Чи снилося тобі коли таке, що ти злякався чогось і втікаєш? А за тобою погоня. Якись вороги, якись скажені собаки, якись дикі звірі. Женуть щодуху, з різних боків. Ти біжиш із усієї сили, швидше, швидше, а вони за тобою. А з боків усе нові. Ось і спереду забігають. Ти вбік скачеш і знов біжиш. Рад би летіти, а тут у тебе ноги слабнуть, робляться мов олов'яні. Щось немов хапає за них. Ти падаєш, а під тобою земля провалюється. Ти летиш, летиш униз і все ще чуєш за собою погоню. Секунда, друга, третя, а кожна довга, як вічність, а страшна, як пекло. Ти ждеш, що ось-ось розіб'єшся о щось тверде – і прокидаєшся. Ти весь мокрий від поту, серце б'ється швидко, дух у груді заперло, ти весь тремтиш і ще не знаєш, що се було перед хвилиною, сон чи ява? Чи переживав ти коли такий сон, Массіно? А тепер подумай собі, що такий сон з усіма його страховищами я переживаю отее вже три роки. Не секунди, а тижні, місяці, роки. А в них кожда година здібна вбити живу душу. А я жию і, як кажуть мої аматори, виглядаю нічого собі. Я давно отупіла на всі страховища свого життя. Я відівчилася плакати, відівчилася жалувати, відівчилася боятися чого-небудь».

Цитата 4. «Записки» починаються визнанням: «Завтра Новий рік і разом сорокові роковини моїх уродин»

Цитата 5. «Ти все сердився на мене. Твоя любов виявлялася головно сердитістю. Була немов мимовільна, силувана концесія для твоєї пророцької чи апостольської гідності. [...]Тямиш, яким пророком і апостолом я пізнала тебе? Як ти не говорив, а благовістив, не кланявся, а снисходив?».

Цитата 6. «Жити для себе самого, з самим собою, самому в собі», без ворогів – «Се моє щоденне життя, але піднесене до другого ступня, осяяне подвійним сонцем, наповнене красою й гармонією».

Цитата 7. «На полицках стоять мої улюблені книги у гарних оправках. На постаменті в кутку мармурова подобизна старинної статуї хлопчика, що витягає собі терен із ноги...»

Цитата 8. «Світові бурі, потреби, пристрасті, мов щось далеке і постороннє, шумлять наді мною, не доходячи до моєї твердині. Я даю тому зверхньому світові свою данину, посвячую йому частину свого життя в заміну за ті матеріальні і духові

добра, що потрібні мені для піддержання свого внутрішнього життя».

Цитата 9. «Витворив собі оте життя як нездобуту твердиню, в якій живу й паную, з якої маю широкий вигляд на весь світ та яка, проте, не стоїть нікому на заваді, не дразнить нікого своїм видом і не манить нікого до облоги. Ся твердиня побудована в моїй душі».

Додаток 2

Повідомлення здобувачів

Повідомлення 1. Сойка символізує висоту душі: «Здається мені, що се летить до тебе половина моєї душі. А як одна половина залетить, то від твоєї душі буде залежати, чи прилетить і друга. Коли в твоїм серці є ще хоч іскра любові до мене... – то се буде та сила, яка притягне й друге крило, другу половину моєї душі до тебе», день якої святкують 11 грудня і у якої запитують про долю, бо вона, як вказує М. Міщенко, «всюди буває, про все добре знає, мало спить, про все сповістить».

Повідомлення 2. Сойка – це полохливий птах, якого в лісі легше почути, ніж побачити. Сойки живуть у змішаних, листяних і хвойних лісах, а на відкритих просторах лише там, де є вдосталь дерев, що ростуть окремо. Їх можна зустріти поблизу міст, але завжди тільки в тих місцях, де є дерева, особливо дуби. У густому лісі про присутність сойки свідчать гучні крики „ра-ах-рра-ах». Поза періодом гніздування цей птах віддає перевагу дубовим гаєм.

Повідомлення 3. У деяких регіонах сойка є перелітним птахом. У польоті її важко переплутати з іншими птахами. Впізнати сойку можна по білому пір'ю з внутрішнього боку хвоста, чорному хвосту, чорно-блакитному «люстерку» і білим плямам на крилах. На невеликі відстані сойка літає стрімко і жваво. У цього птаха є цікава звичка: він сідає на мурашник і дозволяє мурашкам «проходжатися» у своєму оперенні. Мурашки при цьому виділяють мурашину кислоту, яка просочується у пір'їни птаха. Таким чином, сойці вдається позбавлятися від різних паразитів. Сойка дуже полохлива, тому зазвичай вдається побачити тільки її хвіст, коли вона вже

відлітає. Як тільки сойка побачить, що хтось чужий у лісі з'явиться, то своїм криком вона сповіщає про небезпеку. Наприклад, трапиться, що мовчазні, озброєні до зубів мисливці зі своїми страшними собаками лісом бредуть, то сойка й гавкає, і рикає, щоб привернути до них увагу. Уміє птах наслідувати не тільки собачу «мову», а й інші звуки: козине бекання, стрекіт сороки, звук мотора, скрип підводи... За ці видатні здібності її птахом-пересмішником називають. Багато мисливців стріляють у сойок при кожній нагоді, оскільки вважають їх шкідниками, які поїдають пташенят і яйця птахів, що гніздуються на землі.

Повідомлення 4. Сойчин день святкують 11 грудня. Цього дня шанували сойку. На Русі в давнину вірили: якщо цього дня сойка прилетить до вікна і стане в нього кричати, то це добрий знак. Мудра людина, почувши цей сигнал, вийде з хати і послідує за птахом. Вважалося, що сойка може показати шлях до щастя. Сойку в народі називали провидицею. Люди вірили, що в цього птаха на крилах знаходяться невеличкі дзеркальця, в яких можна побачити своє майбутнє. Цього дня селяни підходили до криниці і слухали воду: якщо чувся дзенькіт – можна було чекати на прибуток, а якщо панувала тиша – на успіх не варто було розраховувати. Також цього дня гадали на монетах. Для цього в найближчій сніговий замет кидали жменю копійок, а потім діставали їх по черзі. Якщо першою потрапляла велика монета, можна було розраховувати на успіх у справах.

Повідомлення 5. Набагато вірогіднішим є походження назви птаха від слова «сіяти» чи «сійка», адже сойка щосені «засіває» ліс жолудями, щоб вирости нові дубки. Сойки знаходять свої запаси взимку, часто під шаром снігу або листя. З жолудів, які вони не знаходять, виростають дерева, тому кажуть, що сойки «насаджують ліси». В усіх країнах світу орнітологи, знавці птахів, називають сойку однаково – *Garrulus glandarius*, що в перекладі означає приблизно так: балакучий, жолудевий (птах). Ще у давні часи вчені дали таку назву, враховуючи схильність пташки до балакучості та любові до жолудів. І дійсно, латинське слово *garrulus* походить від *garrio* – балакати, розповідати, балакучий, шумний, крикливий, говіркий, щебетливий, скрекотливий. *Aglandarius* – від *glans*, *glandis* –

жолудь, або жолудевий – той, що дає жолуді. (До речі, кожен, мабуть, чув споріднене слово гланди, поширену в побуті назву піднебінних мигдаликів, які дійсно мають жолудеподібну форму). От і означає, що сойка – сійка – балакуча пташка, яка сіє жолуді.

Мінітест за твором «Сойчине крило»

Оцінювання: Кожна правильна відповідь – 2 бали

1. «Іноді досить одного слова, щоб убити чоловіка, щоб навіки або на довгі літа зробити його нещасливим!» – ці слова належать...

- а) Хомі;
- б) Зігмунту;
- в) Никанорові Светлову;
- г) капітану Серебрякову;
- г) Генрісю.

2. В останні хвилини перед розлученням з лісу чуються моторошні звуки, «Мов якийсь демон глузує з людської віри, з людського сподівання. І з людської любові...» – це так Маню і Массіно злякала...

- а) вовчиця;
- б) сова;
- в) сойка;
- г) ворона.

3. Коли молоді їли засмажену сойку, Марія «тоді вже знала, що їм не бути в парі, що та сойка – то їхня...»

- а) спільниця;
- б) звідниця;
- в) розлучниця;
- г) розрадниця.

4. Укажіть, як правильно закінчувався лист із Порт-Артура:

- а) Ще раз прощай! До побачення. Твоя Сойка.
- б) Ще раз прощай! Твоя Сойка.
- в) До побачення. Твоя Сойка.
- г) Ще раз прощай! До побачення. Цілую. Твоя Сойка.

5. «...Був для мене дуже добрий. Проте грубість його натури і неотесаність його поведінки збуджувала в мені обридження, тим більше, чим більше він силкувався надати їй вигляд цивілізованих манер» – так Марія писала про...

- а) Зигмунта;
- б) капітана-ісправника Серебрякова;
- в) Никанора Ферапонтовича Светлова;
- г) ватажка Сашка.

6. Установіть співвідносність між словами і їх авторами:

- 1) Массіно;
- 2) Марія;
- 3) Зигмунт;
- 4) Никанор Ферапонтович.

а) «Ми... такі доброчинці людськості, що вменшуємо багатим людям клопоту».

б) «Щастя – се факт, який не потребує доказу. Я щасливий».

в) «Ми ще тут (у Сибіру), богу дякувати, живемо в страсі божім і в послуші і маємо способи уговкувати непокірних».

г) «Не варт я тебе! Одного пальчика твого не варт. Наплюй на мене! Відвернися від мене! Я не твій, а ти не моя».

г) «Не я покинула тебе, а ти не зумів удержати мене».

2.3.3. Методична розробка уроку «Природні катаклізми» викладача предмета «Англійська мова» Державного професійно-технічного навчального закладу «Радомишльський професійний ліцей» Маліцької Н.М.

Тема уроку: «Природні катаклізми»

Мета уроку:

навчальна: формувати мовленнєві компетенції здобувачів освіти засобами технологій коучингу, прийомів ІКТ, критичного мислення, а саме: говоріння, читання, аудіювання і письма; формувати комунікативні мовленнєві компетенції здобувачів освіти з урахуванням їх вікових інтересів і соціокультурного виховання; навчити здобувачів освіти аргументовано висловлювати власну думку; розвивати навички ситуативного мовлення, діалогічного мовлення при обговоренні проблемних дискусійних питань уроку; активізувати вживання ЛО теми; повторити вживання часових форм англійського дієслова;

розвиваюча: розвивати вміння логічного мислення шляхом систематизації і узагальнення навчального матеріалу; розвивати вміння ефективно працювати в підгрупах та індивідуально; розвивати навички працювати з різними джерелами інформації та вміння видобувати основну інформацію; розширювати кругозір; активізувати пізнавальну активність здобувачів освіти; активізувати інтерес до вивчення англійської мови;

виховна: виховувати дбайливе ставлення до навколишнього середовища; стимулювати здобувачів освіти, ознайомих із правилами безпеки під час природних катаклізмів, інформацією з питань запобігання стихійних явищ, відповідальності за їх спричинення згідно з чинним законодавством України, поширювати в подальшому таку інформацію серед свого оточення.

Обладнання: проектор, ноутбук, Додаток 1 – Таблички з назвами підгруп 1-5; Додаток 2 – «Таблиця самооцінювання»; Додаток 3 – «Вправи на відповідність»; Додаток 4 – «Текст із пропусками ілюстрований»; Додаток 6 – «Учнівська презентація «Forest Fires»; Додаток 7 – «Учнівська презентація «Floods»;

Додаток 8 – «Учнівська презентація «Earthquakes»; Додаток 9 – «Учнівська презентація «Severe Weather»; Додаток 10 – «Учнівська презентація «Tsunamis, Tornadoes, Hurricanes, Volcanic Eruptions»; Додаток 5 – «Анкета-опитування для здобувачів», скринька (коробка чи будь-яка інша ємність для анонімних анкет). Англійська мова: Ми вивчаємо англійську мову: підручник для 10 кл. загальноосвітніх навчальних закладів (9 – й рік навч.) / А.М. Несвіт. К. : Генеза, 2010. 148 с.

Тип уроку: комбінований урок (з використанням технології коучингу)

Хід уроку.

I. Організаційний момент – (2 хв)

Привітання: Good morning!

Вправа «Коло знань». Розподіл здобувачів освіти на підгрупи відповідно до тематики обраного ними випереджувального завдання: «Лісові пожежі» (1), «Потопи» (2), «Землетруси» (3), «Складні погодні умови» (4), «Цунамі, торнадо, урагани, виверження вулканів» (5) (*займають місця за столами із відповідними табличками «Forest Fires» (1), «Floods» (2), «Earthquakes» (3), «Severe Weather Events» (4), «Tsunamis, Tornadoes, Hurricanes, Volcanic Eruptions» (5).*

Викладач: Please, take sits according to the name of your subgroup.

II. Введення в іншомовну атмосферу. Мотивація навчальної діяльності – (5 хв)

Бесіда із здобувачами: How are you? What's the weather like today? Do you like it? Why or why not? Have you ever experienced severe weather events like heavy rainfalls, lightning strikes so scary and beautiful, hailstorms, blizzards, etc.?

III. Оголошення теми і мети уроку – (3 хв)

I. (*Метод емоційного стимулювання через формування пізнавального інтересу шляхом підвищення зацікавленості та мотивації до освітнього процесу.*)

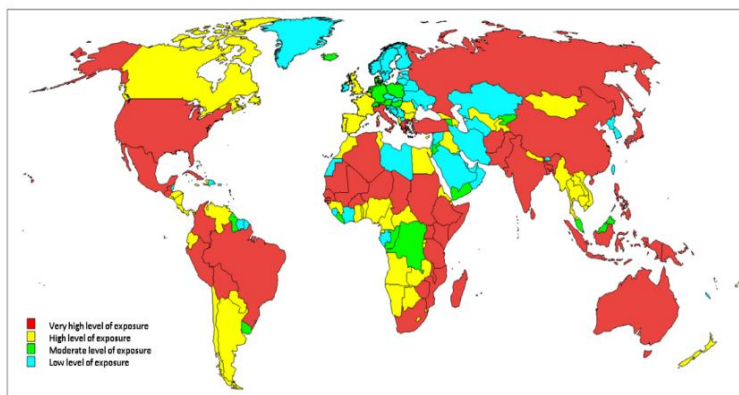
Викладач: Natural disasters often capture headlines of numerous news programmes throughout the world: from forest fires and floods in Ukraine and Australia to earthquakes and tsunamis in Japan, tornadoes and hurricanes in the USA, volcanic eruptions in Iceland. Please, look at the map estimating the levels of exposure of

different countries to natural disasters (syn.: hazards). The red colour means very high level to exposure, the yellow one is high level, the green one is moderate level and at last the blue one is low level. You see natural hazards are increasingly becoming a regular feature of life for large numbers of people around the globe. Our hearts will always go out to victims and survivors of those tragedies and their families. They will go down in history books of the mankind. We cannot stop natural disasters but we can arm ourselves with knowledge: so many lives won't be lost if there is enough disaster preparedness

Рис 1.

Карта уразливості територій перед природними катаклізмами

Map estimating the levels of exposure of the different countries to natural hazards

So the topic of our today's lesson is "Natural Disasters". The objectives of the lesson are focused on training topical vocabulary and your grammar skills, improving your speaking, listening, writing and reading. Having basic knowledge about the various types of natural disasters you'll be able to define them and describe how they affect human lives. You'll work in small subgroups and share with the whole group your created research informational presentations, discuss it and be ready to answer any questions concerning them. Additionally you'll watch a video of "5 Essential Tips to Survive a

Natural Disaster” and take part in the quiz after it. And now, please draw your attention to the Handouts #1, # 2, # 3, # 4.

Після оголошення теми і мети уроку викладач звертає увагу здобувачів освіти на роздатковий матеріал (Роздатковий матеріал № 1 – таблиця самооцінювання підгрупи (Додаток 2), Роздатковий матеріал № 2 – вправи на відповідність (Додаток 3), Роздатковий матеріал № 3 – текст із пропусками (Додаток 4), Роздатковий матеріал № 4 – анонімне опитування (Додаток 5) і пояснює принципи роботи з ними).

IV. Перевірка домашнього завдання – (10 хв)
(записати слова і словосполучення впр. 3, с. 129-131 (*Англійська мова: Ми вивчаємо англійську мову: підруч. Для 10 кл. загальноосвітніх навчальних закладів (9 – й рік навч.) / А.М. Несвіт. – К.: Генеза, 2010*) у словник із транскрипцією і перекладом, корегування (за необхідністю) їх вимови, виконання вправ на відповідність письмово у формі:

➤ тренування і корегування вимови назв стихійних явищ (окремих слів та словосполучень і в контексті речень):

Task 1. Phonetic drill:

A volcanic eruption – volcanic eruptions – His home was destroyed by a volcanic eruption. The volcano erupted yesterday.

A hurricane – hurricanes – The hurricane hit the city two days ago.

A cyclone – cyclones – The cyclone struck the village last night.

A tsunami – tsunamis – The tsunami flooded the town.

A landslide – landslides – The road was blocked by a landslide.

A flood – floods – The flood caused a lot of damage.

A forest fire – forest fires – The forest fire is still out of control.

A blizzard – blizzards – He lost his way in a blizzard.

A tornado – tornadoes – The town was hit by a tornado.

An avalanche – avalanches – The avalanche forced its way down the mountain.

An earthquake – earthquakes – His family survived the earthquake.

A drought – droughts – The southern regions are suffering from a drought which can cause a poor harvest.

➤ опрацювання вправ на відповідність (на основі тексту вправи домашнього завдання) у тестовій формі та взаємоперевірки (Додаток 3).

V. Активізація вживання ЛО теми та розвиток навичок письма – (20 хв): заповнити пропуски відповідними назвами стихійних явищ і природних катаклізмів (опрацьованих під час виконання і перевірки домашнього завдання) й підібрати правильну часову форму дієслів, користуючись таблицею (у форматі ЗНО: обрати 1 із 4 запропонованих відповідей) й заповнити пропуски літерами a, b, c чи d). При цьому групи отримують різні частини тексту, а виконавши його, озвучують послідовно. У завданні використовуються також ілюстровані підказки (Додаток 4).

VI. (Технології «Візуалізація», «Активне слухання», «Пізнавальна дискусія», вправи «Інформаційне повідомлення «Стихійне явище», «Ситуація» (опис і аналіз проблемної ситуації: як поводитись під час стихійного явища). Презентація підгрупами випереджувальних завдань – (25 хв). Кожна підгрупа готує презентацію, відео, фотоколаж, ілюстрації (на власний розсуд); пам'ятки про поведження під час певного стихійного явища (обов'язково) для здобувачів освіти інших підгруп (Додатки 6 – 10). В процесі підготовки викладач консультує, надає поради, в разі необхідності дає критичні зауваження й рекомендує способи усунення недоліків, орфографічних, лексичних чи граматичних помилок. При цьому інші підгрупи, яких на уроці ознайомлюють із суттю природних катаклізмів, їх наслідками та правилами поведження під час них не є пасивними слухачами, а задають додаткові запитання, що їх цікавлять, можуть піддавати сумніву факти, озвучені чи показані доповідачами, висловити своє критичне ставлення, надати переконливу аргументацію, поділитися власним досвідом. При цьому викладач пильно стежить за активністю здобувачів освіти під час виконання завдання.

1. Перегляд і обговорення презентації «Forest Fires» (Додаток 6). (Можливі запитання до підгрупи):

➤ P 1: What sort of destruction is caused by forest fires?

➤ P 2: Forest fires destroy the food source and homes for many animals killing them, threatening their survival and lives. Large forest fires cause a serious impact on the environment, determining its future for decades. Prevention of forest fires is one of today's most important tasks.

➤ P 3: How forest fires can affect the environment?

➤ P 4: Forest fires increase carbon dioxide levels in the atmosphere, contributing to the greenhouse effect and climate change. In addition, ashes destroy much of the nutrients and erode the soil, causing flooding and landslides.

➤ Teacher: Ukraine is on fire. This is the stubborn Ukrainian tradition. The wildfires have been raging all around Ukraine in forests and steppes for weeks. Fires are recorded almost throughout the country: the forest burns in the Zhytomyr, Chernihiv and Lviv regions, the valley of daffodils in Transcarpathia is destroyed, as well as 10 hectares of territory in Lower Dniester National Nature Park. That happens because of irresponsible people massively setting dry vegetation in the fields and gardens on fire. Every day, firefighters report on multiple fires in various regions of the country, often blaming arsonists. The Verkhovna Rada increased the fine for the destruction or damage of vegetation by fire or other generally dangerous method from UAH 8,500 to UAH 153,000. And I really like their decision!

2. Перегляд і обговорення презентації «Floods»

(Додаток 7). (Можливі запитання до підгрупи):

➤ P 1: How long do floods last?

➤ P 2: The duration of floods can last from several hours to months at a time. The period of a flood is dependent on factors including rainfall rate time span, soil and ground conditions, and topography.

➤ P 3: How does water go away after a flood?

➤ P 4: As water flows over the landscape, it picks up a lot of junk. When the flood is over, the water level drops and everything eventually dries out, but the mud and debris stick around.

3. Перегляд і обговорення презентації «Earthquakes»

(Додаток 8). (Можливі запитання до підгрупи):

➤ P 1: Can earthquakes be predicted?

➤ P 2: Earthquakes are not simple. They do not occur like clockwork in the same place and they are not evenly spread. It is possible to estimate where big earthquakes are likely in the next 50 to 100 years, based on geological investigations and the historical record of earthquakes. It is not yet possible to accurately predict the time and location of the next earthquake.

➤ P 3: How long does an earthquake last?

➤ P 4: This depends on the size of the earthquake and the observer's distance from it, because earthquake waves spread out as they travel whilst becoming weaker.

4. Перегляд і обговорення презентації «Severe Weather» (Додаток 9). (Можливі запитання до підгрупи):

➤ P 1: What causes lightning?

➤ P 2: Lightning is produced in thunderstorms when liquid and ice particles above the freezing level collide, and build up large electrical fields in the clouds. Once these electric fields become large enough, a giant «spark» occurs between them (or between them and the ground) like static electricity, reducing the charge separation. The lightning spark can occur between clouds, between the cloud and air, or between the cloud and ground.

➤ P 3: What causes thunder?

➤ P 4: Thunder is produced by lightning, which in turn is caused by thunderstorms. Lightning heats the narrow channel of air it occurs in to an extremely high temperature, which then causes a localized pocket of high air pressure. Since 'sound' is rapidly travelling waves of pressure in the air, this creates a traveling sound wave emanating outward from the lightning bolt, which we then perceive as thunder.

5. Перегляд і обговорення презентації «Tsunamis, Tornadoes, Hurricanes, Volcanic Eruptions» (Додаток 10). (Можливі запитання до підгрупи):

➤ P 1: Can you tell any interesting facts about hurricanes?

➤ P 2: Hurricanes are the largest storms on the Earth. Hurricanes usually form in tropical areas of the world.

➤ P 3: All hurricanes have an eye of typically 30–65 km in diameter of mostly calm weather.

➤ P 4: Hurricanes are weather disasters, each of them having its own name.

6. Перегляд узагальнюючого відео «5 порад, як вижити під час будь-якого стихійного явища» («5 Essential Tips to Survive a Natural Disaster»

(URL:<https://www.youtube.com/watch?v=yuyqX3H3V54>) (2 хв).

7. Вправа «Пізнавальна гра». Вікторина. Questions to the quiz «Facing Natural Disasters» (10 хв).

Fact or fiction: («Правда чи вигадка?») – здобувачі освіти дають короткі відповіді).

- Earthquakes are more common than hurricanes. (+)
- Hurricanes only occur near water. (+)
- Winds on either side of a hurricane blow at the same speed. (-)
- Two hurricanes can come together to form a stronger storm. (-)
- Female, English-language names were used to name hurricanes beginning in 1950s. (+)
- In 1923, a massive earthquake struck Tokyo, killing 99000 people. The quake, however, was not directly responsible for most of the deaths. Those were severe aftershocks (The correct answer is numerous fires). (-)
- The volcanic eruption on Mount Etna in Sicily in 1669 caused a local war. (+)
- A hurricane releases as much energy as four hundred 20-megaton H-bombs every minute. (+)
- Droughts can occur in any climate on the Earth. (+)
- No region is safe from floods. (+)

VII. Підведення підсумків уроку. Рефлексія.

Оцінювання. (Здобувачі освіти висловлюють власне враження від уроку з опорою на «Пам'ятку (Рефлексія) (Додаток 5) – (10 хв)

Наш урок добіг кінця і я хочу сказати...	Our lesson is over and I want to say...
Найбільше мені вдалось...	I've been the best at...
Я можу похвалити себе за....	I can pat myself on...
Я можу похвалити одногрупників за....	I can pat my subgroup-mates on...

Мене здивувало...	I've been surprised that...
Для мене стало відкриттям, що...	I've discovered that...
На мій погляд не вдалось ... тому, що...	In my opinion, ... (what) failed because...
На майбутнє я врахую...	For the future I'll keep...

Окремо бригадир підгрупи підраховує бали членів підгрупи і озвучує отримані оцінки.

VIII. Домашнє завдання – (1 хв)

A composition «A Natural Disaster I've Experienced» to 22 sentences. (Твір про стихійне явище, яке пережив здобувач освіти – до 22 речень – творче завдання: може бути ілюстрованим, містити фотоколлаж чи бути виконаним у вигляді презентації)

IX. Завершальний етап уроку – (2 хв) Слово вчителя:

Bad things do happen in the world, like wars, natural disasters, diseases such as Covid-19, etc. But out of those situations always arise stories of ordinary people like emergency workers, doctors and firefighters doing extraordinary things. Everything is going to be OK. I wish you luck. Our lesson is over. But I want you to fill in Handout # 5. Thank you. (Анонімне анкетування здобувачів освіти здійснюється з метою діагностики і моніторингу освітнього процесу).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Natural Disaster Quotes. URL : <https://www.brainyquote.com/topics/natural-disaster-quotes>
2. The causes of flooding. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=GQ-iWUkg4t0>
3. EARTHQUAKE. URL.: <https://www.youtube.com/watch?v=IIEG6Sid5QQ>
4. Essential Tips To Survive a Natural Disaster. URL.: <https://www.youtube.com/watch?v=yuyqX3H3V54>
5. All about forest fires. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=-0SHFTcKHUM>

6. Техніки (інструменти) коучингу. URL :
https://stud.com.ua/75544/menedzhment/tehniki_instrumenti_kouchingu

ДОДАТКИ

Додаток 1

Таблички з назвами підгруп здобувачів

1. «**Forest Fires**» Лісові пожежі. Група № 1
2. «**Floods**» Потопи. Група № 2
3. «**Earthquakes**» Землетруси. Група № 3
4. «**Severe Weather Events**» Складні погодні умови. Група № 4
5. «**Tsunamis, Tornadoes, Hurricanes, Volcanic Eruptions**»
Цунамі, Торнадо, Урагани, Виверження вулканів. Група № 5

Додаток 2

Таблиця самооцінювання

Subgroup №

Na m e	Matching exercises Оцініть свої відповіді (правильні) : 0 - 2 бали	Gapped text Оцініть свої відповіді ді (правил ьні): 0 - 3 бали	Subgroup' s presenta- tion Оцініть свою презентац ію 0 - 3 бали	Discussi ng presenta -tions 0- 1 бал	Quiz Оцініть свої відповіді (правильні): 0- 1 бал	My activitie s during the lesson 0-2 бали	To tal

Додаток 3

Вправи на відповідність

Handout № 2

Name _____ Subgroup _____

Matching exercise 1:

1. A forest fire	a. is a violent shaking of the ground. Sometimes it's so strong that the ground splits.
2. A tornado	b. is a spurting out of gases and hot lava from an opening in the Earth's crust.
3. A landslide	c. is caused by an overflow of water which

	covers the land that is usually dry.
4. A volcanic eruption	d. can burn out of control in forest areas or bush lands. It can be caused by lightning, sparks of electricity or careless people.
5. A flood	e. is a sudden fall of a lot of land or rocks down a hill, cliff, etc.
6. An earthquake	f. is a very strong wind that moves very fast in a circle.

Matching exercise 2:

1. A tsunami	a. is a terrible wind that rushes across the land. During it trees are often uprooted, buildings can be destroyed and cars can be overturned.
2. A blizzard	b. happens when huge amounts of snow or rocks fall down the side of a mountain.
3. An avalanche	c. is the lack of rain for a long time.
4. A cyclone	d. happens when there is a very strong cold wind and heavy snow.
5. A drought	e. is a very large wave caused by extreme conditions such as earthquakes. It can cause a lot of damage when it reaches the land.
6. A hurricane	f. is a storm that has very strong fast winds and usually moves over water.

Додаток 4

Текст з пропусками

Handout № 3

Name _____ Subgroup _____

Gapped text «Natural Disasters» (I)

(I) Natural disasters (1) large humanitarian and development challenges. The frequency and severity of disasters: (2), (3), (4) (5) over the last few years also as a result of climate changes. More than 226 Mln people (6) by disasters every year. More than 700000 people died in (7) between 2010 – 2020 mainly due to polyconstructed buildings. Since 1990 (8) and associated famines (9) 55800 lives and (10) more than 1.6 billion people. (11), (12), typhoons affected 37 million people.

№	A	B	C	D
1.	co create	create	creates	created
2.	tsunamis	tornadoes	volcanic eruptions	earthquakes
3.	hurricanes	floods	tsunamis	volcanic eruptions
4.	tornadoes	earthquakes	tsunamis	hurricanes
5.	increase	increases	increased	have increased
6.	is affected	are affected	being affected	is being affected
7.	earthquakes	tornadoes	tsunamis	hurricanes
8.	hurricanes	floods	droughts	volcanic eruptions
9.	has claimed	have claime	have been claimed	have claimed
10.	are affected	affected	are affecting	is affected
11.	Volcanic eruptions	Floods	Forest fires	Cyclones
12.	tsunamis	hurricanes	floods	tornadoes

Додаток 5

Анкета-опитування

Ваші пропозиції і зауваження є дуже важливими і обов'язково будуть опрацьовані викладачем та прийняті до уваги. Анкета є анонімною, тобто не потрібно писати своє прізвище. Прочитайте питання і підкресліть відповідь (*відповідей може бути декілька*).

- 1) З моєї точки зору урок був:
 - цікавий / нудний / занадто багато непотрібної інформації / недостатньо інформації / корисний / витрата мого часу
- 2) Найбільше мені сподобалося:
 1. фонетична зарядка;
 2. вправи на відповідність;
 3. текст із пропусками;

4. презентація, над якою працювала моя підгрупа;
5. презентація /-ї інших підгруп;
6. обговорення презентацій підгруп;
7. перегляд відео;
8. вікторина про стихійні явища, де було надано невідомі мені, але цікаві факти;
9. завдання оцінити мою роботу: оцінка найвища – адже я найкращий!!!!!!

3) Мені не сподобалося:

1. фонетична зарядка;
2. вправи на відповідність;
3. текст із пропусками;
4. необхідність та те, що змусили працювати над презентацією;
5. презентація /-ї інших підгруп;
6. обговорення презентацій підгруп;
7. перегляд відео;
8. вікторина про стихійні явища, де було надано невідомі мені, але не надто цікаві факти, що власне, мене не стосуються і не дуже потрібно;
9. завдання оцінити мою роботу: оцінки має ставити викладач.

4) Пропозиція викладачу: я хочу більше таких вправ (див. питання 2 і постав відповідні цифри):

5) Пропозиція викладачу: я не хочу більше виконувати такі вправи, тому що вони є складними, нецікавими, не викликають бажання працювати над ними (див. питання 3 і постав відповідні цифри):

6) Мої пропозиції (якщо є):

7) Оцініть урок за 12-бальною шкалою: від 1 до 12:

	<p>«Forest Fires» Лісові пожежі Група №1 (Додаток 6)</p>
	<p>«Floods» Потопи Група №2 (Додаток 7)</p>
	<p>«Earthquakes» Землетруси Група №3 (Додаток 8)</p>
	<p>«Severe Weather Events» Складні погодні умови Група №4 (Додаток 9)</p>
	<p>«Tsunamis, Tornadoes, Hurricanes, Volcanic Eruptions» Цунамі, Торнадо, Урагани, Виверження вулканів Група №5 (Додаток 10)</p>

2.3.4. Методична розробка уроку «Михайло Опанасович Булгаков. Життєвий та творчий шлях. Михайло Булгаков і Україна» викладача предмета «Зарубіжна література» Державного навчального закладу «Малинський професійний ліцей» Козаченко Н.І.

Тема уроку: «Михайло Опанасович Булгаков. Життєвий та творчий шлях. М. Булгаков і Україна»

Мета уроку:

навчальна:

- показати складність й трагічність життєвого і творчого шляху М.А. Булгакова;
- ознайомитися з тематикою і проблематикою творів;
- навчити співвідносити відоме з новим;
- навчити коротко викладати свої думки у формі міркування;
- вивчити творчу історію створення роману «Майстер і Маргарита»;

розвиваюча:

- удосконалювати навички аналізу тексту;
- сприяти вдосконаленню вміння міркувати;
- розвивати мовну культуру здобувачів;

виховна:

- виховувати добре, чуйне ставлення до оточуючих людей, прагнення до істинних цінностей: добра, праці, сім'ї як основи людського буття;
- сприяти вихованню почуття прекрасного.

Компетентності:

- *предметні:* поглибити знання про особливості розвитку літератури першої половини ХХ ст.; викликати інтерес до особистості і творчості письменника, посилити читацьку активність;

- *ключові:* *уміння вчитися:* навички пізнавальної діяльності; *комунікативні:* навички спілкування в колективі; *інформаційні:* уміння знаходити потрібну інформацію та презентувати її; *громадянські:* повага до Батьківщини, гордість

за її талановитих представників; *загальнокультурні*: прагнення літературної освіти; естетичний смак; світогляд.

Тип уроку: урок відкриття нового знання.

Методи навчання: медіа технологія; технологія критичного мислення; коучингова технологія; прогнозування теми; куц асоціацій; вірні-невірні твердження; кластер; «знаю-хочу дізнатися-дізнався нове» (сюжетні таблиці ЗХД); бесіда; аналіз тексту; виразне читання і аналіз епізоду художнього твору; віртуальна екскурсія.

Форми організації роботи на уроці: робота з лекцією – презентацією, диференційована робота.

Засоби навчання: мультимедійне обладнання, комп'ютер.

Методичне забезпечення: роздатковий матеріал (текст, таблиці, картки-інформатори), мультимедійна презентація-супровід уроку, буктрейлер до роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита».

Міжпредметні зв'язки: всесвітня історія.

Очікуваний результат. Після цього уроку здобувачі глибше знатимуть біографію письменника, теми, що хвилювали автора, тематику і проблематику найбільш відомих його творів; визначать місце М.О. Булгакова у світі сучасної літератури; набудуть навичок працювати з додатковою літературою, узагальнювати і робити висновки; брати участь в бесіді, використовуючи отримані раніше знання з літератури та історії.

Хід уроку:

Самовизначення до діяльності.

Організаційний момент – (1хв)

Привітання. Перевірка присутності здобувачів та їх готовність до уроку.

1. Етап мотивації. Виклик – (5 хв)

Актуалізація. Прогнозування теми.

«Чи вірите ви в справжню, вірну, вічну любов? Хто сказав вам, що немає на світі справжньої, вірної, вічної любові? Та відірвуть брехуну його мерзенний язик! За мною, мій читач, і тільки за мною, і я покажу тобі таку любов!...» (автор).

«...Правду говорити легко і приємно ...» (Іешуа).

«...боягузтво, безсумнівно, один з найстрашніших вад» (Іешуа).

«...ніколи і нічого не просіть! Ніколи і нічого, і особливо у тих, хто сильніший за вас. Самі запропонують і самі все дадуть!..» (Воланд).

«...Рукописи не горять» (Воланд).

Викладач. З якого твору ці знамениті висловлювання?

Здобувач. «Майстер й Маргарита».

Викладач. Хто написав цей роман?

Здобувач. М.О. Булгаков.

Викладач. Як ви думаєте, як можна сформулювати тему сьогоденного заняття?

Здобувач. Сьогодні ми вивчаємо життя і творчість цього чудового письменника.

Куц асоціацій.

Викладач. Булгаков М. О...Які асоціації викликає у вас це ім'я?

Здобувач. Незалежність, містика, правда, моральний вибір.

Вправа «Вірні – невірні твердження».

Викладач. А чи вірите ви, що...

– М. Булгаков народився в родині професора Київської духовної академії?

За освітою м. Булгаков – медик, закінчив Київський медичний університет з відзнакою?

– Здійснив довгу подорож на о. Сахалін, щоб вивчити життя і умови утримання засланих?

– Перші твори письменника – це п'єси?

– М. Булгаков писав листа Сталіну з проханням про виїзд з СРСР через тяжке становище?

– Булгаков М. – лауреат Ленінської і Сталінських премій, Державної премії СРСР, а також володар багатьох орденів і нагород?

– У помічника Воланда kota існував реальний прототип, тільки в житті він був зовсім не котом, а собакою — чорним псом Михайла Опанасовича на прізвисько Бегемот?

– Булгаков служив і в Білій і в Червоній Армії?

– Фільм «Іван Васильович змінює професію» (1973) знятий за п'єсою – комедії Булгакова «Іван Васильович»?

– Відомі твори Булгакова: «Собаче серце», «Записки юного лікаря», «Театральний роман», «Біла гвардія», «Фатальні яйця», «Дияволіада» ніколи не екранізувалися?

Викладач. Ми повернемося до цих запитань в кінці заняття і дізнаємося, які з ваших тверджень були правильними, а які ні.

Заповнення сюжетних таблиць ЗХД: знаю, хочу дізнатися, дізнався нове.

А зараз візьміть таблиці і заповніть 1 і 2 колонки «Знаю» (що Ви вже знаєте про Булгакова?) і «Хочу дізнатися» (що б вам хотілося дізнатися про письменника?).

Здобувачі фіксують запитання про Булгакова, відповіді на які хотілося б дізнатися.

Очікувана відповідь.

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався нове
Михайло Булгаков народився в родині професора Київської духовної академії в Києві. У сім'ї було семеро дітей.	Про жанр роману М.Булгакова «Майстер і Маргарита»	Після початку Першої світової війни Булгаков кілька місяців працював лікарем у прифронтовій зоні
Михайло Булгаков закінчив першу Київську гімназію і вступив на медичний факультет Київського університету	Про п'єсу «Дні Турбіних»	Під час громадянської війни М.Булгаков мобілізується як військовий лікар в армію Української Народної Республіки
Про літературну спадщину	Про підготовку до написання роману «Майстер і Маргарита»	Варіанти можливих заголовків роману «Майстер і Маргарита».

В яких жанрах працював М.Булгаков	Про історію створення роману «Майстер і Маргарита»	Було три редакції роману «Майстер і Маргарита».
	Які твори Булгакова екранізувалися	Першим редактором була Олена Сергіївна, яка передрукувала роман двічі – в 1940р. і в 1963р.
		Якості Булгакова: незалежність суджень, життєстійкість у важких випробуваннях, почуття власної гідності, першокласний гумор, мистецтво бути самим собою у всіх ситуаціях

2 етап. Осмислення – (15 хв)

Прослуховування лекції з використанням презентації та віртуальної екскурсії в будинок Булгакова, заповнення графі «дізнався» (завдання для всіх здобувачів).

Диференційована робота.

Додаткове завдання здобувачам із середнім рівнем комунікативної компетентності.

Викладач. Складіть взаємоопитування за матеріалом лекції. Додаткове завдання здобувачам з високим рівнем комунікативної компетентності: створити проблемну ситуацію, поставити проблемне питання і знайти відповідь на поставлене питання.

Здобувач. Трагічна доля Майстра, позбавленого можливості бути надрукованим, почутим. З 1927 року по 1940 рік, до дня своєї смерті, Булгаков не побачив жодного свого рядка у пресі. Чому?

Лекція-презентація. *Зміст слайдів.*

Викладач. Михайло Булгаков народився 3 (15) травня 1891 року в Києві, в родині професора Київської духовної академії Опанаса Івановича Булгакова та його дружини Варвари Михайлівни. У сім'ї було семеро дітей: Михайло (1891-1940), Віра (1892-1972), Надія (1893-1971), Варвара (1895-1956), Микола (1898-1966), Іван (1900-1969) та Олена (1902-1954).

У 1909 році Михайло Булгаков закінчив першу Київську гімназію і вступив на медичний факультет Київського університету. В університеті навчався 7 років, маючи звільнення за станом здоров'я (ниркова недостатність), подавав рапорт для служби лікарем на фронті і після відмови медичної комісії попросив послати його добровольцем Червоного Хреста в госпіталь. 31 жовтня 1916 року отримав диплом про затвердження «у ступені лікаря з відзнакою з усіма правами і перевагами, законами Російської імперії цього ступеня присвоєними». У 1913 році М. Булгаков одружився на Тетяні Лаппа (1892-1982).

Після початку Першої світової війни Булгаков кілька місяців працював лікарем у прифронтовій зоні. Будучи у складі російської армії, він працював військовим лікарем під час Брусиловського прориву, перебуваючи в Кам'янці-Подільському, а потім – у Чернівцях. Потім він був направлений на роботу в село Нікольське, Смоленської губернії, після чого працював лікарем у Вязьмі. Під час громадянської війни, в лютому 1919 року, М. Булгаков мобілізується як військовий лікар в армію Української Народної Республіки. Працював лікарем Червоного Хреста. Після взяття Києва Добровольчою армією в серпні 1919 року пішов у Збройні сили Півдня Росії і був призначений військовим лікарем в 3-й Тверський козачий полк, в лавах якого брав участь у бойових діях на Північному Кавказі проти повсталих гірських племен. Друкувався в газетах. Під час відступу Добровольчої армії на початку 1920 року був хворий на тиф і тому вимушено не покинув країну.

У грудні 1917 року Булгаков вперше приїхав до Москви до свого дядька, відомого московського лікаря-гінеколога Н.М. Покровського, що став прототипом професора Преображенського з повісті «Собаче серце».

У 1921 М.А. Булгаков остаточно переїхав до Москви і почав співпрацювати як фейлетоніст зі столичними газетами («Гудок», «Робочий») і журналами («Медичний працівник», «Росія», «Відродження», «Червоний журнал для всіх»). З 1922 по 1926 рік в газеті «Гудок» було надруковано понад 120 репортажів, нарисів і фейлетонів М. Булгакова. У 1923р. М. Булгаков вступає у Всеросійський Союз письменників. У 1924 р. він знайомиться з Любов'ю Євгенівною Білозерською (1898-1987), яка в 1925 році стає його дружиною.

3 жовтня 1926 року в МХАТі з великим успіхом йшла п'єса «Дні Турбіних». Її постановка була дозволена тільки на рік, але пізніше кілька разів продовжувалася. У своїх виступах Сталін говорив, що «Дні Турбіних» «антирадянська штука, і Булгаков не наш». П'єса була заборонена. У січні 1932 року Сталін велів її повернути і до війни вона більше не заборонялася.

Читання за ролями

Сталін. Ми Ваш лист отримали. Читали з товаришами. Ви будете по ньому сприятливу відповідь мати. А, може бути, правда, вас пустити за кордон? Що, ми Вам дуже набридли?

Булгаков. Я багато думав в останні роки, чи може російський письменник жити без Батьківщини, і мені здається, що не може...

Сталін. Ви маєте рацію. Я теж так думаю. Ви де хочете працювати? В Художньому театрі?

Булгаков. Так, я хотів би, я говорив про це, але мені відмовили.

Сталін. А ви подайте заяву туди. Мені здається, що вони погодяться. Нам би потрібно зустрітись, поговорити з Вами...

Викладач. У 1925 році написаний «Театральний роман», закінчена п'єса «Зойкіна квартира». З'являється повість «Фатальні яйця», в якій йдеться про проникнення невігластва в науку. Цю тему Булгаков продовжить і в повісті «Собаче серце». Рукопис цього твору разом з щоденниками вилучено

співробітниками ОДПУ під час обшуку 7 травня 1926 року. Повість буде опублікована лише в 1987 році. Заборону на публікацію пояснював відгук Л.Б. Каменєва: «Це гострий памфлет на сучасність, друкувати ні в якому разі не можна».

Кордоном, що відокремлює раннього Булгакова від зрілого, став роман «Біла гвардія». У 1925 році письменнику вдається опублікувати в московському журналі «Росія» дві частини з трьох свого роману «Біла гвардія» з присвятою Любові Євгенівні Білозерській, в якому письменник знову звертається до драматичних подій у Києві на переломі 1918-1919 років.

Читання епізоду роману.

Великий був рік і страшний по Різдві Христовому 1918, від початку ж революції другий. Був він рясний влітку сонцем, а зимою снігом, і особливо високо в небі стояли дві зірки: зірка пастушеська – вечірня Венера і червоний, тремтячий Марс.

Але дні і в мирні і в криваві роки летять як стріла, і молоді Турбіни не помітили, як в міцному морозі настав білий, волохатий грудень. О, ялинковий Дід наш, блискучий снігом і щастям! Мама, світла королева, де ж ти?

...Олексію Васильовичу Турбіну, старшому – молодому лікарю – двадцять вісім років. Олені – двадцять чотири. Чоловікові її, капітану Тальбергу, – тридцять один, а Ніколке – сімнадцять з половиною. Життя – то їм якраз перебило на самому світанку.

Викладач. Ми входимо у двір, відкриваючи кручену важку решітку. По обидва боки невеликої арки малюнки в пів стіни до роману «Майстер і Маргарита» тут зображені герої роману. Кого ви можете назвати? (Воланд, Іешуа, Пілат, кіт, Маргарит, боров та ін.).

До створення роману «Майстер і Маргарита» Булгаков написав твори, які стали гордістю російської прози і драматургії – роман «Біла гвардія», повість «Собаче серце», п'єсу «Біг», «Театральний роман», роман «Життя пана де Мольєра», п'єсу про Пушкіна «Останні дні» але цей роман став сенсом усього життя Михайла Опанасовича.

3 етап. Реалізація – (15 хв)

Викладач. Що Ви знаєте про історію створення роману? Давайте ознайомимося з історією цього роману. Я роздаю вам картки з текстом. Прочитайте текст і графічними значками позначте:

+ – знав;

? – незрозуміло;

– – не згоден;

* – можу доповнити.

Творча історія створення роману «Майстер і Маргарита» (додаток 5).

Картка-інформатор № 1. Михайло Опанасович Булгаков-художник, який залишив багату літературну спадщину майже у всіх жанрах: починав він з фейлетону, оповідання, нарису, створив цикл оригінальних п'єс і інсценувань, що мали глядацький успіх, писав повісті, лібрето, глибокі і блискучі за формою романи: «Біла гвардія», «Життя пана де Мольєра», «Записки небіжчика», «Майстер і Маргарита» – вершина творчості, останній твір письменника, завершує значущу для Булгакова тему-художник і влада - це роман важких і сумних роздумів про життя, де з'єдналися філософія і фантастика, містика і прониклива лірика, м'який гумор і влучна глибока сатира. Це підсумковий твір як би резюмує уявлення письменника про сенс життя, про людину, про його смертності і безсмертя, про боротьбу доброго і злого начал в історії і в моральному світі людини.

Картка-інформатор № 2. Задум роману і початок роботи над ним Булгаков відносив до 1928 року, проте ідея написання книги про пригоди диявола в Москві у нього виникла на кілька років раніше, на початку-середині 1920-х років. До думок про Бога Булгаков часто звертається в своєму щоденнику 1920-х років: «...може бути, сильним і сміливим він не потрібен, але таким, як я, жити з думкою про нього легше....Отже будемо сподіватися на Бога і жити. Це єдиний і найкращий спосіб»; «Що буде з Росією, знає один Бог. Нехай він їй допоможе».

Картка-інформатор № 3. При підготовці до написання роману Булгаков багато читав: Біблію, російську і зарубіжну класику, «Життя Ісуса» Е. Ренана, Ф. Фаррара «Життя Ісуса Христа», А. Мюллера «Понтій Пілат, п'ятий прокуратор Іудеї і

суддя Ісуса з Назарету», Д. Штрауса «Життя Ісуса», словник Брокгауза і Ефрона, роботи з демонології, вивчав роботи художників.

Картка-інформатор № 4. Перші глави були написані навесні 1929 року. У цій першій редакції роману було принаймні 15 глав, з яких 10 мали назви, що займали близько 160 сторінок рукописного тексту в товстому зошиті шкільного формату (саме в такому вигляді збереглися рукописні редакції роману). У першій редакції автор перебрав кілька варіантів назв свого твору: «Чорний маг», «Копито інженера», «Гастроль Воланда», «Син загибелі», «Жонглер з копитом», але ні на одному не зупинився. Ця перша редакція роману була знищена Булгаковим 18 березня 1930 року, після отримання звістки про заборону п'єси «Кабала святош». Про це письменник повідомив у листі уряду 28 березня 1930 року: «І особисто я, своїми руками, кинув у піч чернетку роману про диявола...».

Картка-інформатор № 5. Робота над романом відновилася в 1931 році. Задум твору істотно змінюється і поглиблюється – з'являється Маргарита і її супутник – письменник, який пізніше буде названий Майстром і займе центральне місце. З перервами, викликаними необхідністю писати замовні п'єси, інсценування, сценарії і лібрето, Булгаков продовжував свою роботу над романом практично до кінця життя.

Картка-інформатор № 6. До листопада 1933 року було написано 500 сторінок рукописного тексту, розбитого на 37 глав. Жанр визначений самим автором як «фантастичний роман» – так написано нагорі аркуша з переліком можливих заголовків: «Великий канцлер. Сатана. Ось і я. Капелюх з пером. Чорний богослов. Підкова іноземця. Він з'явився. Пришестя. Чорний маг. Копито консультанта (Консультант з копитом)», але ні на одному з них Булгаков не зупинився. Всі ці варіанти заголовка ніби вказують як і раніше на Воланда як на головну особу. Однак Воланд вже значно потіснений новим героєм.

Картка-інформатор № 7. Нарешті, третій і єдино закінчений варіант третьої редакції роману створювався в період з листопада 1937 року до весни 1938 року. Ця редакція займає 6 товстих зошитів; текст розбитий на тридцять глав. З'явилася

відома і остаточна назва – «Майстер і Маргарита». З кінця травня по 24 червня 1938 року ця редакція передруковувалася на машинці під диктовку автора, який часто по ходу змінював текст. Правка цього машинопису Булгаковим почалася 19 вересня, причому окремі глави листувалися. Епілог був написаний 14 травня 1939 року. Булгаков помер під час роботи над обробкою тексту роману, йому не вдалося виконати своє власне текстологічне завдання за цим твором.

Картка-інформатор № 8. Один з найближчих друзів і перший біограф Булгакова П.С. Попов (1892-1964), перечитавши роман після смерті його автора, написав Олені Сергіївні: «Геніальна майстерність завжди залишається геніальною майстерністю, але зараз роман неприйнятний. Повинно буде пройти 50-100 років...». Тепер же, він вважав, «...чим будуть менше знати про роман, тим краще». На щастя, автор цих рядків помилився в термінах. В найближчі після смерті Булгакова 20 років ми не знаходимо в літературі ніяких згадок про існування в спадщині письменника цього твору, хоча Олена Сергіївна з 1946 до 1966 року зробила шість спроб пробитися через цензуру і надрукувати роман.

Журнал «Москва» (№11 за 1966 р і №1 за 1967 р) опублікував роман в скороченому варіанті з численними цензурними купюрами і редактурою, що спотворюють сенс тексту (на все це була змушена погоджуватися Е.С. Булгакова, аби стримати слово, дане вмираючому автору, опублікувати цей твір).

(Джерело: URL : <http://feb-web.ru> / – фундаментальна електронна бібліотека «Російська література і фольклор»).

Обговорення.

Викладач. Скажіть, що ви відзначили в тексті як незрозуміле? – незрозуміло.

Чи є в тексті інформація, з якою ви не згодні? – не згоден.

Чи є в тексті інформація, яку ви могли б доповнити? * – можу доповнити.

Висновок про значущість знання творчої історії створення роману для його розуміння і осмислення.

Викладач. А ми знову у дворі будинку-музею Булгакова. Письменник займав у будинку зліва кілька кімнат на першому поверсі. Квартира Булгакова невелика, але і це житло він отримав не відразу. Відсутність житла була важкою обставиною його життя, мрія про дах над головою не залишала його. Перша кімната ... під склом – диплом лікаря і лікарські інструменти письменника.

Синій кабінет – це відтворений образ останнього робочого кабінету Михайла Опанасовича, який знаходився в Нащокінському провулку Москви. Секретер, за яким письменник працював над романом «Майстер і Маргарита».

Кухня. У цьому місці шипіли примуси, вивішувалася білизна, відбувалися сусідські скандали. Ця кухня стала невичерпним джерелом образів і вражень для Булгакова, адже саме тут розмовляли і шуміли майбутні персонажі «Собачого серця» і «Майстра і Маргарити». Тут Бегемот «полагодив примус», тут мешкала та сама Аннушка, яка «розлила соняшникову олію на трамвайних коліях».

Якщо ми пройдемо вправо по коридору, то потрапимо в вітальню, де також багато предметів: меблів, туалетний столик, крісла, стільці, фортепіано, за яким часто музикувала дружина М. Булгакова. Багато фотографій останньої дружини Булгакова-Олени Сергіївни, музи письменника.

У 1939 р. здоров'я М. Булгакова стало різко погіршуватися, він став втрачати зір. Лікарі діагностували у Булгакова гіпертонічний нефросклероз-хвороба нирок. Булгаков почав вживати морфій з метою зняття больових симптомів. В цей же період письменник почав диктувати дружині останній варіант роману «Майстер і Маргарита». «Коли в кінці хвороби він вже майже втратив мову, у нього виходили іноді тільки закінчення слів або початку слів, – згадувала Олена Сергіївна Булгакова. – Був випадок, коли я сиділа біля нього, як завжди, на подушці на підлозі, біля узголів'я його ліжка, він дав мені зрозуміти, що йому щось потрібно, що він чогось хоче від мене. Я пропонувала йому ліки, питво, але зрозуміла ясно, що не в цьому справа. Тоді я здогадалася і запитала: «Твої речі?» Він кивнув з таким виглядом, що і «так» і «ні». Я сказала: «Майстра

і Маргариту»? Він, страшно зраділий, зробив знак головою, що «так, це». І видавив з себе два слова: «Щоб знали, щоб знали».

Буктрейлер до роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита».

Викладач. 10 березня 1940 року, на 49-му році життя, Михайло Опанасович Булгаков помер.

Після смерті Булгакова сенсом життя Олени Сергіївни стала публікація роману. Вона сама передрукувала його і була його першим редактором. Олена Сергіївна передруковувала роман двічі – в 1940 і в 1963 роках. В одній з кімнат «нехорошої квартири» ми бачимо скульптуру письменника, яка зображує Булгакова, що сидить на лавці на Патріарших ставках.

Дерево фантазій.

Викладач. Пофантазуйте, про що розмірковує письменник?

Очікувана відповідь. Про взаємини з владою, кохання, честь та справедливість, про добро і зло.

Ключові слова.

Викладач. Які слова, словосполучення в нашій лекції ви б назвали головними, ключовими? Запишіть їх.

Очікувані варіанти: лікар, МХАТ, п'єси, «антирадянський, не наш письменник», Сталін, «Дні Турбіних», «Майстер і Маргарита», Олена Шиловська...

4 етап. Рефлексія – (6 хв)

Викладач. А тепер давайте повернемося до початку заняття. Співвіднесіть припущення, висунуті на початку уроку, з біографічними даними М.О. Булгакова. Перевіряється «Чи вірите ви...». Проаналізуйте записи в своїх таблицях... Чи отримали ви відповіді на свої запитання?

Обговорення.

Заключне слово викладача.

Михайло Опанасович шалено любив життя. Він ніколи не претендував на перше місце, але мимоволі так виходило завдяки його дотепності, завдяки надзвичайній життєвій силі, виручій в ньому. Характеризуючи особистість Булгакова, можна виділити такі якості як незалежність суджень, життєстійкість у важких випробуваннях, високорозвинене почуття власної гідності, першокласний гумор, мистецтво бути самим собою у всіх

ситуаціях. У житті кожної талановитої людини є віхи, які визначають її долю. Можливо, сьогоднішнє знайомство з Булгаковим зацікавило вас, змусило по іншому поглянути на його твори, якісь з них прочитати або перечитати заново.

Нині все булгаківське до останнього рядка опубліковано. Однак не все осмислено і освоєно, тому саме вам належить відкрити нові цінності, що ховаються в глибинах творів Михайла Опанасовича Булгакова.

Домашнє завдання – (1 хв)

Творча майстерня.

У Будинку-музеї Булгакова знаходяться два ящики. Перший – поштова скринька листів любові. Прочитайте, що на ньому написано:

«З вісімдесятих років існує традиція залишати на 302-біс послання з побажаннями любові і натхнення. Це місце стало містичним для багатьох. Хтось знайшов свою половинку, хтось помирився з коханою людиною, хтось домігся визнання своїх талантів».

Другий – ящик листів майстру. На ньому нічого не написано, але, думаю, мається на увазі не тільки герой роману, але і сам Булгаков, визнаний геній, майстер.

Напишіть невелике послання Михайлу Опанасовичу Булгакову. Подумайте, про що, напишіть ... може, бути, про щось запитаєте письменника? Це і буде вашим домашнім завданням.

Оцінювання роботи на уроці – (2 хв)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булгаков М. «Майстер і Маргарита» – Острів знань.
URL : <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-15B4172266630/list-B65BB05F26#1>
2. Кривошеева Г. А. Система уроков «Изучение творчества Булгакова в 11 классе». URL : <https://multiurok.ru/files/sistema-urokov-izuchenie-tvorchestva-m-a-bulgakova.html>

3. План коучинга для учителей «Как использовать коучинг на уроке литературы». URL : <https://infourok.ru/plan-kouchinga-dlya-uchiteley-kak-ispolzovat-kouching-na-uroke-literaturi-2615414.html>

4. Пухальская Л. В. ИКТ и коучинг на уроках литературы и русского языка. URL : <https://proshkolu.ru/user/puch49/file/2827855/>

5. Прищепа В. В. Конспекти уроків із зарубіжної літератури за романом М. Булгакова «Майстер і Маргарита». 11 клас URL:<https://urok-ua.com/konspekti-urokiv-iz-zarubizhnoyi-literaturi-za-romanom-m-bulgakova-mayster-i-margarita-11-klas/>

6. Булгаковская энциклопедия. URL : [bulgakov. ru](http://bulgakov.ru).

7. Техніки (інструменти) коучингу. URL : https://stud.com.ua/75544/menedzhment/tehniki_instrumenti_kouchingu

2.3.5. Методична розробка уроку «Професії» викладача предмета «Англійська мова» Баранівського професійного ліцею Волошина В.М

Тема уроку: «Професії»

Мета уроку:

навчальна: формувати мовленнєві компетенції здобувачів освіти засобами технологій коучингу, прийомів ІКТ, критичного мислення, а саме: говоріння, читання, аудіювання і письма; формувати комунікативні мовленнєві компетенції здобувачів освіти з урахуванням їх вікових інтересів і соціокультурного виховання; навчити здобувачів освіти аргументовано висловлювати власну думку; розвивати навички ситуативного мовлення, діалогічного мовлення при обговоренні проблемних дискусійних питань уроку; активізувати вживання ЛО теми;

практична: збагатити знання здобувачів освіти з даної теми, виробляти вміння вести діалог, ставити та відповідати на запитання;

розвиваюча: розвивати вміння логічного мислення шляхом систематизації і узагальнення навчального матеріалу; розвивати вміння ефективно працювати в підгрупах та індивідуально; розвивати навички працювати з різними джерелами інформації та вміння видобувати основну інформацію; розширювати кругозір; активізувати пізнавальну активність здобувачів освіти; активізувати інтерес до вивчення англійської мови;

виховна: виховувати зацікавленість до майбутньої професії; вчити здобувачів освіти працювати в команді, доводити справу до кінця, досягати своїх цілей.

Обладнання: ноутбук, проєктор, мультимедійний екран, роздатковий матеріал, підручники, мультимедійна презентація-супровід уроку, додаток 1 – (таблички з назвами груп), додаток 2 – «З'єднайте слова з їхнім визначенням», додаток 3 – «З'єднайте професію та її вид діяльності», додаток 4 – «Текст Good Advice» із завданням», додаток 5 – «Ситуативні картки», додаток 6 – «Таблиця самооцінювання», додаток 7 – «Учнівська презентація «Plastere»», додаток 8 – «Учнівська презентація

«Welder»», додаток 9 – «Учнівська презентація «Joiner»», додаток 10 – «Учнівська презентація «Tractor-driver»».

Тип уроку: комбінований

Course of the lesson

I. Introduction.

The only way to do great work is to love what you do.

Steve Jobs

1. Greeting, introduction of the topic of the lesson – (2 хв)

Здобувачі освіти діляться на 4 дослідницькі групи:

- *дослідники престижних професій;
- *дослідники високооплачуваних професій;
- *дослідники широкорозповсюджених професій;
- *дослідники інтелектуальних професій.

T: Good morning. How are you? Today we are going to speak and discuss our future. Future depends on our occupation, especially on our profession. There are many different professions and all of them play an important role in life of society and the whole world in general. But you chose exactly your profession. Tell me please, why you did it? Generalizing my speech can you name the topic of our lesson? (Students' answers)

T: Except, your profession gives you a good opportunity to work abroad. But to do it you should to know at least basic knowledge of English, so let's start to develop it. The topic of our lesson is «Professions». The objectives of the lesson are focused on training topical vocabulary, improving your speaking, listening, writing and reading. Having basic knowledge about the various professions, you'll be able to define, classify them and describe what role they play in human lives. You'll work in groups (Investigators of Prestigious jobs, Well-paid jobs, Rare and Widespread jobs, Intellectual jobs) and share with the whole group your created research informational presentations, discuss it and be ready to answer any questions concerning them. Moreover you have sheets of self-evaluation in which you'll evaluate yourself according items denoting in your sheets.

В ході уроку кожна група складає список із п'яти тих професій, які, на їхню думку, відповідають категорії їх дослідження і пояснюють свій вибір.

2. Warming-up – (2 хв)

Викладач зачитує характеристики професій, здобувачі освіти мають за цими ознаками назвати професію.

T: We have already known some new professions from our previous lessons. You have already known a lot of professions. I have some notes from different people. I want to read these notes, and you'll say what these people are.

1. I am person who specializes in fusing materials together.

(Welder)

2. I build things by joining pieces of wood, particularly lighter and more ornamental work than that done by a carpenter, including furniture **(Joiner)**

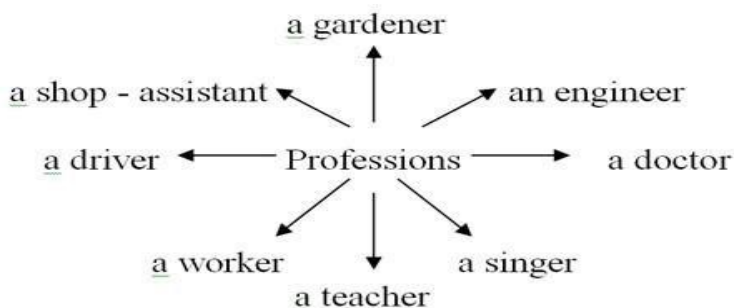
3. I work with plaster, such as forming a layer of plaster on an interior wall or plaster decorative moldings on ceilings or walls **(Plasterer)**

4. I am a person who drive a motor vehicle used to pull heavy loads, especially farm machinery such as a plough or harvester **(Tractor-driver)**

3. Activation of thematic vocabulary – (1 хв)

Здобувачі освіти складають «Карту професій» за зразком.

T: And now tell me, please, what professions do you know else? Let's make-up «A Map of Professions».

II. Checking homework – (6 хв)

Представник від кожної групи презентує задану професію.

T: Now it's time to check your home task. Each group had to prepare a short information with presentation about professions which are studied in our lyceum.

Investigators of Prestigious jobs – plasterer.

Investigators of Well-paid jobs – welder.

Investigators of Widespread jobs – joiner.

Investigators of Intellectual jobs – tractor driver.

III. Main part of the lesson.

1. Vocabulary practice. Match the words with their definition – (2 хв)

Здобувачі мають правильно підібрати визначення до поданих професій.

T: Let's see how well you are aware of different jobs and professions. Match the words in the left column to their descriptions in the right column (*Додаток 2*)

Keys: 1-c; 2-e; 3-a; 4-g; 5-b; 6-j; 7-d; 8-h; 9-l; 10-I; 11-k; 12-o; 13-m; 14-n; 15-f.

2. Listening – (7 хв)

2.1. Pre-listening activity.

Здобувачі освіти слухають текст пісні та визначають із поданого переліку слів, які із професій не звучали в тексті

T: Listen to the song and underline the professions that are not mentioned.

a secretary, a dentist, a fireman, an editor, a teacher, a nurse, a photographer, a dancer, a clown, a babysitter, a spaceman, a farmer.

2.2. While-listening activity.

Після прослуховування тексту пісні, здобувачі освіти підбирають вид діяльності, який передбачають подані професії (Слайд 6)

T: Match the profession and the activity (*Додаток 3*)

Keys: 1 – f; 2 – h; 3 – b; 4 – d; 5 – e; 6 – g; 7 – a; 8 – c.

Tapescrript

Nigel Naylor, he's a tailor, he makes trousers, suits and shirts.

Penny Proctor, she's a doctor, comes to see you when it hurts.

Peter Palmer, he's a farmer, he's got cows and pigs and sheep.

Wendy Witter, babysitter, minds the kids when they are asleep.

Refrain

People work in the country, people work in the town,

People work day and night to make the world go round.

Mabel Meacher, language teacher, teaches English, French and Greek.

Gary Gummer, he's a plumber, call him when you've got a leak.

Patty prentice, she's a dentist, keeps your teeth both clean and white.

Ronny Ryman, he's a fireman, comes when there's a fire to fight.

Refrain

2.3. Post-listening activity:

Здобувачі освіти в діалогічному мовленні запитують один одного про можливість виконання спеціалістом певних службових дій.

T: Now answer my questions: Can a language teacher come to see you when it hurts? Turn to each other (turn face to face) and ask your partner the similar question. You should start with CAN. Answers are on the blackboard (Yes, she can. No, he can't.)

3. Writing – (3 хв)

Кожна група отримує ситуативне завдання, вирішує його та оголошує своє бачення вирішення цього завдання.

T: You should advise your groupmate to make the right choice. You should consider the personal qualities of your groupmates and the traits of character. Discuss the task in groups, write and read out your vision according to your task.

Card № 1

Bob wants to be a builder. What personal qualities should he have?

Card № 2

Solve a problem. You are the boss of the building company. You'll have to hire one of the two employees. One of them is a very

efficient worker. The other is not. But he is your close relative. What would you do?

Card № 3

Imagine that you work at the machining building factory and suddenly happened an accident with one of your colleague. What will you do?

Card № 4

Imagine that you are in a job interview. What would you like to know more about your future job?

4. Speaking – (4 хв)

T: Answer the questions.

1. Where does a working person spend a day?

(Possible students' answers: at the factory, in the office, on a farm, in the hospital, in the driving seat, behind the counter, at school, at home, indoors, outdoors, underground, etc.)

2. What kind of job can people have?

(a full-time job, a part time job, a temporary job, regular hours, irregular hours, a seasonal employment, highly- paid, well-paid, not well-paid, work shifts, self-employed etc.)

3. What can the work be like?

(interesting, creative, exciting, satisfying, boring, skilled, unskilled, qualified, dangerous, funny, etc.)

4. What do some jobs require?

(experience, license, university degree, technical skills, professional knowledge, to wear a uniform/special clothing etc.).

5. Reading – (4 хв)

Здобувачі освіти опрацьовують текст та виконують післятекстові завдання

5.1. Pre-reading tasks.

T: Read the title of the text. Can you predict what the text will be about?

Look through the text «Good advice». What jobs do you see in the text? (*Додаток 3*)

5.2. While-reading tasks.

T: Define are the statements True (+) or False (-)? Correct false sentences (*Додаток 3*)

Keys: 1 – (to the nearest town); 2 – (It didn't take him long to sell his goods.); 3 +; 4 +; 5 – (to gather in the hay); 6 +; 7 +; 8 – (there was a storm); 9 +; 10 – (a farmer).

5.3. After reading tasks.

T: Answer the questions.

1. Why did the farmer go to the town?
2. Where did he go to have his dinner?
3. What did the lawyer give to his clients?
4. When did the farmer return home?
5. Why didn't the farmer want to work?
6. What did the farmer's wife ask him to do?
7. What kind of advice did the lawyer give him?
8. How long did the farmer work?
9. What weather was at night?
10. Why was the farmer very glad?

6. Watching video «Top 10 New Future Jobs» – (5 хв)

Перегляд та коротке обговорення тематичного відео.

(URL : <https://www.youtube.com/watch?v=jP8XC6hmZX4>)

T: And now let's watch video about 10 possible new future jobs and discuss it.

Group work – (4 хв)

Кожна група зачитує та пояснює список із п'яти тих професій, які на їхню думку відповідають категорії їх дослідження.

T: Now let's see your investigator lists of professions.

The representatives of each group read out their lists of investigated professions and explain their choices.

IV. Final part of the lesson – (5 хв)

Викладач задає домашнє завдання та узагальнює результати уроку. Капітан кожної групи підраховує бали учасників і озвучує отримані результати.

1. Home task.

T: Express your point of view on your future career opportunities orally and in writing form.

(Висловіть свою точку зору стосовно своїх можливостей для майбутньої кар'єри в усній та письмовій формі)

2. Summing-up.

T: We've come to the end of the lesson. We have worked very hard today. We spoke, wrote, read and answered questions. I must say you worked good. The main conclusion to be drawn from the discussion can be summarized in the following pieces of advice:

1. When deciding on a career you should think about whether you are really interested in it.

2. You should realize that when choosing a profession, not only wishes and interests are important, but also your abilities, knowledge, health, personal qualities.

3. And if you follow other people's advice without considering your tastes, preferences, talents and character, it will only be you to be blamed for the wrong choice. You should keep in mind that the wrong choice will result in many problems both for you and for your family.

But you have already chosen your profession and I congratulate you with your choice!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Англійська мова (Нерсіяян, Піроженко/ 11 клас URL: <https://pidruchnyk.com.ua/11klas/anglijska11/>

2. Вибір професії. Плани на майбутнє (11 клас)
URL: http://sheles-nvk.ucoz.ua/stuff/anglijska_mova/vibir_profesiji_plani_na_majbutne_11_klas/1-1-0-5003

3. Техніки (інструменти) коучингу. URL: https://stud.com.ua/75544/menedzhment/tehniki_instrumenti_kouchingu

4. Top 10 New Future Jobs URL : <https://www.youtube.com/watch?v=jP8XC6hmZX4>

5. Урок «Навчання після школи» або Вибір професії. 11 клас URL: <http://metodportal.com/node/23465>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Таблички з назвами груп
Investigators of Prestigious jobs
(Дослідники престижних професій)

Investigators of Well-paid jobs

(Дослідники високооплачуваних професій)

Investigators of Widespread jobs

(Дослідники широкорозповсюджених професій)

Investigators of Intellectual jobs

(Дослідники інтелектуальних професій)

Додаток 2

Handout №1

Name _____ Name of the group _____

Match the words in the left column to their descriptions in the right column.

Word	Description
1. Accountant	a) a person who practices law, especially a barrister or solicitor.
2. Surgeon	b) a worker who makes and repairs, especially the wooden parts of buildings and other structures of wood.
3. Lawyer	c) a person whose profession is to keep and examine business accounts.
4. Journalist	d) a person who designs and supervises the construction of the buildings.
5. Carpenter	e) a doctor who performs operations.
6. Barber	f) a woman whose job is to take care of a particular family's children.
7. Architect	g) a person engaged in journalism (work of writing for editing or publishing journals).
8. Nurse	h) a person who cares for people who are ill or injured.
9. Turner	i) an employee in an office, who deals with correspondence, keeps records, makes arrangements and appointments for a particular member of the staff.
10. Secretary	j) a person whose trade is shaving and cutting men's hair.
11. Bricklayer	k) a workman who builds with bricks.
12. Engineer	l) a person who works a lathe.
13. Economist	m) a person who writes lectures on economics or

	political economy.
14. Sculptor	n) an artist who sculpts.
15. Nanny	o) a person who works in a branch of engineering; a person who designs engines, machines, bridges, railways; a skilled or trained person who controls communications.

Додаток 3

Handout № 2

Name _____ Name of the group _____

Match the profession and the activity.

1. a tailor	a) keeps your teeth both clean and white;
2. a doctor	b) has got cows and pigs and sheep;
3. a farmer	c) comes when there is a fire to fight;
4. a babysitter	d) minds the kids when they are asleep;
5. a language teacher	e) teaches English, French and Greek;
6. a plumber	f) makes trousers, suits and shirts;
7. a dentist	g) call him when you've got a leak;
8. a fireman	h) comes to see you when it hurts.

Додаток 4

Handout №3

Name _____ Name of the group _____

Good Advice

Once a farmer went to the nearest town to sell some butter and eggs there. It didn't take him long to sell his goods. After he sold all the butter and eggs, he decided to go to the inn to have his dinner there.

On coming to the inn, he sat down at the table, called a waiter and ordered his dinner. Then he looked around and saw a group of people who were speaking about the local lawyer.

«The lawyer is very clever and always gives good advice to his clients», said one of the men. After dinner the farmer went to the lawyer and asked to give him some advice. The lawyer asked the farmer what advice he needed. «You can give me any advice you like», answered the farmer. The lawyer smiled, took a piece of paper, wrote a few words and gave it to the farmer. The

farmer took the paper and without reading it left the lawyer's office.

Late in the evening the farmer returned home. His wife asked him to gather in the hay. But the farmer was very tired and was about to go to bed. He didn't know what to do. Then he remembered that he had the lawyer's advice in his pocket. He took the paper out and read the following words: «Never put off till tomorrow what you can do today».

Then the farmer left the house to gather in the hay. He worked for some hours and at last the hay was gathered in. At night there was a storm and the farmer was very glad that he has followed the lawyer's advice and that his hay was not ruined.

**Define are the statements True (+) or False (-)?
Correct false sentences.**

1. Once a farmer went to a faraway town to sell fruit and vegetables.
2. It took him much time to sell his goods.
3. The lawyer was very clever.
4. The farmer wanted the lawyer to give him any advice.
5. His wife asked him to milk the cow.)
6. The farmer obeyed his wife at once.
7. The lawyer's advice was: «Never put off till tomorrow what you can do today».
8. At night the weather was fine.)
9. The farmer was glad he had followed the lawyer's advice.
10. The main character of the text is lawyer.

Додаток 5

Ситуативні картки

Card № 1

Bob wants to be a builder. What personal qualities should he have?

Card № 2

Solve a problem. You are the boss of the building company. You'll have to hire one of the two employees. One of them is a very

efficient worker. The other is not. But he is your close relative. What would you do?

Card № 3

Imagine that you work at the machining building factory and suddenly happened an accident with one of your colleague. What will you do?

Card № 4

Imagine that you are in a job interview. What would you like to know more about your future job?

Додаток 6

Таблиця самооцінювання

Subgroup № _____

Name	Group's presentation Оцініть свою презентацію (0-2 бали)	Listening Оцініть свої відповіді (правильні): 0-2 бали	Writing Оцініть свої відповіді (0-2 бали)	Speaking Оцініть свої відповіді (0-2 бали)	Reading Оцініть свої відповіді (0-2 бали)	My activities during the lesson (0-2 бали)	Total

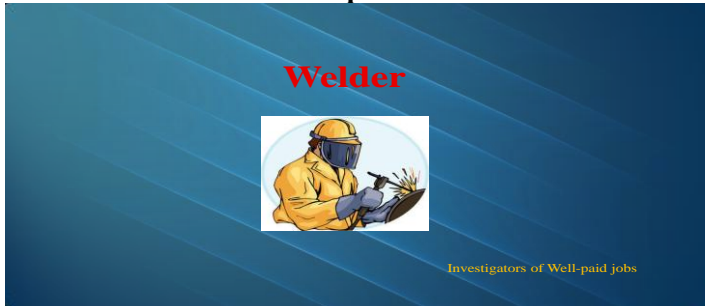
Додаток 7

Штукатур

Додаток 8

Зварник

Додаток 9

Столяр

Додаток 10

Тракторист

2.3.6. Методична розробка уроку «Новела Василя Стефаника «Камінний хрест» – психологічне розкриття теми еміграції» викладача предмета «Українська література» Головинського вищого професійного училища нерудних технологій Гарманчук І.В.

Тема уроку: «Новела Василя Стефаника «Камінний хрест» – психологічне розкриття теми еміграції»

Мета уроку:

– ознайомити здобувачів освіти з історією написання твору, з'ясувати історичну основу та сюжетно-композиційні особливості твору, пояснити емоційну загостреність зображуваного, охарактеризувати образи головних героїв та багатозначність символічних образів;

– розвивати соціальну, полікультурну, комунікативну компетентності та вміння здобувачів освіти висловлювати свої думки з приводу прочитаного, вміння зіставляти історичні факти та літературні, робити висновки та узагальнення;

– прищеплювати шанобливе ставлення до загальнолюдських цінностей, виховувати патріотизм, терпіння та співчуття.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: підручник, портрет письменника, текст твору, буктрейлер новели, фрагменти кінофільму «Камінний хрест», картки для вправ, ілюстрації до твору, мультимедійна презентація – супровід уроку.

Форми, методи й прийоми роботи: «Методика одного речення», технологія «Кластер», словникова робота, проблемне питання, дискусія, «Асоціативний куш», робота з картками, Матриця «SWOT», «Кольорові картки», Модель «ABCD», «Мікрофон», мінідиспут, бліцопитування.

Хід уроку

I. Організаційний момент – (2 хв)

(Відмітка в журналі відсутніх, перевірка готовності до уроку здобувачів освіти, кабінету, обладнання)

II. Актуалізація опорних знань – (5 хв)

Викладач. Шановні майбутні фахівці, на попередньому уроці ви познайомилися з життєвим та творчим шляхом великого новатора в українській літературі, письменника-новеліста, яскравого майстра-експресіоніста Василя Семеновича Стефаника. Хоча він написав не так уже й багато, та все ж ім'я письменника стоїть поряд з іменами найвидатніших новелістів світу. Стефаникові твори вражають своєю виключною правдивістю, художньою досконалістю та справжньою оригінальністю.

1. Технологія «Кластер»

Викладач. Зараз, щоб перевірити, наскільки добре ви запам'ятали основні віхи життя та творчості Василя Стефаника, пропоную створити кластер «Життя і творчість В. Стефаника»

Здобувачі освіти складають кластер

Викладач. Василь Стефаник – це письменник-новеліст. Згадайте, скільки новел створив письменник?

Відповіді здобувачів освіти – (72 новели)

Викладач. А що ж таке новела як жанр твору?

Відповіді здобувачів освіти. Новела – невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом. Новелі властиві лаконізм, яскравість і влучність художніх засобів, усталена конструкція, перевага сюжетної однолінійності, зведення до мінімуму кількості персонажів, нетривалий час дії.

III. Мотивація навчальної діяльності – (2 хв)

Викладач. Коли восени журавлі летять в теплі краї і жалібно клекочуть, прощаючись з рідною землею, мимоволі стає сумно, але розуміємо, що, вочевидь, все буде добре і навесні, коли буятиме зелена трава та розквітатимуть від теплих промінців сонця квіти, вони, ці гарні птахи, знову прилетять до рідних місць і милуватимуть наше око. А коли людина під тиском обставин змушена покидати рідну землю та їхати шукати щастя на чужині? Чи впевнена вона та її близькі, що повернеться?

Весь мій народ – ви, України діти,
Та доля розкидала вас по всій Землі,
Ви залишили рідну землю і домівку,
Помандрували до чужих країв.

Ви свій народ залишили й злетіли,
В чужі краї, де все чуже – не те,
По всьому світі ви гніздечка звили,
Щоб крашу долю для сім'ї знайти.

IV. Повідомлення теми та мети уроку – (2 хв)

Викладач. Для Василя Стефаника тема розлуки з рідною землею була дуже болючою, адже він на власні очі бачив як багато селян виїжджало з рідного письменникові села Русова. І він серцем відчував біль кожного емігранта. Ольга Кобилянська писала Стефанику: *«Страшно, сильно пишете Ви... Гірка, пориваюча, закривавлена поезія Ваша, котру не можна забути...»*. Ці слова будуть епіграфом нашого уроку і ми розкриємо їх зміст протягом заняття.

Запишіть у зошити тему уроку «Василь Стефаник. Новела «Камінний хрест».

Ми проаналізуємо зміст новели «Камінний хрест» як модерністського твору, з'ясуємо історичну основу та сюжетно-композиційні особливості твору, пояснимо емоційну загостреність зображуваного, охарактеризуємо багатозначність символічних образів. Крім того знайдемо художні деталі та визначимо їх роль у розкритті внутрішнього стану героїв, поповнимо знання про жанр новели. А також ви маєте дати відповідь на проблемне питання: *«У чому полягає суть художньої деталі в новелі «Камінний хрест»?»* Досліджуючи текст, ми маємо зробити висновок: що штовхає людей в еміграцію?

Прочитайте, будь ласка, слова Василя Стефаника: *«Людський біль щідиться крізь серце моє, як крізь сито, і ранить до крові...»*

«Методика одного речення»

- Як ви розумієте дане висловлювання письменника?
- Як ви думаете, що найбільш хвилювало Василя Стефаника у житті та про що він писав у своїх творах?

(Відповіді здобувачів)

V. Сприймання і засвоєння навчального матеріалу – (23 хв)

Викладач. Яка ж сила примусила розійтися наш український народ по світу? Що ви знаєте про причини еміграції?

Виступ здобувача освіти-історика:

*З історії України: причини еміграції
українців на межі XIX-XX століть*

Після революції 1848 року Галичина, Буковина та Закарпаття були найбіднішими в Європі. Ці землі залишалися внутрішньою колонією Австрійської імперії. Вони були аграрними з незначним нагромадженням капіталу. Промисловість, торгівля були слабо розвиненими. На початку XX ст. на західноукраїнських землях збереглися феодально-кріпосницькі пережитки, здольщина, відробітки на користь поміщика за користування пасовищем, водопоєм, лісом. У Галичині панівне становище посідали польські поміщики.

Поглибилось розшарування селянства, де 5% становили куркулі. Бідняки розорювалися, а куркулі скуповували за безцінь їх землю. Малоземельні селяни орендували землю у багатіїв, що стало найпоширенішою формою експлуатації на Західній Україні. Розорені селяни, не знайшовши роботу у містах, вирушали на заробітки в Чехію, Угорщину чи взагалі за межі Австро-Угорщини.

Західноукраїнського селянина знала вся Європа. Селяни працювали у Франції, Бельгії. На початку XX століття почалася еміграція українського населення в Америку. Причинами такого явища стало безземелля та малоземелля, безробіття, нестерпні податки, хронічне голодування. Уряди США, Канади, Бразилії заохочували масове переселення з-за кордону. Закарпатці першими розпочали еміграцію до США ще у 70-х роках XIX століття. На кінець XIX століття українська громада в США нараховувала 200 тисяч чоловік, українська громада Канади – 24 тисячі. Протягом 1890 – 1910 рр. тільки з Галичини виїхало 300 тисяч українців.

Словникова робота.

Еміграція – це вимушена чи добровільна зміна місця проживання людей, переселення зі своєї батьківщини, країни, де вони народилися і виростили в інші країни з економічних, політичних, релігійних причин.

Імміграція – в'їзд особи на територію держави на постійне або тимчасове проживання. Імміграція зумовлюється низкою причин: економічних, політичних, етнічних, релігійних тощо.

Для країни, з якої людина виїхала, вона вважається амігрантом, а для приймаючої держави - іммігрантом

Діаспора – етнічна, в першу чергу релігійна (конфесійна) та мовно-культурна спільнота або сукупність індивідів, які існують та зберігаються за межами свого материнського регіону, і котрі усвідомлюють свою генетичну або духовну з ним єдність. В Європі це поняття стало набувати широкого вжитку в ХІХ столітті. Діаспори досить часто підтримують зв'язок з країною своєї історичної належності.

Міграція населення – переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього.

Проблемне питання.

Чи можна стверджувати, що еміграція – це єдиний порятунок зі скрутного становища?

Відповіді здобувачів освіти.

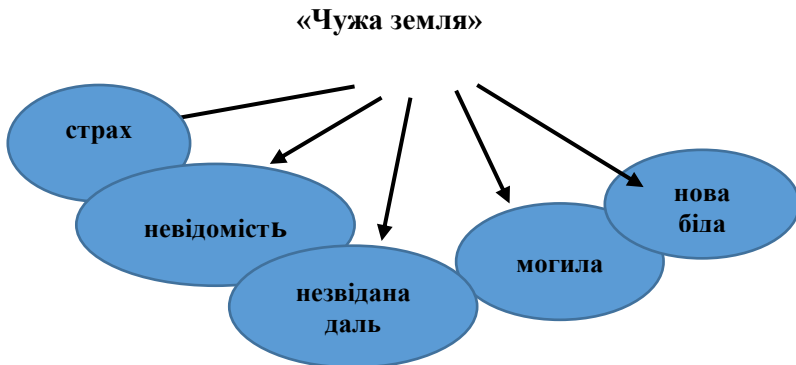
Дискусія

Чи потрібна була еміграція селянам Галичини?

«Асоціативний куц»

Викладач. Для всіх емігрантів поняття «чужа земля» уособлює в собі декілька понять. А які у вас асоціації виникають від слів «чужа земля»? (Рис.1)

Рис. 1

Викладач. Запрошую експерта-літературознавця розповісти про історію написання новели «Камінний хрест».

Експерт-літературознавець: Коли Василь Стефаник навчався у Кракові, йому доводилося спостерігати, як мандрують у світі його земляки – емігранти. Враження було гнітюче, розпачливе:

«Еміграція! Я бачив і ще бачив тут, на двірці, тому еміграцію. Гонить їх голод з дому за світові води... Море сліз, ціле пекло муки!...»

Темні селяни, які ніколи раніше не були за межами свого повіту, тяжко орієнтувалися у чужому краю, ставали жертвами обману, шахрайства, не вмiли себе обстояти. Ситуація ускладнювалася тим, що емігрантами були переважно заможні господарі, які в селі мали повагу й авторитет, а тут, у безнадійному чеканні, їх принижували, вважали «бидлом», не мали за людей.

На Краківському вокзалі, проводжаючи земляків у далеку Америку, Стефаник бачив сині, спечені губи, підпухлі від плачу дитячі очі, чув захриплі від голосінь та зойків голоси матерів.

У листі до своєї дружини Ольги Гаморак від 21 квітня 1899 року він пише:

«У п'ятницю приїхало їх 800 душ ранісінько, не вилізли з возів, але випадали, не сідали до другого поїзду, але здобували його штурмом. Жінки бігали і верещали за згубленими дітьми, урядники одного – двох мужиків силоміць пхали до воза, хоть той молив їх, що жінка з дитиною десь пропала, а публіка дивилась на то і перестрашено питалася, що то є і хто лишився на тій землі, що емігранти покинули.»

Такі картини Стефаник часто спостерігав, вони мучили його, не давали не тільки спати, а й жити. Новела «Камінний хрест» і стала тими «муками, сльозами та кривавим криком» народу, які письменник передав через монолітний образ Івана Дідуха.

Новела була написана в лютому 1899 року. Сам письменник дуже любив цей твір. Саме в цьому творі він найбільше порушує питання еміграції.

Новела написана на основі реальних подій. Прототипом Івана Дідуха була реальна особа – русівський селянин Стефан

Дідух, який дійсно виїхав до Канади і листувався з письменником. Через 36 років після написання новели Стефаник у листі до онука Стефана Дідуха писав: *«Зараз по їх від'їзді я написав оповідання «Камінний хрест», де є дослівні думки Вашого небіжчика діда майже в дослівнім наведенню. Це, так сказати, мій довг, сплачений Вашому дідові в українській літературі, він, же, ваш дідусь, мав в моїй молодості великий вплив...»* Письменник замінив ім'я Стефан на більш поширене Іван, а камінне поле замінив більш виразним образом безплідного горба.

Робота над твором.

Викладач. Перед тим, як ми розпочнемо роботу над змістом твору, пропоную переглянути буктрейлер до новели (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bQKClgZ-wmQ>)

Переходимо до розгляду сюжету новели. Хто відповідь на запитання: «Із скількох розділів складається твір?»

Здобувач освіти: твір складається із 7 розділів.

Вправа «Робота з картками. Знайди пару»

Викладач. У вас є дві пари карток. На одних написані назви сюжетних елементів, а на інших – події. Вам потрібно з'єднати назву сюжетного елемента з подією (*Додаток 1*)

Додаток 1

Картки «Знайди пару»

Експозиція	Розповідь про повернення Івана Дідуха з 10 років служби у війську, про горб, що залишився йому у спадок. Тяжка праця на горбі.
Зав'язка	Прихід гостей до хати Івана. Прощання з односельцями. Зізнання Івана у тому, що самому сумно (тоскно) на душі.
Екскурс в минуле	Розповідь Івана про те, як сини дійшли до думки про виїзд. <i>«Два роки нічого в хаті не говорилось, лише Канада та й Канада...»</i> . Він дуже жалкує, що молодь не хоче триматися землі своїх пращурів.
Розвиток дії	Гості пригощаються, ведуть розмови. Іван з Михайлом співають, як у молоді літа.

Кульмінація	Син нагадує батькові, що пора виходити. Люди плачуть. Іван з дружиною пускаються в танок. Сини силоміць виносять обох з хати.
Розв'язка	Односельці проводжають сім'ю Дідухів. Іван іде, танцюючи. Уся процесія зупиняється біля хреста, що Іван поставив на горбі. Чоловік каже жінці, щоб знала, що там викарбувані їхні імена.

Матриця «SWOT»

Викладач. Пригадавши всі події твору, давайте визначимо позитивний та негативний вплив ситуацій, що склалися в родині Дідухів.

- Які переваги у житті героїв ви можете назвати?
- Які слабкі сторони життя?
- Які можливості має сім'я, а яка є небезпека?

Відповіді здобувачів.

Вправа «Кольорові картки»

Викладач. Я дам вам 1 уривок та комплект карток. Відповідно до своїх емоцій ви повинні обрати кольори, які характеризують цей текст та обґрунтувати своє рішення (*Додаток 2*)

Відповіді здобувачів освіти

Модель «ABCD»: «Ситуація – думка – емоція – дія»

Викладач. А тепер давайте спробуємо себе у ролі психологів, адже багато вчених говорять, що іноді вчинки людини є красномовніші за слова.

Але для цього переглянемо **фрагмент з фільму** (прощання Івана та його родини з рідним селом, танець)

Запитання та очікувані відповіді здобувачів:

1. Яка подія з життя героя розкривається у цьому фрагменті?

Відповіді здобувачів освіти: прощання Івана Дідуха та його родини з рідним селом перед еміграцією в Канаду.

2. Про що думає Іван Дідух у час прощання?

3. Чи міг би він не робити того, чого так не хоче?

4. Який душевний стан головного героя, на вашу думку, передає його танець? *Відповіді здобувачів освіти:* це крик душі, розпач, туга за рідним краєм.

5. З якою метою Іван поставив хрест на своєму горбі?

Відповіді здобувачів освіти: цим він хотів лишити про себе пам'ять на рідній землі.

Викладач: Від розділу до розділу емоційний стан головного героя змінюється від суму до напівбожевільного стану горя (Рис. 1).

Рис.1

Емоційний стан головного героя

Викладач. Саме прізвище головного героя – Дідух. Воно співзвучне з словом «дідух» – сніп, урожай, землероб, достаток, щаслива доля. Як ви думаєте, чому автор дав саме таке прізвище своєму герою?

Очікувані відповіді: Це те, чого не вистачало Івану та його родині. Це те, за чим він відправився у далеку дорогу – дорогу в один кінець.

Прізвище Дідух (символ духа (дід+дух), символ снопа жита-життя на Різдво, символ українського народу, основа життя, родоначальник сім'ї).

Викладач. Пригадайте які символи є в новелі та що вони означають? *Відповіді здобувачів освіти:*

– **камінний хрест** (пам'ятник родині Дідуха, усім емігрантам; символ терпіння й титанічної марної праці; символ могили для людини, заживо похованої тяжким життям; символ

страдницької долі народу-трудівника); **горб** (символ виснажливої селянської праці; тяжкої долі селянина; безталанності на батьківщині);

– **п'яний танець Івана й Катерини** (символ смерті, прощання з рідною землею);

– **тужлива пісня про осінні листя** (символ туги, жалю, нещасливої долі);

– **образ хреста** символізує страдницьку долю селянина, який усе життя гірко працював і однаково змушений *покидати свою нивку, бо вона не спроможна його прогодувати*.

Викладач: Усі думки Івана навколо горба: так він зрісся з ним, що готовий, якби це можливо, і його повезти за океан. Тому й слізно просить сусідів, щоб не минали його горба, у святу неділю покропили хрест. Тому символічною є і сама назва новели «Камінний хрест». Назва неоднозначна.

Метод «Мікрофон». Що ж, на вашу думку, символізує назва твору?

Думки здобувачів освіти:

– Це масивний хрест, споруджений Іваном Дідухом на піщаному схилі як пам'ять про себе.

– Хрест – символ непосильної, нелюдської праці.

– Нести важкий хрест має ще й переносне – мучитись.

– Селянський хрест не просто важкий – він камінний.

– Хрест пов'язаний з образом «далекої могили».

Викладач: Іван Дідух залишив на полі, рясно политому його потом, пам'ятник по собі і своїй дружині. Йому ніби легше від того: не зникне безслідно, не розвіється, як лист по полю; пам'ять про нього залишиться на рідній землі.

Камінний хрест переростає в образ-символ, що уособлює важку долю народу-трудівника. Він – пам'ятник тисячам українських селян, які так і не повернулися додому, засіваючи своїми кістями чужі землі

Вправа «**«Асоціативний куш»** (Таблиця 1).

«Асоціативний кущ»

Горб	Хрест	Дідух
Життя	Пам'ять	Прізвище символічне. Дідух
Важка праця	Печаль	– сніп, урожай, землероб,
Рідна земля	Туга за рідною	достаток, щаслива доля. Це
Страждання	землею	те, чого не вистачало Івану
Надія	Важка доля	та його родині. Це те, за чим
Віра	Смерть	він відправився у далеку
Любов	чужому краї	дорогу – дорогу в один
		кінець

Мінідиспут

– Еміграція була порятунком чи тільки пошуком порятунку?

– Чи є камінний хрест пам'ятником українській нації?

– Еміграція – це зрада чи необхідність, прагнення людини до самореалізації?

– Як, на вашу думку, склалася доля Івана Дідуха, що є прототипом Стефана Дідуха?

Довідка: Документальні дані свідчать, що Стефан Дідух, прототип Івана Дідуха, приїхав до Канади навесні 1899 року і прожив там 12 років, але туга за рідним краєм не минала. Помер він 29 січня 1911 року в місцевості Гіллі Ярд на 75 році життя. Тіло його поховане на чужині, а душа залишилася в Україні, біля того камінного хреста.

VI. Закріплення нового матеріалу – (4 хв)**Бліцопитування**

1. Яка подія лежить в основі сюжету новели «Камінний хрест»? (*Від їзд селянина Івана Дідуха і його сім'ї до Канади*).

2. Як односельці називали Івана Дідуха? (*Переломаним*).

3. Хто став прототипом героя Івана Дідуха? (*Односелець В. Стефаніка Степан Дідух*).

4. Чому Іван Дідух із сім'єю мав емігрувати до Канади? (*На батьківщині вони не мають можливості заробляти собі на життя*).

5. Чому Іван Дідух не любив їсти за столом? (*Він не звик до цього, бо тривалий час був наймитом і служив у війську*).

6. Після якої події Іван Дідух став згорбленим? *(Він застудив спину під час роботи на горбі).*

7. Що було написано на камінному хресті, який залишив після себе Іван Дідух? *(Імена Івана Дідуха та його дружини).*

8. Який епізод є кульмінацією новели? *(Танець Івана Дідуха з дружиною).*

9. Хто проводжав Івана Дідуха та його сім'ю перед від'їздом? *(Односельці).*

10. Із чим порівнював Іван Дідух Америку, зокрема Канаду? *(З могилою).*

11. Риси якого літературного напрямку простежуються в новелі «Камінний хрест»? *(Експресіонізму).*

12. Що символізує камінний хрест на горбі? *(Страдницьку хліборобську працю).*

VII. Рефлексія – (3 хв)

Вправа «Продовжіть речення»

- На уроці мене вразило...
- Трагедія людей-емігрантів в тому, що...
- Я зрозумів, що справжній рай...

Викладач. Отже, трагедія Івана Дідуха в новелі «Камінний хрест» спонукає нас замислитися над своєю долею та долею України. І куди б не повели вас життєві шляхи, завжди пам'ятайте про рідний отчий край, незрадливі дитячі стежки, якими ви бігали в літні сонячні дні, розкішну червону калину біля вікна та незабутній погляд мами і тата, що вічно чекали і завжди чекатимуть вас біля дому у час приїзду і шепіт тихого батьківського благословення в розлуки час.

Любіть цю землю рідну, бо вона свята,

Вона нас народила і зростила.

Вітчизною зовемо неспроста,

Бо нам вона дала і душу, й крила.

VIII. Підсумок уроку – (2 хв)

IX. Домашнє завдання – (2 хв)

Зробити цитатну характеристику героїв.

Написати есе на тему: «Емігрант – зрадник чи патріот».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – початку XX ст. Львів, 1999. 280 с.
2. Євшан М. Василь Стефаник. *Критика. Літературознавство. Естетика.* – К., 1998. 216 с.
3. Єфремов С. Стефаник і його школа. *Історія українського письменства.* – К., 1995. 685 с.
4. Кучинський М. Сильові особливості новел В. Стефаника антивоєнного циклу. *Дивослово.* 1995. № 5-6. С. 32-35.
5. Музичка М. Штрихи до біографії В. Стефаника. *Дивослово.* 1995. № 5-6. С. 30-32.
6. Токарик М. Новели Василя Стефаника як експресіоністичне відображення дійсності. *Дивослово.* 2003 № 2. С. 64-66
7. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / Олександр Авраменко, Василь Пахаренко. К. : Грамота, 2018. 256 с. С. 169-178.
8. Українська література (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / авт. А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, В. В. Уліщенко, Г. Л. Бійчук, В. М. Тименко. Київ : Педагогічна думка, 2018. 192 с. С. 114-125.
9. Черненко О. Імпресіонізм та експресіонізм. *Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики.* К., 1994. 703 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Сюжетні картки

Експозиція	Розповідь про повернення Івана Дідуха з 10 років служби у війсу, про горб, що залишився йому у спадок. Тяжка праця на горбі.
------------	--

Зав'язка	Прихід гостей до хати Івана. Прощання з односельцями. Зізнання Івана у тому, що самому сумно(тоскно) на душі.
Екскурс в минуле	Розповідь Івана про те, як сини дійшли до думки про виїзд. <i>«Два роки нічого в хаті не говорилось, лише Канада та й Канада...»</i> . Він дуже жалкує, що молодь не хоче триматися землі своїх пращурів.
Розвиток дії	Гості пригощаються, ведуть розмови. Іван з Михайлом співають, як у молоді літа.
Кульмінація	Син нагадує батькові, що пора виходити. Люди плачуть. Іван з дружиною пускаються в танок. Сини силоміць виносять обох з хати.
Розв'язка	Односельці проводжають сім'ю Дідухів. Іван іде танцюючи. Уся процесія зупиняється біляеста, що Іван поставив на горбі Чоловік каже жінці, щоб знала, що там викарбувані їхні імена.

Кольорові картки

Кожному здобувачу надається 1 уривок та комплект карток. Відповідно до своїх емоцій після прочитання тексту здобувач обирає кольори, які характеризують цей текст та обґрунтовує своє рішення.	
--	--

Додаток 2

Уривки з твору Василя Стефаника «Камінний хрест»

1. А проше, газди, а озміть же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні. Та й мені, старому, не дивуйтеси, що трохи втираю на жінку, але то не задурно, ой, не задурно. Цего би ніколи не було, якби невона з синами. Сини, уважесте,

письменні, так як дістали якесь письмо дорук, як дістали якусь напу, та як підійшли під стару, та й пилили, пилили, ажперерубали. Два роки нічо в хаті не говорилось, лиш Канада та й Канада. А як ні достинули, як-єм видів, що однако ні муть отут на старість гризти, як непіду, та й єм продав щодо крішки. Сини не хотє бути наймитами післі моїголови та й кажуть: «Ти наш тато, та й заведи нас до землі, та дай нам хліба, бо як нас розділиш, та й не буде з чим киватиси». Най їм бог помогає їсти тотхліб, а мені однако гинути. Але, газди, де мені, переломаному, до ходів? Язробок – ціле тіло мозиль, кості дрихлаві, що заки їх рано зведеш докупи, то десіть раз йойкнеш!

2. Не раз ранком, іще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою. Шлеї не мав на собі, лише йшов із правого боку і тримав дишель як би під пахою. І кінь, і Іван держалися крепко, бо оба відпочали через ніч. То як їм траплялося сходити з горба, то бігли. Бігли в долину і лишали за собою сліди коліс, копит і широчезних п'ят Іванових. Придорожнє зілля і бадилля гойдалося, вихолітувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди. Але часом серед найбільшого розгону на самій середині гори Іван починав налягати на ногу і спирав коня. Сідав коло дороги, брав ногу в руки і слинив, аби найти те місце, де бодяк забився.

3. Не хотіла-с іти на цу Канаду, то підемо світами і розвіємось на старість, як лист по полі. Бог знає, як з нами буде... а я хочу з тобов перед цими нашими людьми віпроцитиси. Так, як слюб-сми перед ними брали, та так хочу перед ними віпроцитиси з тобов на смерть. Може, тебе так кинуть у море, що я не буду видіти, а може, мене кинуть, що ти не меш видіти, та прости ми, стара, що-м ти не раз догорив, що-м, може, ті коли скривдив, прости мені і перший раз, і другий раз, і третій раз.

Цілувалися. Стара впала Іванові на руки, а він казав:

– А то ті, небого, в далеку могилу везу...

Але сих слів уже ніхто не чув, бо від жіночого стола надбіг плач, як вітер, що з-поміж острих мечів повіяв та всі голови мужиків на груди похилив.

4. Очі замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна рілля під сонцем дροжить.

– Оцеї ночі лежу в стодолі, та думаю, та думаю: господи милосердний, ба що-м так глибоко зогрішив, що женеш ні за світові води? Я ціле жите лиш роб, та й роб, та й роб! Не раз, як днинка кінчилася, а я впаду на ниву та й ревню молноси до бога: господи, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працювати, хіба бих не міг ні руков, ні ногов кинути...

– Потім мене такий туск напав, що-м чиколонки гриз і чупер собі микав, качев-єм си по солomé, як худобина. Та й нечисте цукнулося до мене! Не знаю і як, і коли вчинив-єм си під грушков з воловодом. За малу філю був би-м си затег. Але господь милосердний знає, що робить. Нагадав-єм собі за свій хрест та й мене геть відійшло, їй, як не побіжу, як не побіжу на свій горб! За годинку вже-м сидів під хрестом. Посидів, посидів довгенько – та й яюсь ми легше стало.

5. Почалася пятака, та пятака, що робить із мужиків подурілих хлопців. Незабавки п'яний уже Іван казав закликати музику, аби грав молодіжі, що заступила ціле подвір'я.

– Мой, маєте так данцювати, аби земля дудніла, аби одної травички на току не лишилися!

В хаті всі пили, всі говорили, а ніхто не слухав. Бесіда йшла сама для себе, бо треба її було конче сказати, мусили сказати, хоч би на вітер.

– Як-єм го віпуцував, то був віпуцований, котре чорний, то як сріблом посипав по чорну, а котре білий, то як маслом сніг помастив. Коні були в мене в ордунку, цісар міг сідати! Але-м гроший мав, ой, мав, мав!

6. В шум, гамір, і зойки, і в жалісну веселість скрипки врзувався спів Івана і старого Михайла. Той спів, що його не раз чути на весіллях, як старі хлопи доберуть охоти і заведуть стародавніх співанок. Слова співу йдуть через старе горло з перешкодами, як коли би не лиш на руках у них, але і в горлі мозилі понаростали. Ідуть слова тих співанок, як жовте осіннє листя, що ним вітер гонить по замерлій землі, а воно раз на раз зупиняється на кожнім ярочку і дροжить подертими берегами, як перед смертю. Іван та й Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогонили, а вони вже не хотіли назад вернутися до них навіть у гості. Як де підтягали вгору яку ноту, то стискалися за руки, але так кріпко, аж сугасти хрупотіли, а як

подибували дуже жалісливе місце, то нахиливалися до себе і тулили чоло до чола і сумували. Ловилися за шию, цілувалися, били кулаками в груди і в стіл і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешті не могли жадного слова вимовити, лиш: «Ой Іванку, брате!», «Ой Міхайле, приятелю!»

7. Але Іван не дивився в той бік. Ймив стару за шию і пустився з нею в танець.

– Польки мені грай, по-панцьки, мам гроші! Люди задеревіли, а Іван термосив жінкою, як би не мав уже гадки пустити її живу з рук. Вбігли сини і силоміць винесли обоїх із хати.

8. Плоти попри дороги тріщали і падали – всі люди випроводжували Івана. Він ішов зі старою, згорблений, в цайговім, сивім одінню і щохвиля танцював польки.

Аж як усі зупинилися перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочуняв і показував старій хрест: – Видиш, стара, наш хрестик? Там є відбито і твоє намено. Не біси, є і моє, і твоє...

2.3.7. Методична розробка уроку «Золотий спалах Василя Симоненка» викладача предмета «Українська мова» Бердичівського професійного будівельного ліцею Яценюк Г.В.

Тема уроку: «Золотий спалах Василя Симоненка»

Мета уроку :

навчальна: поглибити знання здобувачів освіти про життя і творчість Василя Симоненка, розкрити світоглядні позиції поета, з'ясувати основні мотиви лірики, ідейно-художнє багатство, естетичну привабливість поезій В. Симоненка;

розвивальна: розвивати пам'ять, критичне мислення, формувати уміння самонавчання, самоаналізу і самомотивації, формувати компетентності наскрізної лінії «Громадянська відповідальність»: готовність до позитивної взаємодії з іншими, уміння переконливо і толерантно відстоювати власну думку, усвідомлення важливості активної громадянської позиції;

виховна: донести до здобувачів поетичне вираження автором любові до рідного краю; сприяти вихованню гуманізму й патріотизму, заохочувати активність і самостійність;

Очікувані результати: здобувачі освіти поглиблять знання про Василя Симоненка, зуміють аналізувати його поезії, визначати й коментувати основні мотиви, формулювати власну точку зору, відстоювати свою позицію.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Форма проведення: урок-дослідження.

Комплексно-методичне забезпечення уроку: мультимедійна презентація – супровід уроку; аудіозапис пісні «Яворина» (музика Степана Гіги, слова Степана Галябарди); учнівські повідомлення про Прометей, «Щоденник» В. Симоненка»; учнівська презентація «Життєвий шлях В. Симоненка» з фрагментами документальних фільмів «Гра долі. Василь Симоненко. Я на світі такий один», «Василь Симоненко. Тиша і грім»; аудіокнига «Живе слово Василя Симоненка: вірш «Ти знаєш, що ти – людина...»; картки –

завдання для самостійної роботи, пам'ятка «План аналізу ліричного твору», міні-хрестоматії «Поезія Василя Симоненка», ілюстрації риб'ячого скелета для коуч-прийому «Фішбоун».

Міжпредметні зв'язки: «Історія України», «Громадянська освіта».

Хід уроку

I. Організаційний момент – (1хв)

Створення позитивного емоційного мікроклімату до сприйняття нового матеріалу.

Девіз уроку: Хочу! Можу! Вірю! Роблю! Маю результат!

II. Актуалізація опорних знань – (6хв)

Метод «Мозковий штурм»

- Літературний процес якого періоду вивчаємо?
- Які суспільні події характеризують цей період?
- Як вплинула так звана «хрущовська відлига» на розвиток літератури?

- Назвіть відомих письменників із когорти шістдесятників.

III. Оголошення теми уроку, мотивація навчальної діяльності – (3хв)

Слово викладача. Так, саме вони, шістдесятники, взяли на себе відповідальність за долю народу і найпершими, коли розпочалася повзуча реставрація сталінщини, потрапили до таємних кадебістських психушок і концтаборів. Скорботний мориторинг брежневського терору судилося започаткувати не комусь іншому, а двадцятивосьмирічному талановитому поетові Василю Симоненку.

Звучить аудіозапис уривку пісні «Яворина» (музика Степана Гіги, слова Степана Галябарди).

Слово викладача. Так, Василь Симоненко любив усіх та найбільше любив Україну. Палкому патріотові, одному з лідерів тих схмелілих від подиху волі молодих поетів-шістдесятників присвяtimo сьогодні наш урок.

Запис теми уроку: Золотий спалах Василя Симоненка. Василь Симоненко спалахнув яскравою зіркою на небосхилі нашої духовності. Але ця зірка не погасла разом із фізичною смертю поета. Вона горіла мить, та залишила тепло в мільйонах сердець на роки. Вона зігриває і понині щедрістю, задушевністю,

великою любов'ю до України. Та саме любов до Батьківщини була в Україні найтяжчим злочином. Коли після «хрущовської відлиги» впали перші заморозки, що згодом перейшли в стійкі морози, всіх «непоштивих митців» почали пересівати через найщільніші цензурні сита. До них застосовували типові методи перевиховання: заборона друкуватися, компрометація перед громадськістю... Як тут не згадати слова Євгена Сверстюка : «Геній поневоленої нації завжди є скаліченим Прометеем». Ці слова я пропоную взяти епіграфом до уроку.

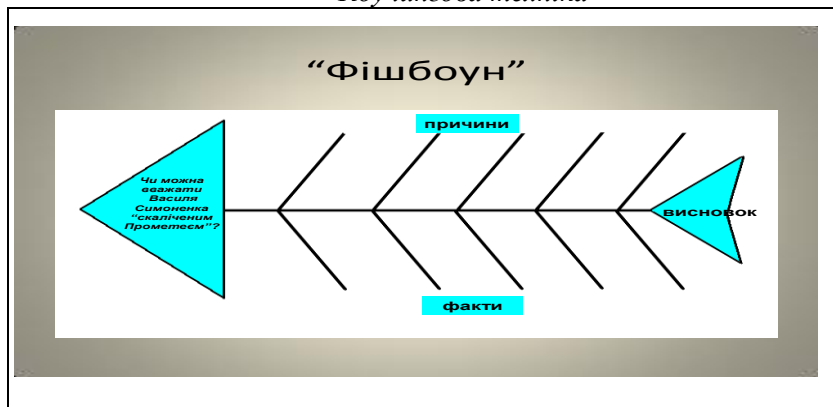
Інформація про Прометей: мініповідомлення здобувача

Проблемне завдання. Наскільки правомірними є слова Євгена Сверстюка щодо Василя Симоненка, судити вам. На уроці з'ясуємо, чи можна Василя Симоненка вважати «скаліченим Прометеем».

Коучингова техніка «Фішбоун» (Рис.1).

Рис.1

Коучингова техніка

Методичний коментар: Кожен здобувач отримує аркуш із зображенням скелета риби, на якому протягом уроку занотовує відповідь на проблемне питання (записується в голові рибини), з'ясовуючи причини, добираючи факти, щоб в кінці уроку зробити висновок. Записи мають бути короткими – ключові слова або фрази, що відображають суть. На кожному етапі уроку здобувачам потрібно нагадувати про «риб'ячий

скелет». Цей прийом дозволяє підтримувати високу навчальну мотивацію здобувачів.

IV. Опрацювання навчального матеріалу – (20хв)

План розгляду питань на уроці.

1. «Я на світі такий один».
2. Творча спадщина поета.
3. Основні мотиви лірики.
4. Аналіз поезії «Я».

– Придивімося уважно до портрета Василя Симоненка. Вражає проникливий погляд, який ніби зазирає кожному в душу: скільки добра чи зла таїться там.

– Де ж беруть початок витоки формування особистості майбутнього поета, як склалася його життєва і творча доля? Про це розповість група біографів

4.1. Повідомлення групи біографів про життєвий шлях

В. Симоненка

■ презентація здобувачів про життєвий і творчий шлях поета;

– перегляд фрагментів документальних фільмів: «Гра долі. Василь Симоненко. Я на світі такий один»; «Василь Симоненко. Тиша і грім»;

– віртуальна подорож до музею поета у Черкасах.

Завдання для здобувачів: Під час повідомлення групи біографів заповнювати «риб'ячий скелет»

Слово викладача. Передчасна смерть позбавила Василя Симоненка невідворотної неминучості пройти через Голгофу мордовських тюрем і потаємних психушок, як це випало багатьом його ровесникам-шістдесятникам. А в тому, що репресії чатували на Василя, немає сумніву. Бо ще за життя поета суслівська цензура ставила рогатки кожному його творові на шляху до читача. У брежневські роки вірші Симоненка переписувалися від руки, а вголос читалися лише в колі однодумців.

Головною причиною, що твори поета не друкувалися майже 15 років, було те, що після смерті його вірші разом із «Щоденником» потрапляють на сторінки закордонного україномовного видання журналу «Сучасність», а аматорський запис голосу забороненого в УРСР поета лунає на хвилях

«Голосу Америки» та «Свободи», заборонених в Радянському Союзі радіостанцій.

4.2. *Учнівське повідомлення: «Щоденник Василя Симоненка»*

Слово викладача. Через «Щоденник» Василь Симоненко передав наступним поколінням неспокій за долю народу, біль за соціальну кривду простої людини, втрату національної гідності, національний сором.

4.3. *Слово викладача.* З повідомлень однокласників ви дізналися, що за життя поет устиг побачити лише дві надруковані книжки: «Тиша і грім» (1962) та віршовану казку для дітей «Цар Плаксіє та Лоскотон» (1963). По його смерті вийшло ще чотири збірки: «Земне тяжіння», «Поезії», «Подорож в країну Навпаки» (для дітей), «Вино з троянд» (новели). А потім – 15 років мовчання: жодної збірки, жодного видання поезії аж до вірша «Лебеді материнства» (1981р.).

Для того, щоб зрозуміти серце поета, треба читати його поезію. Спробуймо окреслити обшири того дивовижного світу, який ми називаємо лірикою В. Симоненка. Вслухаймося в кожне слово поета, аби пережити те, що пережила його неспокійна душа, серцем доторкнімося його чар – і нам відкриється багато таємниць. Отже, поринаємо у поетичний світ митця.

4.4 *Прослуховування аудіозапису:* Живе слово Василя Симоненка, вірш «Ти знаєш, що ти – людина...».

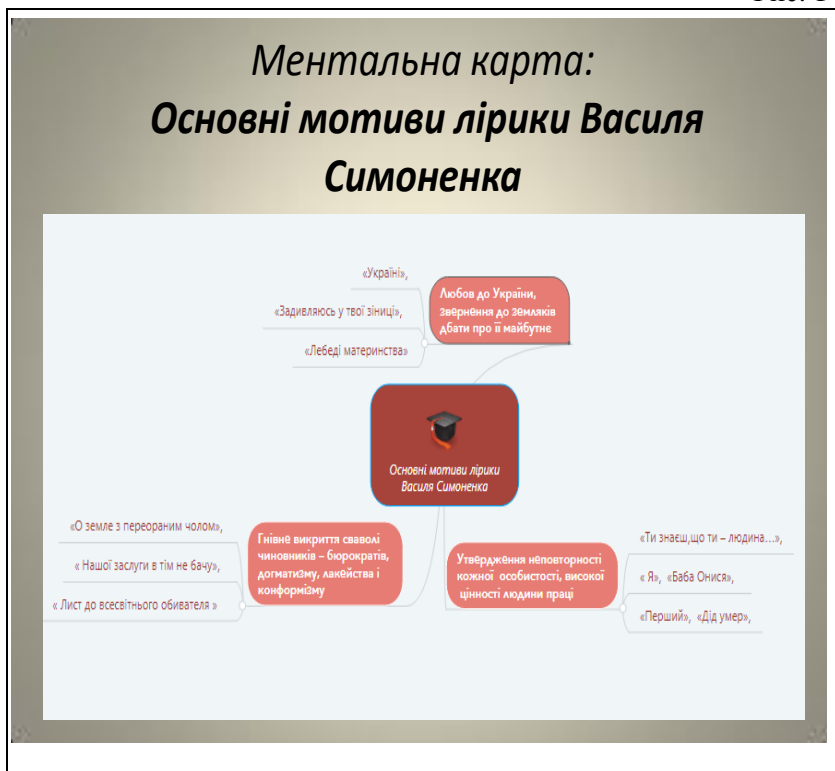
4.5. *Організація самостійної роботи здобувачів за допомогою коучингової технології «Спільний проєкт»*

Методичний коментар: Здобувачі отримали випереджувальне домашнє завдання: об'єднатися в групи, прочитати запропоновані для групи поезії: I група – поезії «Україні», «Задивляюсь у твої зіниці», «Лебеді материнства»; II група – «О земле з переораним чолом», «Нашої заслуги в тім не бачу», « Лист до всесвітнього обивателя »; III група – « Я », «Ти знаєш, що ти – людина...», «Баба Онися», «Перший», «Дід умер». «Безсмертні предки».

– З-поміж учасників групи визначаються *генератори ідей* – з'ясовують провідний мотив поезії; *критики* – розглядають достовірність ідей; *інтегратори* – об'єднують ідеї для презентації результатів дослідження на уроці.

Форма перевірки : презентація інтеграторами груп результатів діяльності за допомогою *ментальної карти*: *Основні мотиви лірики Василя Симоненка* (Рис.1).

Рис. 1

Слово викладача. В. Симоненко закликає шанувати кожну людину. Бо «тільки тих поважають мільйони, Хто поважає мільйони «я». Так заявив поет у вірші «Я».

4.6. Ідейно - художній аналіз поезії «Я»

Декламування поезії здобувачем

Я...

Він дивився на мене тупо

Очицями, повними блекоти:

– Дарма ти себе уявляєш пупом,

На світі безліч таких, як ти. –

Він гримів одержимо і люто,
І кривилося гнівом лице рябе,
Він ладен був мене розіпнути
За те, що я поважаю себе.
Не стала навколішки гордість моя...
Ліниво тяглася отара хвилин...
На світі безліч таких, як я,
Та я, їй богу, один.
У кожного Я є своє ім'я,
На всіх не нагримаєш грізно,
Ми – не безліч стандартних "я",
А безліч всесвітів різних.
Ми – це народу одвічне лоно,
Ми – океанна вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони «я».

Колективна робота за алгоритмом, поданим у пам'ятці:

Пам'ятка.

План аналізу ліричного твору.

1. Вид лірики.
2. Жанр твору.
3. Тема (провідний мотив) поезії.
4. Художні засоби.
5. Стилiстичні і синтаксичні засоби.
6. Настрій вірша.
7. Ідея вірша.

Слово викладача. Не стала навколішки гордість моя... В цьому – істинний Василь Симоненко: максимально відвертий, твердий у судженнях, безкомпромісний. Це був поет національної ідеї, високої моральної етики. Цим заворожив суспільство. Іван Дзюба сказав : «Є люди – більші самі за себе». Таким був і Василь Симоненко.

V. Узагальнення і систематизація знань – (10 хв)

5.1. *Розгляд проблемного питання «Чи можна вважати Василя Симоненка «skalіченим Прометесом»? : презентація здобувачами освіти заповнених «риб'ячих скелетів».*

Методичний коментар: здобувачі демонструють записи «Фішбоун»: у верхньому ряді кісток : причини трагічної долі В.

Симоненка; нижній ряд – факти з життя і творчості поета, що підтверджують його скалічену долю; хвіст – висновок: відповідь на проблемне питання. При потребі здобувачі можуть скористатися підказкою :

Алгоритм розв'язання

1. На які роки припав розквіт таланту поета?
2. Як це позначилося на його особистій і творчій долі?
3. Чи самовіддано, по-справжньому щиро любив

Симоненко Україну, чи намагався наблизитися до номенклатурного корита, нахапати літературних премій, стати бодай тимчасовим власником державних привілей?

4. Який провідний мотив творчості В. Симоненка? Чому саме цей мотив переважає в його поезіях?

Слово викладача: В. Симоненко, нескорений, як Прометей, став на захист простої людини, на захист елементарних людських прав і був скалічений можновладцями. Отже, він – Прометей, скалічений тогочасною добою. Вдихнувши на повні груди озон «хрущовської відлиги», Симоненко ввірвався в українську літературу і метеором пролетів над нашими душами, щоб щирим словом правди достукатися до наших сердець: «Можна все на світі вибирати сину, Вибрати не можна тільки Батьківщину». Варто пам'ятати цю істину.

Вправа «Самооцінювання» (Табл.1)

Табл.1

Карта самооцінки

Оціни власну роботу

Прізвище ім'я _____

№ з/п	Показники	Бали (від 0 до 3)
1.	Я прочитав поезії до уроку, вивчив напам'ять	
2.	Я вмю робити ідейно-художній аналіз поезій	
3.	Я вносив вдалі пропозиції, які врахувала група	
4.	Я придбав навички, які зможу використати у майбутньому	
Всього балів		

VI. Підсумок уроку – (3хв)

6.1. Рефлексія : технологія «Незакінчене речення»

– На сьогоднішньому уроці я дізнався (дізналася) нове...

– Досвід роботи на уроці навчив ...

– Я маю результат....

6.2. Оцінювання діяльності здобувачів на уроці (викладачем, самооцінювання у картках самооцінки)

VII. Домашнє завдання (за вибором) – (2хв):

– Виписати з поезій Василя Симоненка рядки, які порадили б запам'ятати одноліткам, обґрунтувати свій вибір.

– Написати твір-роздум на тему: «Якби Симоненко жив у наш час».

Заключний акорд уроку: На життєвому небосхилі згасла свічка Василя Симоненка. Згасла, не догорівши, коли полум'я його немеркнучого таланту «тільки почало розгорятися, обіцяючи потужний спалах, незгасиме горіння»... «Але ж то люди помирають, а справжні творці і таланти, як зазначав у передмові до видання «Поезії» (1966) поет Борис Олійник, – живуть...» Зоря Симоненка займається знову і знову, коли звучить його поезія. Тож світімо його зорю!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Біографія Василя Симоненка. URL : www.ukrlib.com.ua/.../printzip.php?

2. Гра долі. Василь Симоненко. Я на світі такий один. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=PPOZozqU5TY>

2. Живий голос В. Симоненка. URL: http://youtube.com/watch?v=nI6QPZ_Q9Lc.

3. Коучинг «Формування життєвих компетентностей на уроках української мови та літератури». – URL : <https://naurok.com.ua/kouching...na-urokah-ukra...literaturi...>

4. Курс дистанційного навчання на платформі Prometheus «Критичне мислення для освітян».

5. Симоненко В. А. Лебеді материнства [Текст] : поезія, проза. Дніпропетровськ : Промінь, 1989. 224 с.
6. Музей Василя Симоненка «Наше коло». Творчі ресурси Черкащини. Музеї. – URL : http://www.nashekolo.org.ua/nk/art_kolo/tvorchi_re/tvotch_i_re_8040.html
7. Романенко Ю. «Витязь молоді української поезії»: Життєтворчість Василя Симоненка (Урок). *Дивослово*. 2010. № 1. С. 11-17.
8. Симоненко В. А. Ти знаєш що ти людина : вірші, сонети, поеми, казки. К. : Наукова думка, 2001. 296 с.
9. Тиша і грім. тиша. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=FTnZ4lqH0s0>.
10. Черкаський літературно-меморіальний музей Василя Симоненка / Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL : <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

2.3.8. Методична розробка уроку «...Своїм життям до себе дорівнятись» (за змістом новели Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс») викладача предмета «Українська література» Професійно-технічного училища № 4 м. Бердичева Петрунько В.П.

Тема уроку: «...Своїм життям до себе дорівнятись» (за змістом новели Ольги Кобилянської «Меланхолійний вальс»)

Мета уроку:

формувати компетентності:

предметні: удосконалювати навички ідейно-художнього аналізу твору, характеризувати образи в їх порівнянні, зіставляти риси героїв твору зі своїми рисами, приміряти на себе;

комунікативні: вміння аргументовано висловлювати свої думки, толерантно ставитись до думок інших, будувати зв'язні висловлювання, розуміти роль читання для власного інтелектуального зростання;

загальнокультурні: почуття поваги до жінок і до протилежної статі, усвідомлення власного потенціалу, закріплення найоптимальнішої позиції щодо особистого життя.

Тип уроку: урок формування нових знань

Метод, прийоми і форми роботи: частково-пошуковий метод, технології групового коучингу розвитку: техніка «колесо балансу життя», постановка запитань, бесіда з елементами роздуму, інтерактивні вправи «мікрофон», «займи позицію», «упізнай мене», робота в групах, в парах, індивідуальна робота, принципи перевернутого навчання.

Обладнання: фотографії, видання творів, презентація за темою, музика Шопена, «колесо балансу життя», та інструкція щодо його застосування.

«Як відомо, О. Кобилянська залюбки малює тип жінки, що бунтується проти усталеної традиції і таким чи іншим способом завойовує собі право на свободне життя»

І.Франко

Перебіг уроку

I. Організаційний момент. Мотивація діяльності – (1хв)

II. Забезпечення емоційної готовності здобувачів до уроку – (4 хв)

Послухайте фрагмент музичної композиції «Меланхолійний вальс» Ф. Шопена (URL : <https://www.youtube.com/watch?reload=9&v=00G-G14B7gk>).

Дайте відповіді на запитання:

- Який настрій викликав у вас прослуханий твір?
- Якими кольорами ви намалювали б цю музику?
- Який фрагмент життя людини чи вашого особистого можна озвучити цією музикою?
- Ви здогадуєтесь, чому саме Шопена ми слухаємо сьогодні на уроці?

III. Цілевизначення і планування. Представлення викладачем теми та мети уроку – (5 хв)

Викладач: Як ви розумієте тему уроку, над якою будемо працювати?

Інтерактивна вправа «Мікрофон».

Викладач: «У будь – якої людини зокрема і у всіх разом є певна мета, прагнучи до якої, вони одне вибирають, іншого уникають» (Арістотель). Тепер, ознайомившись із загальними цілями нашої зустрічі, визначте свою ціль. Це може бути ціль не одного уроку , а подальшого вашого життя.

Тримайте в думках ваші бажання, а в кінці уроку хай вони виллються на папір у вигляді есе, простих висловлень за таким алгоритмом:

Вправа «Хочу – можу – вірю – роблю – маю результат (буду мати результат)».

Зверніть, будь ласка, увагу на плакат:

1. Кажіть, пишіть усе, що спадає на думку.
2. Не обговорюйте і не критикуйте думку інших.
3. Можна повторювати ідеї, запропоновані будь-ким іншим.
4. Розширення запропонованої ідеї заохочується.

IV. Актуалізація суб'єктивного досвіду й опорних знань – (2 хв)

Слово викладача: Ви пам'ятаєте, що Ольга Юліанівна Кобилянська мала чотири класи народної школи, тобто, мала основу для подальшого «розумового розвою». Попри небажання батька дати дочці вищу освіту, дівчина багато займається самоосвітою: захоплюється творами з соціології, політології та філософськими трактатами. Шукала себе в музиці, непогано малювала і грала в театрі. Хотіла стати актрисою, але віддала перевагу літературній творчості.

З щоденника ми дізнаємося про особисті відчуття і біль майбутньої письменниці, які згодом стануть канвою її творів. Її ровесниці думали про хлопців, про заміжжя. Їй хотілося більшого – «широкого образования і ширшої арени діяльності». Тож не могла відкрити подругам свою душу з її тайнами.

А нам з вами відкрила, прикладом свого життя і життя своїх героїв показала, як можна самоствердитися, досягти своєї мети: «Різьбити себе, вирівнювати, щоби все було складне, тонке, миле. Щоб не осталося дисгармонії ані для ока, ані для серця, для жодного зі смислів. Щоби жадова за красою утихомирилась. Бути передусім собі ціллю, а опісля стати або для одного чимсь величним на всі часи, або віддатися праці для всіх. Боротись за щось найвище, сягаюче далеко поза буденне щастя... Такий мій ідеал».

Сьогодні у нас в гостях героїні новели «Меланхолійний вальс». Спробуємо глибше зазирнути в їх душу: щось звідти почерпнути для себе і понести в життя, а від чогось, можливо, застерегти себе...

V. Сприймання й усвідомлення нового матеріалу – (10 хв)

Обговорення змісту твору за допомогою інтерактивної вправи та бліцінтерв'ю:

Інтерактивна вправа «Упізнай мене»

Методична ремарка (здобувачі об'єднуються в три команди. Від кожної команди виділяють одного представника – «персонажа» твору. Той від свого імені коротко розповідає про своє життя. З розповіді учасники команди відгадують ім'я героя, потім беруть у нього інтерв'ю).

Персонаж № 1.

Я красива, з дуже правильними рисами обличчя і блискучими очима.

Захоплююсь малюванням. Воно мене тішить, заспокоює в щоденнім житті. Навіть робить милою людиною, хоча я часто буваю дратівливою, зазною, неврівноваженою.

Буває, я можу зірватися і принизити подругу дитинства, хоча з нею не розлучаємось ніколи. Та й мешкаємо в одній кімнаті. Та моя гарячковість швидко змінюється на чуйність і доброту. Люблю допомагати подругам чим можу. Гроші позичити? – Будь ласка. І віддавати не потрібно. Нічим заплатити за помешкання? Продам свої образки і заплачу, хоч дуже дорогий для мене кожен витвір, я до нього прив'язана, як мати до дитини. У кожному малюнку – частинка мене самої.

Пригадую, як я невсипуче, з розгорілими щоками, не розгинаючись і не піднімаючи голови, працювала над образом Корреджо «Віроломна». О, то найсолодші дні були! Хотілось витворити щось таке незбагненне. Величне! Тож мрію і далі розвивати свій талант. Зароблю на малюнках грошенят і гайну в Італію на навчання.

Поважаю людей освічених і вихованих, бо вони несуть у люди гармонію і красу.

Мене дратують питання про заміжжя. Хто придумав ці стандарти? Я не мушу стати жінкою чоловіка або матір'ю! Хочу бути лише жінкою! Ви розумієте мене? Просто людиною. Що не пішла ані в жінки. Ані в матері!

Так, я не така, як всі. Я не сіро-програмова людина. Я живу проти течії. А це важко.

Методична ремарка: (здобувачі впізнають в оповідачці Ганну).

Бліцінтерв'ю

Перший здобувач: – Ганнусю, ким ти мрієш стати ?

Ганна: Неодмінно художницею.

Другий здобувач: –Ти казала, що хочеш поїхати на навчання в Італію. А чому саме туди ?

Ганна: Тому, що Рим, Відень, Париж став всесвітнім центром мистецтва у 19 – 20 ст. Це стосується не лише малярів, а й усіх осіб творчої праці – музикантів, артистів, скульпторів...

Третій здобувач: – Ганнусю, чи відчуваєш ти себе щасливою?

Ганна: Так! Я мріяла стати художницею? – Я нею стала. Я мріяла бути незалежною від чоловіків? – Так і є до сьогодні. В мене є прекрасний синочок Ромчик, якого я обожаю більше всього на світі. Я горда, що можу виростити і виховати його сама...

Четвертий здобувач: – А хіба може бути повністю щаслива мати – одиначка, жінка, яка своєю гординою позбавила сина спілкування з рідним батьком ?!

Ганна: Мене болісно зачіпає оте «мати-одиначка»! Цей вислів асоціюється з бідністю, з незахищеністю, з тим, що з цією жінкою не все добре, бо вона не змогла зберегти сім'ю і втримати чоловіка...

Я – самостійна мама. І моя суперсила – тримати у фокусі дуже різні сфери життя – і кар'єру, і здоров'я, і побут, і дозвілля. А головне – усвідомлення того, що щастя залежить тільки від мене самої, а не від чоловіка чи ситуації. (Скажу тихенько: якби українці також самостійно дбали про свою державу, а не чекали на допомогу з-за кордону, то й країна була б успішною)

Персонаж № 2

Я звикла самотужки заробляти гроші на своє життя. Зараз я навчаюсь – освоюю професію вчительки, у вільний час підробляю викладанням англійської мови. Не цураюсь будь – якої роботи. Коли подруга дратується, образливе слово скаже, я не відповідаю тим же. Я терпляча, бо розумію, що не від зла людина так себе поводить, а від своїх некерованих емоцій.

Я така: ладна обійняти весь світ своєю любов'ю, обігріти всіх, як кажуть – воно мені камінь, а я йому – хліб. Якби ви знали, як добре на серці, коли щось комусь віддаєш!

Мені часто кажуть, що я вроджена жінка і матір. Це правда. Я мрію мати гарну, дружну родину, люблячого чоловіка, здорових і щасливих діточок.

Мене моя найближча подруга називає Жінкою. І я горжуся цим.

Методична ремарка: в оповідачці всі впізнають Марту.
Бліцінтерв'ю

Перший здобувач: – Марто, скажи, будь ласка, чому ти хочеш стати вчителькою?

Марта: Я люблю дітей, спілкування з ними. Їх щирі і чесні думки надихають мене. А ще – діти – це той благодатний ґрунт, в який можна посіяти одну зернину добра, а зійде ціле поле.

Другий здобувач: – Марто, чи не обурливо чути від подруги, що в тебе «з уст видко, що цілувалася б з кожним хлопцем, коли б хоч трохи був гарний і... порядний « або, що ти хочеш «чим скоріше голівку під очіпок пхати» ?

А може й насправді це так? Якщо так – то чому? Якщо ні – то чому ти терпиш від подруги такі образи ?

Марта: Правда в тому, що моя життєва позиція не збігається з Ганниною. Тож вона за це дошкуляє мені. Мати свою позицію – право кожної людини.

А на подібні випадки я відповідаю спокоем. Це обеззброює людину, а мені приносить позитивний настрій, *впевненість*.

Третій здобувач: – Мартуню, якщо чесно-чесно, ти щаслива ?

Марта: А ви не бачите, як світяться мої очі? Вони промовляють:

Ти чуєш? – Я – жінка. Я прагну кохання.

Я все пробачаю тобі наперед.

*З твоєї криниці – я крапля остання,
Для вуст твоїх згірклих – я липовий мед.*

Я – жінка. Я враз перекинусь на зілля

І гоїти рани візьмуся тобі.

*Я – непередбачена, незрозуміла,
Я плачу від щастя, сміюся в журбі.*

Я – жінка. Я дійсно слабка половина.

Нехай переможцям – лаврові вінки!

Історію творять, звичайно, чоловіки,

Але лише так, як захочуть ЖІНКИ !

Персонаж № 3

Подруги мене з любов'ю називають Музикою. Називають так, бо бачать, як я до найменшої клітини свого тіла віддана їй, моїй Володарці – Музиці. Струни фортепіано – то моя душа, з якою я ділюсь найпотаємнішими думками.

Мене весь час болить незагоєне серце – коханий мене зрадив. Він злякався моєї заширокої і заглибокої любові. Попрощався, наче на день, і більше не прийшов. Та моїх сліз ніхто не побачить. Це сором – плакати за людиною.. «Я – сильна, я – горда. Геть почуття і емоції», – тримаю міцно себе в руках. Кусаю нігті. Навіть рукавички від цього подірвані. Затикаю найменші щілини у вікнах. Ховаюсь від білого світу... Сідаю за своє фортепіано (це мій порятунок) і меланхолійні звуки душі вириваються зовні, як пташка із клітки...

... Нещодавно померла моя мама, що була на утриманні у брата після смерті батька. Я дала їй слово, що не буду плакати на похоронах. І трималась з усіх сил. Але, Боже! Що зробила та жалібна похоронна музика зі мною ? Вона нахабно вирвала із мене зливу сліз!

Найбільша моя мрія на теперішній час - поступити в консерваторію і ніколи не розлучатись з музикою, з фортепіано....

Методична ремарка: здобувачі впізнають в оповідачці Софію.

Бліцінтерв'ю:

Перший здобувач: – Софіє, скажи, будь ласка, що чи кого ти в житті найбільше полюбила – фортепіано чи того хлопця, який втік одного разу назавжди?

Софія: Він втік. А в серці рана кровоточить. Пекуча рана...Але я не плачу...

Мій біль важкий у музиці розтанув. Як тільки він, мов хвиля, нахлинає, я лечу до нього, милого мого фортепіано, і пальці мої в клавіші впиваються.

Другий здобувач: – Софіє, твій незаперечний талант як музиканта, композитора говорить про те, що тобі дійсно треба далі рости, розвиватися, їхати у Відень вчитись у консерваторії . Чи може щось завадити цьому?

Софія: Ви ж знаєте, що у мене важке матеріальне становище. Моя доля залежить від рідного дяді: дасть чи не дасть гроші на навчання. Інтуїція мені підказує щось недобре. Хай про мої відчуття розповість мій вальс.

VI. Осмислення і застосування знань, формування компетентностей – (15 хв)

Викладач. Ми познайомилися з трьома типами жінок, споріднених пошуками краси й глибоко індивідуалізованих. Всі три вони йшли до своєї мети виразно означеним шляхом. Але в котрої з них «не осталося дисгармонії ані для ока, ані для серця, для жодного зі змислів»?...

Щоб визначити це, скористаємося методом під назвою **«Колесо життєвого балансу»**. Колесо – це символ гармонії. І якщо воно кругле, то котиться по життєвих дорогах рівно і вільно, а якщо є в ньому нерівності, то буде трясти і лихоманити тобою...

Подивіться: наше «колесо» поділене на 8 секторів. Можна стільки – скільки сфер життя для тієї чи іншої людини є найцінніші: фінанси, здоров'я, духовний розвиток, кар'єра, сім'я і т.д.

Наскільки круглим (повним, збалансованим) є колесо життя Ганни, Марти і Софії ми зараз визначимо (викладач роздає здобувачам аркуші із зображенням «Колеса життєвого балансу»). Але перед їх побудовою варто пильніше простудіювати текст новели і заповнити таблиці «Найцінніші сфери життя героїнь новели».

Робота в групах (таблиці 1; 2; 3).

Таблиця 1

Образ Марти

№ з/п	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
1.	«Я розпадаюся тоді в чуття і не можу опертися настроєві сумному, мов креповий флер, якого позбутися мені не так легко. Зате як пронесеться музика блиску, я подвійно живу.	Духовний розвиток

№ з/п	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
	Обнімала би тоді цілий світ, заявляючи далеко – широко, що музика грає!»	
2.	«Я прилагоджувалась до матури (екзамен), бо хотіла стати вчителькою. Вчилася музики, і язиків, і прерізних робіт ручних, ба – і все інше, що лише можна було, забирала я в себе, щоб стало колись капіталом і обернулося в хосен. Мастку я не мала, А життя, мов молода дівчина, ждало свого.	Особистісний ріст Фінанси
3.	«Вона панувала наді мною, мов над якою підданою, і хоч я могла розпоряджувати своєю волею так вповні, як вона, і супротивитися їй, – я, проте, не чинила сього ніколи, мене не боліло те підданство під її владсть; сила якоїсь відпори не прокидалася в мені ніколи... я любила її безгранично, пристосовувалася до неї. Без надумування, і, мов та ріка, плила я спокійно виробленим нею руслом...»	Друзі, Оточення. Стосунки
4.	«Я ходила спокійно за нею, підносячи речі й відбираючи лагідно рисунки з рук, ховаючи їх незамітно, щоб не попалися їй наново в руки, придумуючи при тім, як би то зарадити лиху».	Стосунки
5.	«В одній старшої англічанки, що вчила по-англійськи, сходилося два рази в тиждень більше дівчат і молодих людей і говорено по – англійськи. Се були найкращі години в моїм житті!»	Особистісний ріст
6.	«... почавши дискусію по-англійськи, кінчили її звичайно в матерній (рідній) мові, бо мали собі стільки сказати, що по-	Стосунки Кохання

№ з/п	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
	англійськи не находили ще скоро слів, а година проминала, наче мінута».	
7.	«Не питаюся, але говорити, проте, можеш. Ти мені щось надто жадібно бігаєш на ті години англійської... Уже певно засліпилася в кім? Я тебе відгадую. Стидайся... саме впосередині науки... і розлазиться в чуттях! Але я не дурно тобі раз казала: царство на землі належиться тобі!»	Стосунки Кохання
8.	«Я не раз чула сей етюд, чула й забувала наново,але коли вона грала його і кілька разів раз по раз, я неначе інший слух дістала. Душа стала здібна розуміти музику. Кімната стала мінитися. В неї напливали лагідно, одностайними хвилями, один по другім, звуки... Повторяючися, змінилися незамітно в красу. І вона поривала. Не голосно перемагаючою силою, лише самою ніжністю і м'якістю. Перемагала, приманюючи звучними барвами, а чуття віддавалися їй ...»	Яскравість Життя відпочинок розваги

Таблиця 2

Образ Ганнусі

№	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
1.	«Була вже майже укінченою артисткою і працювала саме над одним образом, який хотіла продати і поїхати до Італії, щоб побачити тамошню штуку (мистецтво) та	Особистісні й ріст, Кар'єра; Фінанси.

№	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
	найти їй собі дорогу до неї».	
2.	«Тішилася великою симпатією межи своїми товаришами по заняттю, а навіть і самі професори гострі подеколи до нечемності супроти своїх учеників І учениць, любили її по-батьківськи і робили їй свої закиди й уваги в найлагідніший спосіб, щоб лиш не діткнути її. «Найкраща улюблениця долі» називали її».	Друзі, оточення; Особистісні й ріст
3.	«...моя товаришка була з доброї родини і, хоч не роз поряджала великими фондами, була претензійна і розпещена. «Я не можу зрікатися всього так, як ти! – говорила не раз роздрознено, коли я наминала їй числитися ліпше з грішми і зрікатися деяких приємностей».	Гроші
4.	«Я – артистка і живу відповідно артистичним законам, а ті вимагають трохи більше, як закони такої тісно-програмової людини, як ти! Ти можеш обмежитися на своїм ґрунті, бо мусиш; він вузький, але моє поле широке, безмежне, і тому я живу таким життям. Тепер іще не вповні таким, але колись пізніше, як стану цілком своїм паном, – розмахну крилами під небеса».	Кар'єра; Фінанси; Особистісні й ріст
5.	«Не будемо смішні, бідні. Будемо мати своє товариство, розуміється й мужчин, бо без мужчин – монотонно, і будемо собі жити по душі... Я живу штукаю (мистецтвом) і вона вдоволює цілковито мою душу».	Стосунки; Особистісні й ріст
6.	«Була надзвичайно доброго серця: отут в	Друзі,

№	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
	одній хвилі кидалася, гарячилася й змагалася, а вже в другій – була добра. Товариство, в яке входила, і товаришки, що її любили, розпестили її, догоджуючи їй у найменшій дрібниці,боготворячи її задля краси й таланту та задля її оригінальних помислів. Належала до різних товариств, не жалувала нічого, а визичуваних товаришкам грошей ніколи не приймала назад. Любила над усе елегенцію (інтелігенцію), називаючи се третьою важною в умовах до щастя».	оточення; Гроші; Стосунки
7.	«Як лучиться мені ще раз таке, як нині зі стипендією, я готова віддати руку першому – ліпшому заможному чоловікові, що перейде мені дорогу, щоб тим щиріше віддатися штуці ... ношу в собі ще іншу силу, крім свого серця...Ти не знаєш, що живе в нас, не дає нам спокою й робить із наших істот лише послухачів і статистів своїх! Се щось таке велике, сильне, що особисте щастя мізерніє перед ним, не в силі вдержати рівноваги в істоті».	Гроші; Стосунки; Духовний розвиток
8.	«Хто мав би ту силу прикувати її назавсіди до себе! Вона душею артистка, хоч її твори не здобудуть собі, може, європейської слави. На те нема ліку. Ні чоловік, ні діти не вилічать її з того; до того , вона гарна – вона є сама краса, і шкода би втискати ту артистично закросну душу в формат пересічних жіночих душ. Повинна вижити вповні, якою саме єсть...»	Яскравість життя
10	«Ганнуся не дізналася ніколи, як	Друзі;

№	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
.	причинилися їй без думки кинені слова до сумної події; але вона й без того не могла кілька неділь успокоїтися. Від часу до часу плакала своїм сильним, пристрасним плачем, закинула всі барвні речі і роздерла прекрасний розпочатий малюнок, до якого мала їй «музика» служити до якогось там мотиву; але по шістьох тижнях затужила знов за барвами і, попрощавшись з усіма, виїхала до Рима...»	Особистісний ріст; Кар'єра

Таблиця 3

Образ Софії

№ з/п	Фрагмент із тексту твору	Сфери життя
1.	«Мій фах вибагливий, і жадає зараз для себе не стісненої волі. А що я привикла віддавати музиці самі необмежене свободні почування, то тут мішав би мою душу вічний неспокій і підозріння, що розстроюю іншим нерви і впливаю погано на моє оточення, а того я не хотіла би!.. Я потребую спокою, що впливає з замилювання до музики і гармонії в відносинах, передусім – гармонії!»	Духовний розвиток; Оточення
2.	«Кімната, де стояв він (інструмент), була неосвічена... Її очі зверталися туди, мов притягані темною силою, розсвічуючися розкішніше, мов душа її піддавалася без найменшої опори елементові сильнішому, як вона, пристрасно любленому нею, перемагаю чому її цілковито».	Духовний розвиток; Яскравість життя
3.	«Її батько був директором при однім	Гроші;

	<p>великім банку і, стративши маєток, помер наглою смертю, а її мати живе при своїм браті, старім кавалері, прикована від кількох років прикрою недугою до крісла. Вона дуже боялася, щоб вуйко не оженився, бо відтак не могла б іти до консерваторії, що було б для неї тим самим, що смерть. Він утримує її й матір, і хоч могла б і в Відні заробляти на себе, – заробляє вже й тепер, даючи лекції музики, – то там не могла б сього чинити, бо мусила б увесь час посвятити музиці».</p>	<p>Стосунки в сім'ї; Особистісні й ріст</p>
4.	<p>«Вона... нервова; казала, що стала такою від смерті батька. Була сама коло нього, як дістав удар серця, помер майже в її руках. Потім від хорувала се. Лікарі заронили їй навіть займатися якийсь час музикою, але що їй без музики, як казала, нема життя, то не держалася їх приказів, і грала досхочу. Казала: «Знаю і без них, що унаслідила по батькові нервову систему і його недугу, але що мені один день життя більше або менше! Не боюся смерті! З нею замовкне вся музика моїх нервів і те, що здавило її звучність...»</p>	<p>Здоров'я; Яскравість життя; Духовний розвиток</p>
5.	<p>«Я понищила б усіх своєю любов'ю, діти й мужа, я не з тих, що вміру люблять!»</p>	<p>Стосунки, кохання</p>
6.	<p>«Кожний рух його був для мене потребою, його вид був для мене потребою, голос був для моєї душі потребою, його хиби й добрі стосунки ... Був мені потребою, щоб я стала викінченою і щоб багато дечого, що спало ще в мені, збудилося. Мав стати сонцем для мене, щоб я розвинулася в його світлі й теплі вповні...»</p>	<p>Стосунки, кохання</p>

7.	<p>«Грала свій вальс, але так, як ніколи. Мабуть, ніколи не заслуговував він більше на назву «Valse melancolique», як тепер. Перша часть – повна веселості і грації, повна визову до танцю, а друга...О, та гама! Та нам добре знана ворохобна гама! Збігала шаленим льотом від ясних звуків до глибоких, а там – неспокій, глядання, розпучливе нишпорення раз коло разу, топлення тонів, бій, – і знов збіг звуків долину... відтак саме посередині гами смутний акорд – закінчення».</p>	<p>Духовний розвиток; Яскравість життя</p>
8.	<p>«До музики звернулася з подвійним запалом. Восени мала їхати до Відня, до консерваторії і відразу вступити на третій рік. І справді, її талант і замилювання до музики заповідали їй уже тепер ясну будучність».</p>	<p>Кар'єра Духовний розвиток</p>

Методична ремарка: викладач закликає здобувачів до роботи. Вони в парах виконують вправу «Колесо балансу життя». На кожному столі є інструкція, як заповнювати коло.

Презентація здобувачами виконаних робіт.

Вправа «Займи позицію»

Викладач: То про яку із героїнь можна сказати, що своїм життям до себе дорівнялась?

(Про Ганну і Марту, адже у них «Колесо життя» найбільш повне).

– Як ви думаєте, що їм допомогло стати щасливими?

(Вони шукали щастя насамперед у собі. Мистецтво задовольнило їх запити).

– Що потрібно було Софії, щоб мрія стала реальністю?

(Потрібно було, щоб коханий повернувся, бо тільки з ним вона б «стала викінченою», розвинулась би в «його світлі і теплі вповні»).

- Казка життя людини – вимисел чи реальність?

(Від самої людини залежить її подальша доля. Людина сама повинна створювати свою Казку. Ту, яка буде їй до душі, ту, в якій людині буде комфортно. Поставте мету і впевнено крокуйте до неї).

Рефлексія – (8 хв)

Слово викладача: Так, знаючи біографію Ольги Кобилянської, ви впізнали часточку її самої у кожній героїні. Мрії Ганни, Марти, Софії – то нездійсненні мрії талановитої авторки новели «Меланхолійний вальс».

Сучасна письменниця, дослідниця творчості Гірської Орлиці, Валерія Врублевська пише, як одного разу Ольга знайшла у горах дві шарітки (едельвейси). За легендою вони приносять щастя тим, хто їх знайде. Тож Ольга Юліанівна оправила квіти в рамки і повісила їх на стіні. Зберігала їх до кінця своїх днів. Але щасливою так і не була.

«Я ніколи не була щаслива. Найкращі хвилини були в мене, коли я писала і закінчувала мої твори».

Напишіть есе за темою сьогоднішнього уроку за алгоритмом «Хочу – можу – вірю – роблю – маю результат (буду мати результат)». Методична ремарка: поки здобувачі працюють над есе, звучить фрагмент «Меланхолійного вальсу» Ф. Шопена.

Домашнє завдання – (1 хв)

- Намалювати особисте життєве колесо і визначити найслабші життєві сфери.

- Прочитати повість «Людина» О. Кобилянської, виписати цитати до характеристики героїні твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аткинсон М. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга / Мэрилин Аткинсон, Рае Т. Чоис ; пер. с англ. К. : Companion Group, 2010. 256 с.
2. Бабишкін О. К. Ольга Кобилянська: нарис про життя і творчість. Львів : Книжково журнальне вид-во, 1963. 192 с.

3. Врублевська В. В. Шарітка з Рунгу : біографічний роман про Ольгу Кобилянську. К. : Академія, 2007. 512 с.
4. Головка С. Инструменты коучинга : колесо баланса (часть 1). URL : <https://www.nlpspb.ru/page10296330.html>
5. Дауни М. Эффективный коучинг. Уроки коуча коучей. Москва : «Добрая книга», 2013. 288 с.
6. Кобилянська О. Меланхолійний вальс, фрагмент. Львів : «Каменяр», 1967. 42 с.
7. Кобилянська О. Ю. Слова зворушеного серця: щоденники, автобіографії, листи, статті та спогади. К. : Дніпро, 1982. 389 с.
8. Нежинська О.О., Тименко В.М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
9. Нежинська О. О., Тименко В. М. Використання коучингу в системі вищої освіти України. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць Ун-ту менедж. освіти НАПН України ; редкол. : О. Л. Ану-фрієва [та і.н.] ; голов. ред. В. В. Олійник. – К. : АТОПОЛ ГРУП, 2015. Вип. 15(28). С. 236-245.
10. Українська література (профільний рівень) : підручник для 10-го класу закладів загальної середньої освіти / О.В. Слоньовська, Н.В. Мафтин. Н.М. Вівчарик. Київ : Літера ЛТД, 2018. 314 с.

СЛОВНИК КЛЮЧОВИХ ПОНЯТЬ

Коучинг – це унікальний підхід, що увібрав у себе найкорисніше з інших систем допомоги людині: з психотерапії – запозичені прийняття клієнта таким, який він є, створення безпечного простору для нього, відсутність внесення коучем власного розуміння ситуації, моделей, шаблонів та рецептів, допомога клієнтові в усвідомленні його картини світу, його цінностей; з тренерства – стимулювання активних змін; підтримка ініціативи, дії, допомога у створенні внутрішніх і зовнішніх стимулів; виклик, спільна діяльність («давай разом!»).

Коучинг освітній – інструмент підвищення ефективності взаємодії в системі освіти в цілому, у всіх напрямках: педагог-здобувач освіти, педагог-адміністрація, педагог-педагог (мотиваційний чинник при цьому – повага, значущість кожного, ріст і розвиток). Цілі коучингу в освіті: розкриття внутрішнього потенціалу особистості; розвиток особистості через делегування відповідальності; досягнення високого рівня відповідальності та її усвідомлення у всіх учасників освітнього процесу.

Коучинг педагогічний – це інноваційна технологія, яка включає: системний супровід зростання здобувача, спрямований на ефективне досягнення важливих для нього цілей в конкретні терміни; партнерське комунікативне співробітництво; розкриття потенціалу особистості для досягнення максимально значущого результату; супровід здобувача, що дозволяє переміститися із зони проблеми в зону ефективного її рішення; сприяння і допомога особистості в пошуку її власних рішень; підтримка здобувача за індивідуальною освітньою траєкторією

Коучинг адміністративний – вид коучингу, що використовується в організаціях. Передбачає різноманітні способи допомоги педагогічним працівникам у підвищенні ефективності їх професійно-педагогічної діяльності.

Коучинг життєвий – вид коучингу, що передбачає допомогу у досягненні особистих цілей, сприяє ефективному вирішенню різних проблем, з якими стикаються при переході від одного життєвого етапу на інший.

Коучинг індивідуальний – це метод планування власного життя, управління його змінами й розвитком. Метою є створення самого себе як особистості з необхідними, бажаними якостями і характеристиками в соціальному, особистісному, міжособистісному, духовному аспектах.

Коучинг груповий (командний) – форма роботи групи (від 2 до 15 осіб) за розробленою програмою, заздалегідь погодженому плану з поточними цілями і завданнями, які виникли перед групою, що дозволяє активізувати потенціал кожного учасника і команди в цілому для досягнення спільної мети. Прикладами можуть слугувати: «мозковий штурм», SWOT.

Коучинг проєктів – вид коучингу, що передбачає стратегічне управління колективом для найбільш ефективного досягнення результату.

Коучинг ситуативний – вид коучингу, зосереджений на вдосконаленні особистості в певному контексті, зокрема умінні творчо розв'язувати професійні ситуації тощо.

Коучинг транзитивний – вид коучингу, що передбачає допомогу у стресовій ситуації.

Коучинг поведінковий – націлений в першу чергу на зміни моделей поведінки. Це досягається за рахунок вироблення навичок, звичок, засвоєння та тренування нових стратегій поведінки (наприклад: публічні виступи, презентація, встановлення контакту, активне слухання, постановка цілей тощо).

Коучинг розвитку – коучинг, який працює з еволюційним розвитком, розвитком особистості. На цьому рівні усвідомлюються базові потреби, глибинні цінності, а також створюється довгострокова система цілей – стратегія досягнення бажаних результатів в усіх сферах життя людини.

Коучинг трансформаційний – працює з революційними змінами, які повністю, докорінним чином змінюють життя людини, її призначення, місію. Тут коучинг працює з мета-планом розвитку особистості, а також зі зміною обмежуючих переконань і ухваленням кардинальних рішень для повної самореалізації людини за допомогою реалізації практичних дій.

Коучинг продуктивності – призначений заповнити прогалини в баченні певної справи, забезпечує стратегічне

планування досягнення цілей та пропонує додаткову підзвітність, оскільки людина виходить за звичні для себе рамки. Коучинг продуктивності має на меті допомагати стати ідеальною версією себе. Коучинг продуктивності для керівників або службовців забезпечує баланс між професійними цілями та особистим розвитком.

Самокоучинг – це постійна робота над собою. Це технологія внутрішнього розвитку, що полягає у роботі зі своїми думками, внутрішніми станами, переживаннями з метою досягнення успіху.

Особистий (лайф-коучинг) – цей тип коучингу зосереджується на житті поза професійною діяльністю. Наприклад, у вирішенні конфліктів з близькими, вихованні дітей, пошуках балансу

Коучинг умінь – тут коучі зосереджуються на передачі необхідних навичок від себе клієнтам. Коуч адаптує процес передачі навичок так, щоб він відповідав конкретному рівню знань, майбутнім планам та досвіду клієнтів.

Коучинг очний – коуч-сесії проходять при особистій зустрічі клієнта з коучем у режимі реального часу – передбачає зустріч на певній території.

Коучинг дистанційний – коуч-сесії проходять без особистого контакту завдяки технічним засобам зв'язку на відстані:

– скуре-коучинг / відеочат / телефонний коучинг – коуч-сесії відбуваються у форматі реального часу;

– електронний коучинг – існує у формі повідомлень-нагадувань на електронну пошту відповідно до запиту клієнта (e-mail, телекласи, тести, завдання, звіти тощо).

Метод конкретних ситуацій – заснований на ствердженні, що шлях до вдосконалення власних знань можливо прокласти лише через розгляд, вивчення та обговорення конкретних проблемних ситуацій.

Метод емоційного стимулювання. В основі цього методу навчання лежить принцип формування пізнавального інтересу шляхом створення позитивних емоцій до запропонованого виду діяльності, підвищення зацікавленості та мотивації до освітнього процесу.

Метод створення ситуації пізнавальної дискусії – дієвий метод активізації навчання, адже в дискусії народжується істина, а пошук істини завжди викликає посилену зацікавленість темою.

«Мозайка» – метод розподілу обов'язків у групі. Такий вид діяльності змушує учасників самостійно, без допомоги викладача розподіляти обов'язки в групі та нести за даний розподіл відповідальність.

Метод проєктів є методом, що виводить діяльність особистості на новий, навчально-науковий рівень. На цьому рівні кожен здійснює великий обсяг самостійної роботи та навчається самоконтролю, що сприяє самоосвіті.

Тренінг – метод створення умов для навчання й саморозкриття учасників з метою самостійного пошуку ними способів вирішення власних психологічних проблем;

Консультація – форма навчального заняття, на якому педагогічний працівник отримує відповіді на конкретні запитання або пояснення конкретних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування;

Дистанційне консультування – викладачами за технічної підтримки, проводиться як у режимі реального часу (синхронно), так і з затримкою відповідей у часі (асинхронно) з використанням усіх засобів зв'язку (інтернет, електронна пошта, телефон, тощо);

Тематична дискусія – інтерактивна форма заняття, що має дискусійний характер навколо конкретної проблемної теми, передбачає формування та вдосконалення умінь у процесі використання попередньо сформованих знань;

«Круглий стіл» – інтерактивна форма навчального заняття, основним змістом якого є обговорення актуальних і важливих проблем

Колесо балансу – це один з найбільш популярних коучингових інструментів тоді, коли потрібно зробити діагностику поточного стану справ і виділити напрямок для роботи з клієнтом. В основі цього методу діагностики та саморозвитку лежить припущення, що в житті кожної людини є певна кількість важливих областей або зон, рівномірний розвиток яких дозволяє людині вести гармонійне життя.

Модель «GROW» – методика досягнення мети. Goal – мета, Reality – реальність, Options –варіанти, Way Forward – план дій. Вперше з’явилась у Великобританії в 1980 році. Активно розвивається і використовується в технології коучингу.

Техніка шкалювання – базова техніка коучингу. Вона може використовуватися для різних цілей, але в першу чергу її використовують для оцінки змін. На шкалі від 1 до 10 відзначають наявний стан, потім в кінці заняття чи іншого заходу відзначають досягнутий стан.

Відкриті запитання – запитання, які не передбачають однозначної відповіді і спрямовані на відкриту розповідь.

Запитання-парафраз – запитання, спрямовані на перевірку розуміння клієнта.

Альтернативні запитання – запитання, які містять кілька альтернатив відповіді.

Техніка «що якщо?» – використовується для подолання опору і сумнівів. Ця техніка допомагає клієнту звільнитися від цензури здорового глузду, виникає безліч нових варіантів досягнення мети, і в результаті вона починає сприйматися більш реалістичною.

Інтерактивна міні-лекція – це невелике (до 15 хвилин) інформаційне повідомлення на конкретно поставлену тему. Для підсилення інтерактивності можна ввести у виступ елементи діалогу, ставлячи запитання і одержуючи від аудиторії відповіді, у тому числі і несподівані. У такий спосіб можна викликати інтерес і привернути увагу учасників, використовувати відповіді для демонстрації розмаїтості думок з проблеми. Можна прокоментувати деякі відповіді негайно або далі у ході виступу чи тренінгу. Запитання і відповіді дають можливість оцінити підготовленість і сприйняття аудиторії.

Метод SMART – це спеціально розроблений підхід до правильної постановки цілей у професійній, особистій або ж будь-якій іншій життєвій сфері. Саме поняття smart в перекладі з англійської означає «розумний, кмітливий».

Мета має бути:

S (specific) – конкретна;

M (measurable) – визначена в чому вимірюватиметься результат (досягнення мети);

A (achievable) – реальна і цілком досяжна;

R (relevant) – актуальна;

T (timed) – обмежена у часі.

Модель SWOT – виокремлює чотири категорії чинників впливу на проблему, що допомагає оцінити її з усіх боків (strengths – сильні сторони, weaknesses – слабкі сторони, opportunities – можливості, threats – загрози)

Піраміда логічних рівнів Роберта Ділтса – модель, яка використовується в коучингу для кращого розуміння того, що відбувається з поставленою метою (проблемою), як і навіщо її потрібно вирішувати. Піраміда Ділтса має шість логічних рівнів. Перший рівень – це оточення, тобто те, що відповідає на запитання «Що я маю?» Або: Що? Де? Коли? Другий рівень – це поведінка («Що я роблю?»). Третій рівень – це здібності, уміння, можливості (відповідає на запитання «Як я роблю?»). Четвертий рівень – це цінності, переконання (запитання: «Чому я це роблю?»). П'ятий рівень – це ідентичність (головне запитання тут «Хто я? Який я маю «Я-образ»?»). Останній рівень – місія (запитання: «Навіщо? Яке моє ідеальне «Я»? Або для чого я в цьому світі?»).

Щоденник успіху – це потужний інструмент самомотивації, підтримка на шляху досягнення цілей.

Асоціативний ряд – певна сукупність подібних між собою елементів, що мають зв'язок за певними ознаками

Метафоричні асоціативні карти (МАК) – спеціальні картинки у формі карт, які використовуються як засіб консультування, покращення спілкування, а також як засіб освіти й соціальних інтерактивних ігор. У метафоричних карт не існує офіційного чи правильного тлумачення зображень, а вказівки щодо користування тільки стимулюють уяву й особисті інтерпретації зображень. Найчастіше їх використовують для самоаналізу й полегшення соціальних взаємодій, також використовують як допоміжні засоби в освіті.

Техніка «Воронка запитань» – застосовується для з'ясування обставин, уточнення інформації, вирішення проблемної ситуації, ведення дискусії. За допомогою такої техніки можна:

- прояснити інтереси співрозмовника;

- направити його увагу на потрібні і важливі для вас деталі розмови;
- дізнатися заперечення партнера;
- повернути ініціативу в розмові;
- повідомити співрозмовнику свою точку зору;
- вміло зруйнувати впевненість партнера в чому-небудь;
- побудувати відносини справжнього партнерства зі співрозмовником зайняти в процесі спілкування більш вигідну роль лідера думок, експерта,

Методика «Криголам» – це міні-вправа, яку застосовують перед початком «серйозної» вправи чи навчальної гри, щоб створити веселий настрій, активізувати або зняти бар'єри, які заважають вільному і щирому самопрояву особи. Ще одна мета «криголама» – «зламати кригу» в стосунках учасників заняття.

Методика «Командоутворення», або тимбілдінг (від англ. Team building – побудова команди) – це спеціально розроблені заходи, спрямовані на згуртування колективу, формування сильної команди, що успішно досягає будь-яких поставлених цілей.

Методика «Інтерактив» – це певний підхід до освітнього процесу, пов'язаний з вивченням навчального матеріалу в ході інтерактивного уроку. Основою даної методики є інтерактивні вправи та завдання, які виконуються здобувачами. Основна відмінність інтерактивних вправ і завдань від звичайних в тому, що вони спрямовані не стільки на закріплення вже вивченого матеріалу, скільки на вивчення нового. Сучасна педагогіка багата цілим арсеналом інтерактивних підходів, серед яких можна виділити наступні: творчі завдання, робота в малих групах, робота в парах, навчальні ігри, використання суспільних ресурсів (запрошення фахівця, екскурсії), соціальні проекти, поза аудиторні методи навчання (змагання, радіо і газети, фільми, вистави, виставки, пісні і казки), розминки, вивчення та закріплення нового матеріалу (інтерактивна лекція, робота з наочними посібниками, відео- і аудіоматеріалами, «Здобувач в ролі викладача», «Кожен навчає кожного»), обговорення складних і дискусійних питань і проблем («Займи позицію (шкала думок)»), проективні техніки, «Один – удвох – усі

разом», «Зміни позицію», «Карусель», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», дебати, симпозіум).

Мультимедійна презентація – це набір слайдів, які послідовно змінюють один одного, на кожному можна розмістити будь-який текст, малюнки, схеми, відео-, аудіофрагменти, анімацію, 3 D-графіка, використовуючи різні елементи оформлення. Презентація дозволяє подати матеріал як систему яскравих опорних образів із вичерпною структурованою інформацією в алгоритмічному порядку. Мета такого подання навчальної інформації полягає у формуванні у здобувачів освіти системи образного мислення.

Метод рефлексії – це метод, за умови застосування якого освітнім результатом навчання стає тільки той, що усвідомлений здобувачем.

Методика «Педагогічний тест» – це інструмент, що призначений для вимірювання ступеня навченості здобувача освіти, який складається з системи тестових завдань, стандартизованої процедури проведення, обробки та аналізу результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аткинсон Мэрилин. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга. [пер. с англ.]. К. : Companion Group, 2009. 256 с.
2. Борова Т. А. Концепція освітнього коучингу, Харківський національний економічний університет (ХНЕУ). URL : cyberleninka.ru/.../kontseptsiya-obrazovatel'nogo-kouchinga... (дата звернення: 08.02.2021).
3. Вікіпедія – вільна енциклопедія URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B3> (дата звернення 12.02.2021).
4. Види коучингу. URL : http://megalib.com.ua/content/10042_Vidi_kouchingy.html (дата звернення: 08.02.2021)
5. Нежинська О. О., Тименко В. М. Використання коучингу в системі вищої освіти України. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць Ун-ту менедж. освіти НАПН України ; редкол. : О. Л. Ануфрієва [та і.н.] ; голов. ред. В. В. Олійник. К. : АТОПОЛ ГРУП, 2015. Вип. 15 (28). С. 236-245.
6. Голви Т. Максимальная самореализация: Работа как внутренняя игра [пер. с англ.]. М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. 264 с.
7. Горук Н. Коучинг як ефективна технологія формування самоосвітньої компетентності студентів. URL : http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2015/11_1/15.pdf (дата звернення: 08.02.2021)
8. Дауни М. Эффективный коучинг : уроки коуча для коучей. [пер. с англ.]. М. : «Добрая книга», 2008. 288 с.
9. Вітмор Д. Эффективный коучинг. Принципы і практика / пер. з англ. Н. Лавської. 5-е вид. Київ : КМ-БУКС, 2019. 336 с.
10. International Coach Federation (ICF). URL : <http://www.coachfederation.org/ICF> (дата звернення: 04.02.2021).
11. Ківшик А. І., Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-

технічного навчального закладу : коучинговий підхід : метод. рекомендації. Хмельницький : ФОП Бідюк, 2015. 254 с.

12. Кови Стивен. Семь навыков высокоэффективных людей : Мощные инструменты развития личности. М. : Альпина Бизнес Букс, 2006. 375 с.

13. Концепція Нової української школи. URL : <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf> (дата звернення 08.02.2021).

14. Коучинг в освіті. URL: <https://www.pedcollege.kiev.ua/index.php/833-seminar-praktykum-kouchynh-v-osviti> (дата звернення: 08.02.2021).

15. Нежинська О. О., Тименко В. М. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Вип. 23 : збірн. наук. праць. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 182-187.

16. Нежинська О. О., Тименко В. М. Коучинг як технологія розвитку лідерства у сфері освіти. *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»* ; 2017, № 2 (додаток 1) ; Тематичний випуск «Університет і лідерство». К. : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. С. 65-68.

17. Нежинська О. О., Тименко В. М. Коучинг як технологія формування професійної компетентності освітянина. *Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів»* (м. Мукачєво, 17-18 травня 2017 р.) / Ред. кол. : Т. Д. Щербан (гол. ред.) та ін. – Мукачєво : Вид-во МДУ, 2017. С. 194-196.

18. Нежинська О. О., Тименко В. М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ; Харків: ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.

19. Чернова Т. Ю., Голіяд І. С., Тіщук О. А. Педагогічний коучинг : навч.-метод. посіб. / за заг.ред. Д. Е. Кільдерова. Київ, 2016. 166 с.

20. Педагогічний коучинг у діяльності вчителя в контексті реалізації концепції «Нова Українська Школа». URL :

file /// C:/Users/Teslyuk/Downloads/Npd_ 2018_1_17.pdf (дата звернення: 08.02.2021).

21. Проценко О.С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29. С. 330-334.

22. Радкевич В., Бородієнко О. URL : http://lib.iitta.gov.ua/9774/1/Стаття_Радкевич-Бородієнко_ред.pdf (дата звернення: 08.02.2021).

23. Рудницьких О.В. Коучинг як інтерактивна технологія в освіті. *Вісник Дніпропетровського у-ту імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. № 2(8). С. 173-176.

24. Романова С. М. Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник Нац. авіац. ун-ту. Серія: Педагогіка. Психологія*. 2010. Вип. 3. С. 83-86.

25. Сидоренко В. В. Положення «Про педагогічний коучинг в системі післядипломної освіти». Донецьк : Витоки, 2014. 63 с.

26. Уитмор Дж. Коучинг високої ефективності / пер. с англ.]. М. : Международная академия корпоративного управления и бизнеса, 2005. С. 168.

27. Упровадження коучингу як засобу вдосконалення шкільної корпоративної культури. URL : (http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/22468) (дата звернення: 08.02.2021).

28. Хмельницька О. С Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/71.pdf> (дата звернення: 08.02.2021).

29. Шевчук С. П., Шевчук О. С. Коучинг як метод навчання студентів у контексті реформування вищої освіти України. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2016/269-25710.pdf> (дата звернення 08.02.2021).

